

Nye
Landoekonomiske Tidender,

udgivne

af

J. C. Hald,

Secretair ved det Kongelige Landhuusholdningselskab.

Ingen Erhvervsfilde er bedre, oversflødige, behageligere, eller den fri Mand værdigere, end Agerdyrkingen.

Syvende Bind.

Kjøbenhavn.

Trykt hos og forlagt af Directeur J. Hostrup Schulz,
Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

1830.

THE HISTORY OF THE

REPUBLIC OF THE UNITED STATES

OF AMERICA

FROM 1776 TO 1876

BY

W. H. CHAPMAN

NEW YORK

1876

CHAPMAN AND COMPANY

100 NASSAU ST.

NEW YORK

1876

CHAPMAN AND COMPANY

100 NASSAU ST.

NEW YORK

1876

Indhold af 7de Bind.

	Pag.
Fortjente Landmænd i Sjælland; meddeelt af Hr. Professor Wegtrup	I.
Tvende kronede Priisprifter, betræffende det Spørgsmaal: Hvad kan der virkes for at gjøre det hollandske Smør mere skikket for Handelen, fornemmelig med Hensyn til dets Forsendelse til fjerne og varme Lande, det første af Hr. W. Hirschfeld, det andet af Hr. P. A. Rømer	18.
Anviisning for Bonden i den flodløse Egn, til vilde Træers Opelsning; samt nogle Bemærkninger om Plantningen paa Grøtveolde, isærdeleshed om levende Hegn af Eeg, af S.	53.
Udsigt over Landhuusholdningssekskabets Forhandlinger fra 1ste Julli 1822 til ultimo Junii 1828, med forudskikket Overblik over Selskabets Virken i de sidste 10 Aar	S. 97.
<p>Om den noget forandrede Retning i Selskabets Virkemaade S. 97. — Aarlig Bekjendtgjørelse om udsatte og tildeelte Præmier S. 99. — Om de vigtigste theoretiske Opgaver S. 99. — Oekonomiske Beskrivelser over Amtene S. 100. — Læserige Bøgers Uddeling blandt Landalmuen S. 104. — Understøttelser til planmæssig Drifts Indførelse paa Bønderjorder S. 105. — Resultat af en anstillet Undersøgelse om Agerbrugets Tilstand hos de understøttede</p>	

IV

Bønder i Holbøks Amt S. 109. — Selskabets Lærlinge S. 116. — Arbejds sparende Landbrugs-Redskaber søger Selskabet at udbrede S. 121. — Forsøg paa at faae flige Redskaber forfærdigede i Provindserne S. 129. — Præmiepløininger S. 130. — Antallet af de i de sidste 10 Aar uddeelte Agtelsestegn, m. v. for Flid i Jordbrug, o. s. v. S. 196. — Nogle Opgaver angaaende praktiske Foretagender S. 197. — Om den af Selskabet til Bedste for de indenlandske Schæferier foranstaltede Uldforhandling S. 198. — Selskabets Bestræbelser for Træplantnings Fremme, ved dets egne Planteskoler; og ved Understøttelse til smaae Plantager S. 216. — Consistorialraad Bjerregaards Fortjenester af Træplantning S. 218. — Opmuntring til Planteskolers Arlæg i flovløse Egne S. 221. — Forhandlingerne betræffende Forsøg med Plantninger i Inlands Vesteregn S. 222. — Kongeligt Skovanlæg paa Neder-Feldborg Heide S. 232. — Skovanlægget paa Amager S. 234. — Havedyrkning paa Island S. 239; udbredes tildeels ved de paa offentlig Bekostning oplærte Islændere S. 248. — Oplæsninger i Selskabets Møder S. 250. — Forsøgelse af Selskabets Modelkammer S. 251. — Nye Medlemmer S. 252. — Selskabets Formuets Tilstand S. 255. — Dets Virksomhed er i Tiltagen S. 258. — Dets Præsidenter ere gjenvalgte S. 259. — Secretariatet angaaende, *ibid.* —

Udsigt over Selskabets Forhandlingerne, meddeelt for hvert Aar især, nemlig: i Vinteren 1821-1822,

Efterretning om tilkjendte Understøttelser og Præmier S. 260. — 1822-1823: Forelæsninger over den tekniske Chemie, holdne af Professor Zeise, dertil understøttet af Selskabet S. 264. — Hs. Majestæts Rescript til Selskabet angaaende Kornets Rensning og Tørring S. 264. — Skolelærer Rasmusens Renssemaskine S. 266. — Apparat til Korntørring ved Raskelovnsvarme S. 267. — Rentekammeret tilskrevet angaaende Markfreden S. 268. — Uddeling af Røggelkartofler og Spergelsrø i Grenaae-Egnen S. 270. — Laan til Indkjøb af Hør for Norup Sogns Beboere S. 271. — Steenvogn sendt til Island S. 272. — Amtmand Thorsteinsons Meddelelse om den islandiske Bygningsmaade S. 273. — Islandsk Præst Einarsens Forslag om Forsøg med at tamme Rensdyr S. 279. — Foranstaltninger til en bedre Valtning af de islandiske Læier S. 281. — Efterretning om tilbeelte Understøttelser og Præmier. S. 282. — 1823-1824: Tilberedning af indenlandsk Frugtvin S. 285. — Et Landøkonomisk Selskab er oprettet i Weile Amt S. 286. — For Holsteinborg Grevskabs Bønder er i Trykken udgivet en Veiledning i Agerdyrkning S. 287. — Forholdsregel ved Afhandlinger Dplæsning i Selskabet S. 288. — Efterretning om tilbeelte Understøttelser o. s. v. S. 288. — 1824-1825: Forslag om Ophævelse af Rjødarten i Kjøbenhavn S. 293. — Forsøg med tykkere og tyndere Udsæd, ved Møller Wulff S. 296; ved Forpagter Mariboë S. 298. — Kleinsmedmester Berg er meddeelt Tilladelse til at forfærdige Svingplove, m. v. S. 299. — Brygger

Porters Haandmølle til Maltets Rnuusning S. 300. Efterretning om tilbeelte Understøttelser o. s. v. S. 301. — 1825-1826: Forbødret Dlbrygning ved Brygger E. Jensen S. 305. — Durands Spader S. 306. — Schleisners Farvebog S. 307. — Forsøg med Althee, Stænglens Anvendelse som Hamp S. 307. — Efterretning om tilbeelte Understøttelser o. s. v. S. 308. — 1826-1827: Om Weile Amts oekonomiske Selskab, i de 3 Aar, der ere forløbne siden det oprettedes S. 313. — Om gammelt Byg til Søb S. 314. — Generalkrigscommissair Neergaard understøttet, for at anstille Underløgelses angaaende Hesteavl i Sjælland og paa Herne S. 315. — Forslag om Møllevæsenet m. S. til Recludførelse S. 316. — Om sammensatte Grubbesteen S. 317. — Efterretning om tilbeelte Understøttelser o. s. v. S. 319. — 1827-1828: Foranstaltning til at bringe Daugbjerg og Mønsted Kalkværker i bedre Drift S. 324. — Bjergværksdirecteur Steenstrups Forslag om Boringsforsøg S. 326. — Forslag om Almue-ungdommens Underviisning i Agerdyrkning S. 327. — Honorar til Hr. Dau for hans Haandbog over Løv S. 328. — Et Exemplar af Selskabets Medailler udliveret til Medaille-Cabinettet i Berlin S. 329. — Kammerjunker Brettevilles Svømmebelter S. 329. — Statsraad Collet i Crifstiania givet forlangt Underretning om Selskabets Indretning oc. i Anledning af den der paatænkte Oprettelse af et Landhuusholdningselskab S. 330. — Indkjøb af Lægge-Kartofler og Sædevikker til Uddeling i Hjørring Amt S.

VII

330. — Hegler Hjankebe Holstebroeg Omegns landoc-
konomiske Selskab S. 331. — Efterretning om til-
beelte Understøttelser o. s. v. S. 331.

Svar paa Recensionen i Literaturtidenden 1828, No. 29,
over Karhuus Amts Beskrivelse, af Hr. Lector
Bredsdorff 140.

Albrecht Thær; af Hr. Kammerraad Drewsen,
med et Digt over den Afsøde af Hr. v. Levetzow 152.

Erfaringer om nogle Græsarters Dyrkning, ved Hr.
Justitsraad, Landvæsens- og Tiende-Commisfair
S. A. Fjellstrup 161.

Min Erfaring og Anskuelse angaaende Mergelen, af
Hr. Proprietair H. C. Valentiner . . . 175.

Om Jyllands Studehandel, af Gamme 185.

Om Røst paa Kornet 337.

Blandinger:

En Maade at dyrke Kartofler, hvilken synes
passende for smaae Lodder, 340.

Kalvefastning 341.

En Erfaring angaaende Boghveden, anvendt til
Foder for Faar —

Gamle Frugttræers Forbedring ved Gødning . 342.

Planteulds Anvendelse til Udstopninger . . . 344.

Huusmaars Sdelæggelse 346.

Om Friteisernes Afskaffelse i Danmark, ved Hr. Pro-
curator Wilh. Marckmann i Åsens . . 349.

Mindetale, holden i det Kongl. Landhuusholdnings-
selskab den 30te Decbr. 1829, over afsøde Ge-
heime-Statsminister Dve Malling, af Stats-
raad og Prof. J. W. Hornemann, R. a. D. 408.

VIII

- Underretning om det paa Gaarden Kløverholm indførte Agerbrug, og hvad dermed staaer i Forbindelse, ved Hr. Auktionsdirecteur Ribber Lemwig 43I.
- Efterretninger, meddeelte af Hr. Prof. Wegtrup 457.
- Berigtigelse af en Meddelelse i nye landoekonomiske Tidenders 6 B. 2 H. Side 222-228, ved Hr. Pastor Rønne 48I.
-

Fortjente Landmænd i Sjælland.

Det er billigt at omtale de fortjente Mænd, som have bidraget til Agerdyrkningens Fremskridt. Deres Navne bør erindres med Taknemmelighed. Regjeringens Andeel i denne vigtige Sag forbigaaes, som en collegial Sag, bekjendt af Statsraad Mandix's lærerige Skrift, Landvæsens Tingenes Ret. Her er Talen alene om private Mænd.

Den Fortjenteste blandt dem Alle er ustridig Vølkersen, Forpagter paa Sophienbal, under Grevskabet Bregentved. Han levede og virkede i Karene 1760. Han var en Holstener, og var den Første, der lærte os den i Holsteen brugelige Inddeling af Agerjorden i visse Marker, i Almindelighed ikke under 7, og sjelden over 12, efter Jordens forskjellige Bestaffenhed, beqvem til en længere eller kortere Drikt, og efter Gaardens Tilliggende af Eng og særskilt Græsning, som Hjælpemiddel. Det Eiendommelige ved den holsteenske Driktsmaade er, at aarlig ligger een

af Markerne i Brak og gjødes; af de øvrige Marker drives de halve til Sæd og de halve ligge til Græs, sædvanligen ublagte med Klevver. Ved den Indretning vandtes, at alle Gaardens Marker modtog en ordentlig Behandling, at de erholdt ligesaa lang Hvile som Drixt, at een Mark brakktes aarlig og gjødes, at Udsæden er det ene Aar med det andet næsten lige, og at en passende Nvægstand stedse kan underholdes. Ved denne Agerjordens Inddeling faaer Jorden den fornødne Hvile, og kan faae den fornødne Gjødfkning; Græsningen forbedres, og kan tilige bedre benyttes; et større Hollænderie kan underholdes, og dette giver ved den jevnlige Skifte af Græs mere Melk. Den naturlige Følge deraf var, at paa alle Landets Hovedgaarde indførte man den gavnlige holsteenske Kobbelinndeling, og at Forpagterne vare villige til at give mere i Forpagtnings-Afgiwt. Da Godseierne erfarede den holsteenske Kobbelinndelings Nytte paa deres Hoomarker, indførte Nogle dem ogsaa paa deres Bøndergods; de lode en Bondes byes Jorder ligeledes inddele i Marker, og der fulgtes samme Drixtsmaade, som paa Hovedgaardene. Derved fik Bøndernes Jorder en ordentlig Behandling; Jorden erholdt tilbørlig Hvile; Sædeland og Græsning blev bragt i rigtigt Forhold, og Bondens Velstand, en naturlig Følge af et fornuftigt Agerbrug, tiltog kjende-

lig, hvor denne Indretning indførtes. Grev Adam Moltke var den, som foregik med Exemplet paa sine Godser i Sieland og Fyen, ligesom og med levende Plantning af Hessel paa Jordvoldene omkring Markerne.

Den holsteenske Markinddeling indlebedes til en Tid, da man ei kjendte til Klever eller andre Foderurter. Jorden skulde altsaa ligge saa mange Aar til Græs, indtil den naturlige Græsning forringedes, og Jorden ved de mange Hvi-leaar fik tilstrækkelig Kraft til at udholde den bestemte Sædeskifte. At udlægge Marken med Klever til Høe og Græsning i sidste Halm, som var fjerde, femte, undertiden sjette Halm fra Gjødningen, bemærkede man var urigtigt. Jorden var da i en afkræftet Tilstand, førend Kleveren betroedes den, og at lade en Klevermark blive liggende i 4, 5 til 6 Aar var upassende, da dog Rødkleveren efter tre Aars Forløb gaar bort. Dernæst var Sædefølgen alt for trættende: at tage 4, 5, undertiden 6 Halme af langstraaet Sæd, uden Afverling af Bælgsæd, Foderrødder og Foderurter, er svækkende for Jorden. Derfor seer man, at jo længere en Halm i Sædefølgen rykker fra Gjødningen, desto færre Fold høves. Det gav Anledning til den væsentlige Forbedring i den holsteenske Drist og Sædefølge, at overskjære den, saa at Kleveren anbringes baade i Midten og i Enden af Sæde-

følgen. Etatsraaderne Zeuthen og Neergaard med Flere foregik her med Exemplet. En flig dobbelt Drivt forlanger, at man burde gjøde to Marker aarlig, eller mergle den ene og gjøde den anden, tillige at naar den ene Mark udlægges med Klever, bør den anden udlægges med en anden Græsart, saasom Raigræs, Thimothegræs (Eng: Rottchale), Havregræs (blød Heire), thi den røde Klever maa ei forekomme to Gange i en Dmgang; Jorden bliver fjed af den for ofte gjentagne Sæd.

Hverken paa de store Gaarde, endnu mindre hos Bønderne kan tænkes paa en passende stor Besætning, uden at man søger at forsøge Foderets Mængde, og dertil er Klever og Vikker alene ikke tilstrækkelig, men derfor maa sørges ved Foderrødder. Det første store Exempel gav Baron Selby paa Bekkeskov; han havde en heel Hovmark med Koer, Kartofler, gule Rødder m. v., hvorved han saae sig istand til meget at forsøge sin Dvægbesætning. Han forlod Sjælland, og boesatte sig i Holsteen; der virkede han til et høiere Jordbrug. Den Ufbøde havde et lyst Hoved, liberal Tænkemaade, og megen Iver. Hans Bekjendtskab til det skotske Jordbrug, ved Reiser og ved Læsning, gav ham Begreber om det forædlede Jordbrug, som var over hans Tidsalders Begreb. Hans landoeconomiske Bogholderie var særdeles vel indrettet, og for-

tjente at trykkes. Det var saaledes affattet, at man ved et Overblik kunde see, hvad hver Mark havde kostet og indbragt, og saaledes med hver enkelt Gjenstand. At føre et ordentligt Bogholderie Iteres ikke, førend de Jordegodseiere, som ere eller have været Kjøbmænd, give Exemplet.

Brakfrugter, Kartofler, Kaalrabi, Bikker, Bikkelyng m. v., istedet for ubenyttet Brak, er i den nyere Tid bleven mere kjendt, især paa Amterne imellem Kjøbenhavn og Helsingør, fordi der boe mange Jordbrugere udenfor Bondestanden, som have givet Exemplet. Til Brakfrugters Dyrkning og til Sommerstaldfodring har Kammerraad Drewsen meget virket ved sin landoconomiske Tidende, som og ved sit Exempel; hvorfor det Offentlige bør være ham meget takskyldig. Vel har Landhuusholdnings-Selskabet ved Præmier søgt at fremme den Sag, men Drewsen har ved Veiledning og ved Exempel virket. Hans landoconomiske Tidende var skrevet i et Sprog og i en Tone, som var passende for et stort Publicum, og læstes derfor med Behag og Nytte. Hans Oversættelse af Thaers Grundfætninger, som uden hans Barme for Sagen ei var bleven oversat, er affattet for et mere oplyst Publicum.

Til Kundskab om en lettere og mere hensigtsmæssig Plov har baade Drewsen og Mechanikus Winstrup meget virket. Den Sidstes Af-

bildninger af de bedste og nyeste Agerdyrkningsredskaber med Beskrivelser ere baade her i Landet, som og i Tydskland, modtagne med Bisfald. — Forsøg, anstillede med forskjellige Plove, for, ved Hjelp af en Kraftmaaler, at erfare deres Væthed, have viist, at en sjællandsk Plov af sædvanlig Størrelse behøver i Grønjord, som er leret, 26 Epd's Kraft, naar Juren er 7 Tommer dyb og 7 Tommer bred, men den jydsk Plov med Hjul, under samme Forhold, kun 16 Epd's Kraft; men da Hjulplove ei ere overalt anvendelige, foretrække Mange den engelske uden Hjul, fordi den arbejder med samme Væthed som den jydsk. Andre bruge baade den sjællandsk fiirhæste Plov, og den Bayleisk eller Winstrupsk Plov, enhver til sit Brug, den første i Grønjord, den sidste i Stubjord. Nyttens af Erstirpatoren i Brakmarken, som og til at holde Kartoffellandet reent, istedet for Harven, erkjendes mere.

At dyrke Raps har man først begyndt for faa Aar siden. Paa Verchenborg dyrkes Raps i det Store, og paa flere Steder. Ogsaa i Provindserne udbredes Rapsens Dyrkning. Fra Moltkenborg i Fyen er i dette Efteraar affendt til Kjøbenhavn 1200 Tdr. Raps, til en Priis af 8 Rbd. 2 Mk. Tønden, og fra Hardenbergs Godser i Holland 1500 Tdr. Rapsavl er tidligst begyndt i Holland hos Hardenberg, i Fyen hos Proprietair Berg paa Schioldemose, som har

Oliemølle, og i Sjælland hos Grev Verche. Paa Marienborg paa Møen saaes Raps i det Store; der radsaaes den. Lutein er der den første. Til at presse Olien ud af Frøet bruges nu, istedet for Stamper, den hydrauliske Presse; den virker med mere Kraft end Stamperne, og tager kun libet Rum ind. Hos Kammerraad Drewsens Søn, som og hos hans Svigersøn ere disse hydrauliske Presser i Brug; de have fra England. Disse to Oliemøller ligge i Nærheden af Dyrehaugen, den ene ved Strandmøllen, $\frac{7}{8}$ Mile fra Hovedstaden; den anden paa Springforbi tæt derved.

Paa Bregentved begyndte man først med Smørrets Behandling og Nedlægning paa den holsteenske Maade, og tog dertil Meierster fra Holsteen; af disse har Madame Johnson paa Sophiendal udmærket sig; hun var først paa Bregentved. Hendes Fremgangsmaade omtaler Hr. Proprietair Giering i hans Jagttagelser om Smør-Productionen, en meget nyttig Bog.

Den søde Melks Anvendelse til Ost paa Schweizernes Maade indførtes først paa Antvorskov for omtrent 30 Aar siden. Conferentsraad Brün, til den Tid Gaardens Eier, indkaldte Folk fra Canton Freiburg i Schweiz, for af nymalket Melk at gjøre Ost. De havde Melken af 150 Køer; af den lavede de daglig 4 Oste, to om Morgenen og to om Aftenen. De større

veiede 50 til 60 Pd., de mindre 20 til 25 Pd. Flere have siden fulgt Exemplet at anvende den søde Melk til Ost, og det med Fordeel. Det bruges især paa de store Gaarde i Sorø Amt. Fremgangsmaaden er forklaret i Professor Dufsens Annaler 2det Bind.

At græsse og stalbe Stude til den Fedme, som Marstkæg, har Proprietair Valentiner paa Gieddesdahl, $1\frac{1}{2}$ Mil fra Roeskilde, givet det første og hidtil det eneste Exempel paa. Han tager sine Stude fra Jylland, fra saadanne Staldgaarde, hvor der stalbes tilbørlig. Valentiners Stude ere fra Spøtrup, Østergaard, Mølgaard og Lerchensfeldt i Viborg Amt, og Skafføegaard i Randers Amt. Af slige velstalbede Stude, 5 Aar gamle, græsser han om Sommeren 400, og om Vinteren holdes paa Stald successive 500. Gieddesdahl har 12 Marker, hver paa 44 Tdr. Land, meget lidet Eng. Det er jevn flad Jord, god Muldblanding, især passende for Byg, Havre og gule Urter. Af disse 12 Marker bruges $4\frac{1}{2}$ Mark til Gød, og paa de øvrige græsses Studene i Løjer, at de ikke skal træde for meget ned. Marken udlægges til Græs med rød og hvid Klexer samt Thimothei Græs (Eng Kottehale, *phleum pratense*) saet i Vintersæden, i første Halm efter Gjødningen, og i Jord, som er merglet med 240 til 300 Læs Mergel paa Løn- de Land. Den stærke Afgrøde af Foderurter i

flig velgjødet Jord gjøres ikke til Høe, men græsses af, og i en Sommer som denne, kan 2 flige Stude græsses fede paa en Lønde Land, og hver vinder i Vægt omtrent 6 Epd. Kjød og 4 Epd. Talg. Naar Jorden er ublagt til Græs i flig Gjødningsstand, forbliver Græsset mørkegrønt den hele Sommer, og ligesom Kleveren gaaer bort, komme de ædle naturlige Græsarter. Thimothøjgræsset busker sig stærkt, og har det Fortrin for Raigræsset, at det bræder sig mere og er om Efteraaret et finere og blødere Foder. Naar Studene gaae fra Græsset i October, have de en Kjødvægt af nogle og tredive Lispund og 6 til 7 Epd. Talg. De Stude, som sættes paa Stald om Vinteren, erholde Vikkehavre gjort til Høe, samt Korn, skraaet, og mæsket i en Kumme. Af Korn foretrækkes gule Vrter, derefter graa Vrter eller Bønner. I Mangel paa Vrter, som fede stærkest, bruges, efter Prisernes Forhold, Hvede, Rug, Byg. En halv Skjeppe skraaet Byg regnes daglig paa Studen om Vinteren, og i Forhold derefter de øvrige Sædearter. Der gives i tre Givter, Morgen, Middag og Aften, med Vikkehavre til Nattefoder. I Sylland gives utorsken Sæd til Studene; det er udrøit, da det ei fordøjes, men ved at vælge de meest nærsomme Kornsorter, som skraaes og mæskes, fedes de hastigere. Ved at mergle og tilligse at gjøde, og udlægge Jorden i fuld Gjød

ningskraft med rød og hvid Klexer samt Thimotheigræs vindes, at allerede i April kan Studen sættes paa Græs, og Stykket kan mange Gange overgræsSES. Vilde man gjøre Græsset til Høe det første Aar, leed Græsningen for meget. Ved Sommergræsningen er Fordelen størst, thi den Lønne Land, som neppe kunde græsse en Stud paa 4 til 500 Punds Kjødvægt, kan ved Mergel og Gjødning drives til den Græsvert, at den kan fede to Stude til den Vægt af Kjød og Talg, som er anført. Vinterfedningen er uvisser, formedelst Kornets vakkende Priis. Sædvanligen er Fordelen størst, naar Sæden er i høi Priis, thi da skalde færre og spare paa Kornet. Det kommer og an paa i hvad Priis Huderne ere, om Huden betales med 10 eller 15 Rbdtr. Kjød af flige Stude kan ei overlades Slagterne til den sædvanlige Kjødpriis, men Kjøberen vinder ved det bedre Kjød, alligevel det er dyrere. Forholdet af Kjød til Been er paa den fede Stud en tredie Deel større, 6 til 10 Lpd. Kjært Kjød mere paa Kroppen. Det federe Kjød er drøjere, mere velsmagende, og efterlader meget Fedt til Madbrug. Dette bemærkes, fordi Nyttens af fedt Kjød er ikke saaledes erkjendt hos Os, som i Holsteen og i England. Forderne paa Gjeddesdahl ere mild Muldjord, sølgelig god Byg og Werteland, men ved den stærke Gjødning og især ved Mergel

Kan de bringes til at blive god Hvedejord. Er Jorden ublagt i flig Gjødningskraft, og henligger i mange Aar til Græs, kan flig hvilet Jord efter Erfarenhed fra Holsteen give en Afgrøde af 30 Edr. Havre paa Lønbe Land. Hr. Valentin tilstaaer, at han har lært af Mærskbeboerne Maaden at græsse og fede Dvæget, og ei at tage meer end Havre, Vikkehavre, hvortil er gjødet, derefter Rug med paasaet Klever af Jorden, førend den ublægges til Græs. Den Fedme, Mærskjorden har, maa man give Geesten ved Mergel og Gjødning, og ei svække Græsningen af gode Foderurter ved at gjøre dem til Hø, thi Mangel paa Eng erstattes ved Vikkehavre, gjort til Hø i August. Paa den Maade haves samme Fordeel af Jorden, som i Mærskken, og man kan græsse ligesaa svært Dvæg, og have samme Melkning af dem. Naar Jorden ublægges i flig Gjødningskraft til Græs, kan man tage sit Malkeqvæg fra Mærskken; hans er fra Christian Albrechts Krog, sønden for Tønder, og hans Tillæg er af den Race. Af flige Køer kan man i den bedste Melkning have 20 Potter Melk af Koen om Dagen. Af Følgende sees, at det ikke er uvigtigt, at drive Græsningen, i Almindelighed af Bærdie 5 Rbdlr. pr. Lønbe Land, til en Bærdie af 20 Rbdlr. Deraf sees, at det er ikke det Bæsentlige at have en stor Ejendom, men at benytte den vel. Hr. Va

Valentiners Exempel er alt for tydeligt til at bli-
 ve ubemærket. Nyttens deraf er alt for kjende-
 lig. Flere Bønder og Huusmænd ved Gieddes-
 dahl følge Exemplet med at mergele. At fede
 Dvæg er hos ham intet Forsøg, det er Resultat-
 tet af tredive Aars Erfaring i Holsteen, og hvors-
 ved Manden har samlet sin Formue. Man maa
 ikke lade sig affkrække ved de første Aars Tab,
 thi paa Gieddesdahl har Hr. Valentiner i de
 første Aaringer tabt betydeligt aarlig, men det
 kommer igjen. Ved Kornavlens er i de første
 Aar bestemt Tab, thi alt fodres op, og hele
 Gjødningskraften offres til Bedste for Græsnin-
 gen; men det Tab indvindes igjen ved Græsnin-
 gen og siden efter ved Kornavlens. Synsmaaden
 er ei uvigtig, thi Kornpriserne ere for lave til
 at dække Dyrknings- og Omkostningerne, men Fede-
 varene ere forholdsvis i bedre Priis. — Thimo-
 theigræsset giver meget Frø; man opelsker Græs-
 set til Frø paa en Forpløining eller i Haven.
 Til en Lunde Land regnes 4 Pd. Frø til 6 Pd.
 rødt og 6 Pd. hvidt Kloverfrø. I Norge og i
 Sverrig har man længe dyrket den Græsart,
 men ei hos Os. Det er fra Nordamerika at
 den er bleven bekjendt; der har man først lagt
 Mærke til denne Græsart.

Paa Esferum Kloster ved Frederiksborg ha-
 ves et Skæferi af spansk Race; det nedstammer
 fra en Faareslof paa 300 Faar og Bødere, som

Regjeringen lod komme fra Spanien i Aaret 1797. Flokken har forøget sig til 2000 Stykker, som haves paa Klosteret og paa Frederiksborg Ladegaard, foruden den Faarebesætning, som er afleveret til Forpagteren paa Jægerspris og til andre Gaarde. Det spanske Faar har forædlet sig hos Os, baade i Uldens Godhed og Mængde, men det har ikke forædlet sig i den Grad som i Sachsen, hvor man tidligere har begyndt, og hvor Private med stor Flid har lagt Vind paa fiinuldede Faar, saa at denne fine sachske Uld er bedre end den bedste Spanske. Preussen og Østerrig fulgte Sachsens Exempel, og der opstod nu en Veddestrid at skaffe den største Mængde af siin Uld af bedste Beskaffenhed, og i flere store Stæder oprettedes Uldmarkeder for sorteret vasket Uld. Den fineste kaldtes Electoral, og af denne Underarterne prima, secunda, tertia. Af denne Electoral-Race har Kammerjunker Brun paa Kraagerup ved Helsingør ladet komme en Flok. Hos ham kan erholdes Bædre af den Art for 25 Rbdlr. Stykket. Saavidt vides, betales den indenrigske spanske Uld af Fabrikeurerne, naar den er vasket og sorteret, med 4 til 5 Mk. Pundet, men den Electoral fra Kraagerup med 7 Mk. Sølv.

Directionen for det Kongelige Skæferi har, for at forene en større Krop med større Uldvægt, ladet parre spanske Bædre med friske Faar

Det var for at frembringe en større og stærkere finuldet Faareart, som kunde være passende for de sidere Egne i Landet, hvor de fine spanske Faar ville være upassende. Flokke af spansk-frisisk Race, hvor haves, er mig ubekjendt. Hr. Kammeraad Drewsen lod komme fra England den Southdowner Race; den har stor Krop og temmelig fin Uld; den Race yndes meget baade her og i England. Generalconsul Tutein lod komme fra England den forbedrede Leicester Race; den udmærker sig ved større Krop og Fedme, og lang Uld. Arten haves paa Marienborg paa Møen, og paa Frederiksborg. Professor Viborg paa Veterinairskolen har en Faareart fra Mærskén, som læmmer to Gange om Aaret, i Februar og i August; den ansees tjenlig for smaa Jordbrugere, som sælge Lam, da en Huusmand af et Faar kan have 4 Lam om Aaret.

Af fremmed Qvæg roses den Tyroler-Race, fordi den er særdeles trivelig, og endog paa maadeligt Græs holder sig feed, og bliver tidlige udvoren, end den jydské Art, som ei erhoder sin fulde Størrelse, førend den er 5 eller 6 Aar gammel. Arten ansees god for Fedekalve, og hvor man tillægger Studokalve. Den Tyroler-Race udbreder sig meget, især haves paa Lerchenborg og Sæbygaard mange Qvier og Køer af den Art; imidlertid lægges paa disse to Gaarde mere Vind paa spanske Faar, som det for-

deelagtigste. Man har og en Art af rødt Dvæg, kaldet den Faurholmer, som Justiceraad Nielsen har opelsket; den er ligeledes meget udbredt, og findes hos dem, som elske stort Dvæg. Usvigte Kar, i Mai Maaned, var der Auction paa Ringstedkloster paa Dvæg af Tyroler, Faurholmer, og Schweigerart, som tilhørte Forpagter Neergaard; der blev Tillægget meget stærkt betalt. Det er det første autentiske Beviis i Landet, at Lysten til bedre Dvæg end det sædvanlige var opvakt. Man havde tilforn aldrig hørt, at give 30:40:50 Rbdlr. for en Kalv eller Karing, som blev givet paa den Auction.

I Sjælland have kun paa enkelte Gaarde Leilighed til Stutterie; tilforn havde Hestetillæg paa de store Gaarde Gauns, Salts, Egholm, men den Lyst har tabt sig; det betaler sig bedre med Kær; de give en vis Indtægt. Assessor Neergaard paa Bedbyegaard har for Liden det største Hestetillæg. Paa Bernstorf i Gjentofte Sogn have et Stutterie af Muulæsler, som assætter sit Tillæg til Vestindien.

Frugttræavlen udbreder sig. De tvende største Anlæg ere paa afdøde Geheimestatsminister Kaas's Gaard i Drdrup, og hos Kammerjunkeren Brun paa Kraagerup. Hos den første ere 8 Tdr. Land beplantede med Frugttræer, hos den sidste 12 Tdr. Land. Det maa kunne betale

fig, naar Træerne passes tilbørlig, og Balget er godt.

Disse faa Anmeldelser om Mænd, fortjente af Landets Jordbrug, kunde meget forøges, men Anmelderen erindrer dem ei Alle, ei heller kender han dem. Onskeligt vilde det være, om Andre leverede lignende Meddelelser fra Provindserne. Samles flige Efterretninger, tjene de som Bidrag til Historien om det danske Agerbrug, hvorledes det har udviklet sig, og hvo der har virket dertil, og ligesom givet det første Stød. Af Landhuusholdnings-Selskabets Archiv kunde tilvise gode Bidrag erholdes, ligesom og af de aarlige Indberetninger til Rentekammeret. Saaledes veed man ei med Visshed, hvo der har begyndt først med at mergle her i Sjælland, som nu paa de sidste ti Aar har udbredt sig meget. Grev K. B. Schack paa Giesegaard er een af de Første; han lod komme Mergelgravere fra Holstien, og anlagde Mergelgrav af tilbørlig Bredde i den Mark, som skulde mergles, og har derved meget forbedret den Gaards Jorder. Forpagteren paa Juellund Hr. Kønser, en Holstener, er den første Forpagter, som paa egen Bekostning mergler. Alle Holstenerne følge det som en Regel at sætte et Læs Mergel paa en □ Ruthe. En Tønde Land geometrisk holder 240 □ Ruthen; hvor Jorden behøver det, mergles stærkere, indtil 300 Læs; hos dem er det Rarer med to He-

ste for; den ene gaer i Gaffelen, den anden forud.

Mange nyttige Sagttagelser ere ubekjendte af Mangel paa Publicitet. Saaledes høstede en Mand i Roeskilde i August forrige Aar et Fald med Byg, hvoraf meget faldt af, saa at da Faldet 14 Dage efter blev pløiet, groede Bygget stærkt op, og afgræssedes; i Foraaret skjød det affaldne Byg frodig frem og har givet en riig Afgrøde i dette Aar. Det var toradet Byg, og sidste Vinter til sine Tider temmelig streng, at man kunde kjøre over Fjorden, og dog alligevel overvintrede Bygget, som var nedpløiet temmelig dybt; derved har det staaet sig mod Kulden.

Provstie-Rugen udbreder sig saa almindelig paa enkelte Steder, at hver Bonde saaer 1 Tde. og derover, som aarlig fornyes. Saaledes kommer hvert Efteraar en Ladning Provstie-Rug til Roeskildesfjord, hvorved Landmanden forsynes med fornøden Saaerug; den er forud bestilt. I September dette Aar kostede Tønden 7 Rbdlr. 2 Mk. 4 Sk., da til samme Tid Sæderug fra Egnen betaltes med 4 Rbdlr. Tønden.

Risøbenhavn i September 1828.

Begtrup.

Toende kronede Priisskrifter, be-
træffende det Spørgsmaal: Hvad
kan der virkes for at gjøre det hol-
steenſke Smør mere ſikket for Han-
delen, fornemmelig med Henſyn til
dets Forſendelse til fjerne og varme
Lande?

(Oversatte af "Neue Landwirthſchaftliche Feſte, herausge-
geben von der Central-Adminiſtration der Schleftwig-Hol-
ſteinſchen patriotiſchen Geſellſchaft.
Erſtes Feſt, Hamburg 1827").

I.

Af W. Girschfeld, Eier af Groß-Nordſee i Holſteen.

Om den bedſte Maade at behandle Smør paa.
Denne, for de Holſteenſke Landmænd, ſaa sær-
deles vigtige Gjenſtand, fortjener medrette en
grundig Underſøgelse, da der deels med, deels
uden Vidende, bliver, i mange Tilfælde, begaaet
baade ſmaae og ſtore Feil, ſom, med nogen
Opmærksomhed, ofte kunne forebygges; hvilket

ei allene vilde videre udbrede, men og forsøge den Berømmelse, hvori det Holsteenske Smør staaer, saa det kunde blive endmere søgt baade for dets Tjenlighed til Forsendelse og for dets Velsmag.

Med denne vigtige Gjenstand kommer det nu an paa følgende 3 Hovedpunkter:

- A. Qvægets Røgt.
- B. Smørrets Tillavning.
- C. Den meest hensigtsvarende Omgangsmaade med dette Product som Handelsartikkel.

A. Qvægets Røgt.

Kørne maae fremfor alt være sunde, og indtræffer der, som ofte er Tilfældet, enkelte Sygdomme, er det meget vigtigt at de syge Individuer strax blive affondrede, og at deres Melk ikke kommer i nogen Forbindelse med den til Smørret bestemte Melk. Sundhedens Vedligeholdelse er den anden Betingelse; den opnaaes ved a. sundt Foder, b. passende Stalde, c. Kørens gode Behandling. Det tjenligste Vintersoder bestaaer af Straae, Høe og Kjerne; Sommerfoderet af gode Græsgange. Straae og Høe maae under Høsten være tørret og bjerget saa godt som muligt, at det ikke i Løben bliver muggent eller skimlet. Blandt Kornsorterne er Havren den fortrinligste, fordi den giver meest Melk og Fløde, og det bedste Smør. Sommerfodringen er bedst paa Græsgange, som ere sunde, vel

afgraveede, have Lye og ere forsynede med gode Vandinger. De tørre magre Græsgange med en fiin Græskorpe give vel det meest krydrede Smør, dog er det langt fordeelagtigere at udlægge Græsmarkerne i saa god Kraft som muligt, og med en god Blanding af rød og hvid Klexer. Bliver da end det betydelig større Quantum Smør ogsaa noget stramt, kan denne Smag meer eller mindre hæves ved en omhyggeligere Behandling.

Voret giver det fortrinligste og meest velsmagende Smør, som og bedst kan holde sig, fordi Græsarterne i Kornstubben ere fine og unge, Veirliget paa den Tid sædvanligen er kjøligt og mere eensformigt, derfor gunstigere for Smørrets Tillsavning, og endeligen fordi Kærne da have ældre Melk.

b. Den bedste Stald er om Vinteren en god Koelade med de fornødne Dørre og Vinduer, at Trækvind og en altfor stor Kulde og Hede kan forebygges. Ogsaa maa Qvægets Leie være godt broelagt og rigeligen forsynet med Strøelse, saa at de Kær, som skulle kælte, kunne ligge blødt og tørt og Urinen godt kan afløbe.

c. Den gode Behandling bidrager uendelig meget til Qvægets Hulb. Bliver Foderet tildeelt Kærne ofte, og i smaae Portioner, blive de mildt og findigt behandlede, blive de ukladte

paa en indhegnet Plads, mens Gjøbningen udføres, at de der kunne røre sig, og drives de dagligen to Gange til en nærliggende Vanding, dog kun faa ad Gangen, paa det de ikke skulde trænge eller støde hinanden og dog blive vante til Luften; iagttages alt dette, saa er det en Glæde at see Dvæget.

Er Kygteren derimod boven og plump, gives Kærne Foderet i store Portioner, da, om Foderet end er nok saa godt, overpuste de det, de forsluge sig, og skjøtte ikke mere derom; en stor Deel deraf kommer derved i Gjøbningen. Tumler man med Dvæget, støder det paa Hærerne med Hjulbøren, eller bliver det trukket til Vands i store Hobe, saa det trænges og stødes, ville mange kaste Kalve o. s. v., og det gaaer ilde.

Paa Græsgangen maae enten slet ingen Hunde komme til Dvæget, eller Hyrdehunden maa være from og lydlig, saa at Kærne ikke blive stærkt jagede. De maae ikke heller have for langt at gaae til Malkepladsen; de maae behandles godmodigt af Malkepigerne og males rene.

B. Smørrets Tillavning.

Med Smørs Tillavning kommer det fornemmelig an paa stor Reenlighed og Nøiagtighed. Følgende er især at betragte: a) Melkekjelderren; b) Meierieredskaberne; c) Melkens Behandling; d) Smørrets Behandling.

a) Melkekjeldereren maa ligge mod Nordost, og mod Sydvest være beskyttet af Meieriebygningen; den maa være rummelig og høi, saa der kan være to Rader Vinduer, for neden lave og for oven høie. Vinduerne maae være forsynede med Luger og Gitter, saa at Temperaturen om Sommeren kan blive holdt saa lav som muligt ved Lugerens hensigtsmæssige Aabning og Lukning, og om Vinteren blive modereret ved Vinduernes Lukning. Gulvet maa være belagt med gode Fliser, fordi disse ere de kjelligste og lettest at holde rene. Kjeldergulvet skylles og vaskes tørt hver Gang en Rad Melkebøtter er affkummet. Det maa i Midten være forsynet med en god Afledningsrende, og ved Melkens Siening maa en Pige bestandigt være beskjefiget med at hensætte Bøtterne, og hvergang viske de spildte Draaber af med en vaad Klud; kort, Melkekjeldereren maa paa Gulv og Bægge være saa reen, at man med største Appetit kunde spise paa Fliserne. Ligesaa megen Opmærksomhed maa man anvende for at vedligeholde Luftens Reenhed. En fordærvet Luft har, ved enhver Fermentation, Drydation og Absorption, den skadeligste Indflydelse paa Flødens Affondring, som Følge af Melkens zarte Egenkab. Formedelst denne er allerede den ringeste Ureenlighed til Skade, og derfor maa man i og ved Melkekjeldereren bortfjerne alle Stoffer, som uddunste.

Følgende ere de Mangler, som findes ved mange af vore Meierier, og som ofte kunne afhjælpes med liden Møie. I Melkekjelderens bliver strøet med Sand. Ved denne Strøen, Feien, med videre, bliver Melken ureen, og den Mælk, som spildes, kan da ei opvaskes hver Gang, men bliver suur i Sandet, og gjør Luften ureen. Ofte er Kjelderens indskrænket, lav, og savner de fornødne Vinduer, der opstaaer derfor en fugtig Kjelderluft. Endnu stæmmere Virkning har Svinestien, naar den ligger nær ved Melkestuen; de skarpe Dunster, som her udvikle sig, trænge igjennem Vinduerne, og virke høist skadeligt paa Melken. Rensstenene ere undertiden ikke rigtigt anlagte, eller rummelige; det deri staaende Skyllevand kommer da i Forraadnelse, og udbreder en stæm Lugt igjennem Afløbsaaringerne fra Melkestuen. Jeg har truffet paa Meierier, hvor Ostekammeret kun var adskilt fra Melkestuen ved et Gitter, ja vel endog paa nogle, hvor Ostene selv laae i Melkekjelderens, hvilket er meget ilde, da Ostenes stærke Lugt meddeler sig Melken og Smørret. Hvad der altid har gjort et ubehageligt Indtryk paa mig, var, naar jeg, selv paa Steder, hvor jeg mindst formodede sligt, saae ganske forskjellige Gjenstande hensatte i Melkekjelderens, der paa en Maade var gjort til Pultekammer for Meierien. Jeg har ikke allene der fundet saltet Kjød, slag-

tede Kalve, Levninger af Mad ic., men selv skident Linned, Bugger og lignende Sager, som allerede i et Pulterkammer vilde give den ubehageligste Lugt. Disse og lignende Feil kan man meget let undgaae, naar man kun vil det.

b) Meierieredskaberne. Er det som ovenfor sagt nødvendigt at holde det Rum reent, hvori Melken bliver hensat, saa er det endnu mere fornødent at holde de Kar rene, hvori Melk og Fløde skal staae, og hvori den øvrige Behandling skal foretages. Spande, Bøtter, Saaer, tilligemed Kjernen og Smørtruget maae ikke alene bones, skrappes og skylles med reent Vand, hvergang disse Redskaber ere brugte, men hvor der bliver noget siddende, maa man anvende Salt, og er det endnu ei tilstrækkeligt, maa Karrene strax udfoges. Paa mange Steder finder man Bøtter malede med Oliefarve, hvilke jeg imidlertid ikke ynder, thi vil jeg end overse, at Pigernes og Meierstens Dovenskab derved næres, og antager jeg end at Smagen af Oliefarven kan, ved lang Udbludning med Vand og Balle, for størstedelen undgaaes, saa er det dog meget ilde, at Bøtterne ikke kunne blive bonede med Lud, og endnu mindre udfogte deri. Antager man nu, at reent Vand nok kan rense de malede Bøtter, men der træffer et Sted, hvor Farven tilfældigviis er sprunget af, saa virker strax Syren paa dette Sted; vil man spare

sin Nøie med at fuge og bone Bøtterne, saa anskaffer man sig glasserede Kar.

c) Melkens Behandling. Er der strøet tilbørligt i Stalden under Køerne, og Koestalden er forresten hensigtsmæssigen indrettet; bliver Gjødningen om Sommeren skovlet sammen paa Malkepletten, som det sig bør, eller skifte Køerne Malkeplet, vil det være let at holde Melken reen under Malkningen. Melken af syge Dvere ic. maa, som forhen er bemærket, affondres. Den gode rene Melk bliver strax efter endt Malkning bragt i Kjelderens, og med største Omhyggelighed strax siet i rene Bøtter. Disse maae alle staae ved Siden af hinanden, for at den rene, friske Luft, der dog ikke maa blive bevæget formeget ved for stærk Træk, kan have sit Spillerum over dem. Dette lemper man ved, efter Omstændighederne, at aabne eller lukke de høiere eller lavere Luger, der ere anbragte paa Melkekjelderens Side og Endemuur.

Melken bliver staaende saalænge indtil al den Fløde, som den indeholder, har sat sig paa Overfladen; dog bør den afflummede Melk ikke have noget Anstrøg af Syre, naar ei Smørret skal tabe dets Belsmag og dets Evne til at holde sig. Ved jevn Temperatur, kjølig Luft i Kjelderens, ved rene Kar o. s. v., indtræffer Afflumningen nogenlunde til eens Tid; indtræffer der et usædvanligt varmt Veir, befordres Syrlighe-

den meget herved, og ved Tordenluft kan den især komme saa hurtigt, at man maa anvende den største Opmærksomhed for at forebygge flette Varer. Under saadanne Omstændigheder maa Meierstken midt om Natten være ved Haanden for at besørge Affkumningen, og nøie iagttage Melkens Beskaffenhed. Den affkummede Fløde kommer nu strax i Flødesaaen, og bliver staaende saalænge indtil den er bleven temmelig tyk, og har antaget en behagelig syrlig Smag.

d) Smørrets Behandling. Har Fløden opnaaet den fornødne Grad af Syrlighed og Fasthed, saa foretages Kjærningen, som i Holsteen skeer helst ved Hestekraft. To større Qvantiteter Smør der paa eengang bliver samlet, og jo hurtigere Kjærningen gaaer for sig, desto bedre bliver Smørret; bedst er det, naar Smørret, som bestemmes til Forsending, bliver af een Kjærning, fyldt i Foustager, hvorfor det maaskee var godt at indrette Smørtræernes Størrelse efter Meieriernes Omfang, og derved passe at de blive $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ og $\frac{3}{4}$ Tønde som de, der gaae i Handelen.

Ved Kjærningen maa nødvendigvis iagttages den størst mulige Keenlighed; thi den mindste Mangel ved Kjærnen kan strax være den hele Kjærning til Skade. Har Fløden den behørig Temperatur og Syrlighed og gaaer Kjærningen

raft og uafbrudt for sig, saa er Smørret sær-
digt i $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ Time.

Har Smørret nu behørigen affondret sig, bliver det optaget af Kjærnemelken, udskyllet i friskt Vand *), og strax bragt i Smørkjelderens til videre Behandling. Her gjennearbeides det til det er tørt, saltet, og ligger omtrent 24 Timer for at komme i Pæge, hvorved de tilbageblevne Dele af Kjærnemelken opløses af Saltet, og affondre sig; tilsidst bliver Smørret endnu engang arbeidet igjennem, saaer det fornødne Salt, og slaget fra een Side i Truget til en anden. Smørrets gode Behandling er en Hovedsag, og kan kun læres ved Dvælse. Bearbejdes det ikke tilstrækkeligen, saa bliver noget af Ballen deri, det bliver med Tiden osteagtigt og bittert. Bearbejdes det derimod formeget, saa bliver det fiddet. Saa let det er for nogle Meierier, at træffe denne tilbørlige Grad af Behandling, saa kunne andre derimod, uagtet den største Anstrængelse og Møie, aldrig træffe det Rette. Disse sidste maatte derfor helst søge en anden Beskjæftigelse, for, ei at skade den Holsteenske Smørfabrication ved deres Mangel paa Kundskab om denne Haandtering.

*) Til denne Smørrets udskylning, tager jeg Vand af en stærk jernholdig Kilde. Smørret saaer derved en langt smukkere Farve, end naar man tager andet Vand, og dog ligger det kun et Døgn deri, og bliver blot udtrykket.

C. Sorholdsregler for at gjøre Smørret bedst
skillet til Handelsvare.

Er Smørret end af nok saa god Beskaffenhed, maa dog sørges for at denne kan være varig, ellers buer det ikke til at forsende, og er der end sørget herfor, (hvilket opnaaes ved Beskaffenheden af det Træ, man bruger til Foustager) sga kommer det endnu meget, ja maaskee meer end mange tænke, an paa Thara og Smørtræernes Udvortes.

a. Træets Beskaffenhed. Hvad enten der forlanges $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ Tønder, maa Træet altid være af eens Godhed. Man lader nemlig i December eller Januari Maaned fælde et fuldkomment sundt Bøgetræ, fordi der i disse Maaned der er mindst Saft i Træet; Veddet bliver derpaa strax opløvet, slaget i Staver, og saasnart muligt bragt i friskt, helst rindende Vand, hvori til den Ende et lidet Rum indgjærdes. Her bliver Træet liggende i 4 Uger for ganske at udludes, hvorefter det optages af Vandet, afbarkes, og sættes hen paa et luftigt Sted. Er Træet endelig tørt nok, bringes det under Tag (dog saaledes at det ikke kommer til at ligge paa et fugtigt eller sumpigt Sted) for at det om et Aar kan være fuldkomment tjenligt til Smørtræer, og man kan da ei frygte at Smørret bliver skimlet eller faaer Smag af Træet*). Man

*) I det Mindre og til særegen Brug, bevares

vil vistnok indvende, at dette tørre Træ er besværligt at bearbejde, og giver ingen Thara, som er vægtig nok. Dette vilde imidlertid kunne hæves ved:

b. Fremgangsmaaden med Tharaen. Der er altid klaget over, at den Holsteenske Smørthara ansættes for høit, saa at der nu allerede regnes 20 Pd. for en halv Tønde. Derved bliver det imidlertid ikke; Thara forhøies bestandigen fordi den antages at skulle dække Udgiften for Træet og Bødferarbejdet. Men nogle vindesynge Hollænderie-Giere drive altid denne Oversvægt videre, og kunne de ikke naae deres Hensigt ved Smørtræernes Tykkelse, saa vælger man grønt eller vaadt Træ, hvilket desværre har en slet Indflydelse paa Smørret, og skader meget Holstenernes saavel som deres Smørs Credit. Engælænderen, til hvem Hovedudførselen af vort Smør er skeet i de sidste Aar, giver os altid rigtigt Maal af sine Fabrikvarer, ja sædvanligen Overmaal, og anseer den store Thara som noget, der ikke er reelt. Han er derfor meget utilbøielig til at kjøbe Holsteensk Smør, og kjøber det ikke, naar han ei nødes dertil, enten af stor Mangel eller paa Grund af Barenes fortrinlige

Smørret bedst, naar det slaas i store Krukker med uskadelig Glassur (Sanitetsgult), tilbindes med et reent Klæde og sættes i et Træk, saaledes at Krukken ganske er omgivet af Salt. Paa denne Maade holdes Smørret stedse kjøligt.

Bestaffenhed, eller deres meget lave Priser. Men dette Onde vilde let kunne afhjelpes. Enhver Meierie-Gier, som vil fremme sit eget Vel, anskaffe sig et Brændejern med sit Navnetræk, brænde dermed hver Halvtønde paa Bunden og paa Siderne, og tæet ved dette Stempel, som maa være ham helligt for hans Credits Skyld, bør han brænde Foustagerne virkelige Vægt. Ved denne Brænding er den største Samvittighedsfuldhed nødvendig, og hellere maatte man angive en noget sværere, end en altfor let Thara. Bliver end ikke Sælgeren strax skadesløs ved det hyppige Tab paa Thara, saa har jeg dog den fuldkomneste Overbeviisning om, at det Unbefalede i Almindelighed vil have den bedste Indflydelse paa den Holstenske Smørhandel.

c. Smørtræernes nette Udvoortes. En Huusmoder, som forresten har alt reenligt, ordentligt og ziirligt i sit Spisekammer, taaler ikke gjerne at en plump Halvtønde Smør, med grønne Baand og af grovt Arbeide, staaer imellem det Dvrige. Derfor bruge man glat og hvidt Træ; lade det pæent bearbejde, og belægge med afbarkede hvide Baand. En saadan Smørfoustage, forsynet med et ziirligt Mærke, lider en ordentlig Huusmoder gjerne i sit Forraadskammer. Derimod har jeg endnu tilbage en Bøn til Consumenterne, at nemlig Smørret ikke hensesættes i indelukkede Skabe og Spisekammere, hvor der

staaer stærktlugtende Sager, saasom Ost, Rager, forgjemt Mad og andet deslige.

II.

(Af Kjøbmand P. A. Römer i Hamburg).

I Dag den 28 August kommer mig tilfældigviis No. 35 af den Altonaer Merkur i Hænderne, hvori jeg blev den Artikel vaer fra det slesvig-holsteenske patriotiske Selskab, som angaaer Smørhandelen. I hvorvel Terminen til Besvarelsen af det deri fremsatte Spørgsmaal er snart forhaanden, føler jeg mig desuagtet foranlediget til at yttre noget om denne Gjenstand, der i flere Aar har tildraget sig min hele Opmærksomhed.

Af foranførte Aarsag seer jeg mig nødsaget til at indskrænke Besvarelsen af Spørgsmaalet, og vælger derfor en historisk Fremstilling af den holsteenske Smørhandel (til Udlandet) i det sidste Decenium. Efter et mangeaarigt Ophold i England, vendte jeg efter Hamborgs Befrielse tilbage i 1814 med den Bestemmelse, at indlede med London en ordentlig Handel med det holsteenske Smør (som i Almindelighed var ubekjendt i England) paa samme Maade som den er i Gang med de hollandske Provindser Westfriesland og Groeningland.

Den Omstændighed, som fremmede denne Plan og hvorpaa mine Forhaabninger om Held styttede sig, var mine tidligere Forbindelser med de større og mindre Smørhandlere i London, som i Sommermaanederne faae ugentlig 4000 Foustager Smør af 80 Pd. Netto Bægt fra Havnen Harlingen i Provindsen Westfriisland.

For at gjøre mine Handelsvenner bekendte med denne Artikel fra Holsteen, sendte jeg dem i 1815 nogle Halvtønder til Prøve. Omend= skjøndt derefter fulgte nogle smaae Bestillinger, saa havde dog dette første Forsøg ikke det Resultat, som jeg lovede mig; man klagede over, at Varerne ikke vare friske, over stærk Smag af Træ (i Handelen kaldet staffig) og over Skimm= mel, endvidere over Foustagerens usædvanlige Størrelse; hvorfor man afholdt sig fra at gjøre betydelige Bestillinger af denne Artikel. Hvor= ledes skulde jeg nu hæve dette Onde da jeg, af Mangel paa directe Forbindelse med de holsteens= ke Producenter, maatte henvende mig til de herværende Smørhandlere uden just at være Kjender nok til strax at indsee og forebygge Fei= lene. Senere Bekjendtskab maatte nødvendig medføre nøiere Kundskab om Smørrets Quali= tet, og skjøndt dette satte mig strax istand til at kunne gjøre et bedre Valg af Varer, saa var dog Handelen med Engeland indtil Aaret 1821 ikke af det Omfang, som jeg havde ønsket. Ho=

vebaarsagen laae i Halvtøndernes Størrelse, som man ikke lider i London og hvortil kunns Kjøbere vovede sig ved indtræffende Omstændigheder, ligesom man og savnede det hollandske Smørs friske Smag, som man er vant til (fordi det forsendes friskt nedflaaet). Disse Omstændigheder forarsagede da, at Forskjellen af Prisen imellem det hollandske og holsteenske Smør kunde antages for 7 til 8 Rbdlr. pr. Tde. til Tab for sidste Sort.

Den faste Overbeviisning at en Forandring med Foustagerne og Varernes hurtigste Ufsendelse var nødvendig for at skaffe det herlige holsteenske Product Ufsætning i England, og at see det nærme sig det hollandske Smør i Priis — Umuligheden at kunne bringe det i Gang ved de herværende Smørhandlere, som alt i 3 Aar havde anmodet om smaae Foustager, alt dette foranledigede mig til den Beslutning at søge Bekjendtskaber i Landet selv for paa denne Maade at opnaae det forønskede Niemed. 1822. I dette Aar er det lykkedes mig for første Gang at formaae nogle Smørproducenter til at laae deres Smør i smaae Foustager efter en tilsendt Model. Hr. T. Thomsen til Bredeneß var den første, som bekvemmede sig dertil, og jeg blev derved sat istand til i October at sende til en Detailhandler i London den første Regning paa 40 Foustager (7 Tønder) fint holsteenskt Herregaards-

smør. Virkningen var som jeg havde ventet. Af flere erholdt jeg snart Bestillinger med høiere angivne Priser for Smør i smaae Foustager; dog kunde af Mangel paa disse Foustager kun lidet blive udført til den Tid.

Man dannede i Aaret 1824 flere af de smaae Foustager, hvis Form bestandigt blev bedre, hvilket meget befordrede Handelen, saa at jeg i dette Aar forsendte 1,900,000 Pd. holsteenskk, slesvigsk og jydsk Smør til London. — 1825. Den Beredvillighed, hvormed man nu overalt henslog Smøret i smaae Foustager, har været til største Gavn for den holsteenske Smørhandel og ogsaa tildeels den ugentlige Indlevering af dette Aars friske Vintersmør Indtil Maaidag, som er bleven forsendt i smaae Foustager til Engeland. De tidligere Forhold af Priser imellem det hollandske og holsteenske Smør have ophørt; man gjør kun i London endnu en Forskjel af omtrent 2 Rbdlr. pr. Lønde, og i mange Tilfælde og af visse holsteenske Gaarde er Prisen allerede liig med det hollandske. Vintersmøret, som Landmanden endnu for saa Aar siden fik forholdsmeetsigt slet betalt, er nu ved Indførselen af de smaae Foustager sikket derimod.

For omtrent 10 Aar siden kjendte man kun lidet til Smørs Forsendelse til Engeland, som nu er det Land, der har den største Indflydelse paa holsteenske Smørpriser. Den temmelig almindelige Brug af smaae Foustager har gjort Handelen

med Smør til England almindeligere, og man kan antage at af andre herværende Handelshuse er tilsammen bleven forsendt circa 400,000 Pd. Smør i Aaret 1824 til London, hvorved det hele Quantum af holsteenskt og flesvigskt Smør, som er sendt til England, vel udgjør 2,300,000 Pd. Det er at formode at Handelen vil endnu blive mere almindelig. Endskjøndt denne Concurrence (efter saa megen Nøie og Bekostning) er maastee imod min Interesse, bør jeg dog ikke tage Hensyn til den, hvor det kommer an paa det almindelige Bedste, og jeg er tilstrækkelig erstattet ved den Gørelse, at have bidraget noget til at fremme dette Niemed.

Om det meklenborgske Smør og dets mulige Indflydelse paa det holsteenske.

De preussiske Landmænds tiltagende Industrie har for flere Aar siden havt til Følge, at det meklenborgske Smørs Forsendelse til Preussen er aftagen; derimod er i de to sidste Aar sørt en overordentlig stor Mængde hertil, især i indeværende Aar, hvor det ved den engang aabnede Wei til England finder god Affætning. Siden har Tilførselen fra Meklenborg været meget betydelig. Omendskjøndt det meklenborgske Smørs Qualitet ikke kan lignedes med det fine holsteenske, bliver det dog forsendt til London af adskillige Handelshuse for fint holsteenskt, hvorved det holsteenske Smørs

gode Navn staaer Fare. De meklenborgske Landmænd antage meget gjerne enhver Forandring, man foreslaaer dem, ihenseende til Foustagerne; disse ere tildeels smukt forfærdigede, og hvad der mangler i Varernes Qualitet, erstatter Foustagerne's Udseende og disse's reelle Thara. Dog mangler det ikke paa Undtagelser, thi undertiden finder stort Bedragerie Sted ved Tharas Angivelse. Der ere dem, som i dette Aar erholdt Bestillinger af fiint holsteenskt Smør i smaae Foustager, og som ikke kom i Forlegenhed, da her var et tilstrækkeligt Forraad af meklenborgskt Smør, som blev sendt til London for fiint holsteenskt, hvorfor her og ingen sølelig Mangel var paa holsteenske Varer. Saadan Fremgangsmaade kunde jeg naturligviis ikke følge, og for at holde det holsteenske Smør i sin Credit, gav jeg ved Forsendelsen til Engeland det holsteenske og meklenborgske Smør særskilte Mærker med Brændejern; (en Forholdsregel, som jeg ansaae fornøden for min egen Interesse) og derved haaber jeg temmelig at have forebygget den Fare, der truede det holsteenske Smørs gode Navn.

Om det holsteenske Bøndersmør.

Productionen af denne Sort er ved den forsøgte Dvægbesætning blevet saa betydelig, at det nu allerede udgjør en vigtig Handelsgreen til Engeland, som endnu kan udvides. Desværre sen-

des meget Bønderesmør til London for fiint Herregaardsesmør, men som kun er til Skade for det sidste. Det var at ønske at enhver af disse tvende Sorter maatte i Landet selv blive betegnet med paabrændte Mærker, der kunde tilkjendegive Bærernes Oprindelse.

Om det Slesvigiske Smør.

I dette Hertugdømme gives der alle Slags, fra den fineste til den ringeste Qvalitet, som hver for sig kan udføres til Engeland. For det ordinaire Riber Bønderesmør indtil det ædle Schwansener Herregaardsesmør er der i de sidste 10 Aar aabnet Handels-Wei til Engeland. Hvad det fine Smør fra dette Hertugdømme angaaer, saadant som det leveres fra Herregaardene Schwansen og Dänischwold, da er Qvaliteten at sætte ved Siden af det holske. Producenterne i hiin Egn, især paa Gaarden Schwansen, have strax fra Begyndelsen af virket til Indførelsen af smaae Foustager, og navnlig de Herrer Berendsen til Casmark, Wittrok til Maasleben og Horst. Den største Deel af det Smør, som produceres i Hertugdømmet Slesvig, bestaaer af middel- og ordinaire Sorter, hvilken Artikel jeg herefter vil omtale; imidlertid maa jeg endnu tilføie, at der fra dette Hertugdømme kunde udføres et langt større Qvantum Smør til Engeland, saasnart der kunde blive indført en Forandring med Foustagerne og den urigtige Thara.

Om Maaden, hvorpaa Smørret udfikbes herfra til England.

I Aarene fra 1815 til 1822 blev det holsteenske Smør affendt til London i Skibe, som vare ladede med alle Slags Kjøbmandsgods, hvilket ofte var til Skade for Commitenterne, idet saadanne Skibes Ladning ofte indeholdt Varer, som især paa en lang Reise let tog Varme, saasom Enebær, Korn og linnede Klude naar de vare vaade, hvorved Smørrets Qvalitet led meget; hertil kom at Heden undertiden var saa stærk, at det halve af Smørret løb af Foustagerne. Da nu Mængden af det Smør, som sendtes til London havde tiltaget betydeligt, tænkte man paa at forebygge Tab i nysnævnte Anledning. Til dette Diemed paatog et Handelshuus i London sig at bygge et eget Slags smaae hurtigsejlende Skibe, som allene skulde lades med Smør. Der ere nu allerede 6 saadanne Skibe af 40 til 50 Pæster, som regelmæssigen fortsætte Farten mellem London og dette Sted. Saaledes bliver nu Smørret sendt herfra til Londoner Marked, paa samme hurtige og sikre Maade som i mange Aar er skeet fra Harlingen. Med denne nye og for Holsteen saa gavnlige Indretning med Smørs Affendelse, forbandt man og tillige den Hensigt, at faae denne Artikel desto friskere til Marked, hvilken Hensigt dog ikke nu har været ganske at opnaae, fordi saamange Pro-

ducentere i Holsteen holde paa deres Sommersmør indtil Høsten, med hvilke gamle Varer Engelanden ikke er tjent om Efteraaret og Vinteren. I den sildige Aarstid forlanger han det Product, som sidst er tilvirket, han forlanger da kun Voresmør. Det vil altid blive en vanskelig Sag at overbevise Landmændene i Holsteen om at det holsteenske Smør kan kun ved Leverance af friske Varer i passende Foustager ikke allene blive agtet lige det hollandske, men maaskee endog foretrukket det; at sølgelig saadant maa være af den væsentligste Nytte for Holsteens Smør-Producenteres Almeen-Interesse. Man kan fra Producenterens Side ville bestride denne Sætnings Rigtighed ved at anføre, at man til Michaelis Marked har solgt Sommersmør til samme Priis som Voresmørret; i saa Fald fulgte dog altid Voresmørret med i Kjøbet. Det er imidlertid aldrig kommet til Sælgerens Kundskab, hvad Erstatning jeg ofte har maattet give mine Commitentere paa Sommersmørret for sammens naturlige Mangel paa denne Aarstid, saafom dets Smag af Træet, at det var skimlet o. s. v. Erfaring lærer Smørhandlerne at vogte sig for Indkjøb af Sommersmør i Efteraaret naar saadant er bestemt til Engeland, hvor kun friske Varer ere agtede, deels formedelt den høie Told, og deels som Følge af Consumenternes Luner; de nødes til at gaae yderst forsigtigt til.

værks med saadanne Varer, særdeles i varme Sommere.

Om Smørs Afskibning til Spanien.

Man har allerede i lang Tid forsendt Smør til Spanien; dog er det Quantum, som er afskibet til dette Land, saa lidet, at det ikke kan have nogen directe Indflydelse paa Prisen. Man kan antage, at der aarlig forsendes 800 indtil 2500 Halvtønder Smør til Spanien. De Handlende, som gjøre Indkjøb for Spanien, vove ikke at kjøbe smaae Foustager fordi de frygte, at Spanierne vilde foretrække at forskrive saadanne isteden for Halvtønder, og da de ere underrettede af de herværende Smørhandlere om, at disse Foustager kun sjelden kunne faaes, tragte de ei heller derefter.

Thara af Smørfoustagerne bliver i Spanien beregnet procentviis, det er 20 pCt. af Foustagernes Bruttovægt. Kjøberne af Halvtønder have en lille Fordeel paa Thara fremfor dem, som sende Foustager af $\frac{1}{2}$ Tøndes Størrelse, fordi en Halvtønde af 150 Pd. Vægt giver i Spanien en Thara af 20 pCt., altsaa

30 Pd.	
Her er kun godtgjort en Thara af	20 Pd.

Tab 10 Pd.,

eller $6\frac{2}{3}$ pCt.

Paa trediedeel Tønde berimod af 110 Pbd.	
til 20 pCt. er Thara	22 Pbd.
Herpaa godtgjøres	14 Pbd.

Tab 8 Pbd.,

eller $7\frac{2}{3}$ pCt.

Den ringe Forskjel er strax fyldestgjørende hævet saasnart Kjøberne af Trediedeelstønder bliver tilstaaet en Thara af 15 Pbd., som egentligen er ret og billigt, fordi de tomme Foustagers Bægt sædvanligen er fra 18 til 22 Pbd. Hvad der, efter en saadan Forandring, endnu kunde være til Hindrer for Smørs Affendelse til Spanien i Trediedeelstønder, bestaaer kun i den Dvervindelse, at rive sig løs fra gammel Sædvane.

Om Smørforbruget i Stæderne Altona og Hamborg.

Disse Stæders Hovedforbrug bestaaer for største Deel af middelmaadige og ordinaire Varer. Det første Slags bliver indført i stor Mængde fra de nærliggende Marskegne, saavel som ogsaa ved Dpkjøbere af Bøndersmør, men det ordinaire indføres fra Jylland og de danske Der. Af flint hollsteenskt Herregaardsmør bliver forholdsviis brugt overordentlig lidet i disse Byer, hvorfor man fra dem ikke kan vente nogen Stigen i Prisen paa det hollsteenske Smør, ligesom de isvrigt ikke kunne have nogen Indflydelse derpaa.

Ummærkning.

Naar man nu kan antage, at det er Markedet i London, som bestemmer Prisen paa vort Smør (hvilket vel inaaen kan omtvivele, som er noget bekendt med denne Gjenstand) og at det holsteenske Smør er istand til at hæve sig til en høi Credit i hiint Land ved dets naturlig gode Qualitet, ved den Forbedring, det endnu kan modrage, og ved dets Nedlægning i passende Foustager, saa tillader jeg mig at tilføie nogle Ord, om hvad der kan befordre dette forønskede Maal.

Om det holsteenske Herregaardsmørs Beskaffenhed.

Om dets gode Egenskaber taler jeg ikke, men kun om dets Mangler. Man klager i London ofte over, at det ikke er aldeles frie for Melkdele, og at der, naar man prøver det med Smørsøgeren, viser sig Melkdele istedenfor Saltlage; dog troer jeg ikke at dette er ofte Tilfældet. Mere grundet synes den Klage, at Smørret ofte er gjennemarbeidet mere end det burde, hvorved det taber sin Elasticitet, og antager et sidtet Udseende, hvilket kan ansees som en Hovedfeil. Ved større Opmærksomhed kan denne Mangel hæves uden Banffelighed.

Vintersmørret, nedlagt i smaae Foustager, har i indeværende Aar vundet et godt Navn i England ved de derhen ugentlig sendte Leveran-

cer, men dette Slags vil dog endnu en Stund staae tilbage for det hollandske Vintersmør. Om endskjøndt den Methode at farve Vintersmørret har hertillands gjort store Fremskridt i de sidste fem Aar, og mangen Landeiendom leverer smukt farvede Varer, saa er der dog endnu i Almindelighed en altfor stor Forskjellighed i Farverne. Paa to Naboegaarde i Holsteen finder man ogsaa to forskjellige Sorter Smør, medens man i Holland holder meget over, at Vintersmørret har eens Farve, fordi man agter saadant i London og har sin Fordeel deraf. En Forholdsregel, som vel fortjener at efterlignes. Paa nogle Gaarde bliver Smørret farvet formeget, paa andre slet ikke. Begge Sorter ere uskikkede at sende til England; og af begge Extremes bør man foretrække Mangel paa Farve. Paa nogle Steder finder man ogsaa Smørret mere eller mindre plettet, hvilket enten maa tilskrives Farvestoffets mangelfulde Sammenblanding med Smørret, eller og hiints slette Beskaffenhed; i dette sidste maa man vel oftest søge Aarsagen til Smørrets ueensartede Farve. Af dem, som levere Smør til mig, har jeg ofte hørt Klage over den Orlean eller Farve til Smør, som faaes i de smaae Kjøbstæder; jeg har da sendt dem frisk Farve; dog er saadant besværligt og lader sig ofte ei udføre. God frisk Orlean burde man have til Salg i Stæderne Oldenborg, Lütkenborg, Neustadt, Cutin, Oldesloe, Segeberg,

Pløen, Preß, Kiel og Eckernförde, og de, som
 der forhandle denne Varesort, burde anskaffe sig
 den frisk ved hver Vinters Begyndelse; thi man
 kan antage, at den Orlean, som bliver tilovers
 i smaae Quantiteter (hvori den ikke gjerne vil
 holde sig Sommeren over uden at tabe af sin Qua-
 litet), er bleven ubrugbar til Smørfarvning.
 Slige fordærvede Varer træffer man undertiden;
 de ere stundom ganske fortørrede og blive dog
 brugte til Smørs Farvning. Saadan Vare fat-
 tes ei allene den nødvendige Farvestof, men inde-
 holder ogsaa Dele, som vanskeligen opløses, som
 blive mere eller mindre synlige i det Smør, som
 farves dermed og meddeleer det et slet Udseende.
 Sundt, frisk og velconditioneret Orlean er at
 faae i Hamborg hos Materialisterne de Herrer
 Schmidt, Walters og Contr. Warnecke, og i Al-
 тона hos Herr J. C. H. Hånel og flere; ogsaa
 jeg vilde gjerne paatage mig, fra Tid til anden,
 at forsyne Smaahandlerne i hine Byer med det
 fornødne friske Orlean. I Henseende til Farven
 i Almindelighed yttres man i Engeland, at det
 holsteenske Vintersmør har ofte en alt for rød
 Farve, og at det var at ønske, at Farven faldt i
 det Gule; hvilken Virkning en Tilfætning af en-
 deel Curcomae (Gurgemeie) vilde frembringe. I
 forrige Aar erholdt jeg fra London en Smørfarve,
 som jeg har sendt til flere, for at anvendes til
 Vintersmørret, men man har ikke brugt det, deels

forbi man ikke forstod Maaden at anvende det paa, deels og forbi saadan Farve vilde blive meget for dyr; isøvrigt er man paa saa gode Veie med at farve Vintersmør, at udenlandske Surrogater vel kunde undværes. Men Smørproducenten kan ei anvende Opmærksomhed nok paa denne Green af sin Deconomie; thi hvad vilde der vel have blevet af Vintersmørrets Priser (som nu næsten ere lige med Græssmørrets), om ei London skilte os ved dette Product, som stedse tiltager i Mængde; især da dette Slags Smør hverken sendes til Spanien eller nogen anden varm Himmelegn. Endnu kan bemærkes, at Engælænderne kun tage Vintersmørret i smaae Foustager; sendes det i halve Tønder gjøres en Forskjel i Prisen af 2 til 3 Rbd.

Jeg kommer nu til en Artikel, som har den største Indflydelse paa Smørrets Qvalitet, nemlig Saltet. Næst Smørrets Hensaltning i Halvtønder har Brugen af Didesloer-Salt været den anden Aarsag til at det holsteenske Herregaardssmør ikke har været agtet saa høit, som det medrette burde. Dog er Anvendelsen af Lüneborger-Salt bleven meget almindeligere, og man maa ønske, at det udelukkende maa blive brugt saavel i begge Hertugdømmerne, som ogsaa i Sylland og paa de danske Øer; thi hvor man endnu bruger grovt Salt, der taber Smørret af sin desuden ikke fine Qvalitet, medens det lüneborger Salt forædler den. Kun saa Lande ere saa lykkelige at have

i deres Nabolag et saa herligt Hjælpemiddel til Smørrets Forædling. Andre Sorter Salt have den Virkning, at give Smørret, som Engælænderne udtrykke sig, en fisset Smag; hvilken man medrette skyer mere, end ordinairt Smør uden saadan Smag. Jeg maa derfor vogte mig for ikke at sende Smør til Engeland, som er saltet med Oldesloer-Salt.

Om de Foustager, som anvendes til holsteenske Smør, og den Thara, som gives samme.

Bed at underrette mig om i hvad Slags Foustager Smørret burde slaaes, anbefalede man mig tvende forskjellige Størrelser. Et Slags af Form som de hollandiske Foustager, der indeholde omtrent 80 til 90 Pd. Smør. En anden Sort, som man vilde give Fortrinnet, maatte kun omtrent indeholde 60 til 65 Pd. Smør. Denne sidste store Forskiel i Vægt fra de sædvanlige store holsteenske Halvtønder af 150 til 160 Pd., lod mig befrygte Indsigelser af de holsteenske Landmænd mod saadanne smaae Foustager, og jeg befrygtede overhovedet, at de ikke lode sig indføre overalt; desbaarsag besluttede jeg at gjøre Forsøg med større Foustager fra circa 80 til 90 Pd. Netto. Jeg har allerede forhen omtalt hvilke Herrer først antog mit Forslag, men Hr. Kammerherre Neergaard og Hr. A. C. Brauer i Kiel have stor Fortjeneste af at have understøttet mig i denne Plan.

Paa mange Steeder brød man sig imidlertid ikke om denne nye Foranstaltning; enten havde man et Forraad liggende af Beed, som var for langt til smaae Foustager, eller man frygtede for, ved disse at tabe den sædvanlige Thara paa Halvtønderne. Denne Hindring kom jeg imøde ved at tilstaae Enhver, som brugte smaae Foustager, 4 Pd. extra Godtgjørelse paa Foustagen, og dette havde gode Følger. Nu bliver der vel paa mange Gaarde henslaget Smør i disse smaae Foustager, men en nøiere Bestemmelse for disse Bægt er høist nødvendig, og uden denne Gjenstands Regulering og Foustagerne's Forsærdigelse efter en bestemt Norm, opnaaes Hensigten kun halvt; den bliver meget mere forfeilet. For at vise Nødvendigheden af saadan Forholdsregel, vil jeg anføre følgende: Erfaring har lært, at de for to Aar siden indførte smaae Foustager gives en meget forskjellig Bægt; man har dem fra 10 til 22 Pd. Den engelske Smørhandler vil ikke vide af den specificerede Bægt paa hvert Foustages Thara, som jo desuden ikke lader sig udføre i Handelen en gros, men har foreflaaet mig en Norm, hvorefter jeg har at beregne de smaae Foustager's forskjellige Thara, og er saadant bestemt til 19 Pd. pr. Foustage. Vilde man ikke see det begyndte Bærk gaae tilbage, maatte man lempe sig, og det har jeg gjort, i det Haab, med Tiden at see et andet Princip indført med Hensyn til Foustagerne's Thara, og jeg ven-

ter virkeligen meget af den Indflydelse, Central-Administrationen kan have paa denne Hensigts Fremme; man tænke sig det Usikre, som har Sted i Tharas Forskjellighed (hos en Artikel i et og samme Format) fra 10 til 22 Pd., og hvilke Ulemper deraf opstaae, blandt hvilke den Omstændighed vel er den ubehageligste, at jeg maa give 19 Pd. Thara paa en Foustage, som beregnes mig til 10 Pd. og hvorfor jeg endnu har 4 Pd. at godtgjøre for Træet, altsaa et Tab af 13 Pd. paa hver Foustage, som veier 100 Pd. Brutto, følgerig et Tab af 15 pCt.

Omendskjøndt de Trediedeeltønder have hidtil bidraget til at bringe Smørhandelen paa Engeland i god Gang, vilde det dog skaffe bedre Udgifter naar man kunde beslutte sig til, nu og da at henflaae Smørret i smaae Foustager, som holde 60 Pd. Netto. Modeller af begge Slags ere ofte sendte til Landboere. — Det er vel her ikke paa urette Sted at omtale hvorledes Bødkerhaandværket i det Holsteenske trænger til betydelig Forbedring; thi i nogle Egne gives der sande Fuskere i dette Haandværk. Engælænderen betaler gjerne meget for et smukkere Udvortes; at give de holsteenske Smørfoustager et saabant, staaer i Bødkerens Haand, og man maa derfor gribe Forholdsregler til at forbedre denne Gjenstand, der synes ringe, men er dog meget vigtig. — Det er her ikke uhensigtsmæssigt at oplyse hvorfor man i Lon-

don har saameget imod Halvtønder. Det er Brug hos Detailhandlerne i London at udtage Smørret af Foustagerne i et heelt Stykke, at sætte det til Skue i Binduerne ud til Gaden, og deraf at stikke hvad der sælges i Smaapartier. Nu er det ikke allene mange Steder Tilfældet at Bindueskarmene ere for smaae til derpaa at hensesætte saa stor en Klump Smør, som en holsteenst Halvtønde kan indeholde, men en anden Ubequemmelighed, som endnu er værre, forarsages af de Træpinde, som drives igjennem Foustagen for at befæste Baandene, og som trænge ind i Smørrets Masse; herved danner der sig, naar Smørret udtages, dybe Huller og Furer paa dets Overflade, hvilket ærgrer Engælænderen, som i alle Ting seer paa et ziirligt Udvortes; ved de smaae Foustager, hvori man bruger Søm, kan saadant forebygges.

Om Thara paa de flesvigiske Smørfoustager.

Over det Ureelle i Thara paa Smørfoustagerne i dette Hertugdøm (de sydlige Provindser undtagne) har der længe været ført almindelig Klage; istedet for at blive bedre er det snarere bleven værre. Denne Daddel træffer i høi Grad Smørfoustagerne fra Angeln og Flensborgegnen. Fra Engeland har man sendt mig tilbage Bunde af Angelske Smørtønder, som give et stort Beviis paa det Bedragerie, der gaaer i Svang. Det An-

gelfte Smør er, som en underordnet Sort, afholdt i Engeland, men dets Export derhen er meget vovelig formedelst den falske Thara, der allerede har kostet mig flere Tusinde, i det jeg engang for alle indestaaer Engælænderne for den rigtige Thara for ethvert Slags Smør, og maa give Godtgjærelse i Tilfælde af Deficit. Nu findes undertiden deriblandt Halvtønder, som med falsk Træ bringes til en Vægt af 36 Pd., medens Kjøberen maa lade sig nøie med 20 Pd. Ved Forsendelsen af dette Smør til Engeland er Tabet dobbelt søleligt, da Tolden, 3 s. pr. Pd., ogsaa maa bæres for Dervægten af det Træ, som er over den sædvanlige Thara.

Om de slesvigiske Smørfoustager er endnu at bemærke: at Ufsætningen af det slesvigiske Smør til Engeland vilde her være meget betydelig, naar man istedenfor Halvtønder kun henslog det i Fjerdinger af 70 Pd. Brutto. Mange gode Ordres for slesvigisk Smør kunne ofte ikke udføres af Mangel paa Fjerdinger. Jeg tør heller ikke lade ubemærket, at da den største Deel af Smør fra Hertugdømmet Slesvig bestaaer af middel og ordinairt, ansees saadant ogsaa for underordnede Sorter i London, saa at det staaer lige med nogle Sorter irlandsk Smør, som allene blive slagne i Fjerdinger, og saaledes tjene disse Foustager til Handel i det Indre af Landet; det slesvigiske Smør vilde ligeledes være tjenligt hertil, naar det kun

var henflaaet i Fjerdbinger; derfor kan jeg saa meget mere efter min Erfaring anbefale Indførelsen af Fjerdbinger i Hertugdømmet Slesvig.

Ved Besvarelsen af det opkaastede Spørgsmaal har jeg blot stræbt at vise den gode Gang af den holsteenske Smørhandel paa Engeland, fordi den er at betragte som en Hovedkilde, ved hvilken de herlige Meierier i Hertugdømmerne Holsteen og Slesvig kunne hæves endnu mere. Den Omstændighed at en betydelig Deel af denne Handel gaaer igjennem mine Hænder, gjør os Udførelsen mulig, uden at vi behøve fremmed Hjælp, og det blev mig let at angive de Midler, som nødvendig maa anvendes for at naae det Resultat, Central-Administrationen har havt for Øie ved at opkaaste Spørgsmaalet. Naar det af de hist og her i denne Fremstilling brugte Udtryk kunde synes, som om jeg søgte en Fortjeneste i, at have virket til Bedste for den holsteenske Smørhandel, da have Uttringer af den Art indsneget sig ganske imod min Hensigt, og saadanne Formodninger ville strax ophøre, naar man betænker, at det er kun Kjøbmands-Interesse, der har fremskyndet mine Bestræbelser. Naar man af Central-Administrationens Medvirkning tør vente, at de i forestaaende Afhandling omtalte Mangler blive afhjulpede, naar de gjorte Forslag blive almindeligen udførte, tør jeg tillidsfuldt yttre den Forsikkring, at det dobbelte Quantum af det Smør, som i Aaret 1824

er udført fra Hertugdømmerne Holsteen og Slesvig, vil i saa Fald finde villig Affætning til Engeland, og Godseieren vil som Følge deraf kunne forsøge sin Dvægbesætning, hvor saadant kan skee.

Jeg har grebet Pennen for at besvare forestaaende Spørgsmaal efter bedste Evne, endskjøndt jeg har skrevet imod min egen Interesse. Thi skulde de foreslaaede Forbedringer blive almindelige, vil der fremstaae en Mængde Concurrenter i Smørhandelen paa Engeland, den jeg næsten alene har havt Monopol paa; da nu just en saadan indtrædende Concurrence vil være til stor Nytte for Landet, kan man ogsaa efter enhver Handels naturlige Gang antage, at min Smørhandel paa Engeland vil lide noget Afbræk, men derfor skal det Held, min nærværende Bestræbelse maa have, være mig den skjønneste Erstatning.

Hamborg, den 31 August 1825.

Anviisning for Bonden i den skov-
 løse Egn, til vilde Træers Opelst-
 ning; samt nogle Bemærkninger om
 Plantningen paa Grovtevolde, især-
 deleshed om levende
 Hegn af Eeg.

I Statstidenden har man i de sildigere Aar læst
 gjentagne Opmuntringer fra Landhuusholdnings-
 selskabet, for Bonden i skovløse Egne, til vilde
 Træers Opelstning. At før skeete Opfordringer
 ikke have frugtet hos vor ellers saa drivtige Land-
 boe, har vistnok sin grundede Aarsag. Skulde
 den ikke fornemmeligen ligge i Mangel paa Kund-
 skab om Fremgangsmaaden ved saadanne Anlæg,
 og for endeel ogsaa i Banskeligheden at erholde
 fornødne Planter eller Frøe? Jeg antager disse
 som Hovedhindringer og tager vistnok heller ikke
 feil, thi det, at Den ei høster, som her saar, kan
 man ikke mere antage at hindre et saa gavnligt og
 lønnende Arbeide. Hvo skulde ikke indsee den
 Fordeel, som allerede den unge Planter selv og
 end mere hans Børn og især Børnebørn ville høste
 af slike Foretagender, og hvor meget Landet selv

vil vinde med Hensyn til Klimatets Formildelse, Productionens Forøgelse og Landskabets større Prydelse.

Bonden vil af et saadant Anlæg, er det ogsaa kun 4 Skjepper Land geom. Maal stort, kunne have en stor Deel af sine Fornødenheder til smaae Redskaber ved Gaardens Drikt, maaſkee endogsaa et og andet Stykke til Gaarden selv, thi hvo vil nægte, at der i ſlig en Skovhave kan opelſkes Tømmer. Eierne behøver altsaa ikke at kjøre til den ofte langt borte liggende Kjøbstad og betale det der over dets ſande Værd. At iøvrigt ſlige Anlæg ogsaa i phyſiſk Henſeende ere af Bigtighed, er vel unægteligt, iſær naar de i ſkovløſe Egne blive almindelige og af lidt større Omfang end 4 Skjepper Land. Ved et rigtigt Valg, med Hensyn til Pladsen, kan man i ſin Tid vente Beſkyttelse for Gaarden, Læe for Kreaturene m. v. imod de ſkarpe og ofte voldsomt rafende Vinde. I det Hele vil diſſe derved brækkes i de for Skov blottede Egne, og naar Virkningerne af de ſkarpe For- og Eſteraars-Vinde ikke mere ere ſaa følelige, ſaa Formildes paa denne Maade Luften; Klimatet bliver mildere og Jorden er iſtand til at frembringe Alt efter ſin fulde Kraft, uden at ſtandses af de ofte ſaa fortærende ſkarpe Storme. Og at det endelig vil være en ſtor Behagelighed for Diet, at ſee hiſt og her ſaadanne Skovgrupper, er upaatviveligt, thi hvo frydes ikke ved det behagelige

Syn, som den grønne Løvskov frembyder om Foraaret; og, hvad den nægter om Vinteren, naar Alt er indhyllet i Snee, erstattes det ikke tildeels ved Naalestoven? Kort! det Behagelige forbindes her lettere og mere passende med det Nyttige, end det som oftest lader sig gjøre.

At de attraaede Anlæg kunde give den Nytte, omtvivler vistnok Ingen, men vi støde paa mange Vanskeligheder forinden det gode Forsæt kan bringes i Udførelse. Landhuusholdningssekskabet ønsker og tilraader Plantning, som den sikreste Veitil at naae Maalet. En god Plantning har vel et Forspring for Besaaeningen; men dog kun, naar den lykkes strax. En 2 til 3 Aars Udbedring sætter den stedse tilbage, og hvor ofte har ikke en Besaaening en ligesaa god, om ei bedre Væxt end Plantningen af samme Alder; thi Planterne, opvorne i en Planteskole, eller i Læe og Skygge af Modertræet, ere ikke passende til at udplantes paa fri Mark, hvor de ere udsatte for Windene m. v. Men denne saa grundede Sandhed bliver sjelden erkjendt, og Tid- og Pengespilde ere derfor ogsaa uundgaaelige Følger. Ogsaa denne Erfaring tilføjesat, hvor erholder man saa Planterne? Vi have Planteskoler, fordeelte i adskillige Egne paa Landet, dog meest i Skovegnen; thi høist sjelden, maaskee slet ikke, finder man dem paa Heden eller i den skovløse Egn. En lang Transport, især om Foraaret, er for Planterne meget skadelig, naar

den ikke skeer med al muelig Omsorg for Planter-
 nes Conservation; men tør man vente den af een
 med Sigt ganske ukyndig Mand? Desuden har
 Bonden altfor meget Arbeide for sine Heste, baade
 For- og Efteraaret, til at han ret vel kan undvære
 dem til sig en Reise, da Extratouren kommer saa
 ofte; og naar ogsaa disse Hindringer ikke agtes,
 udfordrer da en Plantning ikke ogsaa stor Bekost-
 ning? Planterne ere i Almindelighed temmelig
 kostbare for den uformuende Bonde, og saaer han
 dem gratis, saa er det vel ikke altid, at de ere af
 den Beskaffenhed, at Udfaldet lønner Tid og
 Umage. Skulde Besaaningen ikke være mere
 hensigtsmæssig? Arbeidet er ikke stort mere end
 ved Plantningen og Frøets Anskaffelse vistnok min-
 dre bekostelig; Udfaldet maaskee, ja man kan sige
 bestemt sikkrere, end ved den anden Culturmetho-
 de, og netop det, snarest at see sin Umage lønnet,
 er af stor Indflydelse for et nyt Foretagendes vi-
 dere Fremskriden. Bliver ogsaa kun 2 Skjepper
 Land besaaet, saa kan Eieren efter 3 til 4 Aars
 Forløb, ikke allene med større Sikkerhed om et
 heldigt Udfald tilplante de øvrige 2 Skjepper Land,
 end naar Planterne ere opelskede i en virkelig Bom-
 skole, men seer sig derhos ogsaa istand til, med
 egen Kraft, at udvide sit Anlæg. Men hvorfra
 erholder man Frøet? Noget kunde Landmanden
 maaskee selv indsamle, men bedre var det unægte-
 ligt, naar han for en billig Betaling kunde erholde

det paa et bestemt Sted. Jeg antager at Vandhuusholdningselskabet, som i saa mange Henseender fremmer Bondens Sag, anskaffede aarligt et bestemt Quantum godt Frøe af forskjellige Arter og uddeelte det, imod Betaling, til den, som attraaede sigt et Anlæg. Frøet er, som bekjendt, at erholde af Vandets Forstvæsen og vistnok for en moderat Betaling, om endda ikke gratis; thi en saadan liben Dpoffrelse vil ikke kunne komme i Betragtning mod den Fordeel, som deraf i sin Tid kunde høstes. Vil man foretrække Plantning som een i sig selv ikke saa indviklet Culturmethode og hvormed man lettere kan gjøre sig bekjendt, kunde saa ikke hist og her i den skovløse Egn anlægges en Bom- eller Planteskole af 2 til 3 Lønder Lands Størrelse. Den vil være istand til at forsyne Egnen i nogle Miles Omkreds med de fornødne Planter og en længere Transport er neppe tilraadelig. Dpoffrelsen ved et saadant Anlæg vil ikke være saa betydelig, naar det udføres af en kyndig Mand, efter en sikker Plan og med mueligste Deconomie. Meget udrettes der i andre Henseender, hvorfor skulde Regjeringen ikke ogsaa fremme denne i sig selv saa nyttige og gavnlige Sag?

Naar man vil gjøre et Anlæg, for at opelske vilde Træer til eget og Efterkommernes Gavn, saa maa naturligt den første Tanke være, at vælge

en dertil passende Plads. Udskiftningen har tildeelt enhver Bonde hans Jord samlet, og saaledes har han altsaa uindskrænket Afkønyttelse af den; han er derfor i enhver Henseende istand til at vælge efter eget Godtbesindende. Man tør vel antage, at Valget falder uden Hensyn til Jordbundens Beskaffenhed, enten i Nærheden af Gaarden, eller ogsaa i en affides Krog af Lodden. Det første er vistnok hensigtsmæssigst, thi derved sættes han istand til at have bedre Tilsyn med sit ny Anlæg, hvilket er af megen Bigtighed, især med Hensyn til Fred, som een af de første Nødvendigheder, baade for Bærkets heldige Fremgang og Nytte i sin Tid. Hegnsforordningen af 1794 og Placaten af 1817, denne Gjenstand betræffende, sætte vel Grændse for den ellers saa almindelige Ufred af Kreaturer paa Marken, men disse Bestemmelser have desuagtet langt fra ikke høvet dette Onde. I en for Skov blottet Egn er desuden ideligt Tilsyn ogsaa i en anden Henseende af største Nødvendighed. I Nærheden af Gaarden finder man i Almindelighed ogsaa bedre Jord, og omendskjøndt man næsten paa enhver Jordbund, Flyvesand og Morads undtagen, kan opelske Træer, saa er det dog meest lønnende i et bedre Jordsmon. Pladsen bør i det mindste være tør, dog ikke bestaae af Flyvesand, ei heller af alt for stivt og bindende Leer, et noget sidsfaldende Terrain er derimod meget gavnligt.

Har man saaledes bestemt sig med Hensyn til Pladsen og dens Størrelse, som jeg her antager at være 4 Skjepper Land geom. Maal, saa er det meest passende at vælge en langagtig Firkant, f. Ex. af 70 Alen i den ene Side og 100 Alen i den anden, saaledes at den smalle Side vender imod den Himmelegn, hvorfra vi i Almindelighed have de stærke Vinde, nemlig imod Vest eller Nordvest, som Localet nøiere bestemmer. Desforuden er det saare vigtigt at gjøre Anlægget saaledes, at man er istand til at forstørre det mod Østen, eller den modsatte Side af hine Vinde, thi det var dog mueligt, at den nuværende Eier, eller Nogen af de tilkommende ville udvide Plantningen. Saa-
dant sker bedst i Læe af de Træer, som allerede ere vante til Binden, thi unge Træer, af hvad Slags de end ere, vise sig mere eller mindre ømfindlige for Vestenvinden. Desuden sparer man ved en regulair Figur ogsaa ved Indhegningen.

Er Pladsen under forommeldte Sagttagelser afstukken, saa skrider man til at indhegne den. Rigtig og værgende Hegn er en væsentlig Betingelse, der bør altsaa ikke spares i den Henseende. Et godt Steengjerde til Udsiden med en Jordvold forinden, giver den hensigtsmæssigste Indhegning; hvor Stenene mangle, da en dobbelt Jordvold med en Grøvt til Udsiden. Uden nøiere at omtale Fremgangsmaaden ved et saadant Hegns Opførelse, som bør antages at være enhver god Bonde

bekjendt, vil jeg kun erindre, at Indbegningen maa være $\frac{1}{2}$ Alen høi, og foroven i det mindste 5 Qvarter breed, og at Jordvolden, som i Bunden skal være 3 Alen breed, fra Grøvt til Grøvt har en passende Skraaning, da den ellers let nedstyrtter. Naar Hegningen saaledes forsvarligen opføres tidligt om Foraaret, Steengierdet kan gjerne sættes Vinteren før, saa beplantes det, hvorum siden nærmere tales.

Saaledes see vi nu indbegnet Toften, bestemt til vilde Træers Opelsning; men med hvilke Træarter? Forinden vi gaae videre i denne Bestemmelse og Besaaeningens eller Plantningens Behandling, er det nødvendigt at vide: hvilken Jord vi have til at besaae eller beplante, thi Hovedreglen er: man vælge Træarter efter Jordbunden, og kun efter eget Godtbefindende, forsaavidt man har Valg imellem de for Jorden og Localet passende Træsarter.

Antager man nu at Pladsen er valgt ved Gaarden, saa kan man vel ogsaa forudsætte, at Jorden er af en god Beskaffenhed; i det mindste ved en bedre Behandling og andre Omstændigheder er bleven skicket til at bære enhver Sædart. Er Pladsen derimod valgt affides paa Lødden, saa kan det vel undertiden hænde sig, at den er af en god Bonitet, men i Almindelighed tør man vel antage, at den er af Middeljord, ved en ordentlig Behandling endnu skicket til de sædvanlige Sæd-

Har man saaledes bestemt sig med Hensyn til Pladsen og dens Størrelse, som jeg her antager at være 4 Skjepper Land geom. Maal, saa er det meest passende at vælge en langagtig Firkant, f. Ex. af 70 Alen i den ene Side og 100 Alen i den anden, saaledes at den smalle Side vender imod den Himmelegn, hvorfra vi i Almindelighed have de stærke Vinde, nemlig imod Vest eller Nordvest, som Localet nøiere bestemmer. Desforuden er det saare vigtigt at gjøre Anlægget saaledes, at man er istand til at forstørre det mod Østen, eller den modsatte Side af hine Vinde, thi det var dog mueligt, at den nuværende Eier, eller Nogen af de tilkommende ville udvide Plantningen. Saa-dant sker bedst i Bæ af de Træer, som allerede ere vant til Vinden, thi unge Træer, af hvad Slags de end ere, vise sig mere eller mindre ømfindlige for Vestenvinden. Desuden sparer man ved en regulair Figur ogsaa ved Indhegningen.

Er Pladsen under forommeldte Jagttagelser affstukken, saa skrider man til at indhegne den. Rigtig og værgende Hegn er en væsentlig Betingelse, der bør altsaa ikke spares i den Henseende. Et godt Steengjerde til Udsiden med en Jordvold forinden, giver den hensigtsmæssigste Indhegning; hvor Stenene mangle, da en dobbelt Jordvold med en Grøvt til Udsiden. Uden nøiere at omtale Fremgangsmaaden ved et saadant Hegns Opførelse, som bør antages at være enhver god Bonde

bekjendt, vil jeg kun erindre, at Indhegningen maa være $\frac{2}{3}$ Alen høi, og foroven i det mindste 5 Qvarter breed, og at Jordvolden, som i Bunden skal være 3 Alen breed, fra Grøvt til Grøvt har en passende Skraaning, da den ellers let nedstyrtter. Naar Hegningen saaledes forsvarligen opføres tidligt om Foraaret, Steengjerdet kan gjerne sættes Vinteren før, saa beplantes det, hvorom siden nærmere tales.

Saaledes see vi nu indhegnet Toften, bestemt til vilde Træers Opelsning; men med hvilke Træarter? Forinden vi gaae videre i denne Bestemmelse og Besaaeningens eller Plantningens Behandling, er det nødvendigt at vide: hvilken Jord vi have til at besaae eller beplante, thi Hovedreglen er: man vælge Træarter efter Jordbunden, og kun efter eget Godtbeftindende, forsaavidt man har Valg imellem de for Jorden og Localet passende Træsarter.

Antager man nu at Pladsen er valgt ved Gaarden, saa kan man vel ogsaa forudsætte, at Jorden er af en god Beskaffenhed; i det mindste ved en bedre Behandling og andre Omstændigheder er bleven skicket til at bære enhver Sædart. Er Pladsen derimod valgt affides paa Lødden, saa kan det vel undertiden hænde sig, at den er af en god Bonitet, men i Almindelighed tør man vel antage, at den er af Middeljord, ved en ordentlig Behandling endnu skicket til de sædvanlige Sæd-

arter: Byg, Rug og Havre, eller den er af mindre Godhed, selv ved en god Dyrkning kun skiftet til Rug og Havre, maaskee endnu uopdyrket. Vi ville altsaa antage at Pladsen har:

1. god og veldyrket Jord, saakaldet Loftejord, en Blandning af Leer og Muldjord.

2. opdyrket Jord, bestaaende af Muldjord, meer blandet med Sand end Leer.

3. Sandjord, enten opdyrket, eller i uopdyrket Tilstand.

Men det er endnu ikke tilstrækkeligt at man saaledes kjenner det øverste Jordlag. Vil man opelske Træer paa et Stykke, er endvidere nødvendigt at kjende Underlaget; hertil udfordres ingen chemisk og vidtløftig Undersøgelse, thi det er tilstrækkeligt at grave 2 til 3 Spadmuld dybt og see dets Bestaaffenhed. Finder man i saadan Dybde et stærkt Leerlag, eller og den saakaldte Ahl, saa er det ikke skiftet til Træarter med dybtstikkende Rødder, som Eg og Fyr m. fl.; ei heller der, hvor der findes et Underlag af Sand, trives Gegetræet. Om disse Forsigtighedsregler mere ved enhver særskilt Træart.

De Træarter, som man, med Hensyn til Nytten og deres hurtige Væxt, bør anbefale Landmanden til at opelske, ere efter min Formening:

1. Den canadiske Poppel, noksom bekjendt for sin hurtige Væxt og mangfoldige Nytte. Dette Træ bør Bonden især opelske i sin Skovhave, thi

det tager til Takke med simpel Jord, men voxer hurtigst i den gode, og især i den er det fordeelagtigst at plante det i Mængde. Allerede i en tidlig Alder kan det benyttes til mange Dele, f. Ex. til Humlestager, Rivestager og deslige, senere er det skikket til Bognstænger, Læsmeder og allerede med 30 Aar, det vil sige i god Jord, kan man deraf vente Spær, om ikke ordinaire Bjelker. Bliver Træet hugget tæt ved Roden i sit 20de intil 30te Aar, saa skyder det mangfoldige Skud, som allerede i deres 5te eller 6te Aar kunne hugges til Humlestager m. v.; dog bør herved anmærkes, at det er bedst at hugge et heelt Stykke, thi et enkelt Træ, som udhugges imellem de andre, vil ikke skyde saa frodige og saa mange Skud, maaskee af Mangel paa Luft slet ikke. — Desforuden taaler dette Træ de skarpe Vinde, og er især at anbefale til at plantes til Læe for andre Træsarter.

2. Asketræet er ogsaa især den Træsart, som Bonden bør lægge al muelig Vind paa, hvor Jorden er passende for det, nemlig i en god, som den under No. 1 omtalte; ogsaa i Middeljord, især naar den er noget sidsaldende, voxer Asken frodigt. Denne Træsart anbefaler sig ved dens mangfoldige Nytte og raske Væxt, thi allerede i en tidlig Alder er den nyttig til mange Smaaredskaber.

3. Ligeledes bør Birketræet opelskes; det voxer frodigt i simpel Jord, selv i Sandjorden; det giver ogsaa i en tidlig Alder megen Nytte,

saavel som Redskabstræ, som til Kosteris, hvor til ellers Pilehækkene afbenyttedes til deres totale Ruin. I en høiere Alder kan Kosteriset meget godt affjæres hvert 3^{die} Aar; bedst er det i denne Henseende, at tophugge Træet i en Høide af 4 til 6 Alen.

4. Pilene ere ligeledes meget at anbefale til Opelskning, saavel for deres hurtige Væxt, som deres mangfoldige Nytte. Den danske Piel kjendes Enhver med Hensyn til Anvendelsen; den er og meget skikket til at give Læe. Baandpilen forlanger ligesom hiin god Jord, især den sidste en mere fugtig Jordbund. Afskaaeren tæet ved Jorden giver den mangfoldige Skud til Kurvarbeide. Denne Træart bør især udplantes i Mængde, hvor Jorden er god og noget fugtig, thi foruden til egen Brug er dette Material meget affætteligt i Kjøbstaderne, og var det ønskeligt, at Træet hyppigere udplantedes end hidindtil.

5. Den nordiske eller hvide Ell er ligeledes værd at opelske i simpel Jord, som den under No. 2 og 3 ansorte; den voxer raak, og er allerede i den tidlige Alder tjenlig til Bognstænger, Læsetræer m. v.

6. Gegetræet er for Bonden ikke saa tilraadeligt at opelske i Mængde, for dets langsomme Væxts Skyld, men at plante hist og her, dog kun hvor Jorden er god og intet ufrugtbart Lag findes i $1\frac{1}{2}$ til 2 Alens Dybde, imellem andre Træsarter,

f. Ex. iblandt Birk eller Poplerne, vil maaffee lønne sig, thi Eegen flyder ved saadan Stand ikke alene frodigt, men naaer derved ogsaa en slank Bærl.

7. Elmetræet er ligeledes meget nyttigt for Landmanden, men det udfordrer god Jord og er derhos meget seent i Værten, og under ingen andre Betingelser og slet ikke mere anbefalende til at plantes, end Eegen.

8. Avnbøgen, vel ikke saa almindelig kjendt, men en saare nyttig Træart til Redskabstræ, og i en høiere Alder for Dreieren og Møllebyggeren, men det voxer selv i god Jord temmelig langsomt. Den almindelige Ahorn udfordrer derimod ogsaa temmelig god Jord, men voxer hurtigere og er ligeledes meget nyttig.

9. Hæssel er ikke værd at opelske i en Skovhave for Nyttten, som den der giver til Baandkjempe m. v., thi den bliver, frit opvoxen, sjelden af den Høide, at den bliver tjenlig til gode Baand, men til at plantes paa Grøfterne er Hæsselbusken meget tjenlig, og til dette Diemed er ogsaa Hvidtornen nok værd at lægge Bind paa.

10. Af Naaletræer tør man kun anbefale Fyr og Gran. Den første Træart er meget nøisom, og kan derfor opelskes paa enhver Plet; dog voxer den bedst i en god og dyb Muld- eller Sandjord, thi det Slags Træ driver en lang Pælerod, og findes nu i 1 til 1½ Alens Dybde et haardt,

for Roden uigjennemtrængeligt Jordlag, saa standser Træet ikke allene i sin Væxt, men udbøer som oftest ganske og aldeles. Fyrren staaer sig godt imod Windene og kan derfor gjerne opelstes til Læe imod Vesten for andre Træsorter. I en god Jordbund skyder dette Træ snart frem, og er i sit 12 til 15 Aar som oftest allerede tjenligt til Humlestager m. v., og ikke sjelden til Spær, thi et lille Anlæg deraf kan i den Alder gjerne udhugges, da Træet taaler at staae meer aabent end andre Naaletræer; dog gjelder den tidlige Udhugning ikkun om Besaaening, da en Plantning af den Alder sjelden staaer saa tæt at en Udhugning er nødvendig.

II. Grantræet er ikke saa meget at anbefale for Bonden, omendstjændt det voxer ligesaa hurtigt som Fyr; thi har denne ogsaa i den tidlige Alder et Forspring, saa indhenter hiint det dog snart igjen. Det voxer i enhver ikke for siid Jordbund og skyder ikke sjelden i en Alder fra 10 til 20 Aar 1 til 1½ Alen i Høiden, men indtil den Alder voxer Grantræet seent. Dette Træ stikker ikke dybt med sine Rødder, de løbe langs under Jordens Overflade og det er derfor ikke stikket til at opelstes i Windsiden, men i Læe af andre Træer tør man nok anbefale det til at opelstes i smaae Partier af tæt sluttet Bestand. Nyttten er den samme som ved Fyrren.

12. Weimouthsſyrren vorex ogſaa hurtigt og fryder iſær Diet, men forlanger temmelig god Jord og Læe. Træet deraf er derhos ikke ſaa nyttigt, ſom de to foregaaende Arter, thi det er temmelig løſt. Kun for Træets Skjønhed for tjener et enkelt deraf Plads i et ſaadant Anlæg.

13. Lærketræet vorex ligeledes hurtigt og er meget nøiſomt med Henſyn til Jordbunden; dog er den bedſte Jord ei heller for god for det. Det er vel ikke ſaa ſmfindligt for Vindene, men giver dog gjerne eſter for dem og naaer derfor, i en ſaa fri Stand, ſjelden nogen ſtark Væxt og er beſaarsag ei heller særdeles at anbefale til Opelſning.

Saaledes er man nu iſtand til at vælge Træarter, ſom ere paſſende for Jorden, Localet og Liebhaberiet; men endnu mangler Anviisningen til, enten ved Beſaaening eller Plantning at opelſke de valgte Sorter, og det er ſaa meget vigtigere at kjende den rigtige Fremgangsmaade, da Miſgreb i Behandlingen ſom ofteſt er Uarſag i Værkets ſlette Udfald. Derfor her ogſaa kun en Kort, paa Erfaring grundet, og under de fleſte Omſtændigheder temmelig ſikker Culturmethode, thi i Valget mellem flere, løber man ſom ofteſt Fare for, ikke at vælge den meeſt paſſende.

Besaaening.

Har man beſtemt at beſaae et Stykke af den til vilde Træers Opelſning valgte Plads,

Saa er det først nødvendigt at man anskaffer sig godt Frøe. Under alle Omstændigheder var det vel rigtigst at kjøbe det hos en bekendt Mand; imidlertid er det ei heller saa vanskeligt selv at indsamle en og anden Frøesort. Saaledes f. Ex. Agern; dem samle man først i October, til hvilken Tid de ere modne og hyppigen falde fra Træet. Jo større Agerne ere, desto bedre og mere stikkes de ere de til Udsaaening. Afke- og Aonbøgsfrøe samle man ved tørt Veir, sidst i October og først i November, af Træet, naar Bladene begynde at falde, thi bliver man indtil Frøet er faldet, saa faaer man sjelden noget. Der udfordres kun et libet Quantum Frøe af disse to Slags, til $\frac{1}{4}$ Skp. Land høiest 3 Pd. tørt Frøe; ligeledes udfordres til det samme Areal kun $1\frac{1}{2}$ til 2 Skpr. Agern. Ahornfrøe indsamler man ligeledes i October Maaned, medens det endnu sidder paa Træet; deraf udfordres kun et lignende Quantum som af Afk. Almefrøet modnes meget tidligt, allerede først i Juni; saafremt man seer at Frøet begynder at blæse af, maa man paaskynde Indsamlingen, da det ellers ved den første stærke Wind blæser bort, thi Frøet er let og man behøver derfor ingen stor Quantitet. Birkefrøet modnes sidst i September; saasnart Frøet i de smaae Kogler er guult, endskjøndt disse endnu ere grønne, bør man paaskynde Afplukningen, da det ellers meget snart flyver bort. Ellefrøet

indsamler man sidst i October, eller først i November. Man behøver hverken af Birke- eller Ellefrøe noget stort Quantum, med 2 Pd. kan man gjerne besaae $\frac{1}{2}$ Skp. Land. Hvidtornfrøe, hvoraf man behøver et temmelig stort Quantum, indsamles sidst i October og udsaaes samme Efteraar. Hæselnødder kjender Enhver, de modnes sidst i September og først i October, og udfordres deraf en temmelig stor Quantitet.

De andre nævnte Træarter bære ogsaa Frøe, men deels er Indsamlingen vanskelig, deels ere de lettere at opelske ved Stiklinger, hvorfor det Nærmere her ogsaa forbigaaes. Ogsaa Naaletræfrøets Indsamling bør Landmanden ikke besfatte sig med, kunde han endog faae Leilighed dertil, thi Frøets Udtagning af Koglerne er forbunden med altfor mange Vanskeligheder.

Byder der sig Leilighed til at indsamle en og anden Frøesort, bør man dog ikke saae det førend næste Foraar; kun Ugern og andre meget kjernefulde Frøesorter bør man anbetroe Jorden strax efter Indsamlingen, da det er vanskeligt at gjemme dem, hvilket og er Tilfældet med Almefrøe. Afke, Ahorn, Konbøg, som og Hvidtornfrøe, bør man ligeledes udsaae om Efteraaret, thi ikke sjelden fremkomme i saa Fald en del Planter i næste Foraar, medens disse Sorter, saaede om Foraaret, gjerne ligge 1 Aar i Jorden forinden de spire. Birke- og Ellefrøet saaes der-

imod bedst om Foraaret, saa og Hæsfelnødder, da man ellers maa berygte, at Musene fortære dem; ligeledes saar man ogsaa Naaletræfrøet i April og først i Mai. Frøets Opbevaring er ved et stort Quantum mange Vanskeligheder underkastet, men ved et saa lidet Partie, som til det forehavende Diemed udfordres, er det derimod ikke vanskeligt. Først udbreder man Frøet paa et Loft og rører det dagligen i 14 Dage til 3 Uger at det kan tørres, siden er det tilstrækkeligt at gemme hver Sort for sig i en tynd Lærredspose, som bliver hængt paa et tørt og luftigt Sted, hvor det godt kan glemmes til Foraaret.

For dette korte Omsvøb venter jeg Tilgivelse, da det dog maaskee ikke er saa aldeles overflødig — og nu altsaa til Jordens Forberedelse. Her, som sagt, at angive de forskjellige, ved Skovopelskning efter Localomstændighederne brugelige, Culturmetoder vil være unyttigt; hensigtsvarende derimod at omtale en for enhver høi Jordbund, som ikke er begroet med Stubbe eller Krat, passende og anvendelig Behandling.

Har Jorden for kort Tid siden været besaaet med Sæd, saa vil det være tilstrækkeligt at hakke Kvadrater $1\frac{1}{2}$ Alen i Firkant og $1\frac{1}{2}$ Alen fra hverandre, dog saaledes $\cdot\cdot\cdot\cdot\cdot$ som disse Prikker vise. Er Jorden derimod begroet med Græs, det være enten Agerjord, eller Jord-

som aldrig har været dyrket, saa vil jeg fremfor alle andre Metoder, tilraade følgende. Man graver et Hul, $\frac{2}{3}$ Alen stort, helst rundt af Form, og ligeledes $\frac{2}{3}$ Alen dybt, og lægger Jorden ved Siden af Hullet. I en Frastrand af $1\frac{1}{2}$ Alen, fra Midten af det første at regne, graver man atter et Hul, og lægger den øverste Græstørn ved Siderne i det første Hul, saaledes at Græsset vender til Hullets Sidevægge; siden efter fyldes den øverste Jord af det andet Hul i det første, og dernæst fylder man dette Hul ganske og aldeles med den nederste Jord af det sidst gravede. Saaledes bliver man ved at grave den første Linie, og begynder derefter paa den anden, saa at Hullerne komme i $1\frac{1}{2}$ Alens Frastrand, fra Midten at regne, og mærkes derved, at Hullerne komme saaledes imod hinanden at staae, som ved Quadraterne er anført.

Disse tvende Culturmethoder ere vistnok paa Jord af den Beskaffenhed, man antager at det Stykke, hvor man vil opelske vilde Træer, bør have, ikke allene tilstrækkelige, men ogsaa de bedste, thi naar Jorden er dyrket Sommeren iforveien, naar Quadraterne hakkes om Efteraaret eller Vinteren, saa er Jorden løs nok til at modtage Frøet; hvorimod Hullerne, som bedst graves om Efteraaret, først om Foraaret, førend Besaaningen skeer, til adskilligt Frøe maae trædes fast.

Den Frastrand, som ved Hullerne og Qua-

draterne er angiven, vil man maaskee finde for ringe, men er ikke en tidlig fluttet Bestand her især af megen Bigtighed til Sagens Fremme? Dette er vel ikke at omtvile, og desuden besørger Eieren selv Arbeidet, saa at de større Omkostninger end ved en 2 til 3 Aars Frastand, erstattes rigeligen ved den gavnlige Indflydelse, som den tætte Besaaening vil have paa Planternes Væxt og den deraf følgende tidlige Benyttelse, saa meget mere, da jeg vil tilraade, i det høieste at besaae 2 Skpr. Land med de Træsarter, som man har bestemt at opelske, og siden at besaae de andre 2 Skpr. Land.

Allerede før er omtalt hvor meget Frøe af hver Sort omtrent behøves til $\frac{1}{2}$ Skp. Land og derefter kan man nogenledes bestemme det Quantum, som udfordres til et mindre Areal. Vil man nu besaae Kvadraterne med Egeolden, saa behøver man ikkun med en liden Hække paa 2 til 3 Steder, fordeelte paa Pletten, at gjøre et $1\frac{1}{2}$ til 2 Tommer dybt Hul, og lægge i hver Fordybning 2 til 4 Ugern og lade Jorden falde paa dem. Til Aft, Aonbøg, som og Ahornfrøe, ophakker man hele Kvadratet, saaer Frøet oven paa, dog ikke for tykt, og søger med en god Rive at bringe Frøet i det høieste 1 Tomme under Jorden. Ligesaa ophakker man Jorden til Almfrøet, saaer det temmelig tykt oven paa og giver det med en Rive høiest $\frac{1}{2}$ Tomme Jordbe-

dækning. Elle- og Birkefrøe saae man tidligt om Foraaret, saasnart Frosten er af Jorden. I Quadraterne er det tilstrækkeligt at oprive Jorden med en Rive og saae Frøet ikke for tykt; passende er det, at tage lidt Frøe imellem 3 Fingre, og efterat have saaet Frøet, træde Jorden noget fast med Foden at det ikke skal flyve bort. Vil man derimod saae i Hullerne, saa træder man Jorden først noget fast med Foden, udstrøer derefter Frøet, og enten kradsler lidt Jord paa med Fingrene, eller med en Tjørnebusk, eller ogsaa ganske løseligt med en Rive; thi dette Frøe taaler kun en meget tynd Bedækning. Herved anmærkes, da Ellefrøet ikke er let at bringe ud af Koglerne, at det er nødvendigt man hænger Frøet paa et meget tørt Sted, og forinden man saae det, ryster det meget stærkt, saa at alt Frøet kan falde ud.

Til Hvidtornfrøe er det bedst at grave et Stykke Jord, afdele det i Bede, 2 Alen brede, og gjøre derpaa 3 Render med en Stok eller med Fingrene, $\frac{1}{2}$ Alen fra hinanden, og omtrent $\frac{3}{4}$ Tomme dybe. Da dette Frøe strax efter Indsamlingen udsaaes, saa knuses Bærrene imellem Hænderne, saa at Frøet skilles noget ad, saaes derefter temmelig tykt og tildækkes med en omvendt Rive. Paa samme Maade behandler man Jorden til at nedlægge Hæffelbødder i; disse taale en god Tomme Jordbedækning og lægges

bedst om Foraaret, da Musene gierne opsøge og fortære dem om Vinteren.

Maaletræfrøet saae man i April. I Kvadraterne oprive man Jorden med en Rive, saae Frøet ikke altfor tykt, og give det en ringe Jordbedækning ved at rive Kvadraterne efter Saaeningen med en Rive, saaledes at Frøet nogenlunde bliver bedækket. Hullerne træde man derimod først noget fast med Foden, hernæst saeer man Frøet, som nu tildækkes med et lidet Lag Jord, hvilket bedst lader sig gjøre ved at tage nogen Jord imellem Fingrene, og sprede over Frøet. —

Saaledes er der nu søgt at vise den korteste og meest hensigtsvarende Maade, paa hvilken man anbetroer Jorden Frøet. Hvad man nu har at iagttage, bestaaer deri, at søge at befordre Frøets Fremspiren. Indfalder vedholdende Tørke i en Tid af 8 Dage efter at Frøet er saact, saa er det nødvendigt, at vande Saaeningspletterne, i det mindste hver anden Aften, med en Vandkande med Bruse paa, og vedblive saaledes med Vandningen, naar Planterne ere fremkomne, saa ofte nogen Tørke indfalder. — Desuden er det nødvendigt, at give Agt paa, at Græsset ikke groer over Saaeningspletterne; man bør derfor Tid efter anden oprykke det. Ogsaa dette, at man er istand til at iagttage

disse Forsigtighedsregler, er en Fordeel ved denne Culturmethode.

b. Plantningen.

Den kan være den meest anbefalende Culturmethode, naar gode Planter ere at erholde i Nærheden, men i det Modsatte ligger som oftest Grunden til at Plantningen mislykkes. Planterne ere ogsaa i Almindelighed for gamle, eller have været for længe optagne, saa at Trævlesrødderne ere udtørrede; dog er ligesaa ofte en urigtig Behandling ved Udplantning Aarsag i at en Plantning ikke lykkes. Det er derfor nødvendigt, at vide i hvilken Alder enhver Træart hensigtsmæssigst udplantes. Egen og Almen udplantes bedst naar Planterne ere 5 Aar gamle; Ask, Ahorn og Aunbøg ligeledes naar de ere 4 til 5 Aar; Elle og Birk i deres 3die til 4de Aar, ligesaa Hvidtorn og Hæssel. Fyr og Gran ere derimod bedst skikede til Udplantning naar de ere 2 til 3 Aar gamle, thi blive de ældre, ere de i Almindelighed for store, saa at, ved Planternes Optagning, Rødderne altfor meget beskædiges.

Saa vigtigt det er, nogenledes at kjende Størrelsen af de til Udplantning bestemte Planter, for derefter at grave Hullerne, saa kunne vi dog her, efter den forudgangne Bestemmelse om Alderen, gjerne antage, at for Egen, Alm, Ask,

Knobøg og Ahorn, Plantehullet maa være $\frac{2}{3}$ Al. vidt, og ligesaa dybt; derimod er det til Elle, Birk og Naaletræplanterne tilstrækkeligt, at de ere $\frac{1}{2}$ Alen i enhver Henseende, thi det er en af de første Forsigtighedsregler ved enhver Plantning, at Planterne ikke kunne naae, eller støde imod Hullets Sidevægge og Bund, men meget mere have tilstrækkelig løs og gjennemarbejdet Jord rundt omkring og under sig, for at de i de første Aar kunne slaae an deri og besæstes.

Naar Plantehullet graves, opstikkes Græstørven saa tykt, at den bedste, vegetabiliske Jord følger med den, hvilken Jord da strax affikkes fra Tørven og lægges for sig selv ved Siden af Hullet; derefter opgraves den øvrige raa Jord af Hullet, som ligeledes lægges for sig selv, saa at den ikke blandes imellem den første. Paa denne Maade graver man Plantehullerne $1\frac{1}{2}$ Alen fra hinanden, og saaledes som ved Besaaeningshullerne er anført, enten i September eller først i October, naar man vil plante om Efteraaret efter at Løvet nogenledes er faldet.

Vil man derimod plante om Foraaret, det vil sige sidst i Marts eller i April, graver man Hullerne om Efteraaret forinden Frosten kommer i Jorden, for at den opgravede raa Jord kan frugtbargjøres med nærende Substantier fra Luf, ten, Regnen og Sneen. I den løse og sandede

Jord er Efteraarsplantningen meest at anbefale, thi Jorden holder ikke allene Bædsfen længere ved sig, men denne sætter sig ogsaa bedre om Rødderne. Er Jorden derimod noget siddfaldende, eller meget leret og bindende, er Foraarsrets Plan:ning den, som i Almindelighed bedst lykkes.

Er Alting saaledes forberedt, og Plantningstiden bestemt, saa er Planternes Anskaffelse den første Omsorg. Kjøber man dem fra en nærliggende Planteskole, saa bør man anvende al Opmærksomhed paa deres Bevaring under Transporten. Bognen bør være forsynet med Halm, for at Planterne ikke skulle gnaves, og at de tilstrækkeligen kunne tilbækkes mod Luftens Indvirkning, især bør Rødderne omhyggeligt beskyttes mod Foraarsluften. Saasnart man har forskaffet sig Planterne, graver man, i Nærheden af det Sted, hvor Plantningen skal skee, en $\frac{1}{2}$ Alen dyb Grøvt, hvori Planterne nedlægges med Rodenden og tilbækkes forsvarligen, saa at alle Rødder ere skjulte. Paa denne Maade indflaede, kunne de gjerne staae i nogen Tid, og er det nødvendigt, selv hele Vinteren over; dog er det bedst at de saasnart som mueligt udplantes. Har man derimod selv opelsket Planterne i de før ommeldte Besaaninger, saa bør man ved Optagningen bruge den yderste Forsigtighed, for at Rødderne saa lidet som mueligt beskadiges. Des.

uden er det en god Forsigtighedsregel ikke at optage flere Planter, end efterhaanden udplantes. For at forebygge saa meget mueligt at beskadige Planterne, er det nødvendigt, at understikke dem ved Siderne; staae de i Rader, er det tilstrækkeligt at det skeer ved 2 Sider; i Hullerne derimod rundt om Planten.

At beskjære Planterne forinden de blive udplantede er meget gavnligt, især taale Løvtræerne en saadan Afstudsning. Af de større Rødder skjærer man de beskadigede Steder ved et skraat Snit og ligeledes af de smaae Rødder. Trævlerødderne affstudsjes derimod lidet, men ikke for meget, da det er netop disse, som tilføre Stammen de nærende Dele af Jorden; ligesaa borttage man de sig mueligt findende tørre og halvtørre Grene, for at bevirke et saavidt mueligt rigtigt Forhold imellem Roden og Stammen. Naaletræernes Trævlerødder taale derimod slet ikke at blive affstudsede, da det efter deres Struktur er dem vanskeligt, igjen at ansætte nye Spidser i de affstudsedes Sted, hvorfor ikkun de ved Dptagningen beskadigede Dele af Roden affjæres med et skraat og glat Snit.

Er Alt saaledes forberedt, saa kommer det an paa den rigtige Fremgangsmaade ved selve Plantningen. Først see man til at Hullet ikke er for dybt, thi Planten bør staae ubetydeligt, høiest $\frac{1}{2}$ til $\frac{1}{3}$ Tomme dybere end den har staaet

sør. — Finder man nu, at Hullet er for dybt, stikker man Græstørven i Stykker og lægger den omkring i Hullet, oven derpaa lidet af den stævteste Jord, og derefter noget af den bedste, saa at Planten kommer til at staae paa den sidste. Nu tager man Planten i den venstre Haand, udbreder Rødderne med den høire, saa at de komme til at ligge i deres rette Stilling i Hullet, og holder Planten derved i Midten af det, bringer dernæst den bedste Jord, den som har siddet ved Græstørven, omkring Rødderne, og fylder siden Hullet næsten fuldt med den øvrige Jord og trykker Planten med begge Hænder noget fast, saa at den staaer opreist. Har man paa denne Maade plantet endeel Planter, gaaer man til den første, og holder saa meget Vand i Hullet, som Jorden vil tage, og saa fremdeles ved alle øvrige Planter; derefter gaaer man atter til den første Plante, fylder nu Hullet ganske og aldeles med Jord, dog saaledes at omkring Planten bliver en liden Fordybning, og træder Jorden temmelig fast rundt omkring i Hullet, men ikke saa stærkt ved Planten, som til de yderste Sider. Har man paa denne Maade sat Planterne med al muelig Omhyggelighed, saa har man fremdeles at iagttage: at, dersom Plantningen er skeet om Efteraaret, eftersees i næste Foraar, sidst i April, om Jorden er sjunken noget fra Planternes Rødder, og disse derved ere komne til at

staae løse, hvilket især i lav Jord kan være Tilfældet; i saa Fald træder man Jorden atter til, hvorved man holder Planten i sin rette, opreiste Stilling. Siden, om vedholdende Tørke indtræffer, har man at vande Planterne hver Aften efter Solens Nedgang. Foraars-Plantningen kan gjerne taale at vandes hver Aften, og er denne Vanding saa meget nødvendigere, hvis Jorden allerede var udtørret af Foraarsvindene forinden Plantningen skete. Saaledes bliver man ved med at vande Planterne indtil 14 Dage efter St. Hansdag, saa ofte nogle Dages tørt Veir indfalder, og siden forebygge, at Græsset ikke tager Overhaand, hvilket skeer ved at oprykke Græsset, især er dette nødvendigt mod Efteraaret, for at det om Vinteren ikke skal lægge sig over Planterne og gvoele dem. Meget nødvendig er denne Forsigtighed, især ved smaae Planter.

Endnu have vi en tredie Culturmethode at betragte, nemlig den med Stiklinger. Den er ikke anvendelig ved alle Træsarter, men allene brugelig ved Piiil og Popler. Vel kan man ogsaa plante Elle m. fl. paa denne Maade, men sjelden med noget Held; derimod er det ved de tvende førstnævnte næsten den eneste brugelige Forplantningsmethode. Den skeer bedst om Foraaret, sidst i April og først i Mai, naar de omtalte Træsarter begynde at skyde Knopper.

Poplerne kan man med temmeligt Held, selv i et simpelt Jordsmøn, anplante; dog love de i en frisk og god Jord den bedste Fremgang. Pilene ville derimod gjerne have en lav og noget fugtig Jord, i den simple og tørre kan det ikke betale Umagen.

Vil man af Stikker opelske Planter til siden at udplantes, saa er det rigtigst at man graver et Stykke Jord, saa dybt som mueligt, i det mindste $\frac{1}{2}$ Alen, afdeler det derefter i Bede, 2 Alen brede, og sætter siden i ethvert 3 Rader Stiklinger, med $\frac{1}{2}$ Alens Mellemrum til enhver Side. Sætter man dem derimod strax der, hvor de skulle blive staaende, saa er det tilstrækkeligt, at grave en Linie $\frac{3}{4}$ Alen bred, og $\frac{1}{2}$ Alen dyb, og sætte i Midten deraf 1 Rad Stiklinger, $\frac{1}{2}$ Alen imellem hver. Vil man sætte flere Rader, saa graver man $\frac{1}{2}$ Alen fra den første Linie atter en af lige Brede, og vedbliver dermed fremdeles, indtil man har sat det bestemte Antal. Til disse Stikker, det være af Piiil eller Popler, tager man 3 til 4 Aars gamle Skud af Træer eller Buske, skjærer alle smaae Sidegrene med et glat Snit af, tæt ved Hovedgrenen, og siden med et skraat, men ogsaa glat Snit, Stikkerne selv 12 til 15 Tommer lange. Har man paa denne Maade tildannet saa mange man behøver, sætter man dem, med den nederste tykke Ende, 2 til 3 Dage i Vand, og stikker dem derefter i den

omtalte Afstand efter Snor i Bedene, eller de gravede smalle Stykker, 9 til 12 Tommer dybt i Jorden, hvilket skeer i det man tager Stikken i den høire Haand og stikker den langsomt ned i Jorden indtil Haanden, saa at kun 3 til 4 Tommer bliver ovenfor. Ved denne Plantning bør man især vogte sig for, at Spidsen ikke kommer i Jorden istedenfor den tykke Ende, og at man ikke trykker den ned med al Kraft, thi mærker man, at der er en Steen eller andet til Hindrer, hvorved Barken kan løsnes, bør man trække Stikken tilbage, og forsøge noget derfra at faae den ned. Har man paa denne Maade sat Stikkerne, saa giver man enhver saa meget Vand som Jorden vil sluges, hvorved den sætter sig tættere til Stiklingen. Siden har man intet videre at iagttage, end at vande Planterne, ligesom forhen ved Plantningen er omtalt, og holde Græsset fra, saa at de unge Skud ikke blive qualte. De paa denne Maade opelskede Planter ere allerede i det 4de Foraar tjenlige til Udplantning.

I det Foregaaende er kun talt om, at opelske Planter af korte Stikker; men man bruger ogsaa, som under visse Omstændigheder meget gavnligt og kun allene anvendeligt, at sætte 3 til 4 Allen høie Stænger, Sættepopler eller Sættepil kaldede. Til disse Sættestænger vælger man saa meget mueligt lige, ikke for gamle Gre-

ne, høiest af 3 Tommers Dykkelse, og skjærer alle Sidegrene tæt ved Hovedstammen glat af. Til disse Sættestænger graver man 1 Alen dybe og $\frac{3}{4}$ Alen vide Huller, helst om Efteraaret, og lægger den øverste gode Jord for sig selv. Vil man nu, først i Mai, sætte PiiL- eller Pople-Sættestænger, som have staaet 3 til 4 Dage med den nederste tykke Ende i Vand, saa fylder man Hullet $\frac{1}{2}$ Alen høit med den bedste Jord, holder derpaa Stangen i Midten, og fylder endnu $\frac{1}{2}$ Alen høit god og vegetabilisk Jord rundt omkring, og kaster det dernæst til med den øvrige raa Jord, paa hvilken man øser saa meget Vand, som ufordres til at fylle Jorden tæt omkring Sættestangen. Naar Vandet har sat sig, jævnes Jorden med en liden Jordybning omkring Stangen og trædes noget fast. En Hovedsag er det ved Sætningen, at der kommer god Jord omkring den nederste Ende af Stangen, og siden, at den ofte bliver vandet og de unge Skud, som vise sig nederst paa Stammen i en Høide af 2 til $2\frac{1}{2}$ Alen efterhaanden blive afpillede for at Skuddene i Topenden kunne blive dekræftigere.

I det Foregaaende har jeg nu søgt at vise paa hvilken Maade man bedst opelsker de vilde Træer, som for Bonden ere passende til at udplantes. Nu vil jeg bestræbe mig at vise, hvor

ledes jeg mener at Anlægget, efter de forudgangsne Bestemmelser, bør skee.

Fred og Læe ere de vigtigste Betingelser ved et saadant Anlæg. Den første opnaaer man ved en hensigtsmæssig Indhegning og ideligt Tilsyn, som før er omtalt. Det andet ved at plante Træer paa og ved Grøtevolden. Er Indhegningen Steengjerde med Jordvold, saa vil jeg plante een Rad, bestaaer den derimod af dobbelt Jordvold, to Rader af Poppelsikker ved Vest- og Nord siden og Pilestikker ved Syd- og Øst siden paa selve Bolden. Ved Foden af Bolden ind til Plantningen, mod de første Sider høistammede Popler, derimod ved de andre Pilestikker og siden rundt omkring, i $2\frac{1}{2}$ Alens Fraastand, atter en Rad høistammede Popler; dog gjelder Alt dette ikkun naar Jorden er saaledes, som den under No. 1 og 2 omtalte; er den derimod af en flæt Bonitet, No. 3. saa planter, eller sætter man ingen Piiil, men isteden derfor Popler. Paa denne Maade er alt Mueligt gjort for at skaffe Pladsen Læe, men da Poplerne afgive et saa meget nyttigt Træe for Landmanden og især bør plantes for deres hurtige Værts Skyld, vil jeg endnu, paa den bedre Jord, imod Vest og Nord, plante 3 Rader høistammede Popler i $2\frac{1}{2}$ Alens Afstand i og mellem hver Linie. Saaledes er der nu allerede 1400 □ Alen beplantet, altjaa ikkun 5600 Alen tilbage. Dette Stykke

vil jeg nu dele fra Øst til Vest med en 3 Alen bred Gang og dermed afbryde Arbeidet i det første Foraar. I Løbet af Sommeren vil jeg søge at erholde gode Aske, Birke, Ege, Ahorn, Gran og Fyrre. Planter for en billig Priis, og lykkes dette, saa graver jeg til næste Efteraar Plantehullerne, paa den omtalte Maade, saaledes: nærmest til Popleerne, imod Vest, et Stykke af 20 Alens Brede til Birk, saa at hvert 3die eller 4de Hul kan tilplantes med Eeg; dernæst en Plet 15 Alen bred til Aske, og siden et lignende til Ahorn og Aonbøg m. v. Nu er der omtrent tilplantet 65 Alen i Længden og af Resten vil jeg beplante et Stykke, 6 Alen bredt, med Elle; af 10 Alens Brede med Fyr, og et lignende med Gran. Saaledes er endnu omtrent et Stykke af 10 Alens Længde, ved hver Side af Gangen, tilbage til Opelstning af Hvidtorn, Hæssel og andre Buskværter, især til Baandpiil, og vil jeg dele disse 10 Alen saaledes, at Halvdelen, om Jorden dertil er passende, beplantes med Baandpiil, og den anden halve Deel med Hæssel og Hvidtorn, lige meget af hver Sort. Desaar sag graver man om Efteraaret 2000 Huller, som næste Foraar saa tidligt mueligt tilplantes, hvortil omtrent udfordres 420 Birker, 140 Ege, 400 Aske, 400 af Ahorn, Aonbøg og Alm, Elle 110 Stkr., 260 Fyr og ligesaa mange Granplanter. Naar dette er

sket, saa kan man siden tænke paa at cultivere Resten af Pladsen, ved at saae Hvidtornbær, Hæsselnødder og sætte Stikker af Baandpiil. Dog kun under den Forudsætning, at Jorden er skikket til at ernære alle disse Træsarter; thi man bør, dersom Jorden er af simpel Beskaffenhed, indskrænke sig ved Valget af Træarterne efter de forudgangne Bestemmelser, og kommer maaskee til at tilplante hele Stykket med Birk, nogle saa Ask, Fyr og Gran. Dog dette maa jeg overlade til nærmere Bedømmelse paa Stedet, efter Jordens Beskaffenhed, ligesom ogsaa Localiteten, med Hensyn til den mindre eller større Bredde til den ene eller anden Himmels-egn, kan gjøre Forandringer nødvendige; men derfor ere ogsaa Bestemmelserne desangaaende ved hver Træart særskilt givne.

Kan man derimod ikke erholde Planter, eller man finder det for kosteligt, og at Frøet er lettere at bekomme, saa er min Formening: at man saaer ved den Side, som vender mod Nord, et Stykke af 30 Alens Bredde med Birkefrø, saa at hver 3die Linie bliver lagt med Agern, 10 Alen med Ellefrø, og 15 Alen halv med Ask, og halv med Ahorn eller Avnbøgfrø og de øvrige 20 Alen med Fyr og Gran; Resten, som anført, med Hvidtorn, Hæssel og Pistikker. Til Frøet hakker eller graver man, om mueligt, om Efteraaret og lader den anden Side

ligge, indtil Planterne have naaet den Alder og Høide, at de ere tjenlige til Udplantning paa det andet Stykke.

Har jeg nu tilplantet hele Tøften, saa er det som oftest Tilfældet, at nogle af Planterne enten strax det første, eller det næste Aar gaae ud. Disse Steder mærker man, medens Løvet endnu sidder paa de friske Planter, ved at overbrække de udgaaede og efterplante disse Huller i det næste Foraar. Har man saaledes istandsat hele Stykket, og med mueligste Omhu gjort sit til at det kan komme i god Væxt, saa søger man at frede Anlægget i de første 3 Aar, hvortil et aarligt Eftersyn med Hegnet er høist nødvendigt. Efter den Tid kan man vente sig nogen Benyttelse af Kurvepilene, og efter 6 Aars Forløb antager jeg, at Poppel og Pileplantningen paa Grøften har naaet en passende Alder til at hugges, som skeer bedst tidligt om Foraa- ret, ved hvilken Leilighed man ogsaa oprensar Grøften og giver Stubbene nogen frisk Jord. Nu lader man Anlægget atter være i Fred 5 til 6 Aar, hugger saa Pilehækkene igjen som anført, og har nu saaledes det Hele naaet en Alder af 14 til 15 Aar, saa vil jeg hugge et Stykke, om ikke Alt, af de tvende inderste Rader Popler imod Nord og Vest, tæt ved Jorden, for siden at afbenyttes som Rodskudskov, hvorved dog Egene spares, i Fald der er plantet nogen imel-

lem, Ere disse nye Skud atter 3 til 4 Aar gamle, saa kan man igjen stævne Hækken og efter den Tid vente en og anden Nytte af sit Anlæg, som f. Ex. Bønnekjeppe af Fyrrene og Græsnerne, dersom de ere saae, hvorved man bør vogte sig for at give Bestanden Abninger, da den ellers staaer Fare for at omkastes af Vindene. Ogsaa kan man gjerne tophugge nogle Birker til Kosteriis, samt benytte en Afsk. m. v. til andre smaae Fornødenheder. Fra den Tid kan man overhovedet, ved en klog og fornuftig Behandling, vente sig ikke ubetydelige Fordele og see Erstatning for den derpaa anvendte Tid og Bekostning.

Da i det Foregaaende er talt om Opplantningen af Hæksel og Hvidtorn til at udplantes til levende Hegn, saa vil det vel ikke være ganske overflødig, her at ytre Noget om saadant Anlæg.

Hegnforordningen af 1794 byder tydeligt, at enhver er pligtig til at hegne, og paalægger desuden ogsaa Forbdrøtten, ikke allene at give Fæstebonden Veiledning til levende Hegns Opførelse, men endog, i Fald Bonden ikke selv kan anskaffe sig de fornødne Planter m. v., at drage Omfarg for at han erholder samme. De nyere og stærkede Bestemmelser, som Placaten af 1817 indeholder om denne Gjenstand, have vel gjort

Plantningen mindre vigtig med Hensyn til Markfred, men dog langtfra ikke hævet det saa vise Lovbud af 1794; thi levende Hegn giver, foruden at det freder, ogsaa anden væsentlig Nytte. En saadan Indhegning er desuden velgjorende for Planteriget, især til Beskyttelse mod Stormvindene, forsøger Productionen af vore Agre, og medfører endog Forøgelse af Brændemassen. Betragte vi blot denne Gjenstand, saa er den for den skovløse Egn vistnok ikke uvigtig, især naar Torven mangler. Vel have vi i Danmark, uagtet det saatidt er omtalt, ingen Brændemangel at frygte, naar man seer til Skovenes Forbedring, men maaskee i sin Tid Mangel af stærkt og svært Bygningsmaterial; men desuagtet vil det være af stor Vigtighed for Landmanden, paa egen Grund at producere endeel Tildebrændsel, hvorved ogsaa sammes Priis i Skovegnen nedsettes. Og hvorfor skulde den danske Bonde ikke ligesaa godt være istand til, selv at opelske fornødent Brændsel paa sine levende Gjerder, som Bonden i Provstiet i Holsteen og mange andre Steder i Tydskland? Dog, jeg vil ikke opholde mig ved de Fordele, som levende Hegn giver; de ere altfor indlysende, og saa ofte omtalte af meer Indsigtsfulde, saa at jeg anseer det for aldeles overflødigt, her at anføre Grunde, der vise det Urigtige i de af enkelte Projectmagere offentliggjorte Tbeer.

Hvorfor er levende Hegn ikke mere almindeligt hos den danske Landmand? Skulde Ulynsdighed med at anlægge og vedligeholde samme ikke ogsaa her være den væsentligste Årsag! thi havde en Landmand først et Stykke levende Gjerde, hvorved han lærte at kjende de dermed forbundne Fordele, saa vilde han vistnok bestræbe sig for, at gjøre disse Indhegninger mere almindelige. Men hidindtil bestaaer et levende Gjerde, hvor man hist og her finder det, i Almindelighed af Piil, sjeldnere af Poppel; Grøvterne ere derhos slet vedligeholdte, saa at Kreatturene om Efteraaret ere istand til at afbide og ødelægge Plantningen, saa at dens totale Tilintetgjørelse, og Mismod hos Eieren til et nyt Anlæg, er en uundgaaelig Følge. Indsaae vor Landmand først de vigtige Fordele, som levende Hegn vil give ham, saa tør man vel ikke omtvivle, at mere Eyst til nyt Anlæg og sammes aarlige Vedligeholdelse, som ved Alt levende Hegn er Hovedbetingelsen, vilde fremme denne saa gavnlige Sag. Jeg vil her iblandt andet blot anføre hvad Central-Administrationen for det Slesvig-holsteenske patriotiske Selskab har talt til Landmanden i hine Provindser om Fordeelen af Buskgegnen, eller Egeplantningen paa Grøstevolde som levende Hegn: "en Landmand samlede ved Hjælp af sine Tjenestetjende, i 8 Dage, af de afhuggede Grene fra Buskgegnen, som tjente

hans Torden til Indbegning, 28 Tønder Bark, som betaltes ham for Tønden med 5 Mk. S. H. C.; han havde altsaa uden Udgiot, og uden at forsømme sine øvrige Forretninger, i 8 Dage forskaffet sig en extra Indtægt af 140 Mk. (omtrent 74 Rbdlr. Sølv).² Desforuden erholdt han de afbarkede Grene, som ogsaa med Fordeel kunne benyttes, da de, godt udbændte, give de bedste Kul, som af Klædefabrikanterne i Brabant blive meget søgte, og høierebetalte end andre Kul." — Hvem af vore Landmænd skulde ikke søge at gjøre sig denne Fordeel? Den staaer enhver, her, ligesaa godt som i et andet Land, til Tjeneste! Torden er her ligesaa tjenlig til Eeg som der, og Uffætningen paa Barken vil ei heller mangle her, thi før vare vore Garvere vel ikke saa trængende, og mange af dem kjendte maaskee ikke den Fordeel, som den unge Egebark har frem for den gamle, men nu begynde de Alt mere og mere at indsee den, maaskee for endeel bragte til denne Kundskab ved Nødvendigheden, og have i de senere Aar allerede begyndt at benytte den, vel ikke som Product af levende Hegn, thi disse mangle vi, men som Udbytte af Udhugning i de unge Egeanlæg i Skovene; og have betalt denne Bark temmelig dyrt. De andre Træarter, som før levende Hegn ere passende, afgive vel ikke saa stor Nytte, men hvad man taber i Barken, vinder man for endeel igjen i

Træet, thi Egen er senest i Væxten og afgiver derfor mindre Brændemasse i samme Tidrum, end enhver anden Træsart.

Meest passende til at anplantes som levende Hegn ere: Eg, Aonbøg, Hæssel, Poppel, Viil, Hvidtorn, som og den vilde Ubletorn. Har man omkring sine Jorder, eller om et Stykke deraf, i Løbet af Sommeren opført sin Indhegning af dobbelt Jordvold, som er nødvendig naar man derpaa vil plante levende Hegn, og man har nu, efter Jordbundens Beskaffenhed, bestemt hvor man vil opelske de forskjellige Træsarter, saa kan man allerede om Efteraaret begynde med Voldens Besaaening eller Beplantning. Vil man paa et Stykke opelske Eg og mangler dertil de fornødne Planter i sit Indelukke, saa anskaffer man sig om Efteraaret Agern, gjør en. $1\frac{1}{2}$ Tom. dyb, Rende midt paa Volden og lægge deri i $\frac{2}{3}$ Alens Frastrand mellem hver Agern, og fylde siden Renden med Jord. Paa denne Maade kan man paa selve Grøvten opelske de fornødne Planter, naar man fremdeles iagttager det, som ved Besaaeningen er anført — og skulde Aabninger vise sig, hvor ingen Planter ere fremkomne, saa kan man, efter 3 Aars Forløb, hist og her gjerne optage saa mange Planter, som til Udbedring af de aabne Pletter behøves. Har man derimod de fornødne Planter selv, saa udplanter man samme i deres 3die

eller 4de Aar paa Grøvten, saaledes som ved Beplantningen er anført — anvende siden al muelig Forsigtighed med Vandningen og Reenholdelsen for Græs og andet Ukrudt, og man kan under disse Betingelser med temmelig Sikkerhed, hvor Jorden er passende til Eeg, vente en god Fremgang, især naar man sørger for, at give Planterne hvert Foraar nogen frisk Jord, som ved Grøvteveldens Udbedring ikke er saa vanskeligt. Dette Arbeide er netop det, som bidrager meget til et levende Hegn's gode Tilvæert og fremtidige Vedligeholdelse. Et levende Hegn af Eeg, saaledes behandlet, kan allerede efter 8 til 10 Aar hugges tæt ved Roden, og Barken benyttes. Hugningen skeer om Foraaret, kort før Løvet's Udspring, med et glat Hug; dog bør man ikke hugge meer end samme Dag kan afskæres, thi ligge Grenene en Dag over, saa er det sjeldent, at Barken løsner næste Dag. Barken aftager man meget let, naar Grenene først blive bankede med en Dre paa en Blok, eller et Stykke Træe; forresten vogte man sig for, at Barken ikke ligger i Solen eller Regn, hvorved den taber sine Kræfter. De afhugne Stubbe giver man især nu frisk Jord og man vil see sin Umage lønnet i enhver Henseende.

Aavnbogen, som ligeledes forlanger et godt Jordsmøn, giver ogsaa et varigt og værgende Hegn, men da Frøet ligger meget længe i Jord.

den, saa er det bedst at opelske Planterne i Indluffet og udplante dem paa Grøtevolden i deres 3de eller 4de Aar, i 1 Alens Afstand, og iagttage siden hvad ved Egeplantningen er om-talt. Dette Slags levende Hegn giver ikkun Brændsel, og kan i god Jord hvert 6te eller 8de Aar med Fordeel hugges tæt ved Roden. Man bruger ogsaa at holde dette Slags Træe, paa Grøtevolden, i 1 til 1½ Alens Høide, og klippe det hver Sommer ved St. Hansdag. Paa denne Maade behandlet, er Hækken meget værgende, men afgiver slet ingen anden Fordeel, og maa derhos plantes tættere.

Poppel og Pilehækkerne kjender enhver, og behøve derfor ingen nærmere Dmtale. Disse Træarter vore i god Jord selv paa et enkelt Volddige; paa en dobbelt Grøvt kan man gjerne plante to Rader. Gavnligt er det i flere Henseender, paa en dobbelt Jordvold at sætte hver 6te Alen en høistammet Poppel; den er ikke saa meget udsat for Skade af Creaturene og afgiver derfor hvert 5te eller 6te Aar en Deel Gjerdsel.

Hæksel giver et godt, tæt Hegn, men man har den Ubehagelighed, at det om Efteraaret som oftest bliver meget bestadiget ved Nøddernes Bortraning; vil man desuagtet opelske Hæksel paa et Stykke Vold, saa lægger man Nødderne om Foraaret, saaledes som ved Besaaenin-

gen i Indelukket er viist, eller udplanter de heri opelskede Planter og iagttager forøvrigt ved denne Træart de samme Forsigtighedsregler, som før ere omtalte. Hæslen afgiver, foruden enbeel Ildbrændsel, Gjerdsel til Lufning, og i sit 6te eller 8de Aar tillige Baandkjeppe m. v.

Hvid- og Gbletorn giver i god Jord det meest værgende levende Hegn. Man opelsker Planterne i Skovhaven og udplanter dem i deres 4de Aar, tidligt om Foraaret i $\frac{1}{2}$ til $\frac{2}{3}$ Alens Afstand, midt paa Jordvolden. Siden anvender man al muelig Omfarg med at vande og luge; vedbliver med den sidste i nogle Aar og giver Planterne derhos i det mindste hvert andet Foraar frisk Jord. Disse Gjerder holder man bedst i 1 til $1\frac{1}{2}$ Alens Høide under Saren, det vil sige, man klipper dem hvert Foraar eller Midt-Sommer. Paa denne Maade behandlet, afgive de næsten et uigjennemtrængeligt levende Gjerde, og ere især at anbefale til Have-Indhegning; men afgiver ingen anden Nytte end den at hegne.

Foruden disse anførte Træsarter giver Bøg, i god Jord, ogsaa et temmelig værgende levende Gjerde, behandlet paa samme Maade som Avnbøgen. Paa Sandjorden er især Birken det Træ, som paa Grøfterne bør plantes, men dog mere for dets Nytte end for dets Anvendelighed til et godt Hegn; ligesom Ellen paa et

siibt og fugtigt Jordsmon. Der ere endnu adskillige Træarter, som med Fordeel ere at anplante som levende Hegn, men da de ikke ere saa almindelige, og derfor Almuen mindre bekendte, ansees det her overflødigt at anføre Noget derom.

Unlægges man paa denne Maade og under de anførte Betingelser levende Hegn, tør man sikkert haabe at flige Unlæg blive almindelige, thi man vil snart lære at kjende de deraf flydende Fordele fra Indtægtens og Gavnlighedens Side. Man vil lære at indsee, at mange Ubehageligheder for Kreaturenes Skyld undgaaes, thi enhver Mand kan saaledes bedre holde sine Creature paa sin egen Eod; der vil de finde Læ, hvorefter de om Efteraaret strøise saare vidt omkring.

Levende Hegn koster imidlertid Umage og Arbeide. At holde det frit for Ukrudt og at vedligeholde Bolden, hvorved Plantningen faaer frisk Jord, som saa meget befordrer dens Væxt, ere nødvendige Forsigtighedsregler, og kun under disse Vilkaar kan man vente sig Fordele af sit Foretagende. Ved nøie at overholde disse Punkter faaer Holsteneren allene sine meget gode levende Gjerder. Han sparer om Foraaret ingen Umage for at istandsætte sine Jordvolde m. v., og det samme kan her skee, naar man først kommer i Bane med, og anseer det for et nødven-

digt Arbeide. Den holsteenske Maade at knikke paa, bidrager vel Noget til at et Gjerde bliver tættere, men beforder vistnok ikke Bærten, og forbigaaes her det Nærmere derom, da Fremgangsmaaden ikke saa godt lader sig forklare, og man egentligt lærer Behandlingsmaaden bedst ved selv at see den paa Stedet.

En Forsigtighedsregel er endnu at iagttage ved levende Hegn, fornemmelig ved dem, som blive huggede ved Roden. Saa snart de om Foraaret ere huggede, maa man nemlig strax sætte et lille Riisgjerde af 1 Alens Høide paa Kanten af Volden. Dette Gjerde holder i de første 2 til 3 Aar Creaturene fra de unge Skud og beskytter desuden Jordvolden meget for at nedtrædes. Et saadant Gjerde koster kun lidet, da man har Materialet dertil hugget paa samme Voldgrøvt.

Saa meget over denne Gjenstand, som fortjener mere Opmærksomhed; men den er saa tidt i sin hele Omfang afhandlet, at jeg fra min Side maa ansee alt Videre for overflødigt.

Frederiksborg, i Februar 1827.

S.

Udsigt over Landhuusholdningssekskabets Forhandlinger fra 1ste Julii 1822 til ultimum Junii 1828.

Den seneste Beretning om Selskabets Virken er meddeelt i disse Tidenders 5te Bind 3die Hefte og gaaer til Slutningen af Junii 1822. Som Fortsættelse heraf skal vorde meddeelt en Efterretning om det Vigtigste af hvad der i Selskabet er forhandlet i de fra den Tid forløbne 6 Aar. Men førend vi skride til den sædvanlige Beretning for hvert Aar især, ville vi forudstikke en Oversigt over det, der især i Hoved-Gjenstandene for Selskabets Virksomhed er i det Hele udrettet i det sidste Decennium, da vi haabe, at Fremstillingen derved vil vinde i Interesse, ogsaa med Hensyn til, at der her vil findes omtalt paa eet Sted, istedetfor stykkeviis, hvad der i Løbet af dette Tidsrum er virket for enkelte vigtige Anliggender.

Først bør berøres den noget forandrede Retning, der er givet Selskabets Virkemaade i den senere Tid. Omtrent i de første 50 Aar af sin Tilværelse søgte det nemlig især at opnaae sit Niemed næsten alene ved at udlove og tildele

Præmier for mangehaande specielle Gjenstande. Men i de senere Aar har Selskabet seet sig opfordret til at inddrage de fleste af disse Præmier, ei blot for at kunne mere udeelt anvende sin Kraft paa saa Gjenstande af større Vigtighed og som nærmere angik dets Hovedformaal: Agerdyrkingens Fremme, men ogsaa fordi Selskabet, af adskillige Erfaringer, havde Grund til at befrygte, at Hensigten med Præmiernes Tilkjendelse, ved at hædre det første Foretagende at opmuntre til lignende, ofte forfeiledes, og at man derimod i de fleste Tilfælde snarere turde haabe at fremme gavnlig Virksomhed ved Understøttelser til at faae den i Gang.

En Undtagelse herfra maatte, efter Sagens Natur, finde Sted ved de saakaldte theoretiske Materier, eller Udarbejdelser over opgivne eller selvvalgte Emner; ligesom fra Selskabets Dprettelse anvendes stedse Præmier (Medailler eller Penge) til Belønning for de Forfattere, hvis Arbejder findes meest fyldestgjørende.

Ogsaa hvor man underrettes om Foretagender, som, selv i en mindre Kreds, bære Præg af ualmindelig Flid og Anstrængelse i de vigtigste Grene af Landoeconomie og den indenlandske Industrie, unblader Selskabet ikke, ligesom tilforn, at tildele de Bedkommende en Præmie enten i Penge eller ved et Bæger eller en Medaille.

Som sædvanligt udstæber Selskabet endnu aarligen igjennem Statstidenden en Bekjendtgjærelse om sine theoretiske Priismaterier og om de udlovede Understøttelser til og Præmier for praktiske Foretagender, samt en Bekjendtgjærelse om de i det forløbne Aar tildeelte Understøttelser og Præmier. Disse aarlige Efterretninger blive desuden separat trykte og omsendte til Geistligheden i alle Landets Egne, for dessnarere at komme til Almuens Kundskab. Af Bekjendtgjærelsen om udlovede Understøttelser ic. lod man i 1828 tage et saa tilstrækkeligt Antal særskilte Aftryk, at omtrent hvert Pastorat kunde erholde eet.

Mange af de theoretiske Opgaver, som i Løbet af de sidste 10 Aar have været udsatte, ere igjen indbragne, enten som tilfredsstillende besvarede eller fordi man maatte mistvivle om at faae de opgivne Problemer løste paa en fyldestgjørende Maade. Til de sidste hørte Opgaven til "en Anviisning til Dvægets hensigtsmæssige Behandling og Fodring i enhver Periode, tilligemed Raad for saadanne Sygdomme, som oftest indtræffe og som ved hurtig Hjælp kunne hæves", for hvilken Opgaves Besvarelse Hs. Majestæt havde igjennem Selskabet udsat en Belønning af 100 Spec. Fremdeles Opgaverne "om Aarsagerne til de ferske Vandbeholdningers Formindskelse", samt angaaende "en Udvikling af

Karsfagerne til Kornpriserne's dybe Fald og af de Forholdsregler, som maatte være at tage for at afværge de uheldige Virkninger paa Landets Ballance af denne store Priisforandring". De Priismaterier, som i nogle Aar have været og endnu ere udsatte, ere følgende: for Haandbøger i den danske Zoologie og Mineralogie; Skjøndt disse Præmier i adskillige Aar forgjæves have været udsatte, saa har man dog ei villet inddrage dem, da saadanne Haandbøger baade i videnskabelig og praktisk Henseende vilde være saare vigtige og for National-Litteraturen hædrende; Hornemanns i Botaniken er derpaa et Exempel. Fremdeles er udsat Præmie for en Afhandling over de Følger, der hidtil have viist sig af Naturaltiendens Forvandling til faste Afgifter, med Forslag til at gjøre Tiendebestemmelserne sikkrere og mere afpassede til de forskjellige Forhold, som kunne indtræde, saavel som mindre bekostelige; — for en Anviisning til et Saltraffinaderies Anlæg i det Store; og for en Anviisning til den røde engelske Chesterosts Tilberedning.

Et af de vigtigste og, som man tør haabe, følgerigeste Bidrag til Fædrenelandets oekonomiske Litteratur, hvortil Selskabet har medvirket, ere de under dets Bestyrelse udkommende Beskrivelser over Amtene. Det var ved Hans Majestæts allernaadigste Resol. af 28 Julii 1821, at

Selskabets Forslag om at tilveiebringe en fuldstændig Oversigt over Landvæsenets og Agerdyrkingens Tilstand i de danske Provindser, vandt allernaadigst Bifald. Hvad der foreløbigen maatte skee til Udførelsen af dette vigtige Hverv, var at indhente Besvarelse paa de statistiske, oekonomiske Spørgsmaal, som allernaadigst vare approberede (see nye landoekonomiske Tidender 5te B. 3 H. p. 362 ff.) og som bleve omsendte til de i Landets forskjellige Egne bosatte Mænd, som af Dverøvrighederne vare i den Hensigt blevne Selskabet foreslagne. Fra de fleste af disse Mænd ere meer eller mindre indholdsrige Svar indløbne; dog vare kun saa saa udførlige og tilfredsstillende, som det kunde ønskes; fra nogle Egne ere Besvarelsene ganske udeblevne. Selskabet indfaae derfor at man ikke kunde tænke paa at faae dem ordnede og sammendragne til et Heelt, omfattende alle de danske Provindser, førend fuldstændigere Materialier vare tilveiebragte. Derfor fandt Selskabet det rigtigst at faae de indkomne Besvarelser for det første samlede og udgivne for hvert Amt især, ved Mænd, som Selskabet dertil udvælger og som ved Omreiser i det paagjeldende Amt maatte indhente de manglende Dplysninger, hvilke man formodede lode sig snarest tilveiebringe ved Undersøgelser paa Stedet og ved Hjælp af mundtlige Meddelelser, ligesom og de muligt feilagtige Relationer kunde

paa den Raade bedst berigtiges. — Naar saaledes for det første hvert Amt bliver beskrevet for sig, vil Arbeidet ikke blot vinde i Fuldstændighed og Nøiagtighed, men ogsaa i praktisk Brugbarhed formedelst den fleersidige Anskuelse af forskjellige Bearbejdere. Denne Fremgangsmaade stemmer ogsaa overeens med den Plan, som det under Navnet board of agriculture bekjendte, af Baronet Sinclair stiftede Institut i England fulgte ved dette Lands Beskrivelse i oekonomisk Henseende; de fra alle Rigets Egne, paa udsendte Spørgsmaal, indkomne Beretninger lod Institutet bekjendtgjøre ved Trykken i 47 Octavbind for England og 30 Bind for Skotland, foruden 7 Bind i 4to. — Der kan vel indvendes herimod, at Arbeidet vil blive temmelig vidtløftigt, naar hvert Amt beskrives for sig, ligesom dette maaskee vil give Anledning til nogle Gjensagelser, eftersom det, der kan svares paa adskillige af de opgivne Spørgsmaal ikke kan være meget forskjelligt i de forskjellige Amter. Men foruden at saadanne specielle Beskrivelser have særdeles Interesse for dem, som boe i de respective Districter, maa denne Indvending bortfalde ved Betragtningen om hvad det Hele vinder ved at drøstes af flere for Sagen interesserte Forfattere. Værkets successive Udgivelse har desuden det Gode med sig, at de tidligere Beskrivelser kunne give de sildigere Bearbejdere adskill-

lige Binf til nyttige Undersøgelser, de ellers ikke havde anstillet. — Ut det, der saaledes leveres, imidlertid ikke er noget systematisk Heelt, men en Materialsamling til et saadant, kan ikke geraade Arbeidet til Skam, da, som sagt, en sliig Samling er en nødvendig Betingelse for det systematiske Værk. — Med nogle af Sjællands Amter, fra hvilke Besvar. elserne tidligst vare indkomne, gjorde Selskabet Begyndelsen. Det første Stykke af dette, ved Selskabets Foranstaltning, besørge de "Bidrag til Kundskab om de danske Provindsers nærværende Tilstand i økonomisk Henseende", udkom i Trykken i Aaret 1826 og indeholder Veile Amts Beskrivelse, forfattet af Landvæsens-Commisair C. Dalgas; 14 Ark stor 8vo, foruden Fortale og Indholdsliste; det andet og tredje Stykke, som angaae respective Randers og Aarhus Amter og ere forfattede hiint af Selskabets Secretair J. C. Hald, og dette af Prof., Dr. J. H. Bredsdorff, udkom begge i 1827; det første er 14 Ark, det sidste 8 Ark, hvoraf de 4 ere tabellariske Oversigter. — Det fjerde Stykke, Beskrivelsen over Hjørring Amt (21 Ark), ved Kammerjunker, Amtsforvalter Brinck Seidelin, er nu færdigt fra Pressen. De fleste øvrige jydskke Amter saavel som et Amt i Sjælland ere allerede bereiste og Beskrivelserne derover under Arbeide. I Selskabets Fortale til det første Stykke hedder det blandt andet: "I

Henseende til denne Redaction, da har man anseet det rigtigst, ikke at paalægge Forfatterne noget Baand paa deres Utringer om de Puncter i Landoekonomien, hvorom der stundom strides, men lade enhver Forfatter saavel derfor, som for sine statistiske Meddelelser, selv staae til Ansvar. Denne udtrykkelige Erklæring er saa meget mere nødvendig, som der i Beskrivelserne vist villes findes forskjellige, hverandre modsatte, Ideer og Synsmaader.”

Til Bestridelsen af de Udgifter, som denne Foranstaltning medfører, saasom Diætpenge, Reiseomkostninger og Forfatter-Honorarium for dem, til hvem Redactionen betroes, har Hs. Majestæt Kongen, paa det Kongl. Rentekammers Foresættelse, ved Resolut. af 6te Junii 1827 allernaadigst bevilget Selskabet et Tilskud af indtil 400 Rbd. aarligen af Finantsklassen.

* * *

Hos den danske Landalmue har Lyft til Læse-ning altid været mærkelig, og at den har tiltaget, er en af det forbedrede Skolevæsens frugtbringende Følger. At give denne Lyft en rigtig Retning, er en Sag af stor Vigtighed, og som Selskabet ikke har tabt af Sigte, ved de aarlige Uddelelser af Bøger til de smaae Laanebogsamlinger for Almuen, hvilke Tid efter anden anmeldes for Selskabet. De Bøger, som herfra gives Almuen i Hænde, ere enten af oekonomisk

Indhold, hvorved Bondestanden kan veiledes til at faae udvidet Kundskab om sin Haandtering, og derved lidt efter lidt udvide sit Erhverv til sit eget og Statens Bedste; eller af historisk Indhold, for at vække Kjærlighed til Fædrelandet, ved at vise hvad patriotiske Forsædre have udrettet, og hvad Landets Regenter have gjort for Underfaatternes Bedste; eller Opbyggelses-Skrifter baade til Opmuntring i Lyse og til Trøst i mørke Tider.

Paa offentlig Bekostning blev i Aaret 1822 anskaffet og igjennem Selskabet uddeelt blandt Bondestanden 500 Exemplarer af Landvæsen's Commissair Dalgas's i samme Aar udgivne Priis-Skrift: "Forsøg til en kort og fattelig Lærebog i Agerbruget til Afbenyttelse for den danske Bonde." For egen Regning har Selskabet desuden kjøbt og bortskjænket endeel Exemplarer af dette Skrift. I 1824 blev for Kongl. Regning anskaffet og overladt Selskabet til Uddeling 1600 Exemplarer af Professor C. Viborgs Veiledning til en bedre Hesteavl. Af de af Mechanicus Winstrup udgivne Afbildninger af de bedste og nyeste Agerdyrkningsredskaber overdroges Selskabet ligeledes at uddele endeel Exemplarer, anskaffede af det Kongl. Rentekammer.

* * *

Hovedgjenstanden for Selskabets Virken i praktisk Henseende er nu at fremme planmæssig

Drifts Indførelse paa Bønderjorder ved en Ven-
 gehjelp til de Bønder, som ville indføre en af
 dem selv foreslaaet og af Selskabet undersøgt og
 bifaldet forbedret Dykningsmaade enten efter
 Werelbrugers eller det overkaarne Kobbeldrugs
 Regler, da en saadan Driftsforandring i de før-
 ste Aar altid kræver nogen Opoffrelse. Siden
 Aaret 1818 — efterat Hs. Majestæt af landsfa-
 derlig Omsorg for Agerbrugets Opkomst, havde
 paa Hs. Excell. Hr. Geheimens Stats- og Finants-
 minister Nøstings Forestilling, ved Resolution af
 3 Junii 1817 allernaadigst skjænket Selskabet
 den betydelige Sum af 40,000 Rbd. (en Deel
 af Beholdningen ved den ophævede Commisjion
 for Kbhavns Forsyning med Brændsel) med Be-
 stemmelse at anvendes til Gavn for Agerdyrk-
 ningen, og at dermed maatte gjøres Begyndelse
 i Sjælland, — har Selskabet efterhaanden ud-
 valgt ialt 108 Gaardmænd, Skolelærere og
 Huusmænd til at nyde Deel i Understøttelsen til
 planmæssig Drift, nemlig: i Kjøbenhavns Amt
 20; Frederiksborg Amt 15; Holbeks Amt 17;
 Sorø Amt 7; Præstø Amt 5; Mariboe Amt 5;
 Odense Amt 3; Svendborg Amt 3; Aalborg A. 3;
 Thisted Amt 3; Viborg Amt 2; Aarhus Amt 3;
 Randers Amt 12; Skanderborg Amt 3; Ribe Amt
 2; Ringkjøbing Amt 5; af disse 108 Mænd, ere
 de 84 Gaardmænd, og de 24 deels Skolelære-
 re, deels Huusmænd.

Deels af Renterne af hine 40,000 Rbd., deels af et temporairt Bidrag af 400 Rbd. aarligen, som allernaadigst er tillagt Selskabet af Finantsklassen til at fremme Bønderjorders planmæssige Drift, og deels af sine egne Midler, bestrider det disse Understøttelser; Totalbeløbet af dem, der til det nævnte Antal Landboere ere udloveede i de 11 Aar fra 1818 til 1828 inclus. udgjør 27,500 Rbd., hvoraf hidtil er udbetalt circa 22,000 Rbd. Den almindelige Understøttelse for Brugeren af en heel Bondegaard er 300 Rbd., og for de mindre Jordlobbers Dyrkere 100 til 150 Rbd. Pengene udbetales ikke paa eengang, men i Løbet af 5 Aar (fra Begyndelsen af i Løbet af 3 Aar), og for at Selskabet kan være desikkrere paa, at de anvendes efter Bestemmelsen, formaaer det en paalidelig Mand i Nærheden af den Understøttede, til vaage over, at Wilkaarene for Hjælpen nøiagtigen efterkommes, da den i andet Fald inddrages (saaledes som med Enkelte har været Tilfældet) for at komme andre fremadstræbende Agerdyrkere tilgode. — Afgjørelsen af de Ansøgninger, som derom indkomme, har Selskabet overdraget begge sine Agerdyrknings-Commissioner, som i den Anledning aarligen holde en Samling.

Det Spørgsmaal blev mere end eengang opkastet i Selskabet: om det ei var nyttigt at oprette Volsbrug, der kunde tjene til Mønstere.

Endskjøndt man var enig om, at erkjende Gavn-
ligheden deraf, saa maatte man dog afstaae fra
at skride til Iværksættelsen, fornemmelig fordi
dertil maatte anvendes en betydelig Capital,
fordi Exemplet, som gaves ved et saadant Uvls-
brug, kun virkede indenfor en snæver Grændse,
saa at flere behøvedes for at virke Landet rundt;
og endelig fordi Bønderne, paa hvem dog egent-
lig skulde virkes, som oftest ei synderligt lægge
Mærke til det, som ei iværksættes af deres Jevn-
lige, hvis Evner ei overstige deres. — Men det
maatte synes, at den med Mønstergaardene paa-
tænkte Hovedhensigt ogsaa kunde opnaaes ved
hine Understøttelser, hvorved driftige Bønder
sættes i Stand, til at fremstille følgeværdige Ex-
empler.

Efterat der var forløbet over 10 Aar siden
Selskabet begyndte at uddele saadan Understøt-
telse — et Tidsrum, der var tilstrækkeligt til at
vise, om Selskabet ad denne Wei turde haabe
at faae en bedre Dyrkning udbredt blandt Bøn-
derne, ansaaes det af Bigtighed at faae afgjort,
om Selskabet fremdeles skulde vedblive saaledes
at bruge en Deel af sine Midler, eller opgive
Foretagendet som mislykket. Man foreslog der-
for at anmode Mænd, paa hvem man kunde
forlade sig, om at bereise et større eller mindre
District, og eftersee Uvlsbrugene hos de Bønder
eller andre Jordbrugere, der havde faaet Under-

støttelse. Kammerraad Drewsen bereiste Hol-
beks Amt med Selskabets Secretair i Somme-
ren 1828, og efterstaaende er det, som de ved
denne Leilighed bemærkede*).

Meerløse Herred:

1818, Fæste-Gaardmand Andr. Johansen i Steds-
strup, Eskildstrup Sogn . . . 450 Rbd.

Den forestkrevne Drift var fulgt, nemlig: 1)
Havre i Grønjord, 2) fuld Brak, gjødet, 3) Rug
og lidet Hvede, 4) Byg, 5) Erter og Vikker, 6)
Byg eller Havre, med Klevet i 5 Aar. Brak-
marken omhyggeligen behandlet. Forresten god
Sæd. Et lidet Stykke Hør og et lidet Stykke Kar-
toser var saact. Hans Besætning er nu: 7 Heste,
10 Køer, 14 Faar; Gaardens Areal er omtrent
60 Tdr. Land.

1818, Fæste-Gaardmand Peder Hansen i Kirke-
Eskildstrup 300 Rbd.

Hans Drift er: 1) Reenbrak, 2) Rug, 3) Byg,
4) Erter og Kartoser, 5) Havre, 4 Aars Klevet
og Græs. Jorderne vare vel behandlede, navnlig
gen Brakmarken. Han havde et godt Stykke med
Hør efter 6 Skpr. Frøes Udsæd. Et Stykke med
Thimothiegræs stod ret godt. Hans Besætning er,
paa 80 à 90 Tdr. Agerland, 14 Køer, 14 Heste
og Plage, 20 Faar.

*) Ved Navnet paa hver af de Understøttede er til-
føjet det Aar, da Hjælpen bevilgedes saavel som
dennes Beløb.

1822, Fæste-Gaardmand **Jans Pedersen** i Tere-
løse 300 Rbd.

Driften befandt^s i god Orden efter Frugt-
verelen og Afgrøderne vare frodige. Han holder:
6 Køer, 2 Stude, 8 Ungheveder, 6 Heste, 20 Faar
paa 76 Tdr. Land, hvoraf Halvdelen er temmelig
ringe.

1823, Fæste-Huusmand og Hørbere^der **Chr. Bjer-**
ring i Dvarmløse, Soderup Sogn 150 Rbd.

Den først foreslaaede Drift var: 1) Hør, 2)
Brak med Vikkehavre, 3) Rug, 4) Kartofler og
Erter, 5) Bng, 3 Aars Udlæg med Klever. Men
da han fandt sin Rugafgrøde temmelig ringe efter
Vikkehavre, har han forandret sin Drift, som nu
er: 1) Reenbrak, 2) Rug, 3) Kartofler, 4) Bng,
5) Havre, og 3 Aars Klever. Høravlen har han
opgivet og for Bønderne bereber han lidet eller
intet. — Lodden, som er 13 Tdr. Land stor, viste
omhyggelig Dyrkning. Han holder 2 Heste, 4 Køer
og 4 Faar. Hans Have, paa 2 Skpr. Land, er
godt vedligeholdt; deri fandtes endel Frugttræer,
hvoraf nogle forædlede; ogsaa lidet Humle.

Tudse Herred:

1818, Gaardmand **Jens Carlsen** i Tudse 300 Rbd.

Den foreslaaede og bifaldte Drift var: 1) Havre,
2) Heelbrak, 3) Hvede eller Rug, 4) Bng med
Klever, 5) Klever, 6) Klever og halv Brak til
7) Rug, 8) Erter og Vikker, 9) Bng, 10, 11 og

12) Klover og Græs. Denne Drift havde han fulgt, men Afgrøderne vare ringe undtagen et lidet Stykke Hvede, som stod ret godt. Med Kartoffelavl har han i Aar gjort en liden Begyndelse, men Kartoflerne stode usfelt. Han kan ikke staffe tilstrækkelig Gjødning tilveie; thi skjøndt hans Gaard staaer for $5\frac{1}{2}$ Tdr. Hartkorn og Areal et 42 Tdr. Land, holder han kun 4 Køer og 4 Heste.

1824, Skolelærer C. Rasmussen i Svinninge

150 Rbd.

Har fulgt Driftsplanen, som er: 1) Vikker gjødede, 2) Byg med Klover, 3) Klover, 4) Rug eller Hvede, 5) Erter eller Kartofler, 6) Byg; Kartoffelavl har han forladt og holder sig i dens Sted til Erterne; han staldfodrer 2 Køer. En vakker lille Have har han anlagt; den var godt vedligeholdt.

Løve Herred:

1820, Selveier-Gaardmand Jens Andersen i Gjersløv 300 Rbd.

Den bifaldte Plan, var: 1) Grønlandsbyg, 2) Kartofler, 3) Byg, 4 og 5) Klover, 6) Rug, 7) Kartofler, 8) Byg, 9) Bølgfød. Med Selskabets Samtykke har han nu forandret denne Drift saaledes, at han tager i 4de Aar Erter, 5te Byg, 6te Kartofler, 7de Rug, 8de og 9de Klover. Hans Areal er 52 Tdr. Land og hans faste Besætning 6 Heste og 6 Køer, men om Vinteren holder han desuden efter Angivende over 50 Høveder, som

han fæder. Han havde nu (i Julii Maaned) 26 Sviin paa Stald; Heste og Nvæg vare paa Græs. Hans Stalde befandtæs at kunne rumme det nævnte Antal Kreaturer. Sommerstaldsfodring for Heste og Kær drev han nogle Aar ved Afgrøderne af et lidet Bønge, men har atter forladt den.

1820, Gaardmand Poul Frederiksen i Vedbøe

300 Rbd.

Den foreskrevne Drift har han fulgt; men da hans Jorder ere af meget maadelig Bestaaffenhed, opfyldte med mange Steen, og over Halvdelen neppe værd at dyrke, vare Afgrøderne saare ringe.

— Understøttelsen kan man her ansee for spildt.

1821, Aroefæstegaardmand Søren Pedersen i Havn

rebjerg 300 Rbd.

Følger den bifaldte Driftsplan, efter hvilken Jorderne, 63 Edr. Land, ere inddeelte i 3 Afdelinger, som dyrkes saaledes: 1ste Afdeling: 1) Kartofler, 2) Byg, 3) Vikkehavre til Staldfoder, 4) Hvede, 5) Erter, 6) Byg, 7) Klover; 2den Afdeling: 1) Vikker i Brak, 2) Rug, 3) Byg, 4) Erter, 5) Havre, 6, 7 og 8) Klover; 3die Afdeling: 1) Brak, 2) Rug, 3) Vikker, 4) Byg, 5, 6, 7 og 8) Løring. — Markerne vare velbehandlede og Afgrøderne fandtes alle rene og gode. Han holder 14 store og smaae Hoveder, 6 Heste og 20 Faar. Lodden er indhegnet. I Haven fandtes Kommen, Humle, adskillige Frugttræer, og Begyndelse til en lille Skovplantning var gjort.

1823, Gaardmand Anders Larsen i Orsløv 300 Rbd.

Driver sin Lod, som er indhegnet og af Areal 42 Tdr. Land, aldeles efter Planen, nemlig: 1) Heelbrak, 2) Rug og Hvede i Gjødning, 3) Byg, 4) $\frac{1}{2}$ Kartofler, $\frac{1}{2}$ Erter, 5) Byg, 6) Havre, 7, 8 og 9) Klover og Græs. Afgrøderne vare fortrinlige og Alt robede roesværdig Flid og Orden. Han holder 6 Køer, 2 Stude, 10 Unghøveder, 6 Heste og 14 Faar. — I Aar har han lagt 45 Tdr. Kartofler, som ere omhyggeligen behandlede.

1824, Gaardmand Niels Jensen i Herløv, Finsderup Sogn. 200 Rbd.

Har i 1826 udflyttet sin Gaard omtrent midt paa Lodden; deri fandtes hensigtsmæssigt indrettede Stalde med Fodergang og Kartoffelkjelder. Nogle Stykker Ungqvæg og et Par Heste stode paa Stald. — Driften var efter Forskriften, nemlig: 1) Heelbrak, 2) Rug, 3) Byg, 4) Kartofler, 5) Byg, 6) Havre med Klover, 7, 8 og 9) Høslæt og Græsning. — Hans Areal er 40 Tdr. Land, hvorpaa han holder: 5 Heste, 11 Høveder, 10 Faar. — Hans ny Haveanlæg paa 3 Ekpr. Land var vels behandlet.

Skippinge Herred:

1822, Fæstegaardmand Ole Pedersen i Holmstrup
300 Rbd.

Den foreskrevne Drift, et 13aarigt Kobbelbrug, var fulgt; Afgrøderne gode i Forhold til det lette
7de Bind's 1ste Heste. (8)

og bakkede Jordsmon; Kartoflerne stode godt; ligesledes et Stykke Spergel og et Stykke Boghvede, som begge Dele vare saaede i Brakladden. Han holder 5 Heste, 10 Køer, 2 Kalve og 20 Faar paa et Areal af 66 Tdr. Land, hvoraf 10 Tdr. Land er Engbund.

Derfor Selskabet, naar til næste Sommer lignende Undersøgelser anstilles i flere Egne, derfra modtager Beretninger, der stemme med den fra Holbeks Amt, saa tør det vist ansee den til Driftshjælp brugte Capital som vel anvendt, og bestyrkes i, fremdeles at virke paa denne Maade.

Blandt de Agerdyrkere paa Holbeks Amt, der have faaet Understøttelse, har kun een forladt Stedet, nemlig Niels Knudsen i Snertinge, som skal have faaet en anden Gaard; kun hos een, Jens Carlsen i Tude, havde Pengene ikke fremmet Volsbruget, og kun hos een, Poul Frederiksen i Bedbye, er Diemedet aldeles ikke opnaet.

Hos Jens Carlsen er intet synderligt udrettet ved Hjælpen, og det fordi ham fattes Foder, og fordi den Drift, han har valgt, og i hvilken Kartofler eller andre Foderplanter ei ere optagne, ikke afhjælper denne Mangel. Hans Lod syntes at maatte kunne bringes til høi Cultur, men den tjener og til Beviis paa, hvor lidet skicket et simpelt Kobbeltbrug, der fattes Eng,

er til at hæve sig ved egen Hjælp. Han var ogsaa blandt de allerførste Bønder, der efter Selskabets Indbydelse meldte sig, og i Førstningen troede Selskabet at burde være mindre streng i sine Fordringer, end det siden blev, da det saae at langt flere Bønder meldte sig, end det kunde understøtte. Silbigere vilde den Drift, hvorpaa han gik ind, neppe været bleven bifalden.

Poul Frederiksen i Vedbye har en Eod, der af Naturen er saa slet, bakket og fyldt med saa store Stene, at det langt overgaaer en Bondes Kræfter, selv ved den Hjælp, han har faaet, at bringe den i Dyrkning og Kraft. Han burde derfor aldrig været anbefalet til Selskabet, da Enhver, der kjendte det Locale, maatte kunne forudsee, at hvad der gaves ham var tabt for Sagen. Dog maa siges til denne Mand's Roes, at han stræber, paa den dyrkede Deel af sin Eod, at gjøre hvad han kan, og saavel han som flere Andre, til hvem den sidste Rest af Pengene alt for Aar siden var betalt, vedbleve at følge den foreskrevne Dyrkningsplan.

Hos Nogle, hvoriblandt især Peder Hansen i Eskildstrup, Jens Andersen i Giersløv og Anders Larsen i Drsløv, havde Markerne et Udseende, der bevidnede omhyggelig Dyrkning, og at Pengene vare vel anvendte. For Omegnens Almue kunne disse og flere Bønders Eod-

der tjene som Mønsterbrug, og virkeligen sporedes hist og her, at de saaledes givne Exempler havde viist sig virksomme hos Naboerne.

*

*

*

Ved Resolutioner af 1ste Marts og 1ste Dec. 1820 var det allernaadigst overdraget Selskabet at udvælge hvert tredie Aar 12 Reserver, som skulle fritages for Udskrivning til den staaende Hær, for ved Selskabets Omsorg at dannes til bygtige Avlskarle og Agerdyrkere. Paa en af Selskabet indgiven allerunderdanigst Forestilling blev Det, ved Resolution af 28de Dec. 1824, fremdeles forundt Tilladelse til, foruden hine 12 Reserver, endvidere at udtage 6 Reserver hvert tredie Aar i bemeldte Diemed og for tilligè at lade dem oplære i at forfærdige gode Agerdyrkningsredskaber.

Det er at haabe, at denne Foranstaltning vil med Tiden blive en af de meest frugtbringende, Selskabet har været saa heldigt at kunne føie til Agerdyrkningens Opkomst i Fædrelandet. Siden 1820 har Selskabet udvalgt 46 Bønderkarle til Oplærelse; de første 12 ere nævnte i ny landoef. Tid. 5 Bind 3 Hefte p. 372; disse bleve dimitterede, efterat deres 3 Læreaar vare udløbne; de øvrige ere:

Niels Nielsen Lstrup af Allindemagle Sogn, Sorø Amt	} dimitterede den 1ste No- vember 1826.	
Mads Pedersen af Salling, Svendborg Amt		
Jens Peder Arevad af Lauring, Viborg Amt		
Rasmus Jensen Grøttrup af Tønderberg Sogn, Randers Amt		
Peder Pedersen af Schiering, Randers Amt		
Peder Nielsen Schjørring fra Aarhus Amt		
Stephen Jacobsen Langballe fra Aarhus Amt		
Jørgen Sørensen af Hornstrup, Veile Amt		
Anders Andersen Lstrup fra Asserferg Sogn, Randers Amt		} dimitterede den 1ste No- vember 1827.
Jens Hansen af Bigerslev Sogn, Odense Amt		
Michel Johansen af Sønberg Sogn, Thisted Amt	} dimitterede	
Peder Johan Georg Thomsen fra Åsbal Sogn, Hjørring Amt		
Jens Jensen fra Taars Sogn, Hjørring Amt		
Søren Jørgensen af Kongsted Sogn, Præstø Amt		

Christen Christensen Troldborg af Lved Sogn, Thisted Amt . . .	} d. 1ste Mai 1828.
Lars Pedersen Aas af Stagstrup Sogn, Thisted Amt	

I Bære ere for nærværende Tid:

Christian Jørgensen af Torbløse, Svendborg
Amt, antagen fra 1ste Novbr. 1825.

Adolph Christian Jørgensen af Mars- lev, Odense Amt	} Antagne fra 1ste Novbr. 1826.
Johannes Andersen af Ruberg, Hjør- ring Amt	
Knud Olesen Gade af Humlum Sogn, Ringkjøbing Amt	
Lars Clausen af Stoubye, Veile Amt	
Niels Jensen af Hodde, Ribe Amt	
Lars Hansen af Eisebye, Damsholte Sogn paa Møen	

Jens Christensen af Gyrstinge, Sor- ø Amt	} Antagne i Begyndel- sen af Aaret 1827.
Carl Hansen af Høien, Veile Amt	

Johan Georg Mikkelsen Thorning fra Binderslev Sogn, Viborg Amt	} Antagne fra 1ste Novbr. 1827.
Jens Nielsen Sarre af Sporup Sogn, Skanderborg Amt . . .	

Christen Nielsen Estrup af Uinde-
 magle Sogn, Sorø Amt . . .
 Søren Caspar Johansen af Vester-
 Kjørninge, Svendborg Amt . . .
 Jens Andersen af Dvorning, Vi-
 borg Amt
 Henrik Sønnichsen fra Slumstrup,
 Ringkjøbing Amt
 Niels Sørensen fra Trouelstrup,
 Lønning Sogn, Skanderborg Amt
 Søren Mikkelsen fra Salling Sogn,
 Veile Amt
 Jacob Thomassen fra Bielsestede, Flin-
 terup Sogn, Sorø Amt . . .

Antagne
 fra
 1ste Mai
 1828.

Af de udvalgte Lærlinge ere altsaa ialt 28
 dimitterede efterhaanden som deres 3 Læreaar
 vare udløbne; de fleste af dem have tillige nydt
 Underviisning (hos en duelig Hjulmand i Nær-
 heden af Hovedstaden) i at gjøre Træarbeidet til
 forbedrede Agerdyrkningsredskaber. I Læreti-
 den, da Karlene af Selskabet anvistes Tjeneste
 hos nogle af Landets dueligste Agerdyrkere,
 omflytted de aarligen blandt disse for at blive
 bekendte med flere af de fortrinligere Afs-
 brug og med disse Forskjelligheder efter Egnens
 eller Provindsens locale Forhold. Ifølge det
 Kongl. danske Cancellies Resolution af 6te Febr.
 1827 ere Lærlingene fritagne for, ved disse Om-
 flytninger at løse Amtspas. — Paa et lykkelig
 Valg af Lærlingene beroer især Foranstaltning

gens Held, og det er derfor Selskabet kjært at være forvisset om, at næsten alle de hidtil dimitterede udmærkede sig ved godt Memme, Pærvillighed og roesværdig Dpførsel, saa at det er at vente, at naar de faae Uolsbrug at bestyre enten for sig selv (saaledes som allerede er Tilfældet med nogle, der nu ere bosatte som Gaardmænd) eller for Andre, ville de, som driftige og fordomsfrie Agerdyrkere, bringe i Udøvelse hvad de have lært og seet, og derved ei blot gavne sig selv, men tillige fremstille et godt Exempel for Andre. Uagtet Karlene, naar deres Pæretid er udløben, ei længere staae under Selskabets Tilsyn, er det dog paalagt dem, aarliggen indtil deres 28de Aar hertil at indberette, i hvad Stilning de befinde sig, og hvad de virke, for at Selskabet kan vide, hvorvidt de opfylde Hensigten med deres Dplærelse. De fleste af hine dimitterede Pærlinge tjene nu som Uolskarle rundt om i Landet, nogle paa de Hs. Majestæt tilhørende Hovedgaarde i Jylland, og at de ere meget søgte til saadanne Pladse, tør vel være det bedste Beviis om deres Dygtighed.

De Mænd, hos hvem Karlene i de senere Aar skifteviis har været og endnu bliver anvist Tjeneste, ere: Inspecteur Conradsen paa Bidstrupgaard ved Roeskilbe, Forpagter Bodenhoff sammesteds, Directeur Solten, Eier af Krabbesholm og Lindegaarden, Auctionsdirecteur Lem-

wigh i Esbønderup ved Frederiksborg, Volsbruger S. Drewsen paa Ugershvile ved Kongens Lyngbye, Provst Schack i Sengeløse, Kammerherre Grev Lerche til Lerchenborg, Secretair og Forpagter Schouboe paa Knudtenborg i Volland, Justitsraad Sjelstrup paa Sindinggaard, Provst Krarup i Veirum, Landsoverretsprocurator Smith paa Krogsdal ved Holstebro, Landvæsencommissair Dalgas paa Aldebertsminde ved Veile, Dannebrogsmænd P. N. Knudstrup i Røved Mølle ved Randers. Nogle af disse Mænd have sædvanligen 2 af Lærlingene.

Udskillige af de Bønderkarle, for hvilke Selskabet ikke havde ledige Pladse, ere antagne paa det Kongl. Gods Debierggaard og Riong, hvor et lignende Antal Karle ere i treaarig Lære for Agerbrug og Hørdyrkning.

*

*

*

Besparelse af Arbeidskraft er af største Vigtighed, men ikke noksom paaagtet i vort Landvæsen; de nyere arbejds sparende Agerdyrkningsredskaber vare hidtil kun lidet bekjendte, især blandt Bondestanden. Hvad der, foruden Fordom mod det Ny, har hindret saadanne Redskabers almindelige Udbredelse, selv i Egne, hvor man kjendte dem, er tildeels deres høiere Priis (en bayleisk Svingsplov med støbt Muldfjel koster her i Staden 30 Rbd., en nordamerikansk Plov 20 Rbd., en Erstirpator henved 40 Rbd.), mueligt ogsaa

Banskfeligheden af at faae dem istandsatte i Pro-
 vindserne, naar de ved Brugen fordærves. Sel-
 skabet bestræber sig derfor nu for, saavidt muligt,
 at faae saadanne Redskaber udbredte ved at lade
 dem forsærdige og uddele til driftige, men ufor-
 muende Landmænd, især Bønder. I Begyndel-
 sen overlodes Redskaberne, navnlig Plovene,
 tillaans, paa Vilkaar, at de efter 2 til 3 Aars
 Forløb skulde ansees som Vedkommendes Eien-
 dom, naar disse beviste at have gjort hensigts-
 mæssig Anvendelse deraf. I de sidste Aaringer,
 efterat Selskabet igjennem offentlige Tidender
 havde kundgjort, at H. M. Kongen havde sat
 Selskabet i Stand til at overlade forbedrede Av-
 lingsredskaber, — indløb saa mangfoldige Begje-
 ringe derom saavel fra Godseiere og Andre
 udenfor Bondestanden, som fra Bønder, at Sel-
 skabet fandt sig foranlediget til at tage den Be-
 slutning, i Almindelighed at overlade Redska-
 berne for en lempelig Betaling, istedetfor at
 bortskænke dem, ved hvilken Forholdsregel man
 deels kunde komme Flere til Hjælp, end ellers
 var muligt, deels være vissere paa at Redska-
 berne bleve tilbørligen afbenyttede. Blandt Ager-
 dyrkningsredskaber staaer Ploven øverst; den bedste Plov maa altsaa være det Redskab, der
 maatte ønskes meest udbredt. Da de Plove, som
 sædvanligen bruges i Danmark, ere saa svære
 at trække, at dertil behøves 4 à 6 Heste, og

de, i Forhold til den anvendte Kraft, udrette for lidet og ofte flet Arbeide, saa var det vigtigt, at gjøre Agerdyrkerne opmærksomme paa, hvormeget mere og bedre Arbeide der kunde udrettes med et lige Antal Heste ved Hjelp af gode Loheste-Plove. For større Volsbrug har Selskabet anseet den bayleiske Svingplov for den bedste; og for mindre Volsbrug samt isvrigt for Jorder, der ere opdyrkede, den nordamerikanske Plov, af hvilken Selskabet for henved 10 Aar siden erholdt det første Exemplar fra Philadelphiam. I Henseende til den sidstnævnte Plov bør bemærkes, at efterat Selskabet i Aaret 1824 var blevet underrettet om, at en Mand i Eggen af Holstebro havde anbragt en Forbedring ved denne Plov, hvorved opnaaedes at den lagde Pløisfrimmelen fuldkomnere, og hvilken Forbedring væsentligen bestod i at Plovlegemet var gjort sneprere fortil, og mere aabnet bag til, besluttede Selskabet, som ved Prøve overbeviste sig om det Hensigtsmæssige i denne Forandring, at lade de nordamerikanske Plove, som det siden uddeelte, forfærdige derefter.

*

*

*

At de danske Kornvarer ikke bleve tilbørligen rensede førend de gik i Handelen, nedsatte hidtil deres Værd paa fremmede Markeder til stor Skade for Landet. Kornets Rensning til god Handelsvare er vel egentligen meest Pro-

prietairernes og Kjøbmændenes Sag. Paa disse Sidstes Forstand og Ærlighed kommer det i denne Henseende allermeest an; thi naar de ikke have mere Agtelse for dem selv og bedre Begreb om Handel, end at de, hvilket paa visse Steder skal have været Tilfældet, sammenblande Her og godt Korn, for at faae Qvantiteten fuld, saa vil Producentens Eyst til at levere gode Varer snart fjølnes. Men under nærværende Handelsforhold er det dobbelt nødvendigt, at Alle, som have Indflydelse paa Sagen, anstrænge sig for at skaffe vore Kornvarer mere Anseelse og derved tillige bedre Uffætning og Priis udenlands. At faae afhjulpet det næsten overalt i Provindserne fulte Savn af gode Kornrensningssmaskiner, var derfor ønskeligt, og dertil søger Selskabet ogsaa at bidrage ved at overlade Rensmaskiner til Landmænd i de Egne, som meest trænge dertil, for en betydeligen nedsat Priis og paa Vilkaar at de skulle tjene til fælleds Afbenyttelse for alle de Beboere af et Sogn eller en Landsby, som bidrage til Anskaffelsen ved at sammenskyde Betalingen. De saakaldte Winstrupske Rensmaskiner (med 5 Sold), som bruges paa Amtstuerne, ere anseete for tjenlige; Mechanicus Winstrup leverer dem nu for 40 Rbd. Sølv Stk. til Selskabet, som i Almindelighed igjen overlader dem for 15 til 20 Rbd. Sedler. Af en anden Slags Rensmaskiner, opfundne af Smedkerns

ster Rølle i Mariboe, og som ere ganske fortrinlige til at skaffe endog reen Saaesæd, men koste næsten det tredobbelte mod hiin, har Selskabet ogsaa' overladt nogle Stykker for nedsat Priis; saaledes til nogle Mænd i Randers Eggen 2de Stykker; en har desuden i nogen Tid været hensat paa Randers Amtstue til fri Afbenyttelse for Landmænd. — Til det Kongl. patriot. Selsk. i Fyen har man besørget en saadan Maskine forfærdiget.

Over Antallet af de Agerdyrkningsredskaber og Rensmaskiner, der ved Selskabet ere uddeelte i Aarene 1820-1828 meddeles her en Fortegnelse:

Til Landmænd i:	Bay- leste Plove.	Kort- ameri- tanke Plove.	Hyp- pylo- ve.	Erstir- pato- rer.	Rens- maski- ner.
Kjøbenhavns Amt	13	5	—	—	4
Frederiksborg Amt	5	4	1	1	2
Solbeks Amt	8	14	2	2	5
Sorø Amt	12	9	2	1	6
Præstø Amt	9	2	1	1	6
Bornholm	4	1	1	—	1
Lolland, Falster og Møen .	9	4	1	2	5
Odense Amt	6	9	1	1	3
Svendborg Amt	4	6	—	1	2
Hjørring Amt	3	1	—	—	1
Nalborg Amt	6	7	1	2	4
Thisted Amt	3	1	—	—	1
Viborg Amt	3	1	1	2	5
Narhuus og Skanderborg A.	5	2	1	2	11
Randers Amt	11	14	—	2	7
Ribe Amt	4	1	—	—	1
Veile Amt	7	1	3	2	1
Ringkjøbing Amt	6	2	1	4	1
Tilsammen	118	84	16	23	66

Desuden har Selskabet overladt for nedsat Priis nogle faa Hestehakker og et Par belgiske Brakharver med skraastillede Tænder.

*

*

*

Høravlen, hvis almindelige Udbredelse kunde spare Landet betydelige Summer, som udgaae for fremmed Hør, vil ikke hos os komme ret i Gang sørend vore Landmænd gives Leilighed til at faae deres raa Hør beredet paa en mere hensigtsmæssig og mindre kostbar Maade, end det kan skee ved de nu brugelige temmelig ufuldkomne Redskaber. For det første har Selskabet ladet forfærdige et Par Hørbrydningsmaskiner (af den større og bedre Slags, der bruges ved Høravlings-Institutet i Kjøng ved Næstved og som der drives ved Hestekraft) og overladt disse til Møller og Dbmd. Wulff i Nebel ved Kolding og Møller Zacho ved Viborg, som befatte sig med Hørbereidning i det Store, og som have indlagt disse Brydemaskiner i deres Vandmøller; fremdeles er en besørget til det Kongl. patriotiske Selskab i Odense. Til Pastor S. S. Blicher i Spentrup ved Hobroe, i hvis Egn Høraavl og Huusklib er i Fremgang, sendte Selskabet i 1827 et Par Brydemaskiner af en mindre Slags. Ligeledes en til Farver Dalgas i Weile, som har en Hørbereidningsanstalt. For Opfindelsen af en forbedret Skjættmaskine, hvorved Tid og Material kunde spares, har der i nogle Aar fra Sel-

skabet været udlovet Præmier. Enkelte have i den Anledning meldt sig, men deres Dybsindelser ere ikke befundne at svare til Hensigten.

* * *

Til alle hine Redskabers Anskaffelse er anvendt omtrent 10,000 Rbdlr., en Sum, som det vilde overstegit Selskabets Evne at udrede ved Siden af sine mange andre Udgifter, dersom ikke Hs. Majestæt Kongen, af Omhu for Agerdyrernes Lær og erkjendende Vigtigheden af saadanne arbejds sparende Redskabers Udbredelse, havde dertil allernaadigst bevilget Selskabet et Bidrag af 600 Rbdlr. aarligen i 6 Aar fra Fonden ad usus publicos. Da Trangen til saadanne Redskaber endnu er stor paa mange Steder, agter Selskabet fremdeles efter Evne at komme fremadstræbende, uformuende Landmænd til Hjælp i denne Henseende.

Efter det Kongl. Rentekammers Anmodning har Selskabet ogsaa besørget forfærdiget endeel Svingplove til Brug paa nogle Kongelige Hovedgaardene i Sylland.

* * *

Banffeligheden ved at faae flige forbedrede Redskaber, navnlig Svingplove, forfærdigede eller istandsatte i Provindserne maa vel bortfalde naar Landmændene først ret erkjende Fordelene ved disse Redskaber; de ville da lade Plove eftergjøre med Muldsjele af Træ, beslaet med

Sernblik, og da vil Prisen blive lige med, om ikke under de sædvanlige gode Hjulplove. Udbredelsen af saadanne Redskaber vil imidlertid lettes, jo flere duelige Landsbye-Hjilmænd og Smedde der gives. Selskabet lader derfor, som meldt, de af sine Lærlinge, der have Lyst og Haandelag til at bruge Oxen, faae Leilighed til at undervises i at forfærdige Træet til gode Plove, Harver, Erstirpatorer, og tillige godt Bogtøi. Naar de saaledes blandt andet praktisk lære hvorledes en Plov bør være dannet forat arbejde med Anvendelse af mindst mulig Kraft, blive de i Stand til at opdage og afhjælpe mulige Mangler ved de Plove, der falde dem i Hænde. Enkelte af Lærlingene have endog opnaaet særdeles Duelighed i Hjulmandshaandværket, og de fleste af dem, som deri nøde Veiledning, have bragt det dertil, at de paa egen Haand kunne forfærdige Træarbeidet til de vigtigste Redskaber. — Tvende Bønderkarle, som i deres Hjemstavn havde beskæftiget sig med Smedehaandværket, nemlig: Christen Andersen fra Sødring ved Randers og Niels Christian Christensen fra Rindom ved Ringkjøbing, have, efter Selskabets Foranstaltning, været anbragte i nogen Tid hos Lieutenant og Kleinsmedmester Berg her i Staden, som forfærdiger de fleste af de Redskaber, Selskabet uddeler, for i hans Værksted at gjøres nøie bekjendte med dette Arbeide.

Enkelte Landmænd i Provindserne, især i Egne, som ere langt fjernede fra Hovedstaden, have oftere beklaget Savnet af Værksteder, hvorfra hine Redskaber, og fornemmelig gode Svingplove, kunde erholdes uden for stor Uleilighed og Beskostning. Sølieutenant Tetens, Eier af Maren Mølle ved Mariager, meddeelte Selskabet for nogle Aar siden sit Ønske at oprette et saadant Værksted, hvorfra han haabede at kunne levere engelske og nordamerikanske Plove for omtrent det Halve af hvad de koste i Kjøbenhavn. Selskabet greb med Fornøielse denne Leilighed til at medvirke til Iværksættelsen af en saa gavnlig Anstalt, under en saa duelig og virksom Landmands Bestyrelse, og for strax at bringe Sagen i Gang sendte Selskabet ham adskillige Plovjern og tilstod ham desuden et Forskud i Penge til de første Ploves Forfærdigelse, imod at det indeholdtes i Betalingen for de Plove, Selskabet agtede at afkjøbe ham. Nogle amerikanske Plove i færdig Stand har han leveret, og de ere af Selskabet anvendte til Uddeling blandt Agerdyrkere i Jylland. Men formedelst hans siden paafulgte Udnævnelse til Embede, er dette Foretagende, saavidt vides, atter standset. Senere har Kunstdreier Albed i Horsens tilbudet, at ville paa billige Vilkaar forfærdige for trængende Bønder saadanne Agerdyrkningsredskaber, som ansees hensigtsmæssigst og som han kan paa-

tage sig at levere fra sit Værksted, naar Selskabet vil forsyne ham med Modeller dertil. Det har derfor nu underrettet ham om, hvilke Redskaber det anseer for vigtigst at faae udbredte, og foreløbigen sendt ham en af de Winstrupske Rensmaskiner til at arbeide efter.

Paa Forslag af Conferentsraad, Amtmand, Ridder Faye, som underrettede Selskabet om, at Almuen i Thisted Amt syntes at have faaet Lyst til at bruge Svingplove, har Selskabet i Aaret 1824, igjennem ham udlovet en Præmie af 100 Rbdlr. "for de tvende Smede og tvende Hjulmænd i bemeldte Amt, som først, dog inden to Aars Forløb, beviisligen have forfærdiget og affat hver 6 bayleiske Plove, som af Kyndige ere bedømte og befundne gode; hvilken Præmie deles saaledes imellem en Smed og en Hjulmand, at hiin erholder 66 Rbdlr. 4 Mk. og denne 33 Rbdlr. 2 Mk. Selskabet vil desuden skjænke det støbte Jern til de to første Plove, som en Smed og en Hjulmand forfærdige, og overlade det til de fire sidste Plove for halv Priis." Til Model sendtes Conferentsraad Faye en bayleisk Plov, som han har ladet udstille. Denne Opfordring er imidlertid bleven frugtesløs.

*

*

*

Da Selskabet indsaae, at man ikke turde haabe at faae bedre Plove indførte ved blot at uddele saadanne, men at man, for at opnaae

Diemedet, tillige maatte søge at overvinde Tjenestefolkenes Uvillie til Brugen af et nyt Redskab, har Selskabet foranstaltet Præmiepløininger i Landets forskjellige Egne. Hidtil ere ialt 11 saadanne Præmiepløininger afholdte, efter forud skete Kundgjørelser i Aviserne. Den første foretoges i Efteraaret 1820 ved Frederiksborg; den anden i Foraaret 1821 ved Esrom; den tredje i Efteraaret 1821 ved Roeskilde Kroe, den fjerde i Sommeren 1822 ved Castrupgaard paa Amager, den femte i October s. A. paa Kjøbmand Andr. Kornerups Mark ved Roeskilde, den sjette i Junii 1823 paa Pastor Rønnes Mark ved Lyngbye og den syvende i Efteraaret 1823 paa Kofkedals Mark ved Hirschholm. Om disse 7 Præmiepløininger er tilforn meddeelt Underretning i Landoeconomiske Tidender*).

Den ottende afholdtes den 1ste November 1824 ved Svinninge Kroe (paa Landeveien mellem Holbek og Kallundborg); ved denne Pløining indfandt sig 34 Concurrenter, som sædvanligt, hver med Svingsplov og 2 Heste; 11 Præmier bleve her uddeelte, nemlig:

Til Jens Nielsen, tjenende hos Kammerherre v.
Deurs til Frydendal . . . 40 Rbd.
— Søren Jacobsen, hos Forpagter
Madsen paa Bidstrupgaard . . 30 —

*) See 3die B. Pag. 240, 4de B. Pag. 216 og 5te B. Pag. 193 og 452.

Til Anders Pedersen fra Arnakkegaard	25 Rbb.
— Rasmus Larsen hos Kammeraad Wie paa Cathrinedal	20 —
— Anders Pedersen hos Kammerherre v. Deurs	15 —
— Peder Nielsen, Lærling under Land- huusholdningssekskabet, og paa den Tid tjenende hos Forpag- ter Bodenhoff paa Bidstrup-Las- degaard	15 —
— Jens Hansen hos Grev Lerche til Sæbyegaard	10 —
— Niels Hansen hos Forpagter Sach- mann paa Mineslyst	10 —
— Isaach Pedersen hos Forpagter Bodenhoff	10 —
— Huusmand Johan Lembcke fra Karbye	10 —

Desuden blev Peder Madsen fra Terslev (Fuglede Sogn) 15 Aar gammel, givet 2 Specier som en Opmuntring i Betragtning af det temmelig gode Arbeide, han, efter sin Alder, udførte med en nordamerikansk Plov.

Paa en ved denne Præmiepløining fremlagt Indbydelse til Bidrag til fremtidige Prøver af denne Art, tegnede sig adskillige af de Tilstedeværende for et Beløb af ialt 72 Rbb. Sedler, som strax erlagdes.

Ved den næste Pløining, som afholdtes i

Gyrstinge Sogn ved Ringsted den 30te October 1826, mødte 24 Pløiere, af hvilke efternævnte 6 modtog Præmie:

Rasmus Jensen Grøttrup hos Forpagter Bodenhoff paa Bidstrup-Lædegård 40 Rbd.

Stephen Jacobsen Langballe hos samme 30 —

Disse 2 Karle vare paa den Tid Lærlinge under Selskabet.

Niels Pedersen, tjenende hos Gaardmand Peder Olsen ved Jægerspris 25 —

Gaardmand Frederik Conradsen af Bentsløv paa Grevskabet Holsteinborg 20 —

Peder Andersen hos Forpagter Sachmann paa Mineslyst 15 —

Ungkarl Niels Hansen fra Stubberup paa Grevskabet Holsteinborg . 10 —

Ved denne og de senere Præmiepløininger er ikke, saaledes som ved de tidligere, præsentet nogen Subscriptions-Indbydelse angaaende Bidrag, fordi man frygtede, at uagtet disse vare aldeles frivillige, kunde dog maaskee Adskillige, som ellers ønskede at bivaane Pløiningen som Tilskuere, afholdes derfra ved denne Maade at tilveiebringe en Deel af Omkostningerne, hvilke Selskabet saaledes i de sidste Aar alene har bestridt af egne Midler.

Den tiende Præmiepløining fandt Sted paa Edelgave Mark (Kjøbenhavns Amt) den 27de October 1827. Endskjøndt man i den Egn endnu ofte seer 6 Heste for Ploven, indfandt sig dog 22 Concurrenter. Sex Præmier uddeelttes, nemlig til:

Rasmus Pedersen, tjenende hos Gaardmand Peder Olsen i Jægerspriis Skov	40	Rbb.
Niels Jensen Hobde (Lærling under Selskabet) hos Forpagter Bordenhoff paa Bidstrupgaard . .	30	—
John Hansen hos Forpagter Holst paa Hegnsholt ved Fredensborg .	25	—
Peter Bloch hos Ritmester Beck i Vandløse	20	—
Hans Clausen hos Capitain M. Lütken paa Bellahøi	15	—
Morten Christiansen hos Stedfaderen Knud Henriksen i Ballerup . .	10	—

Den sidste Præmiepløining foretoges den 27de Junii 1828 paa Viborggaards Mark i Herlufsmagle Sogn ved Nestved, hvor der mødte 33 Concurrenter, af hvilke Efternævnte tildeelttes de ublovede 6 Præmier:

Niels Pedersen fra Jægerspriis Skov	40	Rbb.
John Hansen fra Hegnsholt ved Fredensborg	30	—

Frederik Conrad fra Benschløv paa Grevs-	
Kabet Holsteinborg	25 Rbb.
Lars Larsen, tjenende paa Søegaard	
ved Nestved	20 —
Lars Christensen fra Grønholt, Frede-	
riksborg Amt	15 —
Peder Jensen hos Møller Madsen paa	
Kattinge Værk ved Roeskilde .	10 —
Den næste Præmiepløining er paatænkt at foretages paa Holland *).	

*) I Anledning af Præmiepløiningerne har Landhuusholdningssekskabets Præsident, Kammerraad Drewsen, meddeelt en Note, som det vil være passende her at hidlætte:

Da Forslaget angaaende Præmiepløiningerne gjordes, og antoges i Landhuusholdningssekskabet, maatte naturligviis det Spørgsmaal opkastes og afgjøres: Hvad agter Sekskabet egentlig at opnaae ved saadanne Pløininger? — Meningerne forenedes om, at Niemedet skulde være, at vække Sands for god Pløining ved at belønne de vigtigste Plovkarle, der ved disse Pløininger fremstillede sig, og da man var overbevist om, at den Karl, der pløiede bedst med den Plov, som vanskeligere styres, maatte i ethvert Tilfælde være den bedste Pløier, saa besluttedes, at kun Plove uden Hjul, de maatte forresten være danske som Vedkommende fandt for godt, skulde tillades Afgang til Præmiepløiningerne. Man blev enig om og vedtog, at disse Pløiningers Niemed aldeles ikke skulde være et Forsøg paa at faae den, formodentlig stedsvarende, Strid afgjort: Om Hjulploven eller Svingsploven fortjener Fortrinnet, der vel ogsaa allermindst paa denne Maade kunde endes, og at man skulde vogte sig for, ved at ville opnaae flere og heterogene Niemed, at forseile dem, man ansaae for de vigtigste — at belønne de bedste Plovkarle, og ved Præmiens Be-

tybenhed at vække Lyst hos andre Karle, til at erholde en lignende Belønning. At Selskabet ikke forfeiler dette, sit Diemed, sees deraf, at ved de fleste af disse Pløininger har et betydeligt Antal Karle, endog fra flere Miles Afstand, indfundet sig, og pløiet, skjøndt vel neppe alle de Karle, der pløie med engelsk Plov i de Egne, hvor Præmiepløininger ere holdte, have faaet Tillæbelse af deres Herrer at fremstille sig. Li-geledes tør vel antages, at mangen Huusbonde, der gjerne vilde have Svingploven i Gang, har opnaaet dette ved at foreholde sin Karl, at han mueligen kunde vinde en Præmie, og at mangen Karl, der gjerne vilde vinde den, har overtalt en uwillig Huusbonde til at lade ham faae dette nyttige Redskab i Hænde. — Hvad Præmiepløiningerne forresten udrette, maa naturligviis overlades Tiden at vise, og Selskabet har vist aldrig haabet, ved dem at gjøre Mirakler, der ingensteds ere mindre muelige end i Agerdyrkingen, hvor Forbedringer skulle indføres hos en Klasse, der staaer saa lavt i Cultur, og selgelig er eensidig og fordomsfuld.

Efter at have anført dette for at vise, i hvad Diemed Selskabet har foranstaltet Præmiepløiningerne, vil det ikke være upassende at tilføie nogle Ord, angaaende Indretningen af Pløiningerne selv. Det kan ei være skjult for Selskabet, at mange, og høistforskjellige Domme sæides derved; snart laadanne, der skjønnes sældte af fornuftige og dygtige Landmænd; snart laadanne, der bære det modsatte Præg, og i Almindelighed maae beklages, at de komme til Selskabet ad Dimveie, paa anden og tredie Haand, da de tværtimod burde sendes lige til dette, der, som er skjøndt, ei anseer sig for ufeilbart, men med Tak modtager, og ved sine Commissioner upartist undersøger ethvert Forslag, som, om det end ei vil-likes, med Naadehold og Sindighed besvares.

Det, hvorpaa Selskabet først maatte rette sit Diemed ved Pløiningernes Indretning var: at den Dom, der sældtes over Arbeidet, ei blot var upartist, men endog ansaaes at være dette. Man blev derfor enig om, at vælge 3 Bønder til

at sælbe Dommen, og de af Landhuusholdnings-selskabets Medlemmer, som overdroges Overop-sigten ved Pløiningerne, forenede sig om, for saa vidt de vare Agerdyrkere, ei at sende af deres Folk til Pløiningerne. — Det er ogsaa Selska-bet ubekjendt, at Tvivl om Upartistheden af Doms-mene er opkastet, og en Hovedbansselighed ved dette Foretagende er saaledes hævet. — Derimod har man ført Anke over, at de Præmier, der gi-ves, ere for store; men skulde Selskabet naae sit Niemed, maatte Præmierne vare lokkende, altsaa ikke smaae, og da disse i adskillige Aar sammen-bragtes ved Subscription af Mænd, som Sagen interesserede, saa har Selskabet endog kun til-deels bestridt dem. — Man har villet, at Tiden hvori Arbeidet forrettebes skulde komme i Bes-tragtning, og dette var ogsaa først Selskabets Mening. Men deels maatte man erkjende, at ved Begyndelsen af et Foretagende som dette, maatte Sagen ei gjøres for vanskelig eller com-pliceret for dem, der attraaede Præmien; deels kunde let mindre godt Arbeide, tilendebragt i kortere Tid, blive belønnet, og Hovedsiemedet forfeiles. Hvad Tiden angaaer, er den jo des-uden tilfældes for Alle, og tager den ene sig lang Tid, er jo saadant og den anden tilladt. Det skeer altsaa alle de Pløiere, der indfinde sig ved Præmiepløiningerne, lige Ret, og Spørgsmaalet kan ved disse aldrig være, om en Landmand vilde være tilfreds med at hans Karl udrettebe saa-meget, eller mindre dagligt Arbeide. I det Hele er Pløiningen et Arbeide, der aldrig bør over-iles, thi det er bedre at faae 6 Skpr. Land vel pløiet, end 1 Td. Land slet eller maadeligt pløiet, og derfor røbebe det kun liden Sands for Ager-dyrkningens sande Tarv, naar man ved een af Præmiepløiningerne vilde gjøre gjelbende, at en, naangiven, Bonde pløiede $1\frac{1}{2}$ Td. Land om Da-gen, og det uden at verle Hestene, thi enhver Agerdyrker, der hæver sig over det sædvanlige lave Trin, vilde nok stræbebe sig denne Mæske af Arbeide. — Imidlertid er dog denne Indvending blandt dem, der fortjene Opmærksomhed, og det har ogsaa allerede været omtalt, at naar Pløi-

ningerne engang igjen blive holdte i de Egne, hvor de før have fundet Sted og navnlig i laadanne, hvor godt Arbeide med Svingploven er almindeligt, vilde man lade Tiden afgjøre mellem to eller flere Pløiers lige gode Plovarbeide.

Man har dabledet Karstiden, naar Pløiningerne finde Sted; men man har neppe Grund til denne Dabel. Førend Waarsæden er lagt, ville vist saa Herrer tillade deres Karle at indfinde sig. Efter at dette Arbeide er endt, er Jorden som oftest for fast til god Pløining, og kan i det høieste kun vel behandles af de bedste Svingplove. At pløie da, vilde være at tilstaae disse afgjorte Fortrin. Om Efteraaret kan ei tænkes paa Pløining før Vintersæden er saaet, og dette er i mange Egne sildigt nok. Paa hvad anden Tid kunne altsaa Pløiningerne finde Sted, end den, der i de sidste Aar er valgt?

Man har villet, at der skulde paalægges Plovkarlene, at forblive i Juren bag Ploven; ei at gaae ved Siden af den paa Landet. For at gjøre denne Fordring med Rette, maae Meningerne først enes om, hvilken af disse Plads er den rigtigste for Plovmanden. I nogle Egne af vort Land gaaer Plovkarlen paa Landet; i andre i Juren, han pløie forresten med Sving eller Hjulploven. Hvad Grund kan der da vel være til saa eensidigt et Forlangende? Det synes at burde være Plovkarlen tilladt at styre sin Svingplov fra hvilken Plads han lyst, naar han kun styrer den vel. Bore Bønder have, uden Anke, i Aarhundreder gaaet krogryggede bag deres lave Hjulplove, og i betydelige Aalsbrug, der kunde nævnes, og i hvilke Svingploven er i Gang, gaae Karlene paa Landsiden, fordi det antages, at Svingploven saaledes bedst styres, og Hestene lettest holdes i Orden, og i et passende Skridt.

Man er gaaet videre, og har villet nægte Præmiepløiningerne al Gavnlighed! Denne Mening, om den forresten virkelig grunder sig paa Overbeviisning, fortjener ikke Gjendrivelse. Det er betjendt hvilken Opmærksomhed og Deeltagelse Præmiepløiningerne vakte i England; til hvilke

Resultater de der have ført. Det factiske Reviis for deres Gavnlighed er der uimodsigeligen ført, og hvis de her virkelig skulde føre til et mindre heldigt Udfald, saa maa vist Grunden dertil mindre søges i Sagen, end i den Mangel af Aand for slige offentlige Foretagender, der maaskee er, og end mere har været vor Nation egen; i den Eyst, der hos Mange spores, til at dable uden selv at gjøre noget bedre. — Har LandhuusholdningsSelskabet foranstaltet Pløininger, der misbilligedes af nogle Landmænd — og en Deel af disse Pløiningers Omkostninger er, som sagt, ubredet af Mænd, der ikke undslog sig for en Udgift, hvorved de kunde naae et Niemed, som de billigede eller endog yndede — hvorfor sammentræde da ikke Mænd af den modfattede Mening, og vælge sig en Indretning, hvorved de mene, viskere at naae dette eller et andet Niemed, som synes dem bedre? Uden at opgibe de Meninger, vi hylde, ville vi med Velbehag see anderledes tænkende Mænd arbejde for andre Meninger, paa anden Maade, og agte dem derfor. Tiden vil da lære, hvo af os, eller om nogen af os, have gaaet den rette Vej; og ere vi da hvad vi bør være: fordomsfrie Mænd, der ikke have vor egen, mod Samfundet ubetydelige, Personlighed for Nie, og som ene arbejde for Almeensagen, saa maae vore Meninger tilsidst forenes, og mueligen kunne vi da ad forskjellige Veie have naaet det af os alle attraaede gavnlige Maal. Det gjelder forresten om Præmiepløiningerne, som om saa meget andet, at det er langt lettere at dable end at besidde Kraft og Kundskab til at sætte noget bedre i Stedet.

Det er mueligt, vel endog rimeligt, at flere Indvendinger end disse kunne gjøres eller gjøres mod Præmiepløiningerne; men de her anførte ere de, der hidtil ere komne til Selskabets Kundskab. Enhver Meddelelse, der kunde lede til at gjøre Pløiningerne mere gavnlige, vil med Tak modtages af Selskabet, og naar den findes grundet, og ei stridende mod Hovedsiemeedet, vist benyttes.

(Slutningen af denne Oversigt følger i næste Hefte).

Svar paa Recensionen i Literatur- tidenden 1828, No. 29, over Nar- huus Amts Beskrivelse.

Temmelig seent fremkommer dette Svar. Iblandt de flere Aarsager, som have bidraget dertil, er den vigtigste den, at jeg troede, et Svar vilde være uforlødent. Deels var nemlig det Ugrundede i de fremsatte Indvendinger paa mange Steder saa ivinesfaldende, at de kyndige Læsere let maatte bemærke det, deels laae det Anstødelige tildeels i Tonen, der snarere maatte vise sig som uanstændig for Recensenten, end som fornærmelig for mig. Smidlertid, da det blev bekendt, at Recensenten var en (nu afdød) fortjent Geograph og Statistiker, hvis Stemme i dette Tilfælde kunde antages at have nogen Vægt, troede jeg det nødvendigt, at gjøre Læserne opmærksomme paa Urigtighederne. Jeg har ikke Grund til at antage, at Recensenten, som jeg ikke kjendte personlig, havde noget Nag til mig: hans Fremgangsmåde ved denne Leilighed kan temmelig let forklares deraf, at han i sin Sygdom formodentlig med Ulyst er gaaet til et Arbeide, hvortil han dog troede sig forbunden,

forbi han havde recenseret de forhen udkomne to Hefter af Amtsbeskrivelser. Det er heller ikke min Mening, at han skulde have Uret i alle sine Udsættelser; af det Følgende vil man see, at nogle ere virkelige Berigtigelser.

Saaledes var det unægtelig en Feil, naar jeg sagde, at Skanderborg Amt 1823 blev adskilt fra Aarhus Amt: det skeede, som Recensenten rigtig anmærker, 1824; derimod kan det vel ikke ansees for en Feil, at nogle Herreders Afsøg og Tilgang, som ikkun var af Fort Barighed, blev forbigaaet med Tavshed. At den gamle Sysselinddeling (hvoraf der i Beboernes Skikke og Dialecter uden Tvivl er Spor tilbage) omtales med een Linie, fortjener dog vel ikke Dadel? At Amtet med en Udkant støder til Viborg Amt havde jeg forglemt at anføre.

At Grundens største Elevation skulde være indad mod Skanderborg Amt, som jeg har angivet i første Afsnit, modsiger Recensenten formodentlig fordi han ikke gjør Forskjel mellem den Flade, hvorpaa Bakkerne ligge, og disse selv. Naar jeg talte om at Grundens største Elevation var ved den vestlige Side, meente jeg ikke, at de høieste Bakker vare her, men at det flade Land i den vestlige Deel var mere høitliggende end i den østlige, og dette bevises, synes mig, af Naerns Løb. Udtrykket: "Gjelsbøi er forresten 419 Fod høi," synes at antyde en Be-

rigtigelse af, hvad jeg har sagt; og dog bekræfter det netop min Paastand, at den maa være over 300 Fod høi.

Recensenten savner et Overblik over Jordbundens Beskaffenhed; og dog er et saadant givet i Begyndelsen af Ufsnittet. Recensenten vilde, at jeg skulde have givet en udførlig Characteristik over hvert Herred for sig, men ikke over Pastoraterne, "fordi denne Inddeling ikke har Noget med det Deconomiske at bestille." Men det samme gjelder jo om Herredsinddelingen. Desuden maa jeg bemærke, at jeg ikke slavisk har bundet mig til Inddelingen i Pastorater, men snart slaaet flere sammen, naar de enten laae imellem hinanden, eller udgjorde et samlet, nogenlunde eensartet Terrain, snart adskilt Sognene af eet Pastorat, naar de vare meget forskellige. Hvad jeg har sagt om Elsted og Elev, at de mere stemme overeens med Skeiby og Hasle end med Trige og Ulsted, er jo fremsat blot som Formodning, ikke som en bestemt Paastand. Jeg veed meget vel, at Jorder ikke behøve at være af lignende Beskaffenhed, fordi de ere lige høit taxerede; men naar de ligge paa eet Strøg, har Formodningen dog Noget for sig.

At Harlev og Framlev, samt Tiset ere forbigaaede, beder jeg undskyldt; det Manglende kan suppleres af Tabellerne. At derimod Evenstrup ikke er anført, kommer deraf, at Even-

strup Kirke er nedlagt, og Sognet henlagt under Odder.

Om nogle af Søerne har jeg sagt, at de vare ubetydelige, fordi de virkelig ere smaae, og jeg fandt det derfor unødvendigt at angive deres Størrelse nøiagtig. Drmslev og Koldt Sogne lide af Vand paa Engene og have dog tillige Vandmangel; thi det skadende Vand paa de fra Byerne langtbortliggende Enge kan ikke erstatte Brønd- og Kildevandet, som savnes.

Veirligets Beskaffenhed kunde vistnok have været fuldstændigere angivet, endog uden Barometer- og Thermometer-Tagtagelser; men jeg maa tilstaae, at Data have manglet mig til at angive det nøiere. Ved en Gjennemreise i en enkelt Sommer kunde jeg ikke lettelig komme til noget paalideligt Resultat, og de mig meddeelte Indberetninger indeholdt ikke Mere af Bigtighed end det Anførte.

I Afsnittet om Parcelleringen har jeg anført mange forskjellige Domme, fordi jeg troede det var Landhuusholdningssekselskabets Ønske, at der blev fremsat, hvad der af Forskjellige i Amtet dømmes derom, og ikke blot hvad der var Redacteursens Mening. At Parcellering skal være en naturlig (NB. ikke nødvendig) Følge af en forbedret Dyrkningsmaade, kalder Recensenten et Paradox. Lad saa være! men derfor kan det gjerne være sandt. Hvad der kan indvendes mod

de af mig anførte Grunde, seer jeg ikke. Jeg har ikke sagt, at man ei med Grund kunde gjøre det Spørgsmaal, om Parcelleringen bidrager til at forbedre Agerdyrkning og Dvægghold; men jeg har sagt, at man ei med Grund kunde vente Forbedringer i Agerbrug og Dvægavl af Udparcelleringen, og det fordi Parcellisterne, i det Hele taget, have mindre Dannelse og mindre Capital, end de større Eiere: man kan derfor ikke saa let hos hine, som hos disse vente, at de ville forsøge noget Nyt. Recensenten siger, at jeg behøvede visseligen ikke at vise, at Fattigdom ei er en nødvendig Følge af en nok saa liden Parcel- lering, eller at Aarhus Amt nok kan brødsøde sine Indbyggere. Det Første synes dog nødven- digt for deres Skyld, som have paaftaaet det Modsatte, og det Sidste for deres, som ikke kjende Aarhus Amt; og for saadanne er jo Be- skrivelsen fornemmelig forfattet. Jeg vil til- staae, at de Omstændigheder, jeg har anført, og som tildeels have fremkaldt Parcelleringen, ere bekjendte, da de uden Tvivl findes anførte i eet og andet af de mange Skrifter, der ere udkom- ne for og imod Parcelleringen; men de forglem- mes ofte, og fortjente derfor her at ansøres. Hvad jeg har sagt om Caution, vil man, ved at eftersee det i Bogen selv, neppe finde saa absurd, som det synes at være efter Recensionen. I det jeg sagde et Slags Caution lod jeg det netop

være ubestemt, paa hvilken Maade den skulde finde Sted: mange saadanne ere tænkelige f. Ex. at man skaffede paalidelige Mænds Vidnesbyrd om at man enten eiede en vis Capital, eller forstod en Haandtering af et saadant Slags, hvorefter ved sædvanligviis en Familie kan ernæres. Jeg har i øvrigt ikke fordulgt, at denne Sag kunde have Banskkeligheder.

Ved at gjennemsee 4de Udsnit (S. 18 og 19) nøie, vil man dog nok finde, at her ikke er, saaledes som Recensenten paastaaer, idel Gjenstande.

Recensenten misbilliger, at jeg i 10de Udsnit (S. 25) siger: "Hertil (til de raee og uopdyrkede Jorder) regner jeg naturligviis ikke Skovene, Engene og Tørvemoserne," fordi det skulde være en aldeles overflødig Anmærkning. Da disse dog ikke kunne siges at være dyrkede, og da de i visse Tilfælde optages til Dyrkning, kunde jeg med Grund frygte, at Een eller Anden vilde ansee det som en Feil, at jeg ikke nævnte dem blandt de uopdyrkede Jorder.

Om Berberisernes Virkning paa Rugen (13de Udsnit) "har Forfatteren ogsaa selv en Mening," siger Recensenten. Som om jeg ikke ellers havde nogen! Hvor jeg har anført fremmede Meninger, har jeg betegnet dem som saadanne; hvor dette ikke er Tilfældet, er det mine.

egne Meninger, jeg fremsætter, og det skeer ikke paa faa Steeder.

Bed 16de Uffnit siger Recensenten: "Hvad skal de Jeremiader til, om at en Kjøbmand kan fallere ic. De høre jo netop herhen; at Uffættningen vanskeliggjøres ogsaa ved mislig Betaaling, falder jo af sig selv.

17de Uffnit. Jeg har ikke sagt, at Præsterne, i at opnaae Markfred, her have det værre end andensteds, men at de have det værre end andre Folk. Grunden har jeg anført; er denne rigtig, saa er Tingen selv det vel ogsaa, enten Bemærkningen saa hidrører fra en Præst eller ikke.

Lille Fulden, som er nævnet i 21de Uffnit, ligger rigtignok, som Rec. har bemærket, i Beder Sogn. — Bed 23de Uffnit (om Huusfliden) siger Rec.: "Det lader, som Forfatteren gjør sig Umage for at anføre forskjellige Meninger, blot for at gjendrive almindelig bekjendt Forkeertheder, som ikke kræve noget Modbeviis." Hvad Rec. her kalder almindelig bekjendt Forkeertheder er for en stor Deel almindelig herskende Meninger, som, om de end af Kyndige forkastes, dog endnu beholde saa mange Tilhængere, at de flittig maae bekjæmpes. Hertil høre især det colbertske eller saakaldte mercantile Systems Wildfarelser, som idelig fremkalde Forslag til Forbud mod Indførsel eller Brug af fremmede Fabricater. At de ikke ere udryddede, kan sees blandt Andet deraf,

at nogle af dem forekomme endnu i den nyeste tydske Lærebog i Statsoeconomie, Rau's Lehrbuch der politischen Oeconomie, (s. Leipz. Litt. Zeit. 1828, No. 290, 291) og fornemmelig deraf, at deres Virkning spores tydeligt i adskillige Landes Lovgivning.

I 24de Afsnit har jeg sagt, at Nærheden af Slesvig og Holsteen bidrager til at forøge Antallet af gode Agerdyrkere. Jeg udelukker ikke andre Aarsager, og derfor kan jeg gjerne, uden at tilbagekalde min Paastand, indrømme, at Weile Amt staaer tilbage, og Randers Amt har Noget forud, for Aarhus Amt. Alle dem, som jeg har nævnet, har jeg ikke kaldt udmærkede Agerdyrkere; jeg har kun anført dem som de fortrinligste i Amtet *).

Hvad Recensenten siger i Anledning af 26de Afsnit (Pag. 55) røber, at han maa have gjen-nemlæst Stykket aldeles uden Opmærksomhed. Det, som han kalder en ganske ny Idee, er ingenlunde (som han mener) en, uden Critik foretaget Meddelelse af hvad Vedkommende have indberettet, men min egen Mening. Desuden finder man her ikke en løselig henkastet Tanke,

*) Af Saadanne kunde vistnok endnu flere fortjene at anføres, s. Ex. Gaardmand Søren Rasmussen i Haar, Halbum Sogn, som nyder Understøttelse af Landhuusholdningssekskabet til planmæssig Drift, og som med forbedrede Agerdyrkningsredskaber dyrker sin noget sandige Løb (hvoraf han allerede har merglet en Deel) fortrinligt.

men en sammenhængende Deduction. Jeg vil ikke her gjentage mine egne Ord; men Enhver, som vil efterslaae Stedet, vil finde, at det forholder sig saaledes. — Til at svække de af mig fremsatte Grunde har Recensenten ikke anført et eneste Moment.

Ved samme Ufsnit beklager Recensenten at mine Forslag ere saa lidet realisable. Kunne Skatterne da ikke nedsættes? Det er jo dog skeet, siden den Tid Recensionen blev skreven. Kan Tolden paa Jern, Træ, Kul og Tjære ikke modereres? Den Formindskelse, som derved vilde spores i Told-Indtæbterne, vilde kunne oprettes, naar det blev tilladt mod en maadelig Told at indføre de Vare, hvis Indførsel nu er forbuden. Kan man ikke opmuntre til Forliig? Det koster jo dog Intet, og gjør Intet Indgreb i Folks Rettigheder!

Det i 27de Ufsnit af mig anførte Resultat, at det er bedst at forene begge Dele (den animaliske og den vegetabiliske Production) "er neppe rigtigt," efter hvad Recensenten paastaer. Hvorfor? det siger han ikke. — Studeholdet paa Steensballegaard hører herhen, deels fordi det tjener til Bekræftelse for den Mening, at Dværgavlens er af Bigtighed, deels fordi det, som saa nær ved Grændserne af Aarhus Amt, ogsaa har Birkning paa dette.

Recensenten kom, hvor Talen var om Stivelse-Sukker, uvilkaarlig til at tænke paa Runfelroe-Sukker-Fabrikerne. Recensentens uvilkaarlige Associationer kunne vel ikke tilregnes mig; — men isald man vilde slutte saaledes: "Fordi det ikke er fordeeltigt at lave Sukker af Runfelbeder, er det det ikke heller af Stivelse," saa var det, som om man sluttede: "Fordi det ikke er fordeeltigt at brænde Brændeviin af Valnødder, er det ikke heller fordeeltigt at brænde af Kartofler." Det ene kommer ikke det andet ved.

Recensenten kan ikke indsee hvorfor Talerne ere der. De ere der for at give en mere detailleret Efterretning om Amtet, og for at vise, hvilke Localiteter hver enkelt Bemærkning vedkommer. At de kunne undværes, nægter jeg ikke; men skade kunne de dog vel ikke?

Ved hans Bonmot om Tyndhed i Qua'itet og Qvantitet tør man vel ikke regne det saa nøie med Rigtigheden, da det kun er et Bonmot.

Udtrykket "evige Gjentagelser" vil uden Tvivl enhver fordomsfri Dommer erkjende for en grov Hyperbol.

Recensenten vil have, at der i Udarbejdelsen af Amtsbeskrivelser skal iagttages en vis Censformighed, saa at de blive nogenlunde af lige Størrelse. Landhuusholdningselskabet har uden Tvivl ikke været af samme Mening; thi ellers

vilde det neppe have betroet Arbeidet til forskjellig Personer, af hvilke man kunde vente, at de vilde behandle Sagen hver efter sin Individualitet. Skulde isørigt dette Princip gjælde, saa vilde deraf følge, dersom den af mig udarbejdede Beskrivelse havde været den første, — at det da havde været Pligt for Kammeraad Dalgas og Secretair Hald at afforte deres Beskrivelser, for at de kunde blive omtrent af samme Størrelse som min. Dersom man herved kommer til at tænke paa Prokrustes'es Seng, er det vist ikke uden Anledning! Isørigt, naar man erindrer, at Meget er tilføjet for flere Amter, og at man altsaa i de paafølgende Beskrivelser kan omtale Meget med saa Ord, som i de foregaaende Beskrivelser var behandlet udførligt, vil man ikke forundre sig over, at denne Beskrivelse er langt kortere end f. Ex. den over Weile Amt.

At Aarhus Amt er det frugtbareste i Sydlænd, kan man maaskee ikke umiddelbart see af dette Arbeide; men naar man tillige lærer at kjende de øvrige Amter, vil Sammenligningen vistnok vise det. At det skulde have været nødvendigt at besvare det vanskelige Spørgsmaal, hvor mange Fold der i Gjennemsnit kan regnes at høstes, kan vel betvivles.

Leen er skrevet uden h, fordi det ligesaa vel kan udledes af det islandiske lèn, som af det tydske Lehn. Qvisfel er et godt gammelt Ord,

som netop betegner det, Taler her er om, nemlig en Bæk, som har sit Udløb i en Aae. Hovedqvælsen kan ligesaa vel siges som Hovedgreen, Hovedstrøm o. dsl.

J. H. Bredsdorff.

Albrecht Thaer.

Den 26de October 1828 endte Albrecht Thaer sin daadsfulde Bane. Træt af Arbeide og nedbøiet af en høi Alder sank det skrøbelige Lege-
me i Graven, men hans Lands Birken vil kjendes og paastjønnes af sildige Slægter, og hans Navn kan ei glemmes, saalænge Ploven gaaer! Thi han har givet Agetdyrkerne en Ledetraad i Hænde, ved hvilken de kunne finde Veien gjennem deres Haandterings Labyrinth, og ved sit Exempel lært dem rigtig at bruge den. — Han har lært dem, at Afgrødernes Størrelse staaer i Forhold til Jordens Kraft og Virksomhed, og givet dem Middelet til at forstørre disse; hiin ved udvidet Foderavl, denne ved Mergling og Jordsmonnets bedre Bearbeidning, med hensigtsmæssige Redskaber. — Han har lært dem, at til varigen at frembringe rige Afgrøder, og draage den størst muelige Fordeel af Jordens Kraft og Virksomhed, maae en, med Planternes Natur overeensstemmende Vexel følges, der dog efter Jordsmonnets Egenstaber og locale Forhold kan være meget forskjellig, naar den kun ei afviger fra den Regel, verelviis at dyrke Korn-

sorter og Foderplanter, og at lade Bærter, der ei ere beslægtede, umiddelbart følge hinanden. Han har viist, at derved, og ved at forsøge Jordens Kraft, bliver det ei blot mueligt, men end, og fordeelagtigt at dyrke den uden den saakaldte Hvile og i Forening med Staldfodring; saavel som at den rene Brak, under mange Forhold og naar Avlsbrugene ere komne til en vis Culturgrad, kan undværes, og dette Offer, der hidtil var bragt Nødvendigheden, undgaaes.

Disse ere vel de vigtigste Dele af det praktiske Agerbrug, over hvilke han har udbredt Lys; men hvilken underordnet Deel har undgaaet hans Opmærksomhed. Ved sine Dages Slutning har han udbredt mere sand Kundskab om den siirulbede Faareavl, end nogen anden Landmand før ham; og har han end ikke adspredt Mørket, der omgiver den, saa maae dette vel tillægges det Wilderede, hvori han fandt Meningerne, og den altfor korte Tid, han, ved aftagende Kraft, kunde offre de uundgaaelig nødvendige Undersøgelser.

Dog allermest har Thæer formodentlig virket til Agerbrugets Bedste ved den Undersøgelses-Aand, han ved sine Skrifter og de deri fremfattede Meninger har vækket. Hundrede og hundrede Penne har han sat i Bevægelse i Europas forskjellige Riger — thi hans Grundsætte der rationellen Landwirthschaft er oversat i adskillige Sprog — og naar det end er en Sandhed, at

en stor Mængde af det, Landmændene have skrevet, lidet eller intet har bidraget til sand Kundskabs Udbredelse, saa er det dog ligesaavist, at mange gode Hoveder have leveret Bidrag, der allerede have gjort Gavn, og end mere ville gjøre det i Fremtiden. Ikke blot de, der have skrevet i hans Aand, have gavnet, men endog flere af dem, der have bestridt hans Meninger, da deres Modsigelse har forarsaget grundig Drøftelse, og derved udbredt klarere Lys over Sandheden.

Som alle Reformatorer har han fundet Tilhængere, der næsten blindt hen have antaget og fulgt hans Lære; Modstandere, der uden at prøve, have fordømt den. Han har været foragdet af hine; medens disse undertiden kastede Skarn efter ham. Grundig, Sagen ene vedkommende, Undersøgelse, har han altid skjænket passende Opmærksomhed, forklaret nærmere sin Mening, og ei undslaaet sig for at tilstaae en Feiltagelse; anonyme Angreb, især naar de mere vare stillede mod ham end Sagen, mødte sædvanligt taus Foragt, men nogle saa Gange tog han saaledes fat paa opblæst Dumbhed, at den længe lod ham i Fred. Troeligt, og overensstemmende med Mennesekundskab er det, at han ved sin Død har vundet end flere Tilhængere; thi nu er hans store Genie ei mere i Veien for mangen lille Aand.

Forundres maae den, der personlig kjendte ham, over at han, ved sin Lands uafbrudte Virken, naaede saa høi en Alder. Det var i Aaret 1819 at Forfatteren af disse Linier gjorde en Reise til ham, og da var han, at dømme efter hans Ansigt og Hænder, saa mager, som et Menneske vel kan være. — Der var noget saa eventyrligt ved vort Møde, at jeg haaber, uden at trætte Læseren, at turde meddele det. — I Lüneburg havde jeg taget Extrapost til Schwerin. Kudsken spurgte mig, om han ikke maatte føre mig lige til Möglin, og lovede at bringe mig derhen paa fem Dage. Uden at ahne, at hans Forslag var stridende mod Anordningerne, antog jeg det, men var derved nær kommen i Forlegenhed i Schwerin. Kudsken kjendte ikke Weien, og bragte os gjennem Mecklenburgs, Pregonik's og Rupinerkredsens Sandørkener. Kort før vi naaede Neustadt Eberswalde styrtede en af vore Heste, og vi maatte, æltende i hebt Sand, gaae Resten af Weien til denne Bye. Vi gik ind i det første Bertshuus vi saae, og som jeg meget træt sad i den almindelige Forsamlingsstue, hørte min Søn en Person spørge: Hvem kjører der? og Berten at svare: Statsraad Thær. Ved nærmere Undersøgelse erfarede jeg da, at fordi en Postkarl havde kjørt en urigtig Wei, og fordi en af vore Heste styrtede, var jeg kommet til at boe i samme Bertshuus, som den Mand, jeg

saa langt fra reiste at søge, og som her tilbragte
 Ferierne. — Ved hans Tilbagekomst lod jeg mig
 melde, og blev modtagen med en Værdighed, som
 røbede hans Landsstorhed, og en Alvor, som op-
 høiede Mænd let gjøre sig egen for at holde
 Emigrere og smaae Sjæle i tilbørlig Afstand.
 Dog neppe havde jeg nævnet mit Navn, før
 han hurtig spurgte: von Copenhagen? (Jeg hav-
 de nemlig tidligere sendt ham de to første Dele
 af hans: Grundføringer for Landoeconomien
 paa Dansk, og bragte ham nu de to sidste Dele)
 og da dette bejaedes, modtog han mig med den stør-
 ste Inderlighed, forestillede mig for sin Kone, ind-
 bød mig til Møglin, men raadede mig dog, først
 at reise til Berlin, da han først om otte Dage
 agtede at vende hjem. Ved min Ankomst til
 Møglin blev jeg modtagen som en gammel Ven,
 og nød der et Par mig uforglemmelige Dage,
 som jeg stedse vil tælle blandt de nydelsesrigeste
 i mit Liv, da Thær, medens jeg var der, offere-
 de mig næsten hele sin Tid. Jeg erindrer end-
 nu, at blandt de Gjenstande, som kom paa Bane,
 var Englændernes Breeding in and in, og at
 han da meget forfægtede denne Tillægningsmaade
 mod den af John Sinclair fremsatte Mening,
 som han dog først erfoer af mig, da Sinclairs
 Skrift endnu ei var kommet ham til Hænde. —
 En anden Gang faldt Talen paa den grønne
 Boghvedes Virkning paa vore Huusdyr, navnlig

paa Faaret og Svinet, og da jeg efter at være spurgt, om jeg vidste noget derom, fortalte hvad jeg havde erfaret, gav han Ordre til at anstille Forsøg, hvilke, som det Offentlige siden erfarede, ganske stemmede med hvad jeg havde bemærket og først omtalt i vort Land, hvorved da tillige lærtes, at Søelystet væsentlig bidrog til, og paa- skyndede Boghvedens skadelige Virkning. Det var for Bekjendtgjørelsen af denne, nu ei mere betvivlede Virkning af Boghveden, at man truede mig med en svær Tugtelse, der dog udeblev, da de Forsøg, som maatte foregaae denne, ogsaa her beviste Sandheden af min Erfaring, og bragte ond Villie til Laushed.

Drewsen.

† † †

Det raabte høit i Skoven
 Fra Idas Top det Isd,
 Det gjensløb over Boven;
 Den store Pan er død!
 Mon Alnaturen ikke
 Har flige Stemmer fleer?
 Mon ingen Røst vil raabe:
 Vor Albrecht er ei meer!

Dog han er ei forsvunden,
 End har vi jo hans Mand,
 Mens fromt vi mindes Stunden
 Da den forlod sit Baand;

Ei heller nogenfinde
 Hiin Stemme savnes skal,
 Som hilser den med Gammen
 I Univerfets Hal.

Ja sikkert skal den lyde
 Naturens klare Rost,
 For hver, som veed at tyde
 Dens Tone i sit Bryst!
 Hr. Albrecht skal den klinge,
 Med fælsom Trylleklang,
 Paa Sermans Bjerg og Slette,
 Paa Herthas gamle Bang.

Hr. Albrecht! Græsset toner,
 Hvor sundt og lystelig'
 I Nordens barste Zoner
 Syd-Faaret tumler sig.
 Og Albrecht! Bygget qvæder;
 Nu dobbelt tungt og tat,
 For Verelbriftens Konning
 Sig Aret bærer let.

I Ceres Gaver alle!
 I navne lyt hans Navn,
 Mens Ebers Bipper falde
 Mod Jordens Moderfaavn,
 Som Humus velberegnet
 Har høinet fjernt og nær.
 Alt paa det lune Søde
 I syng: Albrecht Thær!

Og naat i lyse Sommer
 Du stander Blad ved Blad

Med broget Fjønne Blommer
 I herlig Bunterad;
 Mon ei Du og vil sjunge,
 Mon Du vil blive stum,
 Og glemme reent Hr. Albrecht
 Du rige Solanum?!

Og qvæ Du tier neppe
 Paa Agrens rene Rum
 Du rødbrøbeerte Teppe
 Af tat Trifolium!
 Mon ei Du sagte nynner
 Naar Binden bølger Dig:
 Hr. Albrecht redte Sengen
 Hvor nu jeg bugger mig!

Og mon ei Bonden sander
 Af Hjertet hvert et Ord?
 Glad han sin Stemme blander
 I Plantelivets Chor;
 En Anden er han vorden;
 En bedre Mand end før.
 Rødmosebe smaae Sluttes
 Staae muntre i hans Dør.

Ja, Albrecht Thær! Dit Minde,
 Din Aand skal hos os boe.
 Du glemmes i ingenfinde
 Af Nordens Hjerter troe!
 Langt over Hærværksheltens
 Dit Navn bør straaale frem;
 Hiin bragte Folk af Dage,
 Men Du fremkaldte dem!

D. W. Levegow.

I n d h o l d .

	Pag.
Fortjente Landmænd i Sjælland; meddeelt af Hr. Professor Begtrup	1.
Tvende kronede Priis Skrifter, betræffende det Spørgsmaal: Hvad kan der virkes for at gjøre det hollandske Smør mere skikket for Handelen, fornemmelig med Hensyn til dets Forsendelse til fjerne og varme Lande, det første af Hr. W. Hirschfeld, det andet af Hr. P. U. Rømer	18.
Andviisning for Bonden i den skovløse Egn, til vilde Træers Opelsning; samt nogle Bemærkninger om Plantningen paa Grøftevolde, isærbeleshed om levende Hegn af Teg, af S.	53.
Udsigt over Landhuusholdningselskabets Forhandlinger fra 1ste Julii 1822 til ultimum Junii 1828 (Fortsattes)	97.
Svar paa Recensionen i Literaturlibenden 1828, No. 29, over Aarhus Amts Beskrivelse, af Hr. Victor Breddorff	140.
Albrecht Thær; af Hr. Kammerraad Drewsen, med et Digt over den Afsøde af Hr. v. Levetzow	152.

Erfaringer om nogle Græsarters Dyrkning.

Hans Majestæt Kongen har under 17 Mai 1828 allernaadigst resolveret: "at der af den Kongelige Kasse maae, for det første til en Prøve, udredes 100 Rbdlr. Sølv til Anskaffelsen af Græsfrøe til Uddeling blandt Bønder i Ringkjøbing Amt; samt at Justitsraad og Landvæsens-Commissair Fjølstrup maae anmodes om at paatage sig denne Anskaffelse og Uddeling efter de Regler, som det Kongelige Landhuusholdningselskab maatte finde meest hensigtsvarende, og saaledes at det i Almindelighed paalægges Bedkommende, til hvem Frøe gratis uddeles, at tilbagelevere i det paafølgende Aar et lige saa stort Quantum vel rensat Frøe, som de have erholdt, til videre Uddeling blandt Andre, o. s. v."

I Forbindelse hermed er det mig af velbemeldte Selskab overdraget, forteligen at beskrive Fremgangsmaaden med Frøets Avl, og at lade uddele Exemplarer af denne Anviisning.

I.

Det Frøe, som i Foraaret 1829 vil blive at erholde, bestaaer af $\frac{2}{3}$ Fløielsgræs eller uldbladet Hestefryd (*holcus lanatus*); $\frac{2}{3}$ blød Heire (*bromus mollis*), som af nogle kaldes Havregræs, af andre, men urigtigen, Raigræs; $\frac{1}{3}$ engelsk Raigræs (*lolium perenne*). Erfaring har lært mig: at Creaturene helst afgræsse de Steder, hvor en saadan Blanding er saaet. Frøet kan vore paa meget skarp Jordbund, ja endog paa Flyvesand, men giver naturligtviis de bedste Afgrøder paa bedre Jord, især naar denne ikke er udpiint ved for mange Kjærve efter Gjødsfen, eller er for secebundet. Paa den skarpeste Jord tager Fløielsgræsset Overhaand, og der voxer Raigræsset ikke; paa middel Jord voxer Havregræsset ligesaa godt; der, og paa den mere muldebe, lykkes Raigræsset ogsaa. Dette sidste giver, især tidligt om Foraaret, en herlig Græsning.

2.

Frøet saaes i den sidste Kjærv, man tager af Jorden før Udlægs- eller Hvile-Aarene, hvad enten den udlægges med Rug, Havre, eller Spersgel (Gjer); det saaes ikke før Sæden er næsten afharvet, og kun endnu behøver et tæt Dræt eller Overflæ^v Harven. Herved bemærkes: at der altid, naar Frøet er saaet, harves tværs over de sidste Furer Harven har gjort. Har man

f. Ex. før Frøesaaeningen harvet tværs over Agrene, saa harves efter samme paa langs; — er det en enkelt Ager, og man ikke kan komme til at harve paa tværs, saa harver man før Frøets Saaening i Slangegang eller paa Sned, og efter Saaeningen paa langs. Uden at iagttagende dette, vil meget af Frøet vorde ubedækket, og lykkes da ikke. Harvningen maae nødvendigvis skee samme Halv-Dag Frøet er saaet. Jeg har selv taget stort Tab ved at opsætte denne nogle Timer, thi det lette Frøe blæste ud i Furterne eller Heste-Trinene, og kom saaledes meget ujevnt op.

3.

Da Frøet egentligen er bestemt for de Jorder, der ikke af Naturen give noget godt, og for Dvæget behageligt Græs, og hvor hverken Hvid- eller Rød-K ver kan lykkes formedelst slet Underlag, Mangel paa Leerdele og Jordens Tilbøielighed til at udtørres, saa er det de egentlige Sandmarker i Jylland, som ville have Gavn deraf. Disse udlægges almindeligst med Rug eller Havre; Enkelte have forsøgt at udlægge dem med Baarrug (Valling), med en Blanding af denne og Havre, ja nogle have udlagt dem med Spergel, men Jordskorpen groer da ikke sammen, eller dog først meget seent, og i alt Fald med et for Dyrene ubehageligt Græs, med mindre passende Græsfrøe saaes deri.

I Vinterrugen saaes Græsfrøet bedst sidst i August eller først i September; at saae det om Foraaret og derpaa overharve Jorden 2 Gange med en let Jernharve, kan ogsaa lykkes, men deels er det i disse Egne ikke Brug at opharve Vintersæden om Foraaret, deels behøves det ikke paa de Sandmarker, hvor Græsfrøet anvises Plads, og endelig hører der et meget beleiligt Dieblif hertil, hvis man ikke skal gjøre mere Skade end Gavn, thi i stærk Tørke eller naar denne kan forventes inden der kommer Regn, er denne Harvning ikke at tilraade paa skarpe Jorder. At saae Græsfrøet paa Rugen uden at nedharve det, lykkes aldeles ikke, da en stor Deel blæser bort, og Resten fortæres af Lærker og andre Smaafugle. Det kan ikke heller trænge sig selv ned i Jorden, som Kleverfrøet, da det er let, langt og bredt, ikke trindt. Baade jeg og flere Bønder af mine Naboer have i de sidste Aar saact det først i September paa Udlægs-Rugen, og det er lykkedes meget godt, har givet herligt Foder i Rugen og en god Eftergræsning.

Udlægges Jorden med Vaarsæd, da saaes Frøet naar der kun mangler et Dræt med Harven. Kun et Aar er det mislykkedes for mig, nemlig 1826, da de opkomne spæde Planter ved den langvarige Tørke bortvisnede tilligemed Havren og Vaar-Rugen.

Allerbedst har jeg fundet at det lykkes i Spergel (Gjer), som saaes efter St. Hans Dag. Jeg har taget f. Ex. 2 Skpr. Spergelfrøe, fugtet dette paa et Løegulv og da blandet det med 4 Skpr. Fløielsgræsfrøe, som lettelig hænger sig ved samme, naar det omrøres; herved undgaaes at saae hvert for sig, da Jorden ogsaa maae være vel harvet før Gjer-Frøet saaes. Frøet af Havregræs og Raigræs hæfter sig ikke til Spergelfrøet; er det altsaa Blandingsfrøe, saaes Gjerene først, og siden Græsfrøet.

Jeg har i mange Aar, for at vinde Græsning til Køerne, saavidt jeg har kunnet overkomme, pløiet nogle Rug-Stubbe, og deri saaet Spergel, saasnart Rugen var hjemført. I Aar var Rugen hjemme 27 August fra en saadan Mark; her pløiedes strax, harvedes og saaedes Spergel, og paa denne, af det i Aar indavlede Græsfrøe. Midt i October lod jeg Faarene afgræsse Spergelen naar den var tør, og kun en Times Tid før de dreve hjem; da Marken skal udlægges, vilde Heste og Hornkvæg have gjort Skade derpaa; Græsfrøet staaer nu overmaade jevnt og frodigt. Paa denne Maade, samt ved at saae Græsfrøe i Spergel først i Juli Maaned vorder det muligt at benytte Græsfrøet samme Aar man avler det, og saae det nogle Dage efter at det er indhøstet, da det saa kan afgive modent Frøe næste Sommer, ligesom det og groer

visfere, end det overgjemte, der muligen ved Forsømmelse kunde være muggent.

4.

Udsædens Mængde beroer meget paa Frøets Godhed, det er: hvorledes det er indhøstet, om det just har været fuldmodent eller ikke ganske modent, om det er kommet i Huus uden at spire, eller om det ikke har taget Skade i Laden. Frøet af Havregræs og Raigræs er tungere, end det af Fløielsgræs. En Skjeppe Frøe af Havregræs, løst Maal, veier 7 til 8 Pd.; ligeledes af Raigræs; en Skjeppe af Fløielsgræs kun 3 til 4 Pd.

Man bør ikke spare paa Udsæden, mindst der, hvor man vil have det staaende til Frøe. Af det Frøe, som her faaes i Aar, er det tilstrækkeligt, i disse Egne at saae 12 Pd. hvor der saaes 1 Ed. Havre eller 4 Skjopper Rug. Naar man blot vil forbedre Græsningen, og ikke avle Frøe, kunde man vel saae noget tyndere, men naar man avler Frøet selv, bør der ikke sees paa lidt mere Udsæd.

5.

Det vilde være meget gavnligt at tromle den Jord, hvori man har saact Græsfrøe, deels for at nedtrykke Stene og Knolde, som kunde være i Veien for Høstningen i sin Tid; deels fordi man antager, at den tromlede Jord ikke saa let udtørres; deels og for at nedtrykke de

enkelt Frøe, som Harven ei har døkket; men paa skarpe Sandjorder tør jeg ikke tilraade Tromlingen, med mindre Frøet saaes efter St. Sansdag, thi Erfaring har viist mig i mange Aar: at den tromlede Sandmark er mere tilbøielig til at knyge eller fyge i Tørke og Blæst, end den utromlede.

6.

Frøet modnes sidst i Juni eller først i Juli Maaned. Floielsgræsset antager da et hvidligt Udseende, og Havregræsset et guulagtigt. Naar man tager Aret mellem to Fingre og stryger temmelig haardt fra nedentil op ad, saa følge de fleste Frøe med; da maa Høstningen aldeles ikke opsættes, thi en Dags Regn eller Blæst kan da afflaae det meste. Det høstes som Korn, indtil den staaende Sæd, med Meie = Redskab, optages og bindes strax i Smaa-Nege, som bindes med Langhalm, hvilket Dpbinderen har bundet om Livet, og tager en Lok af til hvert Neeg. Frygter man for Regn, da sættes det strax sammen, 4 Nege mod hverandre. I tørt Veir er det hurtigere veiret, naar det ligger en Dag eller to i Negene inden det sættes sammen, og den Side, som har vendt mod Jorden sættes da ud ad. Naar det sættes, maa man tage i Neegbaandet, ikke om Toppen. Den ene sætter de to Nege, der staae i Øster og Vester, den anden de to, der staae i Sønder og Nord. I ustabigt

Weir og Blæst passer man, dagligen at reise de omfaldne Nege, og skal det rygtes før det hjemføres er det bedst at en forsigtig Karl gaaer til hver 4 Nege, tager dem alle 4 paa eengang og flytter dem ud paa friske Stubbe, ved Siden af hvor de før stode. Ved godt Weir kan det hjemføres 4de eller 5te Dag efter at det er høstet. At det høstes, opbindes og sættes sammen fuldkomment tørt, er aldeles nødvendigt.

Man vil finde, at meget Frøe er faldet af, fra Sammensætningen til Indagningen, men vil man lede derefter, skal det befindes for det meste at ligge i Neegbaandet. Det er derfor vigtigt at omgaaes forsigtigen med Negene under Paa- og Uflæsningen. Her hjemføres det helst midt om Dagen paa Høstvogne, som ere belagte med Lagener. En Karl tager lemfældigt alle 4 Nege paa eengang midt over Neegbaandene, og rækker dem med Hænderne (uden Fork) til den, som staaer paa Vognen og modtager dem.

7.

Bedst er det at tørste Frøet strax, hvilket godt lader sig gjøre hvor man kun avler til egen Brug. Skal det gjemmes til Winteren, da bør det hensættes paa et tørt Gulv, og saa meget muligt ovenpaa hinanden at Strylen ikke bliver for stor; samt tæt ved Stedet hvor det skal tørres, at ikke for meget Frøe skal spildes i Gulvene.

Frøet opbevares meget let, man rører blot deri en Gang dagligen de første 14 Dage, siden een Gang hver Uge. Er det godt indhøstet og bevaret, saa kan det uden Skade overgjemmes, og vore godt næste Aar. Frøet af Fløielsgræsset lader sig ikke tørstke ud af Hylsterne, det saaes derfor i samme; man finder, ved at gnide de tørre Hylstere mellem Hænderne, at der komme smaae guulagtige Kjerner tilsyne; disse ere de egentlige Frøe, og ved at forsøge naar de begynde at vorde gule og haarde, saa at de ei længere ere grønne og bløde, har man ogsaa et sikkert Modenheds-Tegn.

8.

Straaet er finest og bedst af Fløielsgræs, noget stivere af Havregræs, og ikke saa godt af Raigræs. Vil man høste det til Høe og ikke have Frøe deraf, da aflaaes det som Enggræs midt i Juni, og giver da et saare godt Høe. Det bliver liggende i Skaaret til den Dag det skal stakkes, sædvanligt efter 2 til 3 Dage, vendes naar Duggen er gaaet af, stakkes samme Dag i Smaastakke 8 à 10 til et Læs, staaer saaledes 2 Dage, hvorefter Stakkerne sammenbæres, Høet splittes ad en Times Tid, og derpaa hjemføres.

9.

I de Aar Frøet har været meget søgt, eller som 1827, da det, der var saaet paa min skarpe

Sandjord 1826 mislykkedes, har jeg brugt at lade det samme igjen staae til Frøe, som Aaret forud har modent Frøe. Det voxer ikke slet saa frodigt, men giver dog altid et godt Udbytte.

10.

Saa snart Høet eller Frøet er bortført, og Stubbene have faaet lidt Regn, kan Græsningen afbenyttes. Paa 7 Tdr. Land Sandmark hørte jeg i Aar 15 gode Læs til Frøe, den 2den og 3die Juli; den 15de satte jeg 60 Røer i Tøir derpaa med $1\frac{1}{2}$ Favn korte Tøire og endda flyttedes de kun 2 til $2\frac{1}{2}$ Alen ad Gangen. Bag efter kom Hestene og toge de Buxke, Røerne havde levnet. Fire Dage efter kom Faarene derpaa, 400 Stkr., som snart gjorde ryddeligt. Nu fik det Fred til Rugsæden begyndte, sidst i August, da tørede jeg mine Arbeidsheste derpaa i 3 Uger; derefter Røerne, som aade Buxkene og det Levnebe; tilsidst igjen Faarene. 3 Dag, den 11te Decb., har jeg været paa Marken og fundet, at der igjen var fuldt Bid til Creaturene, men siden 7 Novbr. har det været uafgræsset, og de sidste 6 Uger have ikke været umilde. Saaer man Frøet om Foraaret eller Sommeren, da maa det første Efteraar og Foraar have Fred for Hornqvæg og Heste. Saar kunne i tørt Veir græsse derpaa en Times Tid daglig.

11.

Disse Græsarter holde ud i 5 til 6 Aar,

ja have endog været længere synlige her. Det, som første Aar freedes til Høellet og Frøe, holder længere ud, end det, som første Foraar afstøires.

12.

Jeg har hørt mange Indvendinger mod Græsfrøets Dyrkning, men ikke fundet nogen af dem grundede. Hos nogle troer jeg Misundelse, hos andre Dovenskab, hos flere Fordomme have foranlediget dem. — Man har sagt: "Græsfrøet sætter Sener i Jorden." For at overbevise om det Modsatte, kan man opgrave en Plet hvor det staaer frodigst, og hvor Jorden ikke af Naturen bærer Senegræs, man vil da finde, at det har Trævle-Rødder og ikke Senes-Rødder. Endvidere formoder man: at det trækker af Jordens Kraft. Jeg har nu alt i flere Aar optaget igjen af den Jord, som var udlagt med Græsfrøe, men jeg finder ei allene ingen Aftagelse i Frugtbarheden, men endog en betydelig Forøgelse af Jordens Kræfter. Det kan ei heller være andet. Hvor der før kun grøede tørt, saftløst Hvinegræs og Bukkeskjæg, og hvor intet Dvæg skjættede om at græsse, der voksede ved Græsfrøets Dyrkning et nærende Græs, som jeg kunde afstøire ligesom Østerboeren sine bedste Græsmarker; der efterlode Kreaturene en rundelig Gjødning, som deels spredtes, deels ikke spredtes, men altid bevirkede en tættere Græsvært,

og altsaa atter mere Gjødning. Vel veed jeg, at den saaledes tabte Gjødning ikke giver Jorden saamegen Kraft, som naar den nedpløies, og at meget gaaer tabt ved Soel, Vind og Insecter; men meget kommer dog ogsaa Jorden til gode, især af den, som falder i September og October Maaneder.

Mange sige: at Huusdyrene vrage det, og ikke skjotte derom. Hertil svares: saaledes kan kun den tale, der ikke har forsøgt det, eller ikke har forsøgt det retteligen.

Naar jeg i de senere Aar har græsset 70 Etkr. Hornkvæg, 18 Heste og 400 Faar derpaa, saa maa det være Beviis for det Modsatte; og saare mange andre Landmænd, i og uden for Bondstanden, bevidne med mig: at deres Creature helst tye til de Steder, hvor der er saaet Græsfroe. Huusdyrene, som ere vant til godt Klovergræs eller Østeregnens fede Græsgange, kunde maaskee vrage det i nogen Tid; ligeledes vore egne Dyr, naar vi ville tøre dem midt ind i en saadan Græsmark med et Tøirslag paa 4-5-6 til 7 Favne, som jeg ofte har seet, og om vi ville sætte dem derpaa tidligt i Duggen eller i megen Regn. Men hvilken fornuftig Jordbruger vil vel saaledes behandle sin bedste Græsmark?

Nogle mene: at det forfryser om Vinteren. — Det unge forfryser aldrig; det tætsluts

tede ikke heller, men det gamle og aabne kan for-
fryse et enkelt Foraar ved særdeles stærk Bar-
frost med tørrende østlige Vinde; dog er dette
kun hændet mig med 3 og 4 Aars Græsland i
2 Aar af de 16, jeg har dyrket det.

Andre sige: der er saamegen Umage ved
at saae det accurat, ved at samle Frøet at det
ikke spildes paa Jorden o. s. v. — Dertil svar-
er jeg: Sandmarks-Dyrkeren faaer visselig ikke
noget uden Nøie, om han vil tænke at kunne
bestaae; hvormegen Umage kræver ikke hans
Blandings-Møddinger allene? og jeg spørger at-
ter: hvad ønsker Sandmarks-Dyrkeren ibrigere,
hvad misunder han de bedre Egnes Dyrkere
mere, hvad skal vederqvæge hans hungrige Huus-
dyr herligere, end godt Ugergræs? Og nu den
Jordbruger, der intet Høe avler — og hvormange
ere ikke de? — maa han ikke gladelig nytte et-
hvært Middel, hvorved han kan afhjælpe dette
Savn? og dette staaer i hans Magt ved at dyrke
Græsfrøe.

Disse Mangler for Hedeboerne og Sand-
marks-Dyrkerne have ikke undgaaet vor gode og
fjærlige Landsfaders Dymærksomhed, i det han
flere Gange paa den tørreste Aarstid har reist i
disse Egne; hvorfor han ogsaa viseligen har
søgt at raade Bod herpaa — for endog paa
denne Maade at fremme Bondens Velstand. —
Saa benytter Eder, slittige og tænkende Bonde-

mænd, af den Betsignelse, der herved tilbydes
 Eder paa en saa let Maade — Brugger ikkuns
 Flid og Dymærksomhed i de første Aar, for selv
 at avle Frøet, og følger de her givne Forskriv-
 ter, der alle ere byggede paa Erfaring; og hvor-
 til ei allene mine Med=Sognesfolk have været
 Vidne, men mangen anden brav Bonde, som i
 de senere Aar har besøgt mig, og som jeg med
 Fornøielse har viist de forskjellige Dyrknings-
 maader, og hvorledes disse have lykkedes.

Sindinggaard, den II Decbr. 1828.

S. A. Fjellstrup.

Min Erfaring og Anskuelse an- gaaende Mergelen.

Til Landmandens Beskæftigelse hører det især-
deleshed at bidrage til Jordens høiere Cultur
og Huusdyrenes Forædling — et i Sandhed
herligt og hjerteopløstende Kald.

Men han har ogsaa de fleste Statsbyrder
at bære, som stundom forøges, og som ofte ere
mere trykkende ved Maaden, hvorpaa de hæves
eller ydes, end ved deres egentlige Værdie. Det
falder ham derfor svært at aflukke Jorden et
reent Udbytte, der jo først efter Fradrag af alle
Ydelse bliver ham til Deel; han har altsaa
Grund til at gribe efter ethvert Hjælpemiddel.

Mergelen kan som Hjælpemiddel bidrage til
større Indtægt; som saadant har jeg benyttet
den og fundet den hensigtsvarende, men vilde
dog ikke raade at tillægge den for stort Værd,
og endnu mindre at troe, at man ved dens Brug
kan undvære, eller ustraffet forsømme Gjødsel-
ningen.

Paa raae, med frugtbare Dele blandede, saa-
velsom paa kraftige Jorder vil Virkningen bli-

ve stor; paa mere bearbejdede, men udmarvede rene Jorder er den ringe.

Med Nytte kan Mergelen anvendes:

1. Naar ikke andre vigtige Forretninger, f. Ex. Brakarbejde, Høst eller Saaening, derover hindres, forsømmes eller opsættes.

2. Naar man ved samme kan meddele Jorden en bedre Blanding; og

3. naar Syrer, Rødder, Ukrud o. s. v. der ved opløses og en Gjæring frembringes.

Hvor Jordsmonnet har en god Blanding, vilde denne Operation være ikke allene overflødig, men maaſkee endog skadelig.

Efter denne Anskuelse har nu den Landmand, som er tilbøielig til at anvende Mergel, at undersøge sin Jord, af hvilken Beskaffenhed den er, og hvilken Tilſætning der kunde være den nyttig.

Sandig, let og løs Jord behøver stærk Leermergel, for at den kan sætte sig, blive fastere og ikke saa let lade Fugtigheden trænge igjennem; men ſlid og tørveagtig Grund udfordrer Gruus eller Sand-Mergel, maaſkee blandet med ſaa Leerdele, der da snart bevirker en Opløsning og passende Blanding, hvorimod Leermergel vilde forøge Jordens Kulde og Fugtighed, og enten ſlet ikke eller kun ufuldkomment forene sig med Jordsmonnet.

Naturligviis maa Jorden iforveien være henfigtsmæssigen afgravet og de sure Steder afledede.

Med Tørvejordens Afbrænding vilde en lignende og maaskee ligesaa hurtig Birkning paafølge; men sandsynligviis blev den ligesaa dyr, var mindre sikker og neppe saa stadigt virksom.

Kunde man give let Grund en Til sætning af Muldjord, saa vilde Mergelen gjøre endnu større Nytte.

Stærk Leergrund har jeg ikke behandlet, og kan derfor ei angive nogen egen Erfaring i denne Henseende; men Kalkmergel med grov Sand, eller brændt Kalk, hvis denne kan faaes, vilde vel, som almindeligt antages, være passende. Bistnok var ogsaa Muldjord tjenlig. Den Kalk, der træffes i Leie eller Lag i Enge, vilde jeg ikke anbefale ubrændt, da den vanskeligt lader sig opløse og forene med Plovjorden.

Har man udfundet, hvilken Mergel der er passende og gavnlig for det Stykke Land, som skal mergles, saa søge man den paa de høieste Steder, saa meget muligt i Midten af Stykket. Man graver Huller, borer med en Jordborer dybere, og undersøger, hvor dybt Mergelen ligger, og af hvad Slags den er. For Kildevæld vogte man sig omhyggeligen, da Vandet overmaade meget hindrer Kjørselen. Det er fordeelagtigere at vælge et tørt Sted, om endog Mergelen ligger

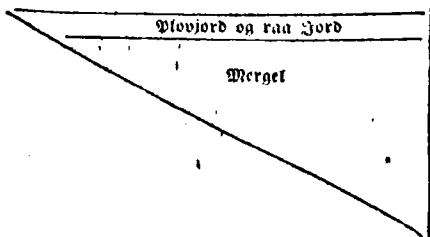
noget dybere og altsaa mere raa Jord maa bortstaffles.

Efter det valgte Stykke Lands Størrelse affstikkes Gruben.

I Almindelighed bruges til Mergelkjørsel Karrer, hvis Kasser kunne nedlades bagtil, og let aflæsses; med een eller to Stænger, og til een eller to Heste. En Karre med een Bognstang gaaer usikkert, og falder derved Hestene og Rudsken besværlig; jeg gav derfor allerede i Holsten den med to Stænger Fortrinnet, og efter som Dypkjørselen er svær og Karren stor til, tager jeg to eller kun een Hest.

Tospændige Karrer belæsses passende med 10-12, eenspændige med 7-8 Cubikfod Mergel, og en Tønde Land af 14000 □ Alen, dansk Maal, mergles tilstrækkeligt med 2000 til 2500 Cubikfod Mergel.

Fordeelagtigen anlægger man Gruben kun med een Ind- og Udkjørsel, og gaaer efterhaanden dybere, omtrent efter følgende Figur.

Til tospændige Karrer vilde en 40 Fod bred Grube, og til eenspændige en paa 12-16 Fod være tilstrækkelig; Længden maatte rette sig efter den Vinkel, hvorefter der graves, og afhænger meget af Hestenes Kraft.

Mangler endda Mergel, saa kan man tilsidst benytte en Deel af det i Gruben tilbageblevne, idet man kun lader Plads til en smal Ind- og Udførsel, og bortkjører det øvrige, eller ogsaa man gjør Gruben endnu noget længere.

Om Mergelen er god, kjendes derpaa, at den er haard, blandet med hvide Dele eller endnu bedre med Striber, at den bruser ved Skedevand og let falder i cubiske Stykker.

Pløjjorden over Gruben kan godt benyttes til at opfylde lave Steder; den derunder liggende raa Jord tjener til at udfylde dybere Huller, hvis disse ere i Nærheden, (langt borte vilde Opfyldningen blive for kostbar); ellers oplægges den paa begge Sider af Gruben, og nedstyrtes siden i samme, naar Gravningen er fuldsendt.

I Begyndelsen betjener man sig af Spade og Skovel til Paalæsningen; kommer man dybere, og Mergelen bliver haardere, saa er det fordeeligere at affile store Blokke med Hakker og Ternstænger. Meget sjelden er Mergelen dybt nede saa løs, at den beqvemt lader sig behandle med Spade.

Hvor nær Mergelhobene skulle ligge ved hverandre, udfindes let, naar man strax lader Mergelen sprede og har omtrent Niemaal for, i hvad Forhold den er Jorden gavnlig. I Almindelighed maatte lette og løse Jorder have mere, god Middeljord mindre Mergel.

Læssene lægges radeviis, saa at paa smalle Acre komme kun to, paa bredere tre, og paa meget brede fire Rader Mergelbynger.

Hvor ingen Brakgrøfter findes imellem Acrene, er det unødvendigt at binde sig strengt til disse.

Forud er naturligviis Jorden fint harvet, og hvis Græs og Ukrud har begyndt at vore, maa den først pløies og harves.

Rudsten (en Dreng kan være det) vænner sig snart til at aflæsse temmelig ligemæssigt, og hvis Spredningen skeer strax eller snarest muligt, hvilket er at tilraade, saa kunne nogle Læs henbringes paa de Steder, hvor Mergelen ei er tyk nok.

De store Stykker maae slaaes itu ved Spredningen eller saasnart det kan skee.

Dernæst er det vigtigt at passe den rette Tid til Mergelens Behandling. Naar Mergelen, efter at være udtørret, gjennevædes af Regn, og igjen er bleven halv tør, saa at den let kan smuldre, harves og tromles den saa længe, indtil dette Niemed er opnaaet; thi før maa den

ikke nedpløies, og da ikke for dybt, og i tørt Weir, at den som Støv desto fuldkomnere kan blande sig med Plovjorden. Ligesaa iagttages den passende Tid til dens Harvning. (Ved at bankes kan dette ogsaa skee, men det bliver for kostbart, lykkes næsten aldrig fuldkomment, hvorfor det er raadeligt at oppebie Regnen).

Gjerne pleier jeg kort derefter at kjøre Gjøbningen ud (hvis det ikke allerede er skeet) og at nedpløie den i tør Tilstand noget dybere, forat Mergelen kan komme op; Gjøbningen bør ikke nedpløies for dybt, og ikke for hurtigt opløses af Mergelen.

Saasnart Ukrud viser sig, eller det forresten er nødvendigt, harves, og om Efteraaret pløies atter noget dybere til Sæd, forat Gjøbningen og den af samme befrugtede Jord kan komme frem. Om endnu een Pløining skal gives før Saaningen, afhænger af Omstændigheder o. s. v.; til Hvede vilde det dog være nyttigt at Jorden fik Tid til at sætte sig.

Er Alt rigtigheden udført, saa vil Mergelen være nøie forenet med Plovjorden, og tillige have antaget en anden Farve (sædvanlig graalig), og man tør da haabe en væsentlig Nytte deraf.

Paa tør Grund kan man til hver Tid kjøre Mergel; hvor derimod Udkjørselen og Marken let bliver opljørt, gaaer det kun an ved Frost og tørt Weir.

Om Foraaret, naar Jorden bliver tør, i Mai, Juni og maaskee Juli, er det vel ved reent Brak den bedste Tid og bliver mindre dyrt, da Hestene, som forrette Arbeidet, paa den Tid kunne gaae paa Græs, og Mergelen lettere lader sig opløse og blande med Plovjorden.

Kjører man om Efteraaret og Vinteren, saa lykkes det ikke altid at bearbejde Jorden tilstrækkeligt til Foraarsubsæden, hvis Veirliget ei er meget gunstigt, fordi Mergelen foroven og Plovjorden derunder sjelden bliver passende tør til een Tid.

At kjøre silde om Sommeren eller om Efteraaret, og da endnu at nedpløie Mergelen, er farligt. I vaadt Veir bør det ikke skee, og selv tør nedpløiet, lægger Mergelen sig let igjen i Klumper, kommer om Foraaret usmuldret frem, er ofte endnu for vaad, naar Jorden foroven allerede er tør nok til Pløining, hindrer ikke alene Bearbejdelsen, men blander sig ogsaa vanskeligt med Plovjorden.

Finder man i en Grube forskellige Slags Mergel, og man har, som sædvanligt er Tilfældet, forskjellig Jordbund at mergle, saa kan man saa meget muligt henseøre hvert Slags Mergel til de passende Steder.

Dmkoftningerne beløbe sig paa Tønde Land:

200 istore Karrer Mergel at læsse à 1 Rbd. 2 Mk. . . .	2 Rbd.	4 Mk.
Samme at sprede, à 3 Mk. 8 ß.	1 —	1 —
6 Heste med 3 Karrer, fjørte af 2 Dreng, 2 Dage à 2 Rbd.	4 —	—
formedelst Regndagene maatte denne Udgift vel anslaaes til 5 Rbd.		
Harvning, Tromling, Steenssamling, o. s. v.	1 —	1 —
For den øvre Jords Bortryddelse	1 —	—

Tilsammen 10 à 11 Rbd. Sølv.

Eignende Omkostninger vilde Kjørselen med smaae Karrer forarsage.

I Hertugdømmene (maaskee ogsaa her i Sjælland) kan dette Arbeide betinges for ringere Løn; jeg angiver samme, som vi her have betalt den.

Ogsaa maatte vel bringes i Beregning, at man ikke i ethvert Veirlig kan pløie og harve; især er dette Tilfælde ved Mergelens og Gjødningens Nedpløining, hvorved Standsning foranlediges; men vilde man endog derfor regne 1 Rbd., og anslaae alle Omkostningerne til 12 Rbd., saa kunde denne Udgift allerede i de første 3 Aar dækkes ved eet Fuld mere pr. Tønde, og man kan vel i Almindelighed regne paa 2 til

3 Fald mere; dog tør man ikke anslaae Forbelen for høi.

Desuden havde man vundet mere Halm, kunde haabe bedre Klexer og kraftigere Græs, og, naar Jorden efter at være udlagt igjen kom under Plov, en frugtbar Mark.

Eigegyldigt er det isvrigt, om Græsset bliver brugt til Aftøiring eller Staldfodring; skal det hertil bestemte Stykke Land skaffe reen Indtægt, saa maa det være i Kraft.

Bed mange eller flere modne Frugter at udbruge Kraften af Jorden, vilde være uklogt. Den gamle Regel: een Sæd til Salg, den følgende for Dvæget, og ikke mere end tre, høist fire efter een Gjødning, maatte ogsaa her følges.

Det første Skridt var da gjort til en Forbedring, som kunde og vilde bringe gode Følger og megen Velstand for Efterkommere.

H. C. Valentiner,
Eier af Gjeddesdahl.

Om Jyllands Studehandel.

Jyllands forrige Velstand er bekjendt. Herregaardene udmærkede sig ved gode Bygninger, hvoriblandt solide, anseelige, skønne Bopæle, og ved den Orden, som herskede der. Endnu finder man enkelte saadanne Herregaarde, men paa sine Steder passe de ei længere til Eiernes Kaar.

Hollænderne hentede paa deres Skibe de staldede Stude, betalte derfor deres Dukater, og disse bevarede man længe med Omhyggelighed. Efterhaanden som denne Uffætning aftog, brugte Kjøbenhavn, men især Hamborg med Altona og Lybek, mere Slagteqvæg, fornemmelig saalænge man der var vant til om Efteraaret at indslagte flere fede Stude til Huusholdningen; man fandt da en Værd i selv at kjøbe disse, om Ufstenen at vise de slagtede Stude frem, og beværte Enhver, der saae og naturligviis roste dem. Prisen paa Kjødet var vel ikke høi, men Landmanden levede i Almindelighed simpelt. Skatterne vare ringe, man førte en god ordentlig Huusholdning, og saaledes slog den aarlige Indtægt til; man lagde endog noget tilside, for at kunne bære mødende Uheld, f. Ex. Dvægsyge.

Den nordamerikanske Befrielsekrig 1773-1783 forskaffede Kjøbenhavn, Flensborg, maaſke endnu mere Hamborg og Altona, en uhyre Afſætning, hvoraf ogsaa Sylland efterhaanden drog Fordeel, især da man i nogle jydſke Stæder begyndte at udføre saltet Kjød. Dog vandt Marſkbeboerne i Hertugdømmene mere, og ublagde, da Græsningsen bragte ſaa ſtor Fordeel, mange af deres Jorder hertil, ſaa at enkelte Gaarde næſten ikke beholdt mere Jord under Ploven.

Imellem den nordamerikanske Krig og den franſke Revolution indtraadte vel en Stilſtand i denne Handel; dog ſank Priſerne ikke ſaa beſtydeligt; Velſtand var der, men med den indſandt ſig ogsaa Luxus, især i Marſken.

I de ſidſte 10 Aar af forrige Aarhundrede ſtege Priſerne meget i Hamborg. Enhver, ſom førte Stude derhen, tjente ved dem, hvor dyrt man end havde indkjøbt; der manglede derfor ikke paa Folk, ſom dreve denne Handel.

I Begyndelſen af dette Aarhundrede ſtode Priſerne høit, og Eiderſtædt vandt meget under Elbblofaden (Hamborgs og Altonas Handel gik over Lønningen) men viſtnok til egen Ulykke; ſom det kom, ſaa gik det.

I al den Tid bleve jydſke Staldſtude (b. e. 5 til 6 aarige, fødte den ſidſte Winter med Korn) betalte med omtrent 120-130 Rthr. Cour.

Parret, og da Coursen sjelden steg over 10 til 12 pCt., saa kom Stykket af disse Stude paa 50 til 55=56 Rthr. Sl. H. Cour. eller 40 til 45 Species.

Siden hævede Priserne sig nominelt, som de danske Banknoter faldt, dog aldrig forholdsmæssigt, hvortil vel ogsaa Lybeks og senere Hamburgs Ulykke bidrog. I Lybek var Uffætningen ringe, og i Hamburg Torvet næsten stedse oversfyldt, saa at Uffætningen kun bragte Fordeel for dem, der havde kjøbt tidligt, og først ved Afleveringen indvexlede det nødvendige danske Courant. Hertil kom, at Tolden paa Stude blev forhøiet (ved Udsørsel fra Jylland til Hertugdømmene udgjorde den 2 Spec. for hver Stud, herfra til Ublans det 4 Spec. 8 β ., og i Accise ved Hamburgs Porte 4 Rthr. 8 β . Cour. eller 3 Spec. 20 β .) til samme Tid som Omkostningerne steg paa Torvet, der fra Hamburg blev forlagt til Altona med $\frac{1}{2}$ Spec. Stadepenge pr. Stk.

Alligevel bleve mindre Stude om Efteraaret kun betalte med 24 Spec. i Hamburg, større med 30 Spec., og dog havde Marskbeboerne, foruden de nævnte Udgifter, endnu at bære 8=9 Spec. i Omkostninger for Jorden, hvorpaa Studen var græsset, og for Transporten. Der blev altsaa næsten intet Nettoprovenu.

Den største Deel af disse Byrder og Tab hvilede paa Jylland; en Lykke var det, at man

stedse hvert Aar indkjøbte igjen fuld Besætning, og saaledes reddede en Deel af Driftscapitalen.

Pengevæsenets Forandring i 1813 traf naturligviis ogsaa Jylland haardt. De vestlige Egne kom da overeens om, kun at handle i Spec. eller Rdlr. Sølv, og saaledes sluttes der endnu hvert Kjøb.

Følgen af alle disse Uheld var, at de bedste Staldstudies Værdie bragtes fra 40-45 Spec. ned til 17-18 maaskee til 16 Spec. Stk. Imidlertid er den i de sidste 2 Aar stegen til 24 à 25 Spec., vel mere af den Aarsag, at der ikke var nogen Dverflod i Landet til de større Gaardes Besætning, end fordi der var Begjering derefter i Udlandet; thi i Kjøbenhavn og Hamborg eller paa Torvene i Hertugdømmene blev der sædvanligen tabt Penge.

Den største Deel af Godseierne i Jylland søge at erholde deres Hovedindtægt ved at fodre eller halvt at fede 4- til 5aarige Stude. Disse græsses i Almindelighed Sommeren forud, fodres om Vinteren enten blot med Hø og Halm, eller med noget eller alt Kornet, og sælges om Foråret. Enkelte have gode Græsmarker; dog er dette sjældent. Saadanne Godser lægge desuden nogle Heste og Kalve til. Hvor der fodres med Sæd, er slet intet Korn tilsalg, selv om Eieren hæver Tiende.

Den forrige Handel med Stude er for saa vidt forandret, som man ikke lader dem blive saa gamle, og ikke giver dem saamegen Sæd.

I det første Aar blive Studene, der ere af liden Race, kun magert opfødede hos Bønder; med det 2det Aar, eller før, komme de til større Gaarde, hvor de finde bedre Næring; med det 3die eller 4de Aar til Herregaardene, og derfra til Torvene i Hertugdømmene, eller ogsaa de holdes endnu eet Aar paa Stald, for at gaae som Slagteqvæg til Kjøbenhavn, eller som Græsstude til Hertugdømmene. Dog sendes enkelte Partier derhen umiddelbart fra store Bøndergaarde.

Det er indlysende, at den lille Race og flette Fodring i de første Aar kun giver smaat Kvæg, om endog Kjødet i dets fede Tilstand er kraftigt og fint, og at det altsaa bringer liden eller ingen Fordeel; dertil kommer endnu, at disse Stude kun finde Uffætning i Kjøbenhavn og fornemmelig i Hamborg.

Studedrivten til Kjøbenhavn medfører en reen Udgift af 5 til 6 Rbd. Sedler pr. Stykke, og et Tab af 5 til 10 Rbd. af Kjøb og Fidt; følgelig gaaer paa hvert Pund 3 β . tabt, hvoraf altsaa hverken Slagteren eller Kjøberen har nogen Fordeel. Den sjællandske Landmand faaer nu efterhaanden Lust til at holde større Hornqvæg, og finder Dymuntring og Leilighed dertil

ved de større Raceer paa Frederiksborg og hos enkelte Private. Vel ere hans maadelige Græsgange ham i saa Henseende til Hinder, men hans Tilbøielighed til Kornavl og Forkjærlighed for Gjødning vil snart føre ham til Staldfodring og sætte ham istand til at holde Dvæg af større Race, ligesom ogsaa den stærkt tiltagende Dyrkning af Kartofler o. s. v. til Kreaturers Fodning allerede bringer meget Slagteqvæg til Kjøbenhavn.

Denne Wei til Affætning vil besaarsag for Sjælland aldrig igjen blive fordeelig, men stedse mere og mere aftage og endelig ganske ophøre.

Men Hamborg kan ligesaalet blive noget hensigtsmæssigt Affætningssted for Sjælland, om endog denne Wei lettedes ved Toldens Ophævelse; thi de 30, 40 til 50 Mile og derover forarsage næsten samme Omkostninger som til Kjøbenhavn, og vel et endnu større Tab af Kjøb og Fidt. Den dobbelte Omsætning, først fra Sjælland til Hertugdømmene, og fra disse til Hamborg, o. s. v., som ovenfor er omtalt, formindsker Prisen; hvortil endnu kommer, at de fleste Landmænd paa den vestlige Side af Hertugdømmene, hvilke give sig af med denne Handel, selv bære store Byrder paa deres Fordeielomme; at mange af dem ved Tidsumstændighederne ere komne tilbage, og igjen have taget

en stor Deel af deres Græsgange under Ploven; at andre ikke engang ere istand til at kjøbe det nødvendige Qvæg, hvis Græsning derfor er i saa Velhavendes Hænder, og endelig at Hamborg er næsten deres eneste Uffætningssted, og altsaa sædvanligen oversfyldt. Mange Marskbeboere tillægge desuden selv Ungqvæg af deres Køer, formere derved Tallet af det Qvæg, som gaaer til Hamborg, og bidrage til at nedsætte Prisen.

For Jylland kan altsaa denne Handel kun bestaae under gunstige Omstændigheder, saasom en Søkrig, og især Spærring af Nordamerikas Kjødaffætning; men herpaa tør man dog aldrig regne, og endnu mindre føre Landoeconomien derefter.

Vel er i de sidste 2 Aar Prisen paa unge Stude opdiven saa høit i Jylland selv, at Pundet af disse kom ligesaa dyrt, ja dyrere, end Fedestude betalte i Kjøbenhavn og Hamborg. Men dette, som hidrører fra Mangel paa Besætning i Landet, afgjør intet, da det endelige Salg ikke holder Skridt dermed.

Skulde denne Erhvervsgreen bringe Fordeel, saa maatte Studene være af større Race, holdes godt fra Begyndelsen af saavel som siden; gode Græsgange maatte tilveiebringes for dem, eller ogsaa maatte de opfødes med passende Foderurter paa Stald (idetmindste i de første Aar), derefter fuldkommen fedes, slagtes i Jylland selv og sam-

mestedsfra udføres som Handelsartikel. Som tilforn vilde Kjøbmænd i Søstæderne igjen bringe denne Handel i Gang og søge Affætning i Udlandet; og en Deel jydsk Dvæg vilde blive udført tillands til høiere Priser end nu.

Kjøbmændene i de jydskke Stæder havde at kæmpe med store Vanskeligheder: dertil maatte regnes:

1. Udsørfelsomkostninger: Told, stemplet Papir, Skib og Ladning o. s. v., men som ved Regjeringens Wiisdom kunde nedsættes.

2. De store Byrder, som hvile paa Skib og Ladning i Udlandet, Bud og Forbud sammesteds, s. Ex. i England, Frankrig, Spanien, Portugal, Sydamerika og disse Landes samtlige Colonier. — Ved Handelstraktater kunde vel nogle Fordele opnaaes, saaledes som den med England afsluttede viser sig velgjørende for vore danske Skibe.

3. Concurrencen med Nordamerika, hvis Hornqvæg uden Omkostninger ernæres og fedes paa udyrkede Jorder, uden Told og Byrder udføres, og staaer i det bedste Rygte.

Disse Hindringer kunde den jydskke Agerbruger og Kjøbmand kun overvinde ved Nøisomhed, Flid, den største Nøiagtighed og Ærlighed; der maatte kun udføres de bedste Varer, omhyggeligst tilberedede, for at de kunde komme i det Rygte, som Hamborgerens og Nordamerikans

rens, eller maaſkee endog overgaae dem, og ſaaledes holde Priis med diſſe. Egne Skibe og gode Skibsførere vilde meget bidrage til Sagens Fremme, og formindſke Dpoffrelſerne i Begyndelſen. Kunde maaſkee ved politiffe Forhold et ſaadant Tilfælde ſnart indtræde?

Det andet Slags Befætning paa Herregaarde og ſtorre Landeindomme i Sylland beſtaaer i Kær, og Meierierne tiltage eſterhaanden, da Stusbehandelen ikke ſvarer Rente.

I forrige Tider blev det jydſke Smør ſolgt i Kjøbenhavn, Lybek og Hamborg til langt ringere Priſer, end det fra Hertugdømmene. Om der endog i de ſenere Aar er vundet meget ved ſtorre Omhyggelighed, ſaa bliver dog Priſen paa det jydſke Smør meget trykket ved Tidſpilde og Omkoſtninger, ſamt ved den dobbelte Dmfætning, og Handelen dermed kan kun betale ſig ved umiddelbar Udførsel fra Sylland ſelv til Udlandet, f. Ex. England. Ligeledes maatte Ost og Fleſk udføres directe fra Sylland, hvis diſſe Artikler ſkulde affættes til vedbørlig Priis.

Til et fordeeltigt Meierie hører, foruden gode Varer, ogſaa diſſes hurtige og ſtabige Afſætning; men hertil ſynes Syllands Beliggenhed ikke ganſke gunſtig.

Kornavlen bliver i Syllands øſtlige Egne overhovedet drevne med Indſigt og Omhu, og godt Korn dyrket med paſſende Sædſifte. Men

faalænge Kornhandelen ikke har nogen fast Gang, faalænge Indførselen i andre Lande, navnlig England, staaer under saa trykkende Indskrænkninger og Afgifter, og kun i Nødsfald tillades, saa kan Landmanden kun have ringe Nytte af denne Uffætning, og endnu mindre indrette sin Drixt derefter, da Følgen ikke viser sig førend eet Aar er gaaet, ofte først efter to eller tre Aar, og al Vexel er Landmanden farlig, stedsse idetmindste Koftbar.

Hesteavl en er i Jylland ikke ubetydelig, og indbringer Landet aarlig skjønne Summer. Vel er denne Handel i flere Aar ikke gaaet efter Ønske; om Aarsagen ligger i Hestens Bestaaffenhed eller Mangel paa Søgning derefter, eller i begge Omstændigheder, kunde af Sagkyndige let udfindes; her maa den Formodning være nok, at Hestens Priis i Almindelighed ikke opveier Omkostningerne, som de indtil 4de og 5te Aar forarsage.

Paa samme Maade forholder det sig med Faare- og Svineavl en, saa at den jydske Landmand ikke har den rene Intægt deraf, som han burde opnaae.

Agerdyrkerne i Jylland have længe følt Nødvendigheden af at fremstribde med Lidsalderen. Forholdene til andre Lande have forandret sig; for 50 Aar siden f. Ex. udførte Danmark saltet Kjød og Fedevare til Nordamerika, og nu

forsyner dette Land alle Torve i Europa rigeligt dermed; hvilken Omvæltning i Handelen!

Vor allernaadigste Regjering har vistnok for længe siden bemærket disse Mangler; det viser dens Omsorg for at indføre en bedre Race af Heste, Hornkvæg og Faar, dens Omhu for at oplive vor Skibsfart og Handel ved Traktater med andre Lande, hvoraf Frugterne først efterhaanden kunne vise sig, men heller ikke ville udeblive.

H. C. Valentiner
til Gjeddesbahl.

Udsigt over Landhuusholdningssekskabet's Forhandlinger fra 1ste Julii 1822 til ultimum Junii 1828.

(Sluttet.)

Hvert Aar indløbe endnu til Selskabet mange Anmeldelser angaaende udviist Flid i Jordbrugget, m. v., og om det end altid maa interessere Selskabet at erfare deslige agtværdige Bestræbelser, er dog en stor Deel af de anmeldte Forretagender ikke af det Omfang eller af den Natur, at de, efter Selskabets nærværende Virkemaade, kunne give Udgang til at belønnes. Smidlertid har Selskabet dog i de 10 Aar 1819: 1828 havt Leilighed til at uddele følgende Præmier for praktisk Flid: 12 af sine Medailler i Guld, 31 Sølvmedailler, 109 Sølvbægere, og Pengepræmier til Beløb 2270 Rbd. De Gjensstande, for hvilke disse Udmærkelsestegn og andre Belønninger ere givne, have fornemmelig været: planmæssig Drift, Sommerstaldfodring, forskjellige Jordforbedringer, Havedyrkning, tagbedækte Faaresolde paa Færøerne (hvorfor Pengepræmier i nogle Aar vare udlovede), Huus-

flid, adskillig Industrie. De, som siden 1820 ere belønnede eller understøttede, ville i det Følgende blive nævnte, saaledes som tilforn allerede er sleet for den foregaaende Tid i tidligere Hefter af disse Tidender.

Blandt de praktiske Foretagender, hvortil Selskabet i flere Aar har søgt at opmuntre ved udlove Præmier, ere følgende tvende, som, udførte paa rette Maade, kunde bidrage til at bringe Lys over nogle for den praktiske Landøkonom interessante Gjenstande; det ene er sammenlignende Forsøg til at afgjøre forskjellige Foderurters og Rodfrugters indbyrdes Værd med Hensyn til Frembringelse af Kjød og af Mælk; Selskabet har ønsket at Forsøget ikke maatte sleet med mindre end 6 Køer, der Sommeren igjennem maatte være de samme; til Vinterforsøget kunde derimod gjerne 6 andre vælges, men siden ikke ombyttes; det andet var sammenlignende Forsøg for at udfinde bestemte Regler for Saaefornets Mængde til et givet Areal. — Foretagender af denne Slags iværksættes neppe alene for Præmiens Skyld, men det er fornemmelig Interesse for Sagen, der maa fremkalde dem, saa meget mere som isærdeleshed det første kunde medføre nogen Dpoffrelse og altid kræver et aarvaagent og uafbrudt Tilsyn, som kun saa Agerdyrkere have Lyst og Veilighed til at paatage sig. Det er derfor ei at undres over, at endnu

Ingen, saavidt Selskabet bekjendt, har fulgt dets Opmuntring til at anstille de førstnævnte Forsøg. — Opgaven angaaende Forsøg med Saaes Fornets Mængde er atter indbraget, efter at kun een Mand, nemlig Møller og Dannebrogsmænd Wulff i Nebel Mølle ved Kolding, havde i den Anledning modtaget et Ugtelsestegn fra Selskabet.

*

*

*

I lang Tid var den forædlede Faareavl i Danmark alene indskrænket til den finuldede Faareflok, som for Kongelig Regning holdtes ved Schæferiet paa Esrom. Bante til at avle Sæd og have Meierie eller Studehold, syntes vore Landmænd ikke at have Lyst til eller Sands for hiin Industriegren. Først i de senere Aar vakte Opmærksomheden derfor, i det man overbeviste sig om, at den, ved Uldens Fiinhed udmærkede Merinorace meget vel trives paa dansk Grund, naar man behandler den paa rette Maade, og i det man indsaae Nødvendigheden af at lægge Vind paa mere lønnende Grene af Landøkonomien i en Tidspunct, da de Producter, som denne ellers rige Erhvervsfilde hidtil ydede, gav saa lidet et Udbytte. — I det sidste Decennium fremstode adskillige private Schæferier af finuldede Faar, især i Sjælland; nogle af dem ere betydelige og i bestandig Tilvæxt, og den

foræblede Faareavl udbredte sig i det Hele med raske Skridt, ogsaa i de øvrige Provindser.

Men uagtet denne Erhvervsgeen med Rette kunde antages i og for sig selv at være fordeelagtig, og vi desuden i denne Henseende havde flere tydske Staters, især Sachsens, opmuntrende Exempel for os, — saa viste dog snart Erfaringen, at de Forhold, under hvilke den skal kunne trives, hos os endnu ikke fandt Sted. Eierne af de finuldede Faareflokke klagede alle over, at de ikke kunde faae deres Uld affat til Priser, der svarede til dennes Værd. Denne ei ugrundede Klage hidrørte fra den liden Søgning, som Raceulden her fandt; thi naar de Kongelige Klædemanufacturere undtages, hvilke langt fra ikke have Brug for al den Race-Uld, vore Schæferier kunne levere, saa er den Quantitet, som deraf forresten her kan sælges, ikke betydelig. De private Fabrik-Entrepreneurer bidroge kun lidet til Uffætningen; de fleste af dem mangle Fonds, og næsten alle misbøde de Sælgerne. Til fremmede Steder fandt denne Uld endnu ikke Vej; thi ingen af vore større Handlende havde besat sig med denne Vares Forsendelse.

Saalænge Landmændene skulde affætte deres Producter directe til Forbrugeren, kunde disse aldrig blive nogen søgt Handelsvare, mindst i Udlandet. Først naar den Handlende træder til som Mellemmand imellem Producenten og For-

brugeren, kan dette ventes. Men, som sagt, intet af vore Handelshuse fandt det Umagen værd, eller torde indlade sig paa, at gjøre vor Raceuld til en Gjenstand for sine Speculationer, — vel fornemmelig fordi den er et Material, hvis Frembringelse endnu var saa ny hos os, som ogsaa fordi ikkun saa af Producenterne kunde paatage sig Leverancer af nogen Betydning, — og det er saaledes intet Under, at Schæferi-Eierne savnede et fordeelagtigt Marked for denne Artikel, som Aar for Aar frembødes i større Mængde. Det var altsaa at befrygte, at de allerede bestaaende Schæferier maatte gaae til Grunde, og at Landmændene i Almindelighed afskrækkedes fra at besatte sig med den forædlede Faareavl, saafremt der ikke tænktes paa Midler til at skaffe en nogenlunde lønnende Udsættning for Raceulden. I denne Henseende var blandt andet i 1822 fremkommet Forslag til Organisation af offentlige Uldmarkeder, hvor Sælgere og Kjøbere kunde mødes for at falbyde, skue, vælge og købe Ulden, og høre Sagkyndiges Dom over dens Fortrin eller Mangler som god Handelsvare, hvorom endnu flere danske Landmænd fattes den fornødne Kundskab. Om flige Markeder nogensinde kunne komme i Stand her til Lands er uafgjort; men at de nu vilde være aldeles hensigtsløse, er sikkert; thi det, som fører Kjøbere til et Marked, fattes her, nemlig et

tilstrækkeligt Antal af Sælgere. Productet af 12000 til 14000 Faar af forædlet Race, eller nogle og tredive tusind Pund Uld aarlig, kan i eet Aar opvædes paa en Snees Bævestole (omtrent 1600 Pd. paa hver); et Quantum altsaa, der ikke kan blive Gjenstand for eet Marked, end sige for flere. Af dette Quantum kjøbet desuden det Kongl. militaire Uldmanufactur en stor Deel. — Preussens, Frankrigs og Østerrigs Uldmarker vare en Virkning af en stor Uldproduction, men ikke Aarsagerne dertil. Et Begreb om dens Betydning i Preussen giver blandt andet det Factum, at der paa et Uldmarked i Berlin er fremkommet et Quantum, hvortil der behøvedes mere Plads end et af Kjøbenhavns største Torve kan afgive, for at Kjøberne kunde faae Leilighed til at skue og vælge. —

Imidlertid tiltog Forlegenheden for at faae især de mindre Partier Uld affatte. Dette bevægede Selskabet til at gjøre det første Skridt for at forsøge at afhjælpe Schæferi-Giernes Trang, og da det Middel, som man under daværende Forhold ansaae for det meest passende til Dismedets Opnaaelse, var at faae indrettet en Uldhandel, hvor Schæferi-Gierne kunde indlevere deres Uld til Sortering og mulig Forhandling, udstødte Selskabet i Mai Maaned 1824 en Beskjendtgjørelse i offentlige Tidender, hvorved disse Mænd aabnedes Udsigt til ved dets Mellemkomst

at faae affat den Raceuld, som de ikke paa anden Maade kunde faae solgt, naar de foreløbigen indsendte Prøver deraf til Selskabet. I Kundgjørelsen tilføiedes, at Ulden maatte være vasket paa Faarene, forinden den afklippedes, og isørigt være reen, tør og fri for fremmede Dele; samt Bug-, Been- og Laar-Ulden være forteret fra. Desuagtet viste de fleste Prøver, som derpaa indsendtes, at Ulden ikke var reen vasket eller tilbørligen skyllet før Klippingen, hvorfor Selskabet gjennem Aviserne gjorde Schæferi. Eierne opmærksomme paa denne Mangel i Behandlingsmaaden, hvorved Uldens Affætning, især til Udlandet, vanskeliggjordes.

Efter denne første Dpfordring indleveredes i 1824 circa 28,000 Pd. Uld, som, paa et lidet Quantum nær fra Fyen, var fra sjællandske Schæferier. Da Selskabet selv intet Locale havde, hvor den indleverede Uld kunde sorteres, saa blev Sorteringen, med vedkommende Autoritets Samtykke, i det første Aar udført paa St. Hans Hospitals Bygning, den saakaldte Ladegaard, udenfor Stadens Nørreport, og bésørget af de derværende Arbeidere, imod Godtgjørelse og under behørig Tilfyn.

Det vilde ikke lykkes at faae det hele Quantum affat til indenlandsk Brug; og da man pleier at opnaae høiere Priser for en Vare, naar den søges hjemme, end naar man er nødsaget

til, paa Lykke og Fromme at søge Affætning ved dens Forsendelse til fremmede Steder, saa lod Selskabet, for om muligt at erholde Bestillinger paa Ulden, affende Prøver deraf til nogle Handelspladse i Tydskland, Engeland og Nordamerika. Derpaa indløb Ordre fra Boston paa et meget større Quantum, end der til Selskabet var indleveret. Den tilbudne Priis fandtes nogenlunde antagelig, men Udsørselstolden af de simpleste Sorter vilde Modtageren ikke bære. Imidlertid troede man at burde benytte Leiligheden til at faae den tilbageværende Uldbeholdning realiseret, især da det Handelshuus her i Staden, hvorigjennem Ordren var indløben, tilbød at ubrede det Halve af Toldens Beløb for denr. Beholdning.

Paa dette første Forsøg med at bringe en Uldhandel i Gang, havde Selskabet en Dødsfrelse af over 1400 Rbd., som hidrørte deels fra Udgifter ved Uldens Emballering, Sortering m. v., deels fra erlagt Told af den udførte Uld, deels fra et Partie Ulds mindre heldige Forhandling i England, o. s. v.

Mod Slutningen af 1824 tog man under Overveielse, om Selskabet burde fremdeles virke for dette Anliggende, eller lade det beroe ved hiint Forsøg og ganske overlade Schæferi:Gierne til deres egen Skjæbne. Man forudsaae, at i sidste Fald vilde Schæferi:Giernes, især de min-

bres, Stilling blive saare mislig, saa meget mere som de allerede oprettede Schæferier vare i bestandig Tilvæxt og der stedse fremstod flere nye. Man antog ogsaa, at det vilde være gavnligt, om vor Raceuld blev bekjendt i Udlandet, hvor den muligen vilde finde Bifald. Ifølge hiin Ordre fra Amerika var der aabnet Veilighed til Affætning for et betydeligt Partie, og denne Veilighed troede man at burde benytte, ikke blot paa Grund af den siebliklige Indtægt, som der ved udenrigs fra vilde tilflyde Landet, men endmere fordi en sikker Affætning muligen kunde aabnes i Fremtiden til en Verdensdeel, hvor Manufacturer saa at sige dagligen opstaae og hvor Millioner Pund Uld forbruges; det var endog at haabe, at Amerikanerne, naar de med Fordeel kunde forhandle deres Ladninger her, tilige vilde kjøbe vor Uld og hvad andet, saavel af østersøeske som af vore egne Producter, hvorpaa de her maatte finde Priserne convenable, istedetfor at de hidtil havde søgt til Handelspladse længere inde i Østersøen.

Med Hensyn til alt dette; og da ingen af vore Handlende endnu syntes at ville besatte sig med den indenlandske Raceulds Forhandling, besluttede Selskabet at vedblive for det første med den begyndte Uldforhandling, og udstædte derfor under 22de Januar 1825 en ny Bekjendtgjørelse til Schæferi=Cierne i den Henseende, og hvor-

ved de underrettedes om, at Selskabet kunde forskaffe følgende Priser for Pundet af velbehandlet Raceuld: for Prima Sort $25\frac{1}{2}$ $\text{\$}$., Secunda $23\frac{1}{2}$ $\text{\$}$., Tertia 17 $\text{\$}$., Quarta 11 $\text{\$}$., alt Hamborg Banco, naar Ulden indleveredes inden Februar Maanedes Udgang 1825.

Selskabet har, af Omsorg for vore Schæferier, vedblevet at modtage til Forhandling al den vaskede Raceuld, som i de siden forløbne Aar blev derfra indsendt til dets Uldmagazin. I de første Aar har Selskabet alle Omskostninger ved Sorteringen og Forhandlingen, tildeels fordi det dengang endnu ei var muligt forud at bestemme, hvormeget disse kunde udgjøre. Men senere vedtoges, at Schæferie-Eierne selv skulde bære disse Udgifter. Det Nærmere herom erfares af nedenansførte Conditioner:

”Det Kongelige Landhuusholdningselskab imodtager forædlet og forsvarligen vasket og ffyllet Race-Uld til Forhandling, naar vedkommende Schæferie-Eiere ikke paa anden dem fordeelagtigere Maade selv kunne affætte den, og derfor ønske den oplagt til Forhandling ved Selskabet. Vilkaarene ere følgende:

- 1) Ulden afleveres i det til Uldmagazin leiede Pakhuus i Gaarden No. 74 bag Børsen, imod Qvittering af den ved Uld-Magazinet sammesteds antagne Betjent.
- 2) Saa hastigt som det, efter de locale Om-

- stændigheder, vorder gjørligt, bliver Ulden forteret og derefter taxeret af tvende ders til udvalgte Fabrikanter.
- 3) Af den Taxations-Summa, hvortil Ulden saaledes ansættes, kunne Eierne af Selskabet erholde tillaans det Halve, imod derfor at godtgjøre Selskabet 4 pCt. Rente pr. Anno indtil Uld-Partiet vorder realiseret.
 - 4) I Magazin-Dmkøstninger, hvorunder hører Pakhuusleie, Arbeidspenge, Sorterer-løn, Løn til Magazin-Betjenten, Udfus-rance mod Ildsvaade, m. m., beregner Selskabet sig indtil 4 pCt. af den Summa, hvortil den indleverede Uld ved Salg udbringes.
 - 5) Naar Ulden er forteret og saaledes oplagt paa Magazinet til Salg, staaer det Eierne frit for at sælge deres Uld til hvem de maatte ønske og ansee det fordeeligst, imod at Beløbet, eller den Deel deraf, som derpaa er laant, indbetales til Selskabet tilligemed Magazin-Dmkøstninger og Renter; men forsaavidt vedkommende Eiere overlade Forhandlingen til Selskabet, stæer denne efter de Priser, hvortil Ulden efter forestaaende No. 2 og 3 er taxeret. Forsaavidt gunstigere Handels-Conjuncturer maatte give grundet

Anledning til at forhøje Priserne, vil Selskabet søge den mueligste Fordeel opnaaet; hvorhos dog Selskabet forbeholder sig Ret til, naar større Partier paa een Gang og til solide Kjøbere kunne affættes, da at sælge nogle Procent under Taxationspriserne.

I Uld-Magazinet skal til enhver Tid findes en af Selskabet autoriseret, gjennemdraget og forseglet Protocol, hvoraf enhver Bedkommende kan erfare hvorledes Affætningen er fremmet.

Enhver, som, paa forestaaende Bilskaar, indleverer Uld til Selskabets Magazin, erholder til sin Efterretning et Exemplar af disse Conditioner, og forsyner med sin Underskrift et andet Exemplar, til Beviis for, at han i eet og alt og uden noget Forbehold, dermed er tilfreds."

I Uldmagazinet er enhver Schæferi-Giers Parti efter Sorteringen blevet opbevaret for sig, saaledes, at det beqvemt kunde tages i Diesyn af Eysthavende. Der er ialt dertil indleveret følgende Partier Uld, fra 52 større og mindre Schæferier i Sjælland, 15 i Sylland og 10 paa Verne:

i 1824	28,028	Pd.
i 1825	44,118	—
i 1826	30,114	—
i 1827	12,082	—
i 1828	11,534	—

Tilsammen . 125,876 Pd.

Transport 125,876 P^b.

Deraf forteret:

a) vasket prima .	6,463 P ^b .
secunda	19,802 —
tertia .	36,448 —
qvarta .	31,792 —
simplere Uld	16,332 —

b) uvasket og Affalds:

Uld 2,776 —

Af den i 1827 og 1828
indleverede Uld er en
Deel igjen i usorteret
Stand tilbagetaget af
Eierne, og en anden
Deel henlaae usorte-
ret ved Slutningen
af 1828.

Fra Magazinet er solgt:

a) til indenlandsk Brug

prima .	2,259 —
secunda	6,601½ —
tertia .	17,026½ —
qvarta, samt uva- sket og Af- falds Uld	} 25,283 —

er 51,170 P^b.Eateris 125,876 P^b.

Transport 125,876 Pbd.

b) til Udlandet solgt
eller affibet:

prima . . . 2,231 Pbd.

secunda . 10,525½ —

tertia . . 17,431 —

quarta . . 23,341½ —

53,529 Pbd.

ialt solgt 104,699 Pbd.

af Eierne tilbageeta-

get for af dem selv

at forhandles . . 12,651 —

Afgang ved Sorter-

ring, Indsvinding,

m. v. 990 —

118,340 —

Ved Udgangen af 1828 havde i Behold 7,536 Pbd.

De Schæferie-Eiere, som til Selskabet have indleveret de største Partier Uld, have været: Kammerherre Grev Lerche til Lerchenborg, Grevinde Dannefskiold Samsø, Inspecteur Meyer paa Jægerspriis.

Blandt de større Partier, har Kammerherre Grev Leres Uld været den meest forædlede; og Grevinde Dannefskiolds den bedst vaskede. Blandt de mindre Partier har Ulden fra Baldbyegaard (tilhørende Hs. Excell. Geh. Statsminister Ste-

mann) udmærket sig som den, der i Forhold til Partiets Størrelse, indeholdt størst Mængde af sin Uld.

Formedelst Uldpriserne's betydelige Dalen var det ikke muligt strax at finde passende Udsætning for al den Uld, der var bleven indleveret i 1825 og de to paafølgende Aar. Den henseende derfor, paa smaae Partier nær, som efterhaanden kjøbtes af herværende Klædefabrikanter, usolgt i Foraaret 1827. Da der, paa Grund af vore Klædefabrikers indskrænkede Drift, muligen endnu vilde hengaae lang Tid inden denne Uldbeholdning her i Landet kunde finde Kjøbere til nogenlunde antagelige Priser, og Udgifterne til Pakhuusleie o. s. v. ved Uldens lange Hengilgen paa Magazinet omsider kunde opløbe til en Sum, der ikke stod i Forhold til Uldens Tid efter anden paa Markedspladsene valende Værdie, holdt Selskabet for, at man burde søge den forhandlet i England, og næsten alle vedkommende Schæferie-Giere, som derom bleve adspurgte, (da Forsendelsen i alt Fald maatte stee for deres Regning og Risiko) vare heri enige. I Foraaret 1827 affendtes altsaa circa 21000 Pd. Uld til Handelshuset Wilson i London, igjennem hvilket man havde al Aarsag til at vente Ulden forhandlet paa bedste Maade. Partiet blev ogsaa realiseret, men de for Ulden opnaaede Priser, hvorfra desuden afgik 23 Procent i Omkostning

ger, Fragten iberegnet, svarede ikke til Forventningen.

En Deel af den i Aaret 1827 til England affskibede Uld sendtes med et engelsk Fartoi, som strandede underveis, men da den, ligesom det Øvrige, var assureret, lode Eierne intet Tab derved.

Et andet Partie Uld blev i 1828 affendt til nogle andre engelske Handelshuse (Sieveking, Preller & Gabain og Flere i London), hvorfra en Deel siden er afgaaet til Amsterdam; men derover er endnu ingen endelig Forhandlingsregning modtagen.

For at kunne give Schæferie-Eierne Forskud paa Betalingen for den indleverede Uld og for at kunne bestride de øvrige foresaldende Udgifter ved Uldmagazinet, har Selskabet, som ikke var i Besiddelse af de dertil fornødne contante Penge, maattet optage Laan i Nationalbanken, af hvilket den største Deel er efterhaanden tilbagebetalt, og Resten kan blive det saasnart den Uld, der endnu haves i Behold, er forhandlet og betalt, og de udestaaende Fordringer indkomne.

Uagtet Schæferie-Eierne siden 1825 ordentligviis skulde bære alle Udgifterne ved denne Uldforhandling, saa er Selskabet dog ligesaa lidet i de senere Aar som i det første blevet aldeles skadesløst derved, fordi det fortrinligen har havt Schæferie-Eiernes Interesse for Die. Selskabets Tab hidrører blandt andet derfra: a) at det ikkun har beregnet sig 4 pCt. i Rente af de paa

den indleverede Uld ubetalte Forskud, medens det selv har maattet forrente det i Banken optagne Laan med 5 pCt.; b) at Magazin=Omkostningerne beløbe sig til mere, end det, Selskabet derfor har ladet sig godtgjøre, og som kun var 4 pCt. for eengang, uden Hensyn til om Ulden havde henligget eet eller flere Aar inden den kunde blive solgt; c) at der for de mindre Partier Uld, som Eierne selv kort Tid efter Indleveringen have fundet Kjøbere til, ingen Magazinomkostninger ere beregnede.

Det var i Betragtning heraf, at H. M. Kongen, paa Geheime Stats- og Finants- Minister Møstings Forestilling, ved Resolution af 25 Dec. 1827 allernaadigst bevilgede Selskabet en Sum af 900 Rbd. af Finantskassen, som Bidrag til at dække dets Omkostninger ved denne Uldforhandling.

At der i de sidste 2 Aar er indleveret et betydeligen mindre Partie Uld til Forhandling, end i de foregaaende, tør vel isøvrigt ansees som et Beviis paa, at vore Klædefabrikanter, som tilforn forskreve fremmed Uld til finere Klæder, have begyndt at erkjende den danske Raceulds Ljenlighed dertil, saa at Schæferi-Eierne i de senest forløbne Aar, bedre end tilforn, fandt Regning ved at affætte deres Uld directe til Fabrikkerne. Har Selskabet end, ved at inblade sig i denne Uldforhandling, bragt et ikke ubetydeligt

Dffer, saa har det dog den Fyldestgjørelse at have efter Evne bidraget til at opretholde de indenslandske Schæserier, hvis Stilling, uden denne Foranstaltning, havde bleven endnu misligere, end den nødvendigen maa være som Følge af de sunkne Uldpriser. Selskabet troer ogsaa at have banet Veien til at faae den danske Raceuld bragt til at blive en Gjenstand for Handelen, om man end maa erkjende, at ligesom denne Uld endnu staaer meget tilbage i Forædling (dette viser blandt andet det ovenansførte Resultat af den paa Magazinet besørgeede Sortering, i det den første Deel af den indleverede Uld har været af de simple Sorter), især ved Siden af den sachsiske Merinould, saaledes bliver ogsaa endnu meget tilbage at ønske i Henseende til Uldens Sortering efter de Regler, som ere antagne af fremmede Uldhandlere. I begge Henseender vil det af Hofjægermester Brun forfattede og i 1827 af Landhuusholdningselskabet belønnede og udgivne Skrift, der er udarbejdet med særdeles Hensyn til Betingelserne for den fine Ulds forbeholdtste Affætning, formeentligen kunne stifte Nytte.

Under Ventilationerne angaaende Midlerne til at lette den danske forædlede Ulds Affætning har der ogsaa været Tale om at andrage paa Dphævelse eller Nedsættelse af den ved denne Vares Udførsel til fremmede Sted paabudne Told,

der udgjør 4 Sk. Sølv pr. Pund. I den Anledning bemærkedes, at da Udførsel af saadan Uld ikke tilforn havde fundet Sted hos os, og denne Artikel egentligen kunde betragtes som en ny Frembringelse, hvis Forhandling ikke havde givet Statskassen nogen Indtægt, saa kunde samme intet Tab siges at lide ved Toldfriheden forsaavidt som Toldindtægten af Uld ordentligviis maatte blive den samme som før. Men paa den anden Side maatte det blive vanskeligt, ja umuligt at føre den nødvendige Control hermed, og det var derfor at befrygte at megen Besvigelse af Toldintraderne vilde finde Sted. Bestemtes det end, at Raceuld alene maatte udføres fra Kjøbenhavn, saa var det dog ikke muligt at kontrollere, at ikke ringere Uldsarter angaves at være Raceuld og udførtes som saadan; thi endog forudsat den redeligste Control, vilde det dog, især naar store Partier udførtes, blive et aldeles uoverkommeligt Arbejde at undersøge det hele Quantum Uld; man maatte lade det beroe ved en partiel Undersøgelse, og om da end en fjerde eller femte Deel af Partiet fandtes at indeholde Raceuld, kunde maaskee Resten være jydsk Uld. Naar desuden den jydsk Uld, som en langt ringere Varesort, kan bære hiin Udførselstold, maatte vel antages, at den kostbarere Raceuld saameget bedre kunde det. Skjøndt det herved maatte tages i Betænkning, at der hidtil produceredes meest

af den simpleste Raceuld (quarta), som ikke betales meget dyrere, end den jydsk, og at denne sidste alt længe har været Gjenstand for udenrigsk Handel, medens man derimod ikke for det første turde vente samme Søgning efter Raceulden, saa fandtes dog de anførte Grunde imod at tilraade nogen særdeles Begunstigelse for Raceulden ved dens Udførsel overveiende. Derimod troede man, at Uldforædlingen i Danmark maa skee snarere turde ventes opmuntret og begunstiget ved en Nedsættelse i den Udførselstold, der hviler paa Uld i Almindelighed. Efterat Landhuusholdningselskabet, i Anledning af tvende Schæferie-Gieres Andragender om at estergives den erlagte Told af nogen udført Raceuld, havde i 1828 henstillet dette Anliggende til det Kongl. General-Toldkammer og Commerce-Collegii nærmere Overveielse og Afgjørelse, modtog Selskabet en Skrivelse, hvori Collegiet yttrede: "at, især da Virkningen paa Raceuldens Affætning i det mindste vilde være meget tvivlsom, maatte det findes betænkeligt at foranledige en Nedsættelse i en saa betydelig Indtægt for Statskassen som hiin Toldafgift, saalænge der ikke med Visshed erfares Mangel i Affætningen af den almindelige danske Uld paa Grund af den nærværende Udførselstold og dette er neppe at befrygte ved denne for flere Fabriker i Udlandet fornødne Artikel."

* * *

Fra de to Planteskoler, som Selskabet har laabet anlægge til Træplantnings Fremme blandt Bønderne især paa Kjøbenhavns Amt, den ene i Aaret 1809 paa Besterfælled, den anden i Aaret 1811 ved Uvedøre, vedbliver Selskabet at overlade baade forædlede Frugttræer og vilde Træer til Bønderne for en billig Priis, nemlig: Frugttræer for 12 β . Stykket, vilde Træer for 1 à 2 β . Stykket. At Træerne ikke her fra Amtet søges saa stærkt, som for 10 Aar siden, vidner om, at Havedyrkningen hos Bønderne her ikke gjør nogen synderlig Fremgang og langt fra ikke saa megen, som den kunde og burde i Nærheden af Hovedstaden. Selskabet lønner endnu en Gartner for at anlægge nye Haver for Bønderne og give dem den fornødne Veiledning i denne Sag. Der tælles i Omegnen af Staden omtrent 160 større og mindre Bønderhaver, som ere fremstaaede ved Selskabets Medvirkning; af disse ere omtrent 60 anlagte siden 1818. Til de øvrige Provindsfer, især til Jylland, er leveret adskillige Tusinde Træer fra disse Skoler.

* * *

I mange Aar havde Selskabet udlovet Præmier for sluttede Plantninger af vilde Træer paa Bondejord i skovløse Egne, men uden synderlig Følge, hvorfor det nu søger at fremme denne baade i oekonomisk Henseende og til Egnenes Forskjønnelse vigtige Sag ved at udlove en Penge-

hjælp dertil, nemlig 50 Rbd. for 4 Skpr. Land, og $\frac{1}{2}$ mere for hver Skjeppe Land, den til Beplantning bestemte Lod er større, indtil Arealet udgjør 2 Tdr. Land geom. M.; thi noget betydeligen forsøget Bidrag til Skovanlæg af større Omfang kunde overstige Selskabets Evne. Loden maa være forsvarligen indhegnet inden Plantningen begyndes; Hjælpen fordeles paa fire Aar og de Understøttede sættes under Tilsyn, for at Selskabet kan saa vidt som muligt være sikkert paa, at Plantningen udføres hensigtsmæssigen, og tilbørligen vedligeholdes. For at især M. mucen i Jyllands Hebeegne kunde faae Kundskab om at en saadan Hjælp var at erholde, lod Selskabet i 1827 trykke en særskilt Bekjendtgjørelse derom, som sendtes til alle Sogne i Provindsens nordlige og vestlige Amter. Siden 1822, Aaret efter at denne Understøttelse for første Gang blev udlovet, ere ialt 24 Bønder udsæete til at nyde Andeel deri; for dem alle udgjør den et Beløb af 3,380 Rbd., hvoraf en Deel er ubetalt. Hos de Fleste af disse Mænd er indtaget 2 Bønder Land eller derover til Beplantning. En af Skovrider Bang paa Alheden forfattet Veiledning til Træers Opelsning paa de jydskke Heder har Selskabet i denne Tid ladet trykke og omdele for derved om muligt at vække mere Sands for Eagen og udbrede den nødvendige Kundskab om den rette Fremgangsmaade ved Anlægget af slike smaae Plantninger.

Paa sine Steder i Jylland synes Sands for Havedyrkning og Træplantning at være vakt; men en af Hindringerne for Sagens Fremme har hidtil været, at der savnedes Planteskoler. Naar unge Træer og Stiklinger oversendes fra de Kongelige eller fra Landhuusholdningssekskabets Planteskoler, da ere de altid udsatte for at lide under den lange Transport, især da denne som oftest maa skee i en ublid Aarstid; Uleiligheden og Bekostningen bliver i alt Fald større, og Planterne, opelskede under et lunere Klima, vel og stundom i en bedre Jordbund, lykkes desuden sjeldent saa vel som naar de ere frembragte i den Egn, hvor de skulle udplantes. At opelske Træer af Frø og Kjerner, er maa skee den Wei, man i Almindelighed helst burde gaae, men den forekommer de fleste at føre for seent til Maalet og desuden er det ofte vanskeligt at erholde paalideligt godt Frø i tilstrækkelig Mængde. Planteskolers Anlæg, især i skovløse Egne, er derfor en Sag af Bigtighed. Blandt de Mænd, som i denne Henseende have gjort sig fortjente, er Consistorialraad Bjerregaard, Sognepræst til Hjerminde, See og Hjorthede Menigheder i Middelfom Herred, Viborg Stift. Paa den til hans Præstegaard henlagte Hebe begyndte han i 1814 at anlægge en Plantage, 7 Tdr. Land stor, hvorfra han nu i flere Aar har bortskænket en Mængde Frukt.

og Skovtræer, meest til Bønder. Paa Selskabet's allerunderdanigste Forestilling bevilgede H. M. Kongen ham i Aaret 1825 en Sum af 600 Rbd. r. Sølv af Finantskassen, deels som en Godtgjørelse for hans Opoffrelser i den Anledning og deels som en Understøttelse til at fortsætte hans almeennyttige Bestræbelser i dette Fag, paa Vilkaar at han i et Tidsrum af 2 à 3 Aar uden Betaling skulde udlevere 100,000 funde Naale, og Løvtræer samt give Bedkommende Anviisning til Træernes rigtige Udplantning og Behandling. Han har derpaa indsendt til Selskabet specificerede Fortegnelser over de i 1826 og 1827 gratis udleverede Træer og over de Mænd, der have modtaget dem, tilligemed disses Tilstaaelser. Ifølge disse Efterretninger udgjør det hele Antal af Planter, som han i disse to Aar har bortskjænket, 123,626 Stk., deriblandt circa 6,500 Frugttræer, Resten Naale og Løvtræer af forskellige gode Slags, dog fleest Naaletræer, saaledes: 47,743 Gran-, 23,618 Fyrre- og 20,992 Lærkeplanter. Han har veiledet til den rigtige Omgangsmaade med Forædlingen af Frugttræerne, forsaavidt han ikke selv eller ved Andre har kunnet overkomme dem inden Udleveringen. Til Lettelse for Bedkommende besørger han selv Træerne opgravede, indpakkede og transporterede enten til Viborg eller Randers uden nogen Bekostning for hine,

Skjendt han boer $2\frac{1}{2}$ Mil fra den første og $3\frac{1}{2}$ Mil fra den sidste Bye. — I Sjyllands Stifts-
 aviser har han indrykket populaire Anviisninger
 og Opmuntringer til Træplantning, og da især-
 deleshed Naaletræer egne sig for de mange Lyng-
 banker og andre udyrkede Strækninger i Sjylland,
 men ofte mislykkes af Mangel paa den rigtige
 Fremgangsmaade ved deres Opelskning, har han
 i 1826 kundgjort en kort Underretning derom
 deels gennem Randers Amtstidende, og deels
 ved særskilte Aftryk, som han har udbeelt der,
 hvor denne Avis ikke holdes. Desuden har han
 i 1828 ladet paa egen Bekostning' trykke 2000
 Exemplarer af en ved ham forfattet kort An-
 viisning til Træavl, og uddeler gratis dette li-
 det Skrift blandt den danske Landalmue. — Da
 han saavidt muligt gaaer Andre tilhaande med
 Raad og Daad i denne Sag, og endog vel-
 villigen har understøttet enkelte Bønder med
 Paaen til at anlægge smaae Plantager paa He-
 debanker, hvoraf der i hans Egn gives man-
 ge, spores navnlig blandt Almuen derom-
 fring mere end sædvanlig Iver for dette gavn-
 lige Værk. — Efterat Hs. Majestæt havde igjen-
 nem Selskabet fremdeles ladet sig foredrage
 disse Consistorialraad Bjerregaards vedvarende
 Bestræbelser, som han forbinder med en nidkær,
 samvittighedsfuld Sagttagelse af sine egentlige
 Kaldspligter, bevilgedes ham under 29de April

1828 endvidere allernaadigst af Finantsklassen en Sum af 400 Rbd. som Understøttelse til at fremme hans almecennyttige Foretagender.

Til en Bomskoles Anlæg for Aalborg Stift og Amt har Skolelærer Jens E. Møller i Fjellerød, Gunderup Sogn ved Aalborg, nydt en Understøttelse fra Selskabet af ialt 200 Rbd. Sedler i Aarene 1824-1826, da han var anbefalet til Selskabet som en Mand, der viser megen Iver for og Indsigt i Havedyrkning og Træplantning. Til Anlægget benytter han endeel af sin Skolelod. — I 1827 lod Selskabet udbetale Proprietair Lemberg, som ligeledes stræber at virke for denne Sag, et foreløbigt Bidrag af 50 Rbd. Sedler til en Planteskoles Anlæg ved Boller Hovedgaard i Bønslyssel, og har desuden oversendt ham endeel Træplanter.

Selskabet har senere igjennem vedkommende Amtmænd søgt at opmuntre til flere saadanne Anlæg i Sjællands skovløseste Egne. — Iøvrigt er man bleven underrettet om, at ligesom der for nogle Aar siden anlagdes for offentlig Regning, under Conferentsraad, Amtmand Fayers Bestyrelse, en Planteskole i Thisted, fra hvilken nu aarligen udleveres en Mængde Planter, saaledes er der i 1827, med allernaadigst Understøttelse, begyndt paa et lignende Anlæg, 7 Tdr. Land stort, ved Hjørring, efter Amtmand Graahs Forslag og under hans Ledning, og til dette

Udlæg har Selskabet ogsaa gratis overladt en-
 deel unge Træer. Ved Kjøbstæderne Randers og
 Ebeltoft er der ogsaa nylig anlagt Planteskoler
 ved en i Træopelskning kyndig og virksom Mand
 Hr. W. Schallemose i Randers. — Af Træplan-
 ter har Selskabet endvidere i de senere Aar bort-
 skjænket adskillige til andre Mænd, som interess-
 fere sig for dette Udliggende, saasom til Kam-
 merraad og Amtsforvalter Caroc i Thisted, for
 igjen af ham at uddeles, til Præsterne Schøn-
 ning og Hoff i Hobroe-Eggen.

Ved disse og lignende Foranstaltninger er
 det at haabe, at den hidtil meget forsømte Træ-
 plantning vil efterhaanden komme i bedre Gang,
 noget, der er saa meget ønskeligere, som vore
 fleste Skove, navnlig de i Sylland, ere util-
 børigen medtagne siden dette Aarhundredes Be-
 gyndelse.

Det maa derhos være enhver Fædrelands-
 ven kjært at vide, at Hs. Majestæt Kongen per-
 sonligen interesserer sig meget for den omhand-
 lede Gjenstand. Et Beviis derpaa modtog Sel-
 skabet blandt andet, da det efter Hs. Majestæts
 Hjemkomst fra en Reise i Sylland, ved Rescript
 af 17 August 1824 allernaadigst paalagdes at
 afgive allerunderdanigst Betænkning: "om der ikke
 kunde være noget at gjøre til Opmuntring for
 Træplantninger paa Vestkysten, hvilke vel for-
 nemmelig af den Grund ere meget forsømte, at

Beboerne ikke forstaae at climatifere Træerne ved i Begyndelsen at skaffe dem tilstrækkeligt Lys.”

— Til Opfyldelse af denne Befaling nedlagde Selskabet følgende allerunderdanigste Betænkning:

At Træplantningen i den vestlige Deel af Sjælland er meget forsømt, hidrører uden tvivl især deraf, at de enkelte Prøver, som i denne Henseende ere foretagne, i Almindelighed mislykkedes. Grunden hertil er nok mere at søge i Jordbunden og climatiske Hindringer end i Beboernes Ulyst og Ukyndighed. Den største Deel af Sjællands Vestkyst er mod Havet begrændset af Sandbanker eller saakaldte Klitter, hvilke næsten alle bestandigen ere i en større eller mindre Bevægelse, alt i Forhold til Vindens Styrke og alt eftersom Naturen selv frembringer eller Menneskene plante deri saadanne Værter, som ved krybende Rødder standse Sandets Flugt. Paa disse Klitter er det neppe muligt at opelske høiere Træer, men derimod vel adskillige Buskarter; thi de sidste seer man paa flere Steder at forplante sig der uden Kunstens Hjælp, f. Ex. *Rosa spinosissima*, *Hippophae rhamnoides* og adskillige Pilearter. Ofte for Klitterne findes sædvanligen enten Heber eller Hedemoser. Man skulde troe, at Trævegetationen her bedre vilde lykkes, da man havde Grund til at formode, at Klitterne gave Læ for Planterne mod Vestvinden. Men ogsaa paa disse Strækninger er Skovplants

ning forbunden med store Vanskeligheder; thi deels forandre Klitterne ofte deres Form, og et Terrain, som havde Læ, kan paa een Nat ved stærk Storm undrages den, og deels er Jordbunden endnu ikke skicket til Træplantning; thi i Moserne er Underlaget sædvanligen Sand, og sjældent seer man der Buskarter, som i Sjælland ere hyppige i Moser, af sig selv at fremkomme. Underlaget paa de ommeldte Hedestrøg er næsten overalt Alen, som aldeles hindrer Vegetationen af alle Planter, hvis Rødder gaae dybt nok til at naae den.

J Henseende til de climatiske Hindringer, da ere Alle enige i, at det især er Vestvinden, som kuer Træplanterne. Foruden at den baade er skarpere og voldsommere paa Syllands Vestkyst, end i de øvrige danske Provindsler, saa er den uidentviol ogsaa hyppigere der, hvilket ikke blot nogle meteorologiske Observationer fra Bisborg, sammenlignede med dem fra andre Steder i Danmark, bidrage til at stadfæste, men ogsaa med Rimelighed lader sig forklare, naar man veed, at Hyppigheden af de vestlige Vinde stærkt tiltager fra Ost mod Vest i Europa; thi i Storbritannien ere de hyppigere end i Danmark, her hyppigere end i Rusland.

Det er bekjendt at Verne i Vesterhavet ere ligesaa blottede for Træer som Syllands Vestkyst, og at de ydre Skjær af den hele norske

Bestkyft ere i samme Tilfælde. Naafaldende er det ogsaa, hvorledes den øvre Grændse for Træerne, f. Ex. Fyrren og Birken, bliver i Norge lavere og lavere, jo nærmere de ere Havet. Endog i Syllands Østeregne, i Fyen, ja selv i Sjællands land seer man Spoer af Vestvindens skadelige Indflydelse paa Træerne, i det den mod Vest vendte Side af disse har et langt mindre frodigt Udseende. Alene heraf kan man slutte sig til hvor ødelæggende denne Vind maa være i de nøgne Vesteregne. Træer, som man der planter i Læ af en Muur eller af et Dige, opført til Beskyttelse for de unge Stammer, kunne trives godt, indtil de naae over Murens eller Digets Høide, og Vestvinden tillader dem da ikke at skyde høiere. Dette seer man paa mangfoldige Steder, blandt andet i Mindumgaard's Have ved Ringkjøbing, og deraf kan man letteligen forklare sig Aarsagen til, at Skove i disse Egne kun findes i Dalstrøg, som ere beskyttede imod Vestvinden; saaledes f. Ex. ved Nørholm ved Barde, hvor dog ogsaa det samme Phænomen viser sig, at naar nemlig Træerne naae op over de Bakker, som omgive Dalen, ere de ligesom afklippede af Vinden.

Det er saaledes udenfor al Tvivl, at man ved at skaffe Læ imod Vestvinden kunde faae Plantningerne til at trives, naar forresten Jordbunden er gunstig. Men ihenseende til Skov-

træer, da vil jo, under de fleste Localiteter, ikke kunne tilveiebringes Læ for dem, uden igjen ved Træer, og Spørgsmaalet er, hvorledes disse skulle blive beskyttede; thi, ifølge det nysomtalte, er det ikke nok, at Træerne have Ly medens de ere smaae, (hvilket kan skee ved Gjerder) skjøndt det vel er sandt at de da trænge meest dertil.

Imod Banskkeligheden af at frembringe Skov paa Heberne i Vesteregnet, har man vel anført, at der paa disse Steder før har været Skov, hvilket man slutter deraf, at hist og her endnu findes smaae Buske af Skovtræer, f. Ex. af Eg, endogsaa i temmelig sluttet Stand. Men denne Slutning er neppe rigtig; thi det er ikke beviist at disse Buske have været Træer eller at der har staaet Skov, hvor der nu er Krat, og ifølge Forsøg, man har gjort, f. Ex. i Nærheden af Endrupholm ved Grimstrup Krat, synes det afgjort, at naar slige Kratpletter indhegnes, blive vel Buskene noget større og frodigere, men udvore ikke til virkelige Træer.

Uagtet de mange Banskkeligheder, som ere forbundne med Træplantning paa Vestkysten af Sjælland, bør man dog ikke opgive alt Haab om et heldigt Udfald af et saadant Foretagende. Neppe er hele denne Strækning aldeles upassende for Plantning. Der, hvor Kysten mod Vestershavet fremspringer med Klint og hvor altsaa Jord-

bunden er af en anden Betskaffenhed end paa He-
 derne, og især hvor Landets Høide aftager fra
 Vest mod Ost, er Terrainet sikkert mere skikket
 for Træplantning. Derom vidne de Sagttagel-
 ser, man har om at Skove have eksisteret paa
 saadanne Steder, f. Ex. ved Agger i Thy, og
 maaskee ere saadanne Klinger, hvilke forhen vist
 have været meget større og udbredte, een af Års-
 sagerne til at der findes Skove i Vestsyssel. —
 Muligt var det vel og, at man ved Forsøg vilde
 finde, at nogle Træer kunde modstaae Vestvins-
 den, og i denne Henseende ere nok forskjellige
 Poppelarter at anbefale. Den under Benævnel-
 sen af Bøverasp bekjendte Poppelart, som fore-
 kommer vildvoksende i hine naturlige Plantager
 paa Heberne, er vel kun der buskagtig, men
 uidentviol er denne Art mere kjelen end andre
 Arter af Poppelslægten, f. Ex. den canadiske.
 Naar man ved denne eller ved andre Poppelar-
 ter kunde tilveiebringe Læ, da burde man bag
 disse plante Virk, og efter Jordbundens Betskaf-
 fenhed Naaletræer.

At Træplantning ikke overalt i de nøgne
 Egne af Jylland er ganske forgjæves, har des-
 uden allerede Erfaringen viist, og derom vil De-
 res Majestæt Selv have allernaadigst overtydet
 Dem ved at tage de Anlæg i Vestsyn, som ere
 udførte af Cancellieraad, Byfoged Lund i Sla-
 gen, Krigssassessor, Amtsforvalter Caroc i Thi-

sted, samt ved den Kongl. Plantage paa Alheden, under Skovrider Bangs Bestyrelse, o. fl. St.

Forresten er det ikke blot de Hindringer, der fra Naturens Side møde ved et Foretagende af denne Art, man har at overvinde, men ogsaa en meget vigtig fra Menneſkenes Side, nemlig Egegyldighed. Beboerne af hine Egne lade sig vanskeligen overbevise om, at deslige Anlæg kunne være nyttige, derfor anseer man det næsten for en Umulighed at holde Fred over Plantagerne; og uden Fred udrettes intet.

Med Hensyn til det Foranførte, vover Selskabet allerunderdanigst at foreslaae: om ikke et dueligt Subject kunde overdrages, paa offentlig Bekostning, at foretage en Reise i Sylland, for at anstille nøiagtige Undersøgelser om og hvor Træplantninger paa Vestkysten af denne Provinds kunde ventes at have et lykkeligt Udfald. Han maatte nødvendigvis besidde grundige Kundskaber om de forskjellige Træarters Natur, Dyrkningsmaade og den Jordbund, som de kunne tage tiltakke med; have Observationsgave og være lige langt fra Projectmagerie og Tilboielighed til at forkaste alt Nyt. Fornemmelig burde han bereise de ovenfor angivne Strøg, som efter al Formodning ere meest passende for Plantninger; dog var det maaskee ikke af Veien, at han først besøgte nogle af de Steder paa Vestkysten, hvor man alt med Held har forsøgt Træplantning.

Han vilde der kunne indsamle gavnlige Erfaringer, gjøre sig bekjendt med de locale Forhold, under hvilke Foretagenbet der er lykkes, og saaledes besbedre veiledes til at udfinde hvorvidt de samme Forhold forekomme paa andre Steder; derhos maatte han tillige være opmærksom paa, om ikke særegne Omstændigheder have fremkaldt det heldige Udfald af hine Forsøg.

Naar den Mand, der valgtes til at udføre dette Hverv, med de fornødne Indsigter forbandt Interesse for denne vigtige Sag, da turde man sikkert haabe, at han, ved at bereise de omtalte Egne, vilde sættes i Stand til at meddele de bedste Forslag. Disse kunde da for det første iværksættes ved Forsøg i det Smaa, hvoraf man vel maatte kunne ledes til sikke Resultater. Vilde man derimod i en saa vanskelig Sag strax virke i det Store, da kunne let betydelige Capitaller til Unytte gaae tabte; Forsigtighed og Overlæg kan i denne Henseende ikke noksom anbefales.

Den Udgift, som en Reise i det angivne Niemed vilde forvolde Deres Majestæts Kasse, kan ikke blive betydelig, og i alt Fald kun en ringe Opoffrelse til et almeennyttigt Formaal. Men høist magtpaaliggende er det at træffe et rigtigt Valg af det Subject, til hvem Arbeidets Udførelse betroes. At der blandt Deres Majestæts forstkyndige Embedsmænd findes en eller

anden ung Mand, som besidder de Egenskaber, hvilke dertil udfordres, kan Selskabet ikke betvivle.

Om der i sin Tid burde tages skjærpede Forholdsregler fra det Offentliges Side, for, hvis noget Skov anlæg i Vesteregnet kommer i Stand, at sikke det imod Ufred, maa Selskabet alene henstille til Deres Majestæts allerhøieste Bestemmelse."

Af en til Selskabet i August Maaned 1825 indkommen Forestilling fra Skovrider Bang ved de Kongelige Plantager paa Alheden, erfarede det, at Hans Majestæt havde allernaad. paalagt ham at foretage en Reise som den allerunderdanigst foreslaaede, og dernæst igjennem Selskabet at fremlægge allerunderdanigst Beretning og Forslag, som paa samme Tid indkom. Deraf saaes, at han i Vinteren og Foraaret 1825 havde bereist Thy, Mors, Egnen om Lemvig, Ringkjøbing og ind i Ribe Amt. Han havde fundet adskillige Steder tjenlige til Skov anlæg, men kun paa 2 Steder var han kommen i nogen foreløbig Underhandling med Bedkommende om et passende Jordstykke. Det ene af disse Steder var en Hedestrækning paa Morsøe, omtrent 150 Tdr. Land stor, $1\frac{1}{2}$ Mill sydvest for Nykjøbing, tilhørende Eierne af Damsgaard og Sindbjerggaard; Jordbunden fandtes der særdeles god, og høie sammenhængende Bakker beslyttede den største Deel af Terrainet mod Vestens-

vindens umiddelbare Indvirkning. For Afstaelsen af dette Stykke Hede forlangtes først 10 Rbd. r. Sølv pr. Tønde Land, men siden nedsattes dog Forbringen til 7 Rbd. r. S. pr. Tde. Land. Det andet Stykke var en, Hovedgaarden Gudomkloster ($1\frac{1}{2}$ Mil fra Lemvig, i Ringkjøbing Amt) tilhørende Hede paa omtrent 800 Td. Land; her var Jordbunden mindre god, end paa Morsøe, men Klimatet noget mildere. Eieren havde for langt 2 Rdlr. Courant pr. Tde. Td.

Skovrider Bang meddeelte derhos et løseligt Overflag over den første Udgift ved et Skov anlæg paa begge Steder, samt bemærkede, at han intet havde anført om de Indtægter, saadanne Anlæg kunne kaste af sig, men han fandt det høist sandsynligt, at naar der f. Ex. maatte snart begyndes med et Anlæg paa Mors, og det blev drevet med den behørigte Raffhed og Kraft, saa vilde alle dertil medgaaede Omkostninger med Renten i det seneste om 40 Aar ikke blot være aldeles dækkede, men der maatte være et betydeligt Overskud.

Efterat Selskabet havde allerunderdanigst foredraget Hans Majestæt dette Resultat af Skovrider Bangs Undersøgelsesreise, blev i den Anledning allernaadigst resolveret: at det af det Kongelige Rentekammer vilde blive at undersøge, om der ikke ved de den Kongelige Kasse for prioriteret

Gjeld hjemfaldne Gaarde maatte findes Jordstykker, passende for hiin Anvendelse.

Medens der desangaaende corresponderedes med vedkommende Dverøvrigheder, blev Selskabet gjort opmærksomt paa en Hedestrækning, hørende til nogle i Neder-Feldborg (i Haderup Sogn, Ginding Herred, Ringkjøbing Amt, omtrent 3 Mile østen for Holstebro) liggende Bøndergaard, som vare sequestrerede for Skatterestancer. Skovrider Bang blev anmodet at undersøge Terrainets Beskaffenhed, og da dette, efter hans Skjønnende, egnede sig aldeles til at vælges til et Skovanlæg, indkom han med et foreløbigt Forslag, desangaaende. Ved at sende og anbefale det Kongelige Rentekammer dette Forslag, bemærkede Selskabet, "at saafremt dets Udførelse maatte blive bifaldet, vilde det ikke desmindre være af Bigtighed at de paatænkte Forsøg med Træplantning sættes iværk. Stedet ligger omtrent 7 Mile fra Vesterhavet, og om end de skarpe Vinde i den Egn vise deres ødelæggende Indflydelse paa Træværten, især hvor Beliggenheden er jevn, hvilket er Tilfældet med det meste af Feldborg-Hede, saa virke de dog neppe der med den Voldsomhed som i Egne, der ligge Havet endnu nærmere. Derhos vil man i disse Egne vanskeligen finde en Hedestrækning, hvor Jordsmøntets Beskaffenhed er saa gunstig for Plantning som paa det angivne Sted. Men disse Omstændigheder uagtet, bør man dog neppe opgi-

ve Haabet om at kunne tilveiebringe Skov i Vesterhavets Nærhed, og nogle Forsøg i det Smaa vilde vel lede til et tilfredsstillende Resultat. Derimod vil det Skov anlæg, som Hr. Bang nu har bragt i Forslag, mindre være at betragte som et saadant Forsøg, end som en Foranstaltning til med mindst mulig Opoffrelse at tilveiebringe Skov i en Egn, hvor nu ingen findes i viid Omkreds, men hvor Localet indbyder til et saadant Anlæg. Hensigten med saadanne Forsøg skulde formeentlig være at indlede til en Foranstaltning af større Omfang, sigtende til hine Niemeds Opnaaelse. Smidertid lover Jordbundens Beskaffenhed et heldigt Udfald af et saadant Foretagende paa det angivne Sted, og de ved forskellige, omtrent i samme Afstand fra Vesterhavet beliggende, Eiendomme anlagte Haver og udførte Plantninger (saasom ved Høiriis, Sindinggaard og Møltrup) vidne om, at Træer kunne lykkes selv paa et for Vestenvinden udsat Terrain, naar kun den rigtige Fremgangsmaade anvendes ved beslige Anlæg. Det synes altsaa oversflødig paa det Sted at lade noget Forsøg gaae forud naar Arbeidets Bestyrelse overdroges til en Mand, der, som Skovrider Bang, forener den fornødne Duellighed med en levende Interesse for Egen."

Paa Rentekammerets Forestilling over dette Anliggende behagede det Hans Majestæt ved Resolution af 28de April 1827 allernaadigst at bifal-

de, at bemeldte Hebe i Nedre-Fjeldborg maatte anvendes til Skovplantning. Desaaarsag bemyndigedes bemeldte Collegium til at træffe de videre Foranstaltninger til, at Disposition kunde erholdes over det hele til saadan Anvendelse udseete Areal, der udgjør omtrent 1800 Tdr. Land, hvorefter det skulde overdrages til Skovrider Bang at indkomme med nærmere detailleret Forflag om Strækningens Indhegning og Beplantning eller Besaaening m. m. paa den meest hensigtsvarende Maade, ligesom ogsaa en Opsynsmand skulde antages til at føre det fornødne daglige Tilsyn paa Stedet selv, og ham derfor tillægges en aarlig Løn af 40 Rbd. Sølvs foruden frit Huus og skattefri Benyttelse af en Jordlod paa 30 til 40 Tdr. Land. —

Indhegningen af denne Hebestrækning er nu fuldført, og i Sommeren 1828 vare deraf allerede 400 Tdr. Land bragte under Cultur. At dette betydelige Anlæg vil lykkes, er der saa meget mere Grund til at vente som Jordbunden her er en Deel bedre, end paa Alheden, hvor de Kongl. Plantager ved Steendalgaard ere i den ypperligste Fremgang.

Den seneste Efterretning, der i nye landøkonomiske Tidender (see 5te. Bind's 3die Hefte) er meddeelt om det Skovanlæg, som under Sel-

skabets Bestyrelse iværksættes paa Amager, gaaer indtil Mai 1822. Siden den Tid er udplantet: i Efteraaret 1823 og Foraaret 1824: 4500 Afsk. 800 canadisk Poppel og 12,000 Rødgran; i Efteraaret 1824 og Foraaret 1825: 8900 Gran, 2200 Ell, 10,500 Ahorn, 1000 Castanier, 5000 Afsk., 2050 Ypern, 500 Eølpopler, 50 Hessel, 6700 Eg, 400 Røn; i Efteraaret 1825 og Foraaret 1826 udsaaet 7 Tønder Egeolden og 1 Tønde Bøgolden, samt plantet 5000 Weimuths-fyr, 3200 Birk, 6000 Lærke, 14,000 Rødgran, 1650 Birk, 2700 hvid Ell, 10,000 Eg, og stukket 5000 canadisk Poppel; i For- og Efteraaret 1827: 14,000 Egeplanter, 2000 Fyr og 200 Popler. — Af det til Anlægget indhegnede Areal 300 Tdr. Land (en Part af store Maglebye Oversdrev, som, 1500 Tdr. Land stort, henlaae til liben Nytte) har Halvdelen eller 150 Tdr. Land fra 1819 været indtagen under forstmæssig Cultur, og siden 1818, da der lagdes den første Haand paa Bærket, er ialt udplantet paa denne Strækning omtrent 763,000 vilde Træer af forskjellige Slags, samt udsaaet en stor Deel Træfrø og stukket mange Tusinde Popler og Piel til Læ. Adskillige af Planterne samt Stiklingerne ere leverede fra Selskabets Planteskoler, endeel Planter og Træer har man ved Rentekammerets velvillige Foranstaltning erholdt fra det Kongl. Forstvæsen uden anden Bekostning

end det, der er betalt for Transporten. Hvad ikke paa anden Maade kunde faaes, har man saavidt muligt søgt at forskaffe sig for en billig Betaling.

Af de 75 Tdr. Land, som indtoges under Kultur i 1819, lod man de 50 Tdr. Land gjennembrage paa hver 20 til 30 Favne, fra Syd til Nord, med reolede Bedde eller Strimler, 3 Al. brede, og paa den vestlige Side 6 Alen brede, hvilke bleve tæt bestukne med Poppel og Piiil, for at frembringe tilstrækkeligt Læ, som var saare nødvendigt paa dette aldeles flade, til Stranden grændsende, og for Vinde og Storme altid udsatte Terrain. Da disse Læplanter have skudt særdeles vel, svarede denne Fremgangsmaade ganske til Hensigten. — Af Løvtræerne vore især Eg, Elm og de plantede Birk meget frodigt; Bøgen trives mindre godt og Asken synes slet ikke at ville lykkes. Naaletræerne staae i ønskelig Væxt. —

I det Hele er der nu de bedste Forhaabninger om at Anlægget vil lykkes, om end dets Fremgang er bleven meget standset deels ved langvarig Tørke i nogle Aaringer, især i Sommerne 1819, 1821, 1822 og 1826, deels ved den betydelige Skade, Harer og Muus have anrettet paa de spæde Planter. Disse Uheld gjorde megen Efterplantning nødvendig, ja paa Afdelinger af flere Tønder Lands Størrelse ødelagde

hine for Anlægget skabelige Dyr alle de unge Træer da disse stode i deres bedste Væxt, saa at man her maatte igjen begynde for fra.

Derved bleve ogsaa Udgifterne forsøgede over det, som under heldigere Omstændigheder havde været tilstrækkeligt. — Foruden de 12,000 Rbd. Sedler, som Hs. Majestæt i 1818 bevilgede til dette Skovanlæg, og hvoraf hævedes i Rente 700 Rbd., da alle Pengene ikke strax anvendtes, — blev ved allernaadigst Resolution af 16 April 1822 endvidere eengang for alle dertil bevilget 4000 Rbd. Sedler af Finantskassen. — Ved Slutningen af 1827 beløbe Udgifterne sig til omtrent 20,000 Rbd., altsaa en Deel mere, end de af Finantskassen udbetalte Tilskud. Blandt Udgiftposterne i de første Aar vare ogsaa tvende, som ikke directe vedkom Skovopelskningen, men dog, ligesom alle de øvrige, vare uundgaaeligen nødvendige og hvis Betydning omtrent kunde forudsees, nemlig: Dpførelsen af et Huus i Plantagen til Bolig for Planteuren; dette Huus, med Lade, kostede 3,400 Rbd. Sedler til en Cours af 300, (Bygningsmaterialierne vare paa den Tid nominelt meget dyrere, end nu), og det hele Areal's Indhegning samt Steenflisters Sætning, hvortil medgik 2,150 Rbd. Det Øvrige medgik til Arbeidsløn for Reoling, Gravning, Frøsaening og Plantning, til Kjørseler for at hente Træer, m. v., (denne Udgiftpost

har dog ikke været af Betydenhed siden 1820, da der til Anlægget anskaffedes et Par gamle Arbeidsheste), til Indkjøb af Frøsorter og Redskaber, til Planteurens aarlige Løn, som er 250 Rbd. Sølv, samt til tilfældige Udgifter. For Anvendelsen af de i de første 8 Aar 1818-1825 udbetalte Penge have Selskabets Præsident, Etatsraad Collin og den siden afskadede Slotsgartner paa Frederiksberg Petersen, hvilke fra først af have ført det specielle Tilsyn med Plantagen, i sin Tid aflagt documenterede Regnskaber, som af tvende af Selskabet dertil valgte Medlemmer, Etatsraad Johnsen og Justitsraad Frydensberg, ere reviderede. For de sidste Aaringer har den ved Anlægget ansatte Planteur, Schwenn, aflagt lignende Regnskaber. Da den fuldførte Plantnings Bedligeholdelse endnu medfører endeel Bekostninger og Selskabet nu allerede i nogle Aar har af sine egne Midler maattet bestride alle Udgifter, som (Planteurens Løn iberegnet) udgjorde i 1826 over 800 Rbd. og i 1827 henved 1000 Rbd., saa har Selskabet hidtil maattet lade det beroe med at faae den anden Halvdeel af de 300 Edr. Land anvendt efter Bestemmelsen.

Denne Strækning har imidlertid siden 1820 hvert Aar været bortleiet til Græsning for de Omkringboendes Heste, og derved har Selskabet havt en Indtægt for de 8 Aar 1820-1827 af 1270 Rbd. 48 β ., hvormed dog en Deel af hine

Udgifter ere dækkede. — I Sommeren 1828 er der gjort nogle Forberedelser til ogsaa at bringe dette Terrain, som grændser umiddelbart ned til Kallebod Strand og i Henseende til Jordbundens Beskaffenhed er ringere end det øvrige, under forstmæssig Cultur. Men da Selskabet nu maa bekoste alt af egne Midler, indseer det, at der vil hengaae længere Tid, end det ønskede, inden dette omfattende, med mange Vanskeligheder og Udgifter forbundne, men, som man haaber, i sine Følger saare velgjørende Foretagende fuldkomment tilendebringes. Derfor, og da det først bestemte Tidrum, efter hvis Udløb Anlægget skulde afgives til Lodseierne, nemlig 20 Aar fra Octbr. 1818 at regne, i alt Fald var vel kort for et Foretagende af denne Art, har Selskabet for et Par Aar siden indledet Underhandlinger med Lodseierne i Maglebye, for at formaae dem til at forlænge denne Frist paa andre 20 Aar eller indtil 1858, men uagtet Frugterne af dette be kostelige Værk ene og alene komme dem selv og deres Efterkommere tilgode, uden nogen Udgift eller Byrde for dem, har Selskabet dog endnu ikke været saa heldigt at faae deres Minde dertil.

*

*

*

I mange Aar har Selskabet søgt og søger endnu at bidrage til Havedyrkningens Udbredelse paa Island, saavidt dette Lands barske Klima og

øvrige Forhold tillade. Saaledes ere Præmier udlovede til Opmuntring for dem, som der lægge fortrinlig Vind paa Dyrkning af Kaalrabi under Jorden, en Vært, som trives ret vel paa Island, hvor Kaalrabi, Rødderne endog faae en behagelig Smag end de, som vore her tillands; da Rødderne uden Vanskelighed kunne gjemmes hele Vinteren over og ere et herligt Fødemiddel i Forbindelse med det saltede Kjød, som bruges paa Island den længste Tid af Aaret, er deres Dyrkning af Bigtighed der. For Kartoffelavlens, som ogsaa kan lykkes der, og i indtræffende haarde Aar, naar Kreaturene omkomme, vel endog kan bidrage til at forebygge Hungersnød, ere ligeledes Præmier udlovede, dog kun for dem, som ikke tilforn have befattet sig med denne Avl og beviisliggjøre at have i et Aar avlet ikke mindre end 30 Tønder. — Selskabet sender hvert eller hvert andet Aar Havestrø, af de Sorter, som bedst lykkes paa Island, til de Mænd, som der vise meest Iver for denne Sag, for deels af dem selv at benyttes, deels at uddeles gratis blandt den islandske Almue. — Enkelte ere af Selskabet desuden ved en Pengehjælp understøttede i deres Bestræbelser for den islandske Havedyrknings Fremme; saaledes bevilgedes John Thoralaksen Kjernestad ved Djord i 1822 30 Rbd. og Gisle Gisleesen i Bardestrands Syssel i 1823 og 1827 ialt 35 Rbd. i Anledning af, at de ved Omreiser havde opmuntret og veile-

det Almuen i denne Sag; Sysselmannd Sverresen i Vester-Amtet udbetaltes i 1826 30 Rbd. i Betragtning af hans Fortjenester som Havedyrker.

Det af senere afdøde Sognepræst Bjarne Arngrimsen efter Selskabets Priisopgave forfattede og af Selskabet i 1819 belønnede Skrift "Om Havedyrkingens Nytte og Vigtighed for Island" lod Selskabet siden udgive i det islandske Sprog, og 700 Exemplarer af Skriftet bleve igjennem Oversørighederne gratis uddeelte i Island. Ved i 1820 at sende disse Embedsmænd Bøgerne, anmodede Selskabet dem tillige om, at forskaffe det fikre Efterretninger om Havedyrkingens Tilstand i deres Embedsdistrict, saavel som en Forklaring over Havernes Antal og omtrentlige Middelførrelse for hvert Syssel.

Af de desangaaende indløbne Efterretninger, meddeles her følgende:

Af en Skrivelse fra Sysselmannd Melsted i Nordersyssel i Øster-Amtet, dat. 10 Juni 1821:

"Det er meget at beklage, hvor liden Fremgang Havedyrkingen har gjort, og hvorlidet de Opmuntninger, den i de senere Tider har nydt, have været i Stand til at overvinde den Ulyst ikke allene Almuen, men endog Mænd af Embeds-Klassen udvise imod den her paa Østerlandet, hvilken Ulyst i nærværende Tidspunkt snarere synes at være bleven forøget end formindsket, deels ved de i foregaaende Aaringer her

gjorte, ikke faa, men som oftest — skjøndt for det meste af Mangel paa Øvelse og Indsigt — mislykkede Forsøg i denne Næringsgreen, og deels ved de her uregjerlige og overmodig blevene Tjenestetjænders Uvilje til at spise nogensomhelst Kjøkken-Urter, hvorved disse, om de ogsaa bleve avlede i nogen betydelig Mængde, næsten maatte blive spildte for Bønderne, der i dette Stykke, som i meget andet, maa, formødest Mangel paa Tjenestefolk, være afhængige af disse Luner og Forgodtbefindende.”

Af en Skrivelse fra daværende Stiftamtmand, Kammerherre Moltke, dat. Keikøvig, den 21de September 1821.

”I Keikøvig Bye, hvor Havernes Middelforsørelse kan anslaaes til circa 100 □ Favne, er det, at man især lægger sig efter de finere Havevæxters Opelskning; saaledes har man frembragt skionne store Blomkaalshoveder, Gulerødder og selv Sukkerærter; disse sidste ere dog ikke blevene saa fuldkomne, at man har kunnet pille dem af Skallerne. Med Stikkelsbær- og Ribsbuste har jeg i Fjor gjort et Forsøg; de have Vinteren over holdt sig meget godt, da de staae i Ly for Nordenvinden og have i Sommer gjort alenlange Skud, dog uden at sætte Frugter. Af canadiske Piiil har jeg i Fjor ligeledes forsøgt at sætte en Deel Stiklinger, som vel den første Sommer gjorde herlige Skud, men om Vinteren aldeles ødelagdes. Dog troer jeg sikkert, at de almindelige, til Hegn i Danmark anvendte Pilearter her maatte kunne trives.

Derimod have nogle faa i Fjor udplantede Sirenbuste holdt sig Vinteren over og gjort Skud i Aar. Fra de saakaldte Graun eller Lavastrækninger har jeg ladet hente de der vildtvorende Jordbærplanter og, ved behørig Pleie i Haven, søgt at forædle dem; dette er allerede begyndt at lykkes mig, Skjøndt Bærrene modnes temmelig seent, nemlig først i indeværende Maaned. Til et Forsøg har jeg i Aar besaaet et Par smaae Stykker Jord med St. Hans Rug, som nu er opkommen og staaer meget godt. Jeg beklager ellers meget, at min Jord og Haves Beliggenhed, ved at være udsat for Søelusten og stærke Storme, ikke synsderlig er passende til at gjøre de Forsøg, som jeg gjerne ønskede at anstille."

Af en Skrivelse, dat. 10de Januar 1824, fra Amtmanden over Vester-Amt, Thorsteinson.

"Da jeg har havt Leilighed til at gennemgaae nogle af de Forklaringer, Selskabet har modtaget fra de øvrige 2 Amter, om Kjøkkenhavernes Antal og omtrentlige Middelsørrelse sammesteds, i Aaret 1821, er jeg overbevist om, at de ere ei mindre ufuldkomne, end de, jeg nu indsender, for Vester-Amtet, ligesom de ogsaa — hvis jeg ikke feiler — endnu mangle for enkelte Districter. Selskabet kan altsaa, af disse Efterretninger, ei være i Stand til at bedømme Havedyrkningens Tilstand, med Hensyn til Havernes Antal her i Landet, i nysnævnte Aar. Jeg har derfor, af de Tabeller, Sysselmandene aarlig indsende til Amtene over den almindelige oeconomiske Tilstand

i deres Embedsdistricter, af hvilke Tabeller Amtene, efter nuværende Indretning, tilsende det Kongelige Rentekammer, hver for sit Bepkommende, en General-Tabel aarligen, extraheret den ligeledes medfølgende Fortegnelse, over Kjøkkenhavernes Antal, i hvert Amt, i Aarene 1821 og 1822.

Om Havernes Middelsørrelse kan jeg intet Paalideligt forklare, da Sysselmændene have opgivet de fornødne Data dertil saa ganske forskjelligt, at jeg næsten skulde troe, de have misforstaaet, at det ikke kun var Havernes dyrkede Flademaal, eller Areal-Indhold, som man ønskede Oplysning om. *) Heri foregaae ogsaa aarligen Forandringer, saasom derved, at nogle Haver nedlægges, andre udvides, ligesom ogsaa de fleste Haver ere opførte i en ganske irregulair Form, efter Terrainets Bestaaffenhed og andre Omstændigheder.

Efter min forberørte General-Tabel skulde Havernes hele Antal, i Aaret 1822, have været 2,906, men i Følge de ovenfor ommeldte oeconomiske Tabeller, for det samme Aar, var de beboede Gaardes Antal i Island 4723, og Familiernes Antal 6039. Disse to sidstnævnte Data ere vist forsaavidt paalide-

*) Saaledes skulde f. Ex. Havernes omtrentlige Middelsørrelse være i den største Deel af Nordre-Amtet (dog kun efter Gisning) 275 □ Alen; i Øster-Amtet 450 □ Alen; i Sønder-Amtet betragtet imod paa nogle Steder 120 Favne; paa andre 1450 Favne; formodentlig er det sidste angivet efter Havernes Omkreds og ikke efter Flade-Indholdet.

lige, at Gaardenes og Familiernes Antal i Island, i Aaret 1822, sikkerligen ei har været mindre, men uden Tvivl betydeligen større. Ved at sammenholde Havernes Antal mod Gaardenes og Familiernes, i samme Aar, udfalder efter et Gjennemsnit, om jeg maa fremstille det saaledes, paa hver Gaard, og paa hver Familie, ei engang en Have. Imidlertid er dette ingenlunde at antage som noget virkeligt, da nogle Gaarde og Familier kan have 2 à 3 Haver, andre derimod slet ingen, alt efter som Havedyrkningen er forskjellig i det ene District mod det andet, i Følge Indbyggernes meget forskellige Trang og Lyst dertil. Saaledes var, til Exempel, i Vester-Amtet, i Aaret 1822 de beboede Gaardes Antal, 1415, Familiernes 1777, men Kjøkkenhavernes ifkun 254. I Sønder-Amtet og i Nord- og Øster-Amtet derimod har Havernes Antal, sammenlignet med Gaardenes og Familiernes Antal, været uforholdsmæssigen større. Imidlertid kan det, af Havernes sammenlignede Antal for hele Landet, i oftnævnte 2 Aar, erfares, at i Aaret 1822 have 138 Haver været flere, end i Aaret 1821, hvoraf maa sluttes, at Havedyrkningen i Island er i en taalelig Fremgang, især i nogle Districter.

Slutteligen tillader jeg mig at anmærke: at Aarsagen til Havernes uforholdsmæssigen lidet Antal, mod Gaarde og Familier i Vester-Amtet, hidrører derfra, at Havedyrkningen, paa denne Kant af Landet, i nogle Districter, saasom i Strande-Syssel, og

en Deel af Iseffjords Syssel, ei alene ikke begunstiges, men endog undertrykkes af Naturen. I andre Districter, saasom i Dale: Syssel, behøves den derimod mindre, end paa andre Steder her i Landet, efterdi den Mængde af Kochleare, som falder aarliggen paa Derne i Breidebugten, forsyner Indbyggerne rigeligen med det fortræffeligste Surrogat for Haveskaal; og endeligen er Havedyrkningen endnu overhoved i Vester: Amtet i sin Begyndelse, men kan formodes, ved stadige Opmuntringer, at ville tiltage."

Sortegnelse

over Kjøkkenhavernes Antal i Island i Aarene 1821 og 1822, efter de, fra Sysselmændene til Amtmændene indsendte, oeconomiske Tabeller, for samme Aar.

	Antal.	
	1821.	1822
1. Sønder: Amtet.		
Kenkevig: Bye	74	74
Guldbringe: og Kiose: Syssel	316	364
Borgerfjords: Syssel	179	179
Arnæs: Syssel	452	536
Kangervalle: Syssel	693	603
Vestmannøe: Syssel	44	39
Skaptafells: Sysseler	199	254
2. Nord: og Øster: Amtet.		
Hunevands: Syssel	145	115
Skagefjords: Syssel	86	83
Deffjords: Syssel	219	250
Norder: Syssel	70	87
Nordermule: Syssel	10	24
Søndermule: Syssel	37	44

	Antal.	
	1821.	1822.
3. Vester-Amtet.		
Myre- og Snappedals-Syssel	114	100
Eneffjældsnes-Syssel	36	39
Dale-Syssel	20	43
Bardestrands-Syssel	21	21
Iseffjords-Syssel	51	44
Strande-Syssel	2	7

**Rjøfkenhavernes Antal i alle Amt-
terne:**

1. Sønder-Amtet	1957	2049
2. Nord- og Øster-Amtet	567	603
3. Vester-Amtet	244	254
Summa	2768	2906

Af Amtmand Thorsteinsons Skrivelse, dat. 31de Januar 1827.

"Da det Kongelige Landhuusholdningselskab, i nogle forbigangne Aar, har bidraget saa væsentligen til Havedyrkningens Udbredelse i Vesteramtet, har jeg troet, at det ei vil være Høisamme ukjært, at jeg her ved meddeler en kort Underretning om sammes Tilstand og Udfald i sidstafvigte Aar.

I Myre- og Snappedals-Syssel er denne Dyrkning nu temmelig udbredt, og holder sig paa samme Punct som før; I Eneffjældsnes-Syssel har den, i forrige Aar, været i Tiltagende, hvilket vist ikke for den mindste Deel skyldes den virksomme Sysselmand Overrison. I Dale-Syssel, hvor den understøttes meget af Administrator Thorv. Sivertsen, er den lige

ledes i Tiltagende; og i Bardestrands: Syssel har Havernes Antal, blot i forrige Aar, tiltaget med circa 100. I Isefjords: Syssel udbredes den ogsaa noget, hvorvel langsommere, men i Strander: Syssel lader det til, som det ingen Fremgang kan have dermed, naagtet Frøe er bleven uddeelt gratis ogsaa der, og jeg ikke kan andet, end rose mange Embedsmænds Iver for denne meget vigtige Sag. Det, der fornemmeligen, især i Fjor, har givet Havedyrkningen et betydeligt Stød fremad, er Mangel paa Indførsel af Kornvarer fra Danmark, hvilket har tilstændet Almuen, ei at forsømme Havedyrkningen. I saa Henseende er det dog at beklage, at denne Dyrknings Resultat i Fjor, paa de fleste Steder, faldt middelmaadigen udformedelst den uophørlige Regn og Fugtighed. Men jeg har det Haab, naar Almuen engang har faaet Sands for denne Jorddyrkning, at den da ei atter skal falde hen, især om det Kongelige Selskab gunstigt vil vedblive, endnu paa nogen Tid at opsende Frøe aarligen, til gratis Uddeling."

Saaavel af disse Meddelelser, som overhovedet af dem, Selskabet i de sildigere Aar har modtaget fra Island, har det med Fornøielse erfaret, at Havevæsenet skænkes mere og mere Opmærksomhed der. Dette skyldes for en ikke ringe Deel de tre flinke islandske Bondersønner: Thorstein Thorsteinson fra Sønder: Amtet, Thor: der Danielsen fra Nord: og Øster: Amtet og Thor:

vald Sivertsen fra Vester-Amtet, som, ifølge Hs. Majestæts igjennem den Kongl. Direction for Fonden ad usus publicos afgivne allernaadigste Resolution af 23 Januarii 1817, bleve hidkaldte fra Fødelandet for, paa bemeldte Fonds Bekostning, at foranstaltes praktisk oplærte i saadanne oekonomiske Sysler, hvormed de siden kunde gavne i deres Hjem. De første Tvende hidkom i Efteraaret 1817; den Sidste i Efteraaret 1818. Deres Dannelse betroedes Selskabets Omsorg; det skaffede dem Udgang til gode Værksteder i Hovedstaden og Leilighed til at øve sig saavel i de Haandværker, der ere rigtigst i det daglige Liv, som i landlige Sysler, i hvilket sidste Hiemed de i nogen Tid opholdt sig hos kyndige Landmænd. Da de, efter omtrent 3 Aars Ophold her, reiste hjem, udstyredes de med adskillige for dem nyttige Redskaber. — Ved det Exempel, de give deres Landsmænd og den Veiledning, de velvilligen yde dem, tildeels ved at reise omkring i Landet, have de allerede i flere Henseender stiftet Gavn i deres Hjemstavn med deres her erhvervede Kundskaber og Færdigheder *).

*) Det bemærkes her, at det er Selskabet bekendt, at det Kongl. Rentekammer har i de senere Aar ladet affende til Island endeel Birkelær, som ved Embedsmændene der er, til Forsøg, foranstaltet udsaaet; Collegiet har derhos foranlediget at Europa's Skrift om Birketræets Opvækst er oversat paa Islandsk og uddeelt blandt Beboerne. Men

* * *

I Selskabets Møder have i de senere Aar følgende Oplysninger fundet Sted, (de tidligere ere tilforn anmeldte).

Den 10de April 1822. Nogle Bemærkninger om Træplantning i Danmark, især med Hensyn til dens Indflydelse paa Agerbruget; ved Kammeraad Drewsen.

Den 8de Januar 1823. En Afhandling, betitler: "Min Anskuelse af Trældoms-Forpagtning og dens siikre Følger", ved Pastor D. D. Lütken. (Denne Afhandling er indrykket i disse Tidenders 5te Bind pag. 277).

Den 5te Febr. 1823. Enkelte Besvarelser paa et Par af de statistiske oekonomiske Spørgsmaal, som Selskabet i 1822 omsendte til Provindserne.

Den 23de April 1823. En af Kammerherre, Grev Lerche meddeelt Beretning om Schæferiegaarden Mineslunds Opdyrkning og Drift, tilligemed en Udsigt over de Lerchenborgske Schæferiers nærværende Tilstand og tilsigtede Udvidelse; (er indrykket i denne Samlings 5te Bind p. 229).

Den 9de Febr. 1825. Bemærkninger om Huusfliden hos den danske Landalmue, uddragne

uagtet flere havde Formodning om, at dette Træ maatte kunne trives paa Island, ere dog, ifølge de senere derfra indløbne Beretninger, disse Forsøg aldeles mislykkede. Derimod synes Rodgran og Røn at ville trives.

af de til Selskabet indkomne Besvarelser paa de nysnævnte stat. vekon. Spørgsmaal.

Den 21de Decbr. 1825. Afhandling af Professor Bredsdorff: "Tre macadam'ske Veie bedre end Chausséer?"

Den 18de Januar 1826. "Et Par Ord om Vesterboe, Lyden"; ved Justitsraad Fjellstrup til Sindinggaard ved Holstebro.

Den 27 Decbr. 1826. "Bemærkninger om Udparcellering, med Forslag til borgerlige Stamhuses Oprettelse"; meddeelt af Pastor Skinnerup i Thye.

*

*

*

Selskabets Modelkammer er, siden Foraaret 1822, forøget med følgende Modeller: af et Overfaldshjul til en Vandmølle, construeret af nu afdøde Møllebygger Lorenz Clausen; — af Dampmaskinen paa Gammelholm; denne Model, som med megen Flid er forfærdiget af C. Jensen, Smed ved Holmen, afkjøbtes ham i 1824 for 200 Rbd.; — af en Oliemølle til at drives ved Vand, foræret Selskabet af Klædefabrikør, Dannebrogsmænd Herkhsprung, i samme Aar; — af et Apparat til Korntørring ved Raffelovnsvarme, indsendt af Selskabets Medlem, Justitsraad og Pakhuusforvalter Langeland; — af en Hestegang, meget elegant udarbejdet, oversendt fra New-York og foræret Selskabet af det Kongl.

General-Soldkammer og Commerce-Collegium i
1828.

*

*

*

I de sidste 10 Aar ere optagne til Medlem-
mer af Selskabet:

i 1819, til corresponderende Medlem:
Medlem af société d'agriculture i Paris, Ridder
du Lillet.

til ordentlige Medlemmer:

Justitsraad Gebe, Comptoirchef ved det Kongl.
Admiralitetss og Commissariats-Collegio, R.
af Dbr.

Kjøbmand Buchheister.

Høiesterets-Advocat Salicath.

Großferer J. D. Meyer.

Kammerherre, Stiftamtmand Lowzow, Command.
af Dbr.

Mechanicus Winstrup, Dbm.

Statsraad og første Borgemeister Schæffer, R. af D.
og Dbm.

i 1820, til ordentlige Medlemmer:

Justitsraad og Amtsforvalter Frydensberg, R.
af Dbr.

Justitsraad og Birkedommer Rimestad.

Justitsraad og Administrator, Dr. Garlieb, R.
af Dbr.

Christian Drewsen jun.

Confessionarius Dr. Wynster, Medlem af Uni-
versitetets-Directionen, Command. af Dbr.

Cancelliedeputeret M. Lange, R. af Dbr.

Statsraad og Professor astronom., Dr. Schuma-
cher, R. af Dbr. og Dbm.

Justitsraad og Generalfiskal Treschow.

i 1821, til ordentlige Medlemmer:

Rector C. N. Biborg ved Veterinair-skolen.

Brændeviinsbrænder, Dbm. C. A. Brøndum.

Professor Zeise.

Forpagter Neergaard.

Bagermester Müller, Capitain ved borgerlige Ar-
tillerie, Dbm.

i 1822, til ordentlige Medlemmer:

Kammerjunker Scavenius til Gjorslev.

Jordbruger J. C. Carstensen paa Kildevæld.

Statsraad og Udfessor Johnsen.

Professor Reinhardt.

Provst, Dr. Schack i Sengeløse.

Kammerherre, Amtmand Dr. jur. Ueber, R.
af Dbr.

Bognmand Porch.

Generalauditeur A. Aagesen, R. af Dbr.

Statsraad og Bankdirecteur N. Aagesen.

Professor, Dr. Bredsdorff.

i 1823, ligeledes:

Justitsraad og Bankdirecteur C. Thomsen.

Forpagter J. Fangel.

Skolelærer Rasmussen i Ulfens.

Statsraad og Directeur Alberg, R. af Dbr. og
Dbm.

Statsraad og Directeur Fog, R. af Dbr.

Generalfrigscommissair Neergaard.

Forpagter K. Conradsen.

i 1824, til overordentligt Medlem:

Gesandtflabs-Attachée v. Lundll.

til ordentlige Medlemmer:

Grosferer Søren Bøch.

Wiinhandler Sjørgensen.

Commercesecretair og Forpagter Schouboe.

Chronometermager U. Sjørgensen, R. af Dbr. og
Dbmd.

til corresponderende Medlemmer:

Sognepræst J. E. Hansen i Wensyssel.

i 1825, til ordentlige Medlemmer:

Lømmer- og Møllebyggermester Brede.

Grosferer U. E. Møller.

Tracteur F. G. Braun.

i 1826, ligeledes:

Slotsgartner Wolff paa Frederiksberg.

Brygger og Dhandler Lars Jensen, Dbmd.

Conferentsraad Arctander, Rid. af Dbr.

Statsraad Bøch, Commit. i Gen. Soldkammeret.

Professør, Dr. Urfin.

Sognepræst Schønning i Suelstrup ved Hobroe.

Selskabets Secretair, Copiist Hald.

Grosferer M. Melchior.

Apotheker Narslew i Bordingborg.

i 1827, til ordentligt Medlem:

Cancellieraad, Apotheker Groth.

i 1828, ligeledes:

Consistorialraad, Provst Kampb, Sognepræst i Skive.

For nærværende Tid tæller Selskabet 190 contribuierende (overordentlige og ordentlige) Medlemmer, hvilke aarligen yde Bidrag; 41 bestandige Medlemmer, som engang for alle have bestalt det lovbestedte Indskud, og 20 corresponderende Medlemmer, som ingen Contingent yde.

*

*

*

Hvad angaaer Selskabets Deconomie, da er dets rentebærende Fond, som i 1817 erholdt en betydelig Tilvært ved de allernaadigst skjænkede 40,000 Rbd., desuden forøget i de senere Aar ved en testamentarisk Gave paa 5000 Rbd. fra afdøde Veiermester A. Thomsen; ved en Sum af 9,600 Rbd., som afdøde Conferentsraad, Kammer-Deputeret Hansen havde legeret til det Offentlige, med den Bestemmelse, at Renterne skulde udbetales hans Enke indtil hendes Død (som indtraf i Aaret 1818) og efter den Tid anvendes til at fremme nyttige Foretagender paa Island, Grønland, Færøerne og i Finmarken; og ved den Beholdning, som det i Aaret 1819 oprettede Agerdyrkningselskab for Kjøbenhavns Amt eiede ved sin Ophævelse i Aaret 1824 og hvilken Beholdning, der udgjorde 3,490 Rbd. 80 Sk. i Kongelige Obligationer og 458 Rbd. 50 Sk. constant, efter den tagne Beslutning blev afgiven til

Landhuusholdningsseffskabet med Bestemmelse, at Renterne skulde anvendes til Bedste for Kjøbenhavn's Amt. Ved disse Gaver og ved successive Sammensparing er Landhuusholdningsseffskabets Fond opvoeret siden 1816 — da den kun beløb 35,260 Rbd. — til en Capital af 119,200 Rbd., der fornemmelig bestaaer i Kongelige Obligationer. Til ydermere Oplysning om Seffskabets Deconomie, meddeles her en Extract af Regnskabet for Aaret 1827:

	Røde Sølv.		Søbler.	
	Rbd.	St.	Rbd.	St.
Beholdning fra Aaret 1826 i contante Penge	293	42	1,145	26
Hans Majestæts aarlige Gave fra Fonden ad usus publicos	1,000	"		
Det sædvanlige annuum fra Finantsklassen (derunder 200 Rbd. istedetfor Portofrihed)	400	"		
Bidrag fra Finantsklassen for d. A. til Understøttelser til at fremme Bønderjorders planmæssige Drift	400	"		
Bidrag fra Seffskabets Medlemmer for d. A.	2,058	32
Dito af et bestandigt Medlem	100	"
Renter af Seffskabets Fond	3,586	85	1,236	16
Græsningspenge fra Skovane lægget paa Amager	166	"
For solgte Bøger	82	82
For Agerdyrkningsredskaber, overladte for nedsat Priis	681	80
Latetis	5,670	31	5,470	44

	Rebe Solv.		Sedler.	
	Rbd.	Sf.	Rbd.	Sf.
Transport	5,680	31	5,470	44
I Anledning af Uldforhandlingen indkommet	11,000	·	17,204	17
Bidrag af den Kongl. Kasse til Udgifter ved de paatænkte Foranstaltninger til at bringe Kalkværkerne i Daugberg og Mønsted i bedre Drift	500	·	·	·
Bidrag af Dito til Udgifter ved Amtsbeskrivelsernes Forfattelse	·	·	737	72
Summa Indtægt	17,180	31	23,412	37

Udgift.				
Understøttelser til planmæssig Drifts Fremme	·	·	2,110	·
Dito til indhegnede Lodders Beplantning med vilde Træer	·	·	410	·
For anskaffede og uddeelte Rensmaskiner og Ugerdyrkningsredskaber	480	·	2,210	48
Præmier og Agtelsestegn (inclusive 180 Rbd. til Præmiepløiningen)	129	80	501	70
Udgifter ved Planteskolerne samt Skovanlægget paa Amager	11	10	1,940	91
For nogle af Selskabets Pærlinges Underviisning i Ugerdyrkningsredskabers Forfærdigelse	·	·	257	·
Understøttelser og Gaver i forskellige Anledninger	·	·	745	15
Pateris	620	90	8,175	32

	Rede Guld.		Sedler.	
	Rbd.	Sf.	Rbd.	Sf.
Transport	620	90	8,175	32
Comptoirhold, Porto, Bogtrykning, Bogbinding, m.v.	36	"	1,881	95
Udgifter ved Daugberg og Mønsted Kalkværker	181	49	609	62
Ditto ved Amtsbeskrivelserne	193	88	732	29
Ditto ved Uldforhandlingen	14,610	76	13,199	50
Summa Udgift	15,643	15	24,598	76

*

*

*

At Selskabets Virksomhed, som under Krigen var og endnu i nogle Aar efter dennes Ophor vedblev at være mærkeligen indskrænket, igien er forsøget, og at nyt Liv atter er vaakt i dets Forhandlinger, især fra Begyndelsen af det sidstforløbne Decennium, derom vidne blandt andet Selskabets Correspondence-Protocoller; som vise at de indkomne Sagers Antal var i 1817 ikkun 189, i 1818 derimod 321 og i 1827 602; fremdeles at Antallet paa de fra Selskabet expederede Breve var i 1817 95, i 1818 181 og i 1827 336.

Ligesom Selskabet ogsaa i dette Tidrum har været saa lykkeligt at modtage nye og udmærkede Beviser paa den allernaadigste Deeltagelse og hædrende Tillid, Landsfaderen, som Selskabets høie Beskytter, bestandigen værdiger dette

Samfund og dets Id, saaledes skylder det især deleshed Hans Majestæts Kongelige Gavnildhed, at det netop i et for Agerdyrkningen mindre gunstigt Tidspunct er blevet i Stand til at virke for sine Formaal med rigere Hjælpe midler. End nu stedse møder det desuden patriotiske Indebede Medborgeres redbonne Medvirkning i dets Bestræbelser for at fremme Fædrelandets Flor.

* * *

I Løbet af de sidste 10 Aar er ved det, ifølge Selskabets Love, foretagne aarlige Præsidentvalg den efter Tour fratrædende Præsident paa ny valgt, og Conferentsraad Orsted, Statsraad Collin og Kammerraad Drewsen ere saaledes vedblevne at være Selskabets Præsidenter.

* * *

I Selskabets Fjerdingaarsmøde den 29de Marts 1826 blev Copiist under de Deputerede for Finantserne J. C. Halb, som fra Begyndelsen af Aaret 1818 — da Professor i Botaniken J. W. Hornemann efter sit Dnske entledigedes fra sit Embede som Selskabets Secretair — havde besørget Forretningerne ved Selskabets Comptoir, udnævnt til denne Post.

I tidligere Udsigter over Selskabets Forhandlinger har været meddeelt Underretning om

(17*)

de senest tilkjendte Understøttelser og Præmier. Den sidste Beretning, som herom findes i landoekonomiske Tidender, er for Vinteren 1820-1821 (see 5te Bind's 1ste Hefte Pag. 48 ff.)

I det følgende Aar vare over Selskabets theoretiske Opgaver endeel Udarbejdelser indkomne; for følgende trende af disse blev givet Accessit: for en Afhandling om Friaegters Afkasselse 100 Rbd. Sedler; Forfatteren var Procurator Vilh. Marckmann i Svendborg; 60 Spec. for en Besvarelse af Spørgsmaalet: "Hvilke af vort Lands Producter kunne, efter Conjunctionerne, ansees for de fordeeligste, og hvorledes beforders Producternes fordeeligste Afsetning?" Forfatteren var Landvæsen's-Commissair Dalgas; og for en Afhandling om vore Huusflidsvarers Forædling til godt Kjøbmandsgods, 65 Rbd. r. Sølv; Forf. var Kammerjunker og Assessor Kawert. De to sidste Afhandlinger ere siden trykte i Etatsraad Collins Samlinger for Statistik og Historie.

I samme Aar (1821-1822) bleve for praktiske Foretagender følgende Understøttelser og Præmier tilkjendte:

Efternævnte 7 Gaardmænd, til planmæssig Drifts Indførelse, hver 60 Rbd. aarligen i 5 Aar:

Lars Pedersen i Lyndbye, Kjøbenhavns Amt.
Niels Larsen i Gundsøemagle, samme Amt.

Ole Pedersen i Holmstrup, Holbæk Amt.

Hans Pedersen i Tersløse, s. A.

Niels Sørensen i Knebel, Randers Amt.

Mads Christensen Gade i Fædam, Ringkjøbing Amt.

Søren Rasmussen i Haar, Aarhus Amt.

I samme Diemed blev bevilget 30 Rbd. aarligen i 5 Aar til Gaardmændene:

Niels Knudsen i Snertinge, Holbæk Amt, og

Jens Christensen i Boldum, Randers Amt, hvis Understøttelse, efter senere tilveiebragte Oplysninger, blev i Aaret 1824 forøget til 60 Rbd. aarl. i 5 Aar.

Desuden bevilgedes Sølieutenant, Obmb. Leutens 150 Rbd. aarl. i 4 Aar, ligeledes til hans Jorders planmæssige Drift.

Til Huuslodders hensigtsmæssigere Dyrl. ning blev givet 40 Rbd. aarl. i 3 Aar til:

Skolelærer H. C. Uden i Bestersaabye, Kjøbenhavns Amt og

Niels Christensen Thorning i Hjerm Sogn, Ringkjøbing Amt;

endvidere 30 Rbd. aarlig i 3 Aar til:

Christen Madsen i Søllested ved Ålbens.

For Træplantning.

Fyrretyve Rigsbankdaler Sedler til Fæstebonde Christen Olsen i Kjøberup, Riislev Sogn Præstø Amt.

For planmæssig Drift.

Det 2det Bæger til Gaardfæster Andreas Christophersen i Søllested Sogn ved Årsens.

3die Bæger til Gaardfæster Mads Hansen i Kulepile, Simmersbølle Sogn paa Langeland.

Samme Præmie til Gaardmand Jørgen Hansen i Rjøbeløv, Hollands Nørre-Herred.

4de Bæger til Huusmand Rasmus Knudsen paa Slagstrup-Mark ved Slagelse.

Samme Præmie til Gaardfæster Niels Jensen i Lammestrup, Borup Sogn, gl. Roeskilde Amt.

For Havebyrkning i Island.

3die Bæger til Bonden Sigurd Sigurdsen af Borger-Repp, Myre Spsel under Vester Amtet.

For adskillig Jordforbedring.

Det 3die Bæger til Gaardmand Niels Nielsen, Udflytter fra Sæbberup Bye, Løsning Sogn, Veile Amt, og

samme Præmie til hans Søn Bendt Nielsen.

Til et Almue-Laane-Bibliothek for Kjør og Hvetboe Herreder, Aalborg Amt, (efter Anmeldelse fra Cancellieraad, Herredsfoged Spies) blev givet Bøger til Værdie 25 Rbd.

For Huusflid.

Tredie Medaille i Guld til Frue Oberstinde Romeling i Nakstov.

Første Sølvmedaille til Vilhelmine Klind paa
Duemosegaard i Maarum Sogn, Cronborg District.

Tredie Sølvmedaille til Gaardmand Willum
Kasmussens Kone, Bobil Nielsdatter i Himme-
lev ved Koeskilde.

Samme Præmie

til Anne Gotfredsdatter i Allesøe, Odense Amt,
til Gaardmand Pors Jensens Kone, Mette
Nielsdatter i Taarnved, Tynderup Sogn, og
til Maren Jensdatter i Stabek, Uggerbye
Sogn, Hjørring Amt.

For Sælhundefangst.

Tyve Rigsbkdr. til Huusmand Hans Larsen
i Brøndbyevester, Kjøbenhavns Amt.

For anstillede Forsøg med forskjellige Bræn-
derie- og Destilleer-Apparater, og som en Hjælp
til at fortsætte disse Forsøg udbetaltes Et Hun-
drede og Halvtredsfindstyve Rigsbankdaler til
Fabrikør Fr. Groening her af Staden. Han
havde isærdeleshed med megen Flid samlet og
med Tænksomhed benyttet de nyere Opdagelser
i Brænderiefaget. Om hans Apparater har han
i Trykken udgivet et Skrift med Kobber.

Med Hæder nævnes:

Boelsmand Jørgen Andersen i Weilbye ved
Middelfart; for Vieavl.

Jens Sønderup i Eged ved Corfelike paa
Falster; for Havedyrkning.

Gaardsfæster Niels Mortensen i Grimstrup,
Hunsebye Sogn i Lolland; for Havedyrkning.
Skolelærer Peter Abildgaard Eihme i Rude,
Hads Herred, Aarhus Amt; for Jordforbedring.

(Vinteren 1822-1823.)

Da oekonomiske og tekniske Kundskaber ere af erkjendt Vigtighed for de erhvervende Stænder og da deres Udbredelse ogsaa kan skee ved egentlige Forelæsninger, saa bifaldt Selskabet en af Professor Zeise i Aaret 1820, efter dets Opfordring, indgiven Plan til et almeensatteligt Cursus over den tekniske Chemie, med stadigt Hensyn paa Næringsveiene i Fædrenelandet. Dette Cursus begyndte han i Sommeren 1820, og det fortsattes i de 3 paafølgende Sommere. Da fri Udgang til disse Forelæsninger stod Enhver aaben, bleve de temmelig talrigt besøgte, især af saadanne Tilhørere, for hvem de nærmest vare bestemte. - Som Honorarium til Docenten udbetalte Selskabet ham 300 Rbd. for hvert af de 4 Aar 1820-1823.

*

*

*

Under 19de November 1822 modtog Selskabet allerhøieste Befaling, at nedlægge allerunderdanigst Betænkning (i Anledning af nogle Doversørigheders Forslag, ved Indsendelsen af de aarlige tabellariske Doversigter over Landvæsenets Tilstand) om hvad der kunde gøres til Korn-

rensningssmaskiners og forbedrede Agerdykningsredskabers Udbredelse og til Indførelse af Korn-tørrings-Indretninger til fælleds Afbenyttelse for visse Districter. I sin allerunderdanigste Betænkning herom, berørte Selskabet de i det Foregaaende (see 7de Bind's 1ste Hefte Pag. 121 ff.) omtalte vigtigste Hindringer for hine Maskiners og Redskabers Udbredelse, og dette gav blandt andet Anledning til, at Hans Majestæt Kongen, som allerede bemærket, ved allernaadigst Resolution af 24 April 1824 bevilgede Selskabet en Sum af 600 Rbd. aarlig i 4 Aar fra Fonden ad usus publicos til saadanne Redskabers Indkjøb og Uddeling, hvilket Bidrag, ifølge en Kongelig Resolution af 3 Jan. 1826, er blevet udbetalt Selskabet endvidere for de paafølgende 2 Aar. — Angaaende Korntørringen bemærkede Selskabet, "at denne, endnu mere end Kornrensningen, er Kjøbmandens Sag. Den meget simple og sikre Tørringsmaade paa Bagerovnen, ved en Overbygning, hvortil Korntørrings-Commissionen har udgivet en Veiledning, der er omsendt igjennem Cancelliet til alle Dyrigheder, *) finder, ifølge de indkomne Rapporter, lidet eller ingen Indgang. Bistnok er det, at den, hvor Bagerovnene ikke ere i Brug den ene Dag efter den anden, ei er saa fordeelagtig som i Kjøbenhavn,

*) Findes ogsaa i nye landoekonomiske Tidender 4de Bind's 3die Hefte, med Tegning og Beskrivelse af Ovnen.

hvor dette er Tilfældet. I en lang Række af Aar udsatte Selskabet Præmier for de Bondesbyer, som opførte fælles Koller og Tørreovne; ingen meldte sig. Man forandrede det til en ligefrem Pengehjælp, og man kom lige vidt. — Der gives andre simple Tørre-Indretninger, som fortjene Ubefaling. Saaledes en af Proprietair Lutein paa Marienborg indført. *) — — Vil Regjeringen i denne nyttige Sag, som i saa mange andre, træde til, kunde det skee ved at lade opføre paa tre eller fire af de Den tilfaldne Godser, et Tørrehuus paa hvert, saaledes som det paa Møen. Derved vilde Opmærksomheden herfor blive vakt hos Andre i Omegnen.”

*

*

*

Det Kongelige General-Toldkammer og Commerce-Collegium forlangte Selskabets Betænkning om en fra Skolelærer Rasmussen i Åsens indkommen Ansøgning om nogle Aars Eneret paa Forfærdigelsen af en ved ham opfunden Kornrensningssmaskine, og da det var Selskabet bekjendt, at denne Maskine var anskaffet ved det Kongelige Korntørrings-Magazin her i Staden, indhentedes man fra sammes Inspecteur, Hr. Etangerup, en Beretning om dens Brugbarhed, ifølge hvilken Kornet vel maa gaae trende Gange igjennem Maskinen for at renses til samme Fuld-

*) Bestreven i disse Tidender, 5te Bind 2det Hefte.

Kommenhed som ved at gaae een Gang igiennem den Winstruppe; men da Prisen paa Rasmussens Maskine er meget billig (20 til 30 Rbd.), denne tillige er nem at transportere og kun indtager liben Plads, altsaa kan bruges i smaae Localer, antog Selskabet at den fortjente at blive udbredt, og anbefalede derfor saa meget hellere bemeldte Ansøgning.

*

*

*

Et af Selskabets Medlemmer meddeelte Resultatet af nogle af ham anstillede ret heldige Forsøg med at tørre Korn ved Raskelovnsvarme, paa et dertil indrettet Apparat (med bevægelige Flagger eller Hylber, hvorpaa Kornet lægges) hvoraf Model indsendtes. — Uagtet man maatte indrømme, at Sædens Forædling kan, skjøndt langsomt, opnaaes ved denne Tørremethode, tvivlede Selskabet dog paa, at den vil blive almindeligen anvendt; thi Folk udenfor Bøndestanden ville neppe underkaste sig de med Korntørring i Børelser forbundne Ulemper; og i Bønderstuer hersker som oftest et for Sundheden fordærveligt Svinerie, og denne Maade at tørre Kornet paa vilde sandsynligviis bidrage til at gjøre Dpholdet deri end skadeligere for Helbredet. Desuden vilde Kornet ofte blive udsat for Ureenligheder fra de Smaakreaturer, som sædvanligen taales i Bønderstuer.

*

*

*

I Anledning af adskillige til Selskabet indløbne Beretninger om den endnu temmelig giængse Ufred paa Markerne, tilskrev Selskabet det Kongelige Rentekammer under 10 Junii 1823 saaledes som følger:

"Fra mange Steder høres Klager over de Forsølgelser, som den Landmand er udsat for, der ikke vil finde sig i den sædvanlige Markufred, men paaستاaer den Fred, som Anordningerne hjemle ham Ret til at fordre. Det er næsten utroeligt, hvor vidt Ondskab og Raadhed drives mod den Mand, som, fordi han indseer sit eget Vel og vil have uforstyrret Benyttelse af sin Lod, ikke følger den gamle Slendrian. Ofte har Selskabet af modtagne Beretninger fra Provindserne erfaret, hvilke Ulemper der tilføies en saadan Landmand; saaledes f. Ex. forstyrres han i sin natlige Roe ved kaade Menneskers Sang og Støi udenfor hans Bopæl, og ei sjældent ødelægges om Natten af disse hans Sæd paa Marken; hans Plove og andre Redskaber sønderslaaes, o. desl.

Hvormeget en saadan Forsølgelsesaaand bidrager til at standse Agerdyrkingens Fremskridt og at quæle al Sands for et bedre Agerbrug, er indlysende. Det vilde derfor unægteligt være til sandt Gavn, om dette Onde søgtes hæmmet ved Regeringens kraftige Medvirkning.

I denne Henseende var det uidentvivel henfigtsmæssigt, om Communerne gjordes ansvarlige for den Skade, som tilføies enkelt Mand paa hans Ager, derved, at Erstatningen derfor repareredes paa Sognet eller Byen, naar Gjerningsmanden ei kunde udfindes. En Bestemmelse, som denne, vilde være i Analogie med det, som Forordningen af 29de October 1794 i dens 23 §. fastsætter angaaende Brud paa Hegn, at nemlig $\frac{2}{3}$ af Skaden skal erstattes af Sognet, forsaavidt Gjerningsmanden ei opdages. At sikke den Agerbruger, der attraaer Fred, mod Odelæggelse af Afgrøderne paa Marken, ligesaavel som mod den Skade, der tilføies paa hans Hegn, synes at være billigt og naturligt.

Erfaringen har lært, at Dvøget ei lider, men tvertimod vinder ved at være i Huus om Natten; fra denne Side kan altsaa ingen Banfelighed møde ved at paalægge Communen at erstatte enkelt Mand's Tab ved Ufred, hvilket isvrigt nok oftere forvoldes af skadefro Menneſter end af Kreaturerne.

Det er vel sandt, at en uskyldig Mand vilde, naar en saadan Indretning fandt Sted, komme til at lide for Andres Brøde. Men det, som hvert Lem af en Commune kunde tilpligtes at udrede af Erstatningen, blev i alt Fald ikke odelæggende for Nogen. Desuden vilde Ufreden rimeligviis snart ophøre, naar det blev Enhvers Interesse at vaage over Markfredens Opretholdelse, og den, der nu af Frygt for at paadrage sig sine Naboers Fjendſkab,

eller af andre Aarsager, holder sig tilbage, vilde medvirke dertil, saasnart blot Skindet af, ikke at ville betale for Andre, undskyldte hans Fremgangsmaade hos dem, der, af Forkjærlighed for gammel Slendrian, gjerne fremturede i Ufreden. Overalt er denne saa rodfæstet et Onde, at den kun ved de kraftigste Forholdsregler kan hæves, og vist er det, at saalænge dette ikke skeer, kan et godt Agerbrug umuligen bestaae eller udbredes.

Selskabet anseer Sagen af den Bigtighed, at det har fundet sig forpligtet til, at henstille Foresktaaende til det Kongelige Rentekammers Overveielse og at anbefale til Sammes Omhu, at udvirke de Bestemmelser, som maatte findes passende til Dets medets Opnaaelse."

*

*

*

I Sommeren 1822 indgav daværende Eier af Meilgaard ved Grenaae, Kammerraad Lassen, et Forslag om, at fattige Beboere i sande de Egne, som have Mangel paa Enge, burde understøttes til at indføre Kartoffels og Spergeldyrkning. Da Tilveiebringelsen af det tilstrækkelige Foder er en af de væsentligste Betingelser for et godt Agerbrug, maatte Selskabet erkjende Gavnligheden af ethvert passende Middel til at fremme Foderavl. I hvorvel det her foreslaaede isærdeleshed var at anbefale til Agerbrugets Ophjælpning i Jyllands Sandegne, vilde Selskabets Ene dog ikke tillade det at anvende

noget Betydeligt til det foreslaaede Niemedes Dynaaelse i dets hele Omfang. Hvad Selskabet for det første formaaede at virke i den Henseende maatte indskrænke sig til at komme en enkelt Egn til Hjælp, hvorfor det, paa hiint Forslag, besluttede at udbetale Kammerraad Lassen en Sum af 100 Rbd. for af ham at anvendes til Indkjøb af Kartofler og Spergelfrø til gratis Uddeling blandt de fattigste Bønder i Omegnen af Meilgaard, hvor der gives en stor Deel skarpe Sandjorder. Af det fra ham senere indsendte Regnskab erfarede, at det for disse Penge anskaffede Parti Kartofler og Spergelfrø uddeelttes blandt 23 Bønder i Nørre-Herred, som ikke tilforn havde beslittet sig paa Dyrkning deraf.

* * *

Paa et i Begyndelsen af Aaret 1823 indgivet Andragende fra Pastor D. D. Lütken, paa den Tid Sognepræst til Norup paa Sletten i Fyen, blev ham fra Selskabet udbetalt en Sum af 100 Rbd. til Indkjøb af Hør og Blaar for hans Sognefolk, der, ligesom denne Egn's øvrige Beboere, hæderligen udmærke sig ved deres Huusflid, men hvilken truedes med at gaae i Staa formedelst Mangel paa raa Material, en Folge af Hørens totale Misvært i nogle Aaringer, hvorved Egnens Almue, for hvem Lærreders Tilvirkning er en vigtig Erhvervsgreen, var sat meget tilbage. Summen, hvormed en

deel fattige Familier i Norup Sogn bleve hjulpe, tilbagebetaltes Selskabet i det følgende Aar efterat de paa Markederne havde affat de af den dem betroede Hør forarbejdede Lærreder.

* * *

Fra Provst J. Arnesen i Arnæs Syssel i Island var indløbet Skrivelse, hvori han udviklede de Besværligheder, som formedelst locale Omstændigheder og Mangel paa hensigtsmæssigt Kjøretøi vare forbundne med at faae transporteret de Stene, som anvendes til Bygninger der paa Landet. Efterat Selskabet havde brevverlet med ham og andre Stedkyndige angaaende de meest passende Midler til at lette denne Transport, maatte man ansee det for gavnligt at en Steenvogn dertil benyttedes, og foreløbigen stillede Provst Arnesen en Model af det Slags Steenvogne, der med Held var benyttet her; men da der i Island ingen Haandværkere gaves, som kunde eftergjøre den, lod Selskabet senere forfærdige og affende til Provsten en fuldstændig Steenvogn tilligemed Seletøi til en Hest. Han indberettede Aaret derpaa, at denne Vogn var prøvet og befunden at svare ganske til Hensigten. — Ved denne Leilighed troede Selskabet isvrigt at burde gjøre opmærksom paa de heldige Forsøg, som i Danmark vare foretagne med at opføre Bygninger deels af stampet Jord (Misee), deels af Leer og Straa (saakaldte Weller-

wånbe). Man tilstillede derfor saavel ham som Selskabets Medlem, Amtmand Thorsteinson i Islands Bester-Amt, Anviisninger til disse Bygningsmaader og henstillede om de ikke maatte være at anbefale for Island. Fra Sidstnævnte modtog Selskabet i den Anledning en Skrivelse, som, da den indeholder interessante Noticer om den der brugelige Bygningsmaade, meddeles her i Udtog:

”I Almindelighed lægges ei nogen egentlig Grund under de islandste Huse, men de opbygges, enten paa en af Naturen dannet Forhøining, hvilket er det Sædvanligste, eller paa den flade Grund. Dog iagttages, især ved Huse af det større Slags, at Stene blive nedlagte under Hjørnerne, ligesom og under de Stolper i Huset indvendigen, paa hvilke Vielker og Sparrer hvile. Bæggene opføres af Jord og Steen, enten lagviis, især i den nederste Deel af Bæggen, eller blot af Jord, fornemmeligen i Bæggens øverste Deel. I Henseende til Valget af Steen, pleier man ei at være kræsen, men tager gjerne af det Slags, som Naturen frembyder i Nærheden af selve Byggestedet. Til Bæggens udvendige Deel opstikkes Jordstøpnen med Rødder. Græsstøpnen lader man vende udad, men Rødderne indad; indvendigen bruges, enten friske af Jorden opstufne Stykker (dog fratages Græsset og Roden) eller gamle, tørre og seie Jordstykker; men Bæggens midterste Deel opfyldes med tør

7de Bind 2det Hefte. (18)

Muld, som derefter enten nedtrædes eller nedstampes af de Mænd, som udføre Bygningsarbeidet. Bæggene pleie at være henimod 4 Alen tykke nedenfor, men gøres smallere, henimod 2 Alen, eller derunder, i den øverste Deel. Høiden er sædvanligen paa Huse til Beboelse henimod $3\frac{1}{2}$ Alen, hvilket, naar Bæggen har staaet i nogen Tid og sunket, giver beholdne omtrent 3 Alen. Naar Bæggen sættes, lader man Hullet deri staae aabne, for siden at anbringe Vinduer. Det er aldeles ubestemt, hvormeget en enkelt Mand kan sætte af en saadan Bæg om Dagen, da det er afhængigt af selve Materialet og Stedet, hvorfra det skal tages. Naar Bæggene ere færdige, sættes Stolper, Bjelker og Sparrer af Tømmer, som Leilighed er til. Dernæst lægges, meer eller mindre tæt sammen, Stumper og Stykker af Bræder, paa de Lægter, som nagles fast til Sparrerne. Ovenpaa dette lægges atter lidt Lyng, Kratriis, eller paa sine Steder tynde flade Stene og dernæst et dobbelt eller flerdobbelt Lag af Grønsvær. Mellemlaget har til Hensigt, at beskytte Tømmeret for Fugtighed og Forraadnelse. Tagstjægget falder ei udenfor Bæggen, men noget indenfor sammes yderste Kant, for at Lasten af Taget, naar dette synker, kan falde paa selve Bæggen. Forgavlen af Huset pleier at være af Tømmer.

Dersom Bæggene, fra Begyndelsen af, ere godt satte, kunne de staae længe, endog over 20 Aar.

Men er Grunden ei fast, Hjørnerne ei godt afbundne med Grønsvær, eller dette af en løs og sandagtig Bestaffenhed, Mulden slet nedtraadt i Væggens midterste Deel, eller Væggen er altfor tynd, varer det ei længe, førend Luft og Storm opløse den, Vand og Frost sprænge den, saa Bygningen maa nedtages og atter opsættes. De heftige Storme og den øsende Regn, som regjere hist og her, især i Fjeldegnene, kan ligeledes have en stor Indflydelse paa endog vel opførte Huses længere eller kortere Varighed. Taget maa for det meste aarligen eftersees og forbedres, hvis det skal vedblive at være draabefrit. Vinduerne pleie at være ikkun smaae og meget faa. Hos de Fattige ere de ei engang med Glasruder, men overtrukne med fine Hude af Creaturer, der vel give temmelig Lysning, men ei ere varige, eller kan holdes rene. Da Væggene, som ovenfor beskrevet, ere tykke, den udvendige Vindueskarm altsaa bliver lang og pleier at være smal, er den Lysning, som falder ind i Huset saare liden. Det Indre af Huset er hos de Fleste slet ikke panelet, undtagen maastee enten en liden Deel af Loftet ovenpaa, eller et lille Bærelse underneden, som tjener til Opholdssted for Husbonden med Familie og til Gæstestue. De sorte Jordsvægge bidrage meget til det Mørke og den Traurighed, som indvendigen i de islandske Huse ere saa affstikkende mod deres grønne Udseende om Sommeren. 1

Ved Søfanten, hvor Almuen overhoved er fattigere, end i Oplandet, staldes undertiden Køer og Heste underneden det Loft, hvorpaa Folkene sove og opholde sig. Men i Oplandet er dette Slags Svinerie meget sjældent, undtagen maastee i en eller anden enkelt Egn, hvor det endnu er en af de fordærvelige, gamle Skikke.

Denne Beskrivelse er efter hvad man i Almindelighed seer i Bondestanden. Enkelte Bønder have det Noget bedre, og hos formuende Embedsmænd findes ei sjelden 1 à 2 Stuer, som enten ere taalelige, eller ret gode.

Den islandfke Bygningsmaade er over 800 Aar gammel, thi den har fundet Sted siden Island blev bebygget. Den hidrører fra Landets oprindelige Mangel paa Tømmer. De Nordmænd, som først bosatte sig her, vare i deres Fædreland vant til en anden Bygningsmaade, men maatte snart forandre den. I forrige Tid, da Landet paa mange Steder havde Birkeskov til Gavntømmer, og Samfærdselen med Norge var levende, have Husene unægteligen været større og sandsynligviis bedre indrettede, end de i den senere Tid ere blevne det. Det er indlysende, at det, der nu fornemmeligen henføres til ved den islandfke Bygningsmaade, er Besparelse paa Tømmer og Beskyttelse mod Regn og Kulde.

Mørke og Fugtighed ere Hovedhyder ved alle islandfke Huse, opførte paa ordinair Maade. Aars-

sagen hertil ligger i selve Bygningsmaterialet. Jord og Steen i Bæggene og Taget afgive uophørligen en fiølig Fugtighed ind i Huset. Naar disse Dunster forenes med den naturlige Varme af Mennesker og paa sine Steder af Creaturer, i et snævert Rum, er det begribeligt, at Luften i et islandsk Huus ei kan være sund og at den maa angribe dem, som ei ere vant dertil. Men Vanen gjør ogsaa dette taaleligt og godt. Varmen, som for Bønderne er en Hovedsag, kan i disse Huse blive meget betydelig og undertiden næsten utaalelig. Det Dvrige er for Almuens Sandser en Bisag.

I Fisker-Distrikterne er det ei sjældent at see Mennesker af et blegt og gustent Udseende. Rigtig nok kan dette for endeel hidrøre fra den ofte urenlige og ei meget nærende Fiskepise, men vel og tildeels fra de usunde og fugtige Baaninger. I Oplandet, hvor Husene ere forholdsmæssigen bedre, Reenligheden ogsaa, som en Følge af den daglige Haandtering, noget større, have Folkene i det Hele et sundere og raslere Udseende. At dette ei allene skyldes den nærende Føde af Dyreriget, men den sundere Luft i Husene, det troer jeg er utvivlsomt. Smidlertid ere Snat og andre Hudsygdomme saa almindelige her i Landet, at næsten Ingen værdiger dem Opmærksomhed. Uden at være Sagkyndig, troer jeg det hidrører for en stor Deel fra den forædvede Luft i Husene, uden at jeg dog vil nægte, at dette Slags Sygdomme ogsaa kan finde Næring

i Mangel paa Reenlighed og i den fugtige, udvendige Atmosphære.

Med Kaffelovne kunde man virket noget imod Fugtigheden i de islandske Huse, men neppe vilde den derved aldeles forebygges, med mindre man holdt dem næsten bestandigen opvarmede. Det islandske Clima, skjøndt i sig selv sundt for Mennesker af en nogenlunde stærk Constitution, er dog, især ved Søantem, meget fugtigt. Jeg troer det kan antages, at Regn, Sne og Frost regjere her over $\frac{2}{3}$ af Aaret. Paa mange Steder har Jordbunden ogsaa den Egenkab, at den afgiver Vand i Mængde, trækker det til sig og opbevarer det. I Grunden under Husene findes undertiden fine Aarsrer, eller ligesom Kildevæld, hvoraf Vandet bliver ved at opvælde. Det er ei vanskeligt at indsee Aarsagen hertil, naar man betragter Landets elementaire Beskaffenhed, som det er udenfor mit Formaal denne gang videre at berøre. Kaffelovne, om end Fattigdom ei hindrede Almuen fra at kjøbe dem, kunne desuden aldrig blive meget udbredte i Island; thi paa mange Steder mangler Løv til Brændsel, der ved intet Surrogat i Landet kan erstattes.

Bygninger enten af Pisé eller Leer vilde i Island blive meget nyttige; men under den dobbelte Betingelse, at de kunne indrettes ligesaa lune og med en saa liden Bekostning, i Henseende til Tømmer, som de nu brugelige islandske. Varne

og Besparelse paa Sommer ere ved et Huus her i Landet saa aldeles væsentlige Egenheder, at alle andre Hensyn, saasom paa Smukhed og Bequemmelighed, ja endog paa Sundhed, maa underordnes dem. Varmen er, efter Landets nordlige Beliggenhed og øvrige climatiske Beskaffenhed, en yderst paa-
trængende Fornødenhed; men Sommer maa spares, fordi det enten aldeles ikke er at faae, eller Ingen kan bestaae ved at bygge deraf." — Efter Amtmand Thorstensons Formening vilde iøvrigt Bygninger af Leer være mere at anbefale for Island end de af Pise.

* * *

Præsten Einarsen til Thingvalle i Islands Sønder-Amt havde i et til Selskabet indsendt Andragende omtalt den Fordeel, som Islænderne vilde have af at tæmme Rensdyrene, hvilke i Mængde findes i Landet, især i hans Nabolaug, og derhos foreslaet at Selskabet burde medvirke til denne Sag. Efter herom at have raad-
ført sig med Sagkyndige, tilskrev Selskabet Stift-
amtmand Moltke, under 22de April 1823, saaledes:

"Forflagets Udførelse maa Selskabet ansee for saare gavnlig, men troer at den vil medføre store Vanskeligheder, da Dyrene ere særdeles vilde og søge ei fra Fjeldene ned i Boigden, undtagen i den haardeste Vintertid, naar de lide Sult og ere afkræftede; men endogsaa da er det ei let at fange dem, og de vilke igjen ved første Leilighed

løbe op paa Fjeldene. Desuden er det uvist, om de kunne fodres med Høe, hvilket i det mindste ei skal være Brug i Norge, og at lade dem oppasse medens de paa Fjeldene søge Føden, tillader det barske Clima ikke. Omstændighederne ere i denne Henseende anderledes i Island end i Norge, hvor Lapperne tildeels fra Fødselen af vænnes til at føre et omvankende Liv og have særegne Hjælpemidler til Dyrenes Oppasning og Pleie.

Imidlertid troer man dog, at Sagens Bigtighed fordrer, at man bør forsøge hvad der kan udrettes. I Anledning af Præsten Einarsens Tilbud, at ville medvirke til dette Anliggendes Fremme, maa Selskabet derfor tjenstligst anmode Hr. Stiftamtmanden om at tilkjendegive ham, at det skulde glæde Selskabet, om han vilde gjøre Forsøg paa at tæmme de vilde Densdyr, saaledes som Sted og Omstændigheder tillade det, efterat han havde overlagt med Stedets Selskabsmand saavel som med andre af de kyndigste Mænd i Egnen, hvorledes Planen først i det Smaa kunde udføres, for at erfare om Conjunctionerne begunstige den saaledes, at den, udført i det Store, kunde blive gavnbringende. Naar han derpaa meddeler sin Beretning om Udfaldet af Forsøgene, vil Selskabet vise sin Erkjendtlighed mod ham og Enhver, som ved Sagens Befordring have udviist fortrinlig Virksomhed, isærdeleshed naar det kan skjønnes, at deres Bestræbelser fortsættes og give Anledning til at haabe vedvarende Fordele.

Det bemærkes isøvrigt, at der i det islandske Literatur-Selskabs Skrifters 8de Bind findes en Afhandling paa Islandsk om at tømme og behandle Kendsdyr, hvilken Anviisning blev udgivet i Aaret 1788, i Anledning af de forhen i Landet indførte Kendsdyr."

*

*

*

I Island gives ingen egentlige Valkemøller, men de mange uldne Løier, som der forfærdiges, og hvoraf en stor Deel gaaer i Handelen, vales paa en saare ufuldkommen Maade, i det de, tilbørligen gjennevædede, enten blot trykkes med Hænderne eller trædes med Fødderne. Paa Anmodning fra daværende Provst i Rangsvalle Syssel, nu Biskop S. Johnsen, sendte Selskabet ham derfor en Model til en Valkemølle, af den Indretning, som ansaaes tjenligst for Island. Senere underrettedes Selskabet om, at tvende Bønder under Vefjeldene i Sønder-Amtet vare i Begreb med at indrette en Valkemølle; de Dele deraf, som de ikke der kunde faae forfærdigede, saasom Jernaxelen til Møllehjulet, bleve dem, paa deres Begjering, sendte fra Selskabet.

*

*

*

Ingen af de i 1822:1823 indkomne Afhandlinger fandtes at egne sig til at belønnes. For

praktiske Foretagender blev derimod tilstaaet følgende Understøttelser og Præmier:

Til planmæssig Drifts Indførelse.

Trefindstuyve Rigsbankdaler aarlig i 5 Aar til enhver af efternævnte Gaardbrugere:

Anders Andersen i Sengeløse, Kjøbenhavns Amt.

Anders Larsen i Drølev, Holbeks Amt.

Anders Jensen i Dnsved, Frederiksborg Amt.

Poul Jensen i Todborg, Randers Amt.

Søren Nielsen i Teberg, samme Amt.

C. N. Lindberg paa Dyemos i Tjernved Sogn, Ribe Amt.

Et Hundrede Rigsbdlr. aarlig i 3 Aar til: Forpagter Diekmann, som Eier af en Bondegård i Follerup Bye, Veile Amt.

Halvtredsfindstuyve Rigsbankdaler aarlig i 3 Aar til:

Selveier H. C. Hansen paa Vandløse Mark, Kjøbenhavns Amt.

Parcellist Chr. Bjerring i Dvarmløse, Holbeks Amt.

Selveier Anders Mortensen i Kraiberg, Randers Amt.

For Faarefoldes Opførelse paa Færøerne:

Halvofferdsfindstuyve Rigsbankdaler til Leilending Joen Danielsen af Waag.

Samme Præmie til Leilendingene Zacharias Heinesen, Joen Guttesen og Heine Jensen af Bøe Kirkefognd i Waagoe Præstegjeld.

Samme Præmie til Pastor Gade i Thors-
havn.

For planmæssig Drift.

Det 3die Søløbæger til Fæstegaardmand
Ole Justesen af Seddinge under Baroniet Sø-
nderkarle i Holland.

Samme Præmie til Boelsmand Lars Jør-
gensen af Galsslunde i Barløse Sogn under Baag
Herred i Fyen.

Samme Præmie til Gaardsæster Henning
Henriksen i Høiberg, Rjæng Sogn, samme Herred.

Samme Præmie til Gaardsæster Hans Lar-
sen af Bisvængegaard, Gjorslev Sogn, Præstøe
Amt.

50 Rbd. til Selveier J. D. Skovgaard i
Lundforlund Sogn, Sorø Amt.

For adskillig Jordforbedring.

Det 3die Bæger til Selveier Mads Dals-
gaard af Hørup Sogn, Lybsgaard Herred, Vi-
borg Amt.

Det 4de Bæger til Gaardmand Anders An-
dersen i Østrup Bye, Saltum Sogn, Hjørring
Amt.

En bayleiff Svingplov og en Hypeplov
bleve skjænkede Grosferer K. Isfjord i Estesfjords
Kjøbstad i Island.

For Træplantning.

Det 3die Bæger til Møller og Obmd. Hans
Wulff i Rebel Mølle ved Kolding.

Tyve Rigsbankdaler til Gaardmand Hans Nielsen og Søn Christopher Hansen af Herlumagle, Præstøe Amt.

For Humleanlæg.

Det 5te Bæger til Gartner Eriksen paa Hegnsholt i Grønholt Sogn, Frederiksborg Amt.

Tyve Rigsbankdaler til Huusmand Knud Nielsen af Steenstrup, Svendborg Amt.

For betydelig Biavl.

Fem og Tyve Rigsbankdaler til Skolelærer Wagtmann i Sengeløse, Kjøbenhavns Amt.

Til et Almue-Laane-Bibliothek, oprettet af Hr. Pastor, Ridder Møller, for Bierbye Sogn paa Thorseng, blev skjænket Bøger til Værdie 25 Rbd.

For Huuslid.

Tredie Sølvmedaille til Krigssekessor og Postfører Braes's Kone i Colbing.

Afdøde Byefoged Fries's Datter, Karen Hele-
ne, i Bogense, forærede en Spinderok.

Ti Rigsbankdaler blev givet Cathrine Moun-
nick i Balbye.

Et lignende Beløb erholdt Enken Anne Re-
gine Bolmeister her af Staden.

For adskillig Industrie.

Det 4de Bæger til Skolelærer H. Rasmus-
sen i Assens som Stifter af en saakaldet Haand-
gjerningskole for Byens Almue-Ungdom.

Samme Præmie til Kleinsmedsvend Ras.

mus Nielsen af Corfelike paa Falster for Forsærdigelse af gode Fabrik-Hegler.

6te Bæger til Smedesvend Svend Svendsen af Helsingør for ualmindelig Duelighed i hans Haandværk.

Tyve Rigsbankdaler til Bonden John Erlandsen af Gaarden Klett i Borgesjords Sysfel i Island, for Forsærdigelse af Spinderokke, m.v.

Med Hæder nævnes:

Skibscapitain A. E. Brylle i Stige ved Odense, for Indretning af en Sæ-Badeanstalt for Indvaanerne i Odense.

Rjobmand Jens Hjorth i Allinge paa Bornholm, for adskillig Vindskibelighed.

*

*

*

(1823 : 1824).

I de Egne af Landet, hvor Havedyrkning og Træfrugtavl er udbredt, har det i mange Aar været Skik, blandt andet at tillave Most af Æbler og Pærer; men denne Forædling stod dog langt tilbage især med Hensyn til Opgaven at tilvirke af disse indenlandste Frugter, en velsmagende, og for Sundheden uskadelig Drik, hvilken da hellere maatte benyttes, end den fremmede, ofte forfalskede, og altid kostbarere Wiin, som faaes paa de fleste Gæstgiversteder i Provindserne, ikke at tale om anden Spiritus, hvormed den simplere Klasse tager til Talle. Det fandtes derfor ønskeligt at bringe Fabrika-

tionen af indenlandsk Frugtviin til større Fuldkommenhed, ved et Forsøg, anstillet nogenlunde i det Store efter kemiske Grundsætninger. Selskabet lod derfor under Etatsraad, Professor Orsted's Veiledning et Forsøg foretage af Brændeviinsbrænder, Obmd. Brøndum med Tilberedning af omtrent 1450 Potter Vbleviin. Efterat Cyderen havde henligget paa Fade i 3½ Aar, blev den største Deel deraf aftappet paa Flasker og, ved Kundgjørelse i Aviserne, tilbuden til Salg, for at de, der interesserede sig for Foretagendet, kunde erholde Prøver af denne indenlandske Frugtviin, hvis Beskaffenhed vidnebe om Forsøgets heldige Udfald. En af Hr. Brøndum derpaa forfattet kort Anviisning til at tilberede Vbleviin bekostede Selskabet siden udgivet i Trykken. — Endskjøndt de Presser, som til denne Tilberedning behøves, ingenlunde ere kostbare, havde man dog Grund til at troe, at Mangel af dem var paa adskillige Steder Aarsag til, at mange Træfrugter ikke bleve benyttede paa den fordeeltige Maade, som hiin Anviisning omhandler. Selskabet lod derfor nogle saadanne Presser forfærdige til Brug for dem, som maatte ønske at erholde dem tillands.

*

*

*

I October Maaned 1823 indløb Efterretning om Drettelsen af et landoekonomisk Selskab

for Weile Amt, og om dette ny Samsunds Formaal: at bidrage til Agerbrugets størst mulige Fuldkommenhed, blandt andet ved at understøtte driftige Bønder til at indføre forbedret Sædskifte, ved at opmuntre til de vigtigste Huusdyrs Forædling, til Hørabl og Huusflid; ved Præmiepløininger at faae indført god Pløining med Toheste-Pløve; o. s. v.

Landhuusholdningssekskabet bevidnede Amtmand Treschow, som det ny Amtsekskabs daværende Præsident, sin Tak for denne Meddelelse, med Ønske, at dette Samsund maatte see sine almeennyttige Bestræbelser lønede med al muligt Held, og med Forsikkring at Landhuusholdningssekskabet vil benytte enhver Leilighed, der maatte frembyde sig til at yde Weile Amtsekskab den Bistand, det formaaer.

*

*

*

Kammerherre, Grev Holstein indsendte en af Sekskabet for Industrie og Huusflid paa Holsteinborg i Trykken udgiven Veiledning i Agerdyrking for Holsteinborg Grevskabs Bønder. Da dette Skrift i det Hele fandtes svarende til Diemedet, tilkjendegav Sekskabet Hr. Greven, ved at takke ham for Bogens Indsendelse, sit Haab om, at det, i Forbindelse med hans utrættelige Bestræbelser for Agerdyrknings og Vindstibeligheds Fremme paa hans Gods, vil stifte

Gavn, især naar Bogen bliver, efter Bestemmelsen, foredraget og forklaret for Almue=Ungdommen.

*

*

*

I Møde den 7de April 1824 fandt Selskabet sig foranlediget til at vedtage: at naar nogen af dets Medlemmer maatte tilbyde sig at ville, efter foregaaende Tillysning i Aviserne, forelæse nogen Udarbeidelse i et af Selskabets Møder, burde det først ved en Committee (almindeligviis Selskabets Skrift=Commission) afgjøres om en saadan Afhandling egnede sig til at oplæses.

*

*

*

Følgende Understøttelser og Præmier tilkjendtes i Vinteren 1823-1824.

Til planmæssig Drifts Indførelse.

Tresindstyve Rigsbankdaler aarlig i 5 Aar til Gaardmand Niels Jensen af Brøndbyvester, Kjøbenhavns Amt.

Fyrretyve Rigsbankdaler aarlig i 5 Aar til hver af Esternævnte:

Gaardmand Rasmus Hansen i Paarup, Frederiksborg Amt.

Gaardmand Niels Jensen i Herløv, Nøragergaards Gods, Holbeks Amt.

Gaardmand Otto Hansen af Dannemare Sogn
i Lolland.

Skolelærer Carsten Larsen i Vesterboe i Lolland.

Tredive Rigsbankdaler aarlig i 5 Aar til
enhver af Esternævnte:

Skolelærer C. Rasmussen i Svinninge, Holbeks
Amt.

Parcellist Rasmus Hansen af Veierholm i Dle-
rup Sogn, Svendborg Amt.

Gaardmand Poul Jensen Balle i Spørring,
Aarhuus Amt.

Gaardmand Rasmus Christensen i Granslev, Bi-
borg Amt.

Gaardmand Jørgen Andersen i Sønderbye, Glud
Sogn, Veile Amt. — Da Selskabet senere
erfarede, at denne Mand havde afvejet fra
den ham foreskrevne Driftsplan, blev Resten af
den ham tiltænkte Understøttelse, der kun for
de første to Aar var udbetalt ham, inddraget.

Paa et Forslag fra Kammerraad, Amtsfor-
valter Pih i Hirschholm besluttede Selskabet at
anvende en Sum af 40 Rbd. aarlig i 5 Aar for
at sætte nogle af de mange paa Karleboe Over-
drev boende Huusmænd i Stand til, ved forbe-
drede Agerdyrkningsredskabers Anskaffelse, at dyrke
deres smaae Lodder med deres Køer og i det
Hele paa en hensigtsmæssigere Maade end hidtil.
Til Hr. Kammerraaden overdroges det at ud-
7de Bindes 2det Hefte.

vælge de Mænd, der fortrinligen burde komme i Betragtning til at nyde denne Hjælp, med hvis Anvendelse han paatog sig Tilsynet. — Til Hæfelsesknives Anskaffelse for nogle af disse Huusmænd udbetalte Selskabet desuden 20 Rbd. for eengang.

Amtmanden for Islands Nord- og Øster-Amt, Hr. G. Johnson bevilgedes 100 Rbd. til Indkjøb af nogle Agerdyrkningsredskaber, som han ønskede at benytte ved Forsøg med Ager- og Havedyrkning i Island.

For Sommerstaldføddring.

Den 2den Medaille i Guld til Gaardfæster Mads Nielsen af Vedskølle, Tjærebye Sogn, Sorø Amt.

Til Træplantning paa indhegnede Lodder, følgende Understøttelse, fordeelt paa 4 Aar:

Sognefoged Niels Nielsen af Durrø, Frederiksborg Amt, 250 Rbd. til en Plantning paa 3 Tønder Land.

Arvesæster G. P. Dilling i Schibye Sogn, Frederiksborg Amt, blev til en Plantning paa 2½ Tønder Land lovet 210 Rbd., hvoraf kun for det første Aar er udbetalt 63 Rbd., da man siden ingen Efterretning har modtaget om Anlæggets Fremgang.

Uhrmager og Fæstehuusmand Johan Christian Hoffmann i Sæbye, gl. Roeskilde Amt,

til en Plantning paa 1 Tønde 3 Skpr. Land,
120 Rigsbankdaler.

Gaardmand David Petersen i Hjelmsoelille,
Præstøe Amt, til en Plantning paa 5 Skjepper
Land, 60 Rbd., hvoraf dog kun er udbetalt 42
Rbd., da man senere erfarede at Anlægget ikke
vedligeholdtes.

For adskillig Jordforbedring,
i Danmark:

Tredie Bæger til Gaardfæster Jens Chris-
tensen i Løitved, Sæbne Sogn, Holbøks Amt.

Fjerde Bæger til Gaardfæster Hans Larsen
i Bulbroe, Hørslunde Sogn i Lolland.

paa Island:

Første Bæger til Proprietair Bjørn Gott-
skalksen paa Gaarden Hrapssøe i Dale Syssel.

Tredie Bæger til Provst John Gislesen,
Sognepræst til Hvams Kald i samme Syssel.

Femte Bæger til Kystyrer Gudmund John-
sen i Thorsbergstødum, samme Syssel.

For Dyrkning af kunstige Græsarter.

Et Hundrede Rigsbankdaler til Justitsraad
Fjellstrup, Eier af Sindinggaard i Hammerum
Herred, Ringkjøbing Amt.

Halvtredssindstyve Rigsbankdaler til Jord-
bruger Peter Olsen paa Sleggerup Mark i Na-
gerup Sogn, gl. Roeskilde Amt.

For Havedyrkning.

Fjerde Bæger til Enken Birgitte Ugerschou

paa Lofstrup Mark i Ulmind Sogn, Viborg Amt.

Tyve Rigsbaler til Huusmand Hans Hanssen Kudst i Lunde, Svendborg Amt.

For Tillæg af spanske Faar.

Tredie Medaille i Guld til Forpagter S. Fangel paa Bildmosegaard i Aalborg Amt.

For adskillig Industrie.

Fjerde Bæger til Sognesoged Lars Larsen i Lunde, Svendborg Amt, for at have lagt Fodstykker af kløvede Kampesteen under en af ham opført Ladebygning, for Anlæg af Steenkister til Vandafledning, Humleavl, m. v.

Fjerde Bæger til Huusmand Peder Pedersen i Vallerbek, Karup Sogn, Viborg Amt, for mangeaarig Virksomhed i at udføre passende Anlæg til Enges Vanding i denne Egn.

Sjette Bæger til Huusmand Niels Jacobsen i Lømmerbye Sogn, Odense Amt, for Maarkattes Udryddelse.

Tyve Rigsbankbaler til Huusmand Hans Larsen og Søn Jens Hansen af Brøndbyvester, Kjøbenhavns Amt, for Sælhundefangst.

Et lige Beløb til Huusmand Anders Hansen i Maglebrænde paa Falster, for udviist Flid og Duellighed i Brøndgravning.

Til et Almue-Laane-Bibliothek, oprettet for Bibye Sogn ved Narhuus, af Sog-

nepreæst Mehl: et Bidrag af Bøger til Bærdie
25 Rbd.

For Huusflid:

Første Sølvmedaille til Sognepreæst Gades
Kone i Thorshavn paa Færøe.

Samme Præmie til Møller Grandjeans
Kone i Nakskov.

Samme Præmie til constitueret Herredsfo-
ged, Procurator Hansens Kone i Barde.

Anden Sølvmedaille til Finantsbud Tepsens
Enke her i Staden.

Samme Præmie til Huusfæster Niels Pe-
dersens Kone, Lucie Pedersbatter i Endrup paa
Cronborg District.

Tredie Sølvmedaille til Gaardmand Hans
Marcusens Kone, Maren Marcusen, i Magel-
tving, Birket Sogn i Volland.

Med Hæder nævnes:

Gaardmand Jens Larsen i Kraghave, Høie-
tostrup Sogn, Kjøbenhavns Amt, for mønstre-
værdig Havedyrkning.

*

*

*

(1824-1825).

Fra Forpagter R. Conradsen paa Gunders-
løvholm modtog Selskabet et Forslag, sigtende
til Ophævelsen af den for Hovedstadens Slags-
terlaug satte Tært paa Drekjøb.

Dette Forslag fandtes understøttet af saa væg-
tige Grunde, at man ikke kunde andet end ønske,

at det jo før jo heller maatte bringes i Udførelse. Blandt andet bemærkedes under Sagens Ventilation i Selskabet, at Kjødtart kan være nødvendig for mindre Stæder, hvor der ikkun ere faa Slagtere og som letteligen kunne forenes om at opstrue Priserne paa et uundværligt Næringsmiddel, men at saadant derimod ikke kan befrygtes i en Bye som Kjøbenhavn, hvor Slagterlauget tæller over 80 Interessesentere og hvor Enkeltes Egennytte og Grimesterne snart vilde forstyrre enhver saadan Uftale, om den virkelig fandt Sted, hvorfor der fra denne Side ikke kunde være nogen Risiko ved her at høre Tarten, saa meget mindre som den altid kunde paabydes igjen, dersom det skulde befindes fornødent. At Tarten desuden ikke overholdes eller kan overholdes, og at Diemedet med den, som Følge deraf, forfeiles, har en mangeaarig Erfaring noksom viist. — Det er en almindelig Klage at man i det qvægrige Danmarks Hovedstad næsten ikke er i Stand til at faae ret godt Orefjød, i det mindste ikke saa godt, som det leveres i Hamborg, der dog henter sine Stude fra Danmark og i hvilken Stad det bedre Kjød sædvanligen sælges for lettere Priis, endog efter at Udsørselstold deraf er svaret. Mange Sagkyndige ere enige i, at Tarten ikke blot forvolder at Kjøbenhavn i denne Henseende staaer tilbage for Hamborg, men at den tillige foranlediger dels at den fattigere Klasse af Hovedstadens Indvaanere, der nøies med Kjød af ringere Sort, maa

betale dette langt dyrere, end naar Handelen var fri, og deels at denne Vare, formedelst sin ringere Dvalitet, ikke kan blive nogen Udsørfels-Artikel herfra. — Forpagter Conradsen har i sit Forslag udviklet Tarens skadelige Indflydelse paa Agerbruget, i det den berøver Landmændene den Opmuntring, de ellers kunde have til at besitte sig paa Dvægse-ning, en under nærværende Omstændigheder fordeelsagtig Erhvervsgeen. At dette virkelig saaledes forholder sig, derpaa haves netop nu et overtydende Exempel forhaanden. En saare dygtig Landmand, ved Navn Valentiner, som i en Række af Aar, medens han boede i Holsteen drev en meget betydelig Dvægghandel paa Hamborg, har nemlig for nogen Tid siden etableret sig i Sjælland for at forsyne Kjøbenhavn med fortrinligt Drefjød. Men alle hans Bestræbelser i saa Henseende strande paa Tareten; thi det Kjød han leverer, og som er af udmærket Dvalitet, kan han ikke sælge til den taxemæssige Priis, hvortil ifkun ringere Varer kunne kjøbes, og han kan desaaarsag kun finde Affætning til 3 à 4 formuende Slagtere, som sælge over Tareten. At imidlertid disse — hvad virkelig stæer — letteligen kunne forene sig om at foreskrive ham saadanne Betingelser, at han ei derved kan bestaae, er indlysende, og han vil derfor, naar ei en forandret Indretning træffes, blive nødsaget til at opgive en, saavel for Agerbruget og Landet i Almindel-

lighed, som for Hovedstaden i Særdeleshed høist gavnlig Entreprise.

Ved Skrivelse af 4de Januar 1825 oversendte derfor Selskabet, med disse Bemærkninger, Forpagter Conradsens Forslag til det Kongelige danske Cancellie, som anmodedes om, kraftigen at medvirke til Forslagets Udførelse. Dette gav Anledning til Cancellie-Placaten af 1ste Junii 1826, hvorved Slagtertarten i Kjøbenhavn indtil videre ophævedes.

*

*

*

Det er i det Foregaaende anmeldt, at Dannebrogsmænd, Møller Wulff i Nebel ved Kolding har anstillet en Række af Forsøg med tykkere og tyndere Udsæd, og at han i den Anledning er bleven tilkjendt en af de Præmier, som herfor vare udlovede. Udfaldet af det første Aars Forsøg findes omtalt i nye landoekonomiske Tidender 5te Bind, Pag. 377. Forsøgene fortsatte han i de paafølgende to Aar, nemlig: 1822 og 1823, og tilstillede Selskabet to Tabeller, som viste Udfaldet for hvert af disse Aar, hvorhos han, ved at indsende den for 1822 gjorde opmærksom paa, at man neppe deraf kunde udbrage almindelige Slutninger fordi Aaret var lidet skikket til slige Forsøg paa saa tørre Jorder som hans. Af Tabellen for 1823 meddeles her et Udtog, som viser det Vigtigste af Resultaterne af dette Aars Forsøg:

Paa 1 Tønbe Land g. M., mager Sandjord, udsaaet den 17de August 1822 3 Skpr. 2 Fdkr. Rug; avlet 11 Tdr. 3 Skpr. 2 Fdkr.

Paa samme Areal af lignende Jord udsaaet den 27de samme Maaned 5 Skpr. Rug; avlet 10 Tdr. 3 Skpr. — Da Sædekornet var af eet Slags, formeente Hr. Wulff, at alene den forskjellige Sædetid var Ursagen til, at Afgrøden paa den sidste Ager, efter den tykkere Sæd, blev kjendeligen ringere end paa hiin.

Paa samme Areal af lignende Jord udsaaet 6 Skpr. almindelig jydsk Rug; avlet 6 Tdr. 5 Skpr. 2 Fdkr. Paa en anden Ager af samme Størrelse og Bestaaffenhed saaet 8 Skpr. af samme Rug; avlet 7 Tdr. 5 Skpr. 1 Fdkr. Begge disse Agre bleve først tilsaede den 8de October.

Paa 7250 □ Alen Sandjord udsaaet i Foraaet 1823 5 Skpr. 2 Fdkr Havre; avlet 4 Tdr. 6 Skpr. Paa et lige Areal udsaaet 4 Skpr. Havre; avlet 5 Tdr.

Paa 13540 □ Alen leerblandet, merglet Jord udsaaet 7 Skpr. Byg; avlet 8 Tdr. 7 Skpr. Paa et lige Areal udsaaet 5 Skpr. 2 Fdkr. Byg; avlet 8 Tdr. 3 Skpr.

Hr. Wulff har ved disse sine fortsatte Forsøg fundet sig bestyrket i den Formening, at naar man saaer sin Rug i August Maanedes første Halvdeel, i Jord, som ved Brak er vel forberede-

det, kan man, hvordan Jordbunden end er, spare mere end det Halve af hvad ellers pleier at anvendes til Sæd, besaae en Tønde Land g. M. med 3 til 4 Skpr. Rug og avle mere, end naar man saaer det Dobbelte i samme Areal i October Maaned. Af Vaarkornet mener han, at især Havren kan saaes meget tyndere end efter gammel Skik, og han anseer 1 Tønde god Havre tilstrækkelig til Besaaening af en Tønde Land, ligesom han ogsaa troer at 6 Skpr. Byg er tilstrækkelig Udsæd paa et lignende Areal naar Jorden er kraftfuld.

En anden Landmand, Forpagter Maribo, foretog i 1823, medens han boede paa Dronninggaard, Forsøg med tyndere og tykkere Udsæd af serradet Byg paa et Stykke skjørleret Jord af Areal 32,940 □ Alen, som han deelte i 4 lige Dele og besaaede den 15de Mai. Udsæden og Afgrøden var som følger: paa Ugeren No. 1 saaet 5 Skpr. 1 Otting; avlet 6 Tdr. 1½ Skp.; paa No. 2 saaet 6 Skpr. 1 Otting; avlet 6 Tdr.; paa No. 3 saaet 4 Skpr. 1 Otting; avlet 6 Tdr. 5 Skpr.; paa No. 4 saaet 3 Skpr. 1 Otting; avlet 5 Tdr. 6 Skpr.

Uagtet almeengyldige Resultater ikke bør uddrages af sliche enkelte Forsøg, saa bidrage disse dog til at vise Fordeelagtigheden af en tyndere Udsæd, end nu er sædvanlig, hvorhos kan bemærkes, at ogsaa Halmproductet har ved

Forsøgene været forholdsviis større efter den tyndere, end efter den tykkere Udsæd.

*

*

*

De Svingplove, som Selskabet for nogle Aar siden begyndte at overlade til Landmænd, vare næsten alle forfærdigede hos Kleinsmedmester Berg, boende i lille Kannikestræde No 36 & 37. Da det imidlertid kom under Dvæstion, hvilke Arbeider udelukkende burde forrettes af Hovedstadens Grovsmedde og hvilke af Kleinsmeddene, androg Selskabet for det Kongelige danske Cancellie, at Smedemester Berg havde opnaaet den fornødne Dvælse i denne Slags Arbeider, hvormed vore Haandværkere endnu ere temmelig uvante, men hvis forsvarlige og nøiagtige Udførelse var saa meget mere magtpaaliggende for Selskabet, som det netop uddeler bemeldte Redskaber især i den Hensigt at de skulde tjene som Modeller; hvorfor det ønskede, at ham maatte forundes Tilladelse til fremdeles ubehindret at forfærdige Svingplove og andre arbejds sparende Agerdyrkningsredskaber for Alle og Enhver, om ogsaa det Regulativ, der paatænkes for Stadens Grov- og Kleinsmedde, skulde udelukke de sidste fra dette Arbeide. Fra bemeldte Cancellie blev denne Tilladelse ham derpaa meddeelt under 12te October 1824.

*

*

*

Forhenværende Brygger Porter her i Staden, som i Efteraaret 1824 vendte tilbage fra en Reise, han foretog til England, havde derfra medbragt en Haandmølle til at knuse Malt paa. Denne Maskine ønskede han at underkaste Prøvelse, og da han i denne Hensigt henvendte sig til Landhuusholdningssekskabet, har dets Kunst-Commission taget Maskinen i Diesbyn. Hovedbestanddelen af Haandmøllen er to glatte Jernvaltsler, som ved et passende Maskinerie lade sig ombreie, og som staae saa langt fra hinanden at de blot knuse Maltet lidet, uden at dette giver nogen fjendelig Mængde af Meel. Fordelen, som denne Indretning medfører, er, at man af det ikke malede, men kun knuste Malt erholder en meget klarere Urt og følgerigen klarere Ml. Denne Erfaring er ikke ny hos os; thi ved det betydeligste Bryggerie her i Staden, det saakaldte Kongens Bryghuus, har man, erkjendende Rigtigheden heraf, ikke ladet sig nøie med at faae Maltet grovt kraaet, men man har ogsaa en Indretning til Maltets blotte Knusning. Selskabet ansaae det ønskeligt, at Brugen af denne Maskine, hvis Afbenyttelse i Bryggerier her i Staden vilde fra Consumtionsvæsenets Side møde Hindringer, maatte begunstiges af det offentlige, og anbefalede derfor dette Unliggende til

det Kongelige General-Toldkammer og Commerces Collegium.

*

*

*

Foruden tre, tildeels fra navngivne Forfattere indsendte Bidrag til Besvarelse af den senere indbragne Opgave angaaende Aarsagerne til de lave Kornpriser, hvilke Meddelelser fandtes for ubetydelige til at komme i nogen Betragtning, indleveredes fra en Anonym en Afhandling, betitlet: "Hvilke ere de vigtigste Midler til at forbedre Bondestandens Tilstand i Danmark?" Skjøndt denne Udarbeidelse indeholdt adskillige ikke uinteressante Bemærkninger, kunde den i det Hele ikke tillægges fortrinlig Værd, da det var at befrygte, at de fleste af Forfatterens Forslag vilde i Udførelsen møde uovervindelige Hindringer.

Følgende Understøttelser til og Præmier for praktiske Foretagender bleve tilkjendte:

Til planmæssig Drifts Indførelse:

Gaardmand Morten Jensen i Hvedstrup, gl. Roeskilde Amt.

Gaardmand Anders Severinsen i Næsby ved Næsbyholm, Præstø Amt, og

Gaardmand Jens Jensen Hersom i Mølberg, Aalborg Amt, hver 60 Rbd. aarlig i 5 Aar.

Selveier Andr. J. Kliim i Kirke-Stillinge, Sorø Amt,

Gaardmand Andr. Larsen Bundgaard i Vaadum Sogn, Aalborg Amt, og

Gaardmand Niels Jensen Ring i Meilbye, Randers Amt, hver 40 Rbd. aarlig i 5 Aar.

Huusmand Christian Peder Birk i Sønderfelding, Ringkjøbing Amt, 30 Rbd. aarlig i 5 Aar.

Skolelærer P. Nielsen i Herstedøster, Kjøbenhavn's Amt,

Skolelærer J. Brøgger i Halsbrode ved Grenaae, og

Skolelærer R. Randsløw i Taaning, Skanderborg Amt, hver 30 Rbd. aarlig i 3 Aar.

Til indhegnede Lodders Bepantning med vilde Træer:

Bonden Søren Dlesen af Hedemølle i Lee Sogn, Viborg Amt, til en Pantning paa 2 Tdr. Land, 170 Rbd.

Gaardmand Mads Jversen i Eskelund, Brørup Sogn, Ribe Amt, til en Pantning paa 4 Skpr. Land., 50 Rbd.

For foretagne Forsøg med tyndere og tykkere Udsæd:

Det 2det Bæger til Eier af Nebel Mølle ved Kolding, Obmd. H. Wulff.

For Kirsebærs Lørring:

Femte Bæger til Jordbruger Rasm. Schousbye i Løvskal, Viborg Amt.

For Torstejangst.

Tyve Rbd. til Huusmændene Rasmus Jør.

gen Jensen og Christen Jensen Thund af Nordbye paa Samsøe.

For adskillig Jordforbedring:

Nogle Agerdyknings-Redskaber til Commercesecretair Schouboe, Forpagter paa Hovedgaarden Knudtenborg i Lolland.

Det andet Bæger til Gaardmand Vincenz Pedersen i Nyerup, Fiurendal Sogn under Grevfabet Holsteinborg.

Det tredje Bæger til Jordbruger A. C. Rasmussen, Eier af Stobshovedgaard, ved Nyborg.

Samme Præmie til Skolelærer N. Klotrup i Gjørup, Ulbjerg Sogn, Viborg Amt.

Det 5te Bæger til forhenværende Kjøbmand Mathias Møller af Skive, Eier af nogle Parcelser af Estvadgaard's Hede.

Samme Præmie til Skolelærer og Kirkesanger Petersen i Tyderup, Holbeks Amt.

Samme Præmie til Huusmand Tørgen Hanssen Greve i Svanninge ved Faaborg.

For Haveanlæg:

Det 4de Bæger til Bonden Ivar Sørensen i Grene, Slaugs Herred, Ribe Amt.

Det 6te Bæger til Sognefoged Søren Christian Louring af Bjørngaard, Tapdrup Sogn, Viborg Amt.

Tyve Rigsbankdaler til Seminarist Tørgen Henrik Nielsen i Aarslev-Høirup, Svendborg Amt.

For adskillig Industrie:

Do Hundrede Rigsbankdaler som en Opmuntring og Understøttelse til Uhrmager Hans Pedersen Rønne paa Bornholm i Betragtning af udviist fortrinlig Duelighed i hans Profession.

Et Hundrede Rigsbankdaler til Diderich Sund af Aakirkebye paa Bornholm, i Understøttelse til at udvide sin Fabrikation af Haarsigter.

Det første Bæger til Sognefoged Christen Borup i Ferring ved Lemvig, for udmærket Vindsfibelighed i Agerbruget, m. v.

Fyrrethve Rigsbankdaler til Huusmand Hans Henrik Møller af Nørre-Ørslev paa Falster, for udviist Flid og Kyndighed i Brøndgravning.

Det 6te Bæger til Gaardmand Thomas Sørensen i Guldager ved Varde, for Flid og Færdighed i Træ-Arbejder.

Tyve Rigsbankdaler til Huusmand Niels Nielsen af Brøndbyevester Mark, Kjøbenhavns Amt, for Sælhundefangst.

For Dyrkning af Kardeboller:

Det tredie Bæger til Læderfabrikør Johannes Rasmussen i Odense.

For Huusflid:

Den første Sølvmedaille til Enken Christiane Hedevig Bech i Baldbye ved Kjøbenhavn.

Til Amtsbibliotheket for Åsens og Hinds-
gauls Amter blev, efter Indstilling af Amtsprøvest,
Ridder Holm, skænket et Bidrag af Bøger.

En lignende Gave forundtes et af Pastor,
Ridder Meden i Fredericia oprettet Almue-Laa-
ne-Bibliothek for hans Anner Errihøe.

Med Hæder nævnes:

Afbygger og Jordbruger Knud Hansen paa
Sleggerup Mark, Agerup Sogn, gl. Roeskilde
Amt, for Havedyrkning.

*

*

*

(1825-1826).

Over en af Brygger og Dhandler Lars Jensen her af Staden indgiven allerunderdanigst Anmeldelse angaaende den af ham iværksatte forbedrede Dlbrygning, m. m., behagede det H. M. Kongen at affordre Selskabet Betænkning. I den Anledning toge nogle af Selskabets sagkundige Medlemmer Hr. Jensens Bryggerie i Die-syn. De fandt hans Indretninger og Fremgangsmaader, hvortil de, ogsaa henregne Anvendelsen af Hvede- og Havremalt til Dlbrygning, vel ikke nye, men meget hensigtsvarende. Saavel Bryggeriet i det Hele, som den af ham udtænkte Spundshat til at sætte paa Tønder, hvori Dlet udgjæres, vidner om, at han er en tænksom og fremadstræbende Næringsbruger. Især har han erhvervet sig Fortjeneste ved i høi Grad at

7de Bind 2det Hefte. (20)

forbedre Vhandelen, som han har brevet med en Orden, Reenlighed og et Valg af gode Vforter, der forhen savnedes, og hvorved han har frembragt en gavnlig Kappelyst, der har havt en fordeelagtig Indflydelse. — Overensstemmende hermed nedlagde Selskabet den befalede allerunderdanigste Betænkning.

*

*

*

Tvende Spader, opfundne af en Franskmænd ved Navn Durand i Paris, behagede det Hans Majestæt at tilsende Selskabet for at det kunde lade dem prøve. De dermed anstillede Prøver viste, at de ingen Anbefaling fortjente. Efter Opfinderens Mening skulde man ved Hjælp af disse Spader kunne give Jorden en fuldkomnere Bearbejdning end med Ploven. — Først bedre Plove udbredtes og Pløining paa langs og tværs kom i Brug, troede vel Mange, at Spaden kunde og burde erstatte Ploven, men denne Idee ere nu indsigtsfulde praktiske Ugerdyrkere temmelig enige i at frafalde. Det er og langt fra at Durands Spader kunne opfylde hiin Bestemmelse, ja de staae endog tilbage for de nu brugelige Spader, med hvilke man kan bearbejde Jorden i større Dybde end med de franske, som derhos ere mindre varige. — Hvorom Selskabet afsagav allerunderdanigst Beretning.

* * *

Farver C. H. Schleisner indsendte til Selskabet Manuscriptet til en af ham forfattet "Anviisning til at blege og farve Uld, Uldgarn, og deraf forarbejdede Tøier, med de nu brugeligste Couleurer, samt en forudskiftet Veiledning til Uldens Vaskning paa Faarene." Da en Anviisning som denne, der er skreven i en populair Stil, kunde være meget nyttig for dem, som selv besaite sig med at blege og farve deres Uld o. s. v., besluttede Selskabet at bekoste Trykningen af dette lidet Skrift, naar Forfatteren vilde besørge det udgivet. For endmere at bidrage til Udbredelsen af denne Anviisning, som udkom i 1826, kjøbte Selskabet endeel Exemplarer deraf til Uddeling blandt Almue-Bogsamlinger.

* * *

Fra den senere afdøde Apotheker Schumacher i Hillerød modtog Selskabet en Anmeldelse om, at han ved at dyrke Altheeplanten for Rodens Skyld, var bleven opmærksom paa, at dens Stængel var riig paa Taver, og at han har gjort adskillige Forsøg med disses Anvendelse som Hamp. Af det saaledes tilvirkede Garn, m. v., indsendte han Prøver, men disse viste at Traadene vare meget grove, og, hvad der var det værste, meget svage. Selskabet formeente

derfor, at forsaavidt man dyrker Altheen til medicinsk Brug, kunde man derhos anvende Laverne i Stænglerne til Reeb eller fligt, istedetfor at brænde dem, men at det derimod ikke vilde svare Regning at anvende nogen Bekostning paa Plantens Dyrkning og Anvendelse alene i sidstnævnte Viemed.

*

*

*

I Vinteren 1825-1826 tilkjendtes følgende Understøttelser og Præmier:

Til planmæssig Drift.

Trefindsthye Rigsbankdaler aarlig i 5 Aar til enhver af efternævnte Gaardmænd:

Hans Henriksen i Amminderup, Helsingø Sogn, Frederiksborg Amt.

Niels Jensen i Sneesløv, Førsløv Sogn, Sorø Amt.

Jens Jespersen i Bjerresønder, samme Amt.

Peder Pedersen af Harholm paa Grevskaftet Frysenborg.

Et Hundrede Rigsbankdaler aarlig i 3 Aar til Avlsbruger Frederichsen paa Skjelstrupgaard i Volland.

Halvfredsthye Rigsbankdaler aarlig i 5 Aar til Gaardmand Jacob Sørensen i Herfølge ved Rjøge.

Tredive Rigsbankdaler aarlig i 4 Aar til

Huusmand Jens Jensen Mølgaard i Flynnder Sogn, Ringkjøbing Amt.

Tredive Rigsbankbaler aarlig i 3 Aar til Skolelærer Høy i Christrup ved Randers.

Til Træplantning paa dertil indfredede Lodder:

Skolelærer og Kirkesanger Thougard i Hjortehede, Viborg Amt, til en Plantage paa 2 Ldr. 4 Skpr. Land, 75 Rbd.

Gaardmand Lars Jensen Skalkø i Thisted, samme Amt, til en Plantage paa 2 Ldr. Land 60 Rbd.

(At disse og nogle flere Mænd i Viborg Amt ikke er tilstaaet den fulde Sum, som til Træplantning er udlovet, hidrører derfra, at de deels erholde Planterne gratis fra Consistorialraad Bjerregaard i Hjerminde, deels have indhegnet ikke med Diger, men med de mindre bekostelige Flekgrøfter, næsten det eneste anvendelige Hegn i den Egn).

Gaardmand Søren Nielsen Nedergaard i Tanse, Viborg Amt, til en Plantage paa 2 Ldr. Land 170 Rbd.

W. Schallemose i Randers, til en Plantage af samme Størrelse, som han har forbundet sig til at anlægge og i de første Aar at vedligeholde for Gaardmand Niels Umstrup i Haslund Sogn, Randers Amt, 170 Rbd.

Udsbruger Mads Skous Enke paa Holt-

bjerg i Hammerum Herred, Ringkjøbing Amt, til en Plantning paa 2 Tønder 2 Skpr. Land 190 Rbd.

Gaardmand Poul Mortensen i Schallerup paa Morsøe, til en Plantning paa 4 Skjepper Land 50 Rbd.

For tagbedækte Faarefoldes Dpførelse paa Færøe:

Halvtredsfindstyre Rigsbankdaler til Sognes præst Schrøter til Suderøe Præstegjeld.

Fem og Tyve Rigsbankdaler til hver af efternævnte Beboere af Dvalbøe under samme Præstegjeld:

Ødelseier Poul Pedersen.

Rongsbonde Poul Hansen.

Rongsbonde Jacob Larsen.

Sysselmand Ole Evensen.

Tyve Rigsbankdaler til hver af Efternævnte sammesteds:

Rongsbonde Joen Thoresen.

Rongsbonde Hans Povelsen.

Serten Rigsbankdaler til Ødelseier Morten Andresen.

For Torstefangst og Fiskenes Tilberedning til Handelsvare:

Halvtredsfindstyre Rigsbankdaler til Skipper og Øbmd. Jørgen Pedersen af Boeslum ved Ebeltoft.

For Jordforbedring og anden Flid i Agerbruget:

Det andet Bæger til Selveier-Gaardmand
Rasmus Hansen Friis i Vindebye i Holland.

Tredie Bæger til Gaardmand Ole Larsen af
Kscentorp i Steenmagle Sogn ved Ringsted.

Trefindstøve Rigsbankdaler til Gaardmand
Hans Pedersen i Trunderup, Jordløse Sogn i Fyen.

Det 4de Bæger til Forligelsescommisair
Johm Bjørnsen af Drangshlid under Nessjeldene
i Islands Sønder-Amt.

Samme Præmie til Huusmand Hans Madsen
Kagaard i Haagerup, Brahetrolleborg Sogn i Fyen.
For Hyacinth-Zwiblers Dyrkning paa fri Land.

Den anden Medaille i Guld til Oberst,
Ridder d'Origny i Citabellet Frederikshavn. Om
Hr. Oberstens Fremgangsmaade ved denne for
ham særdeles velykkede Blomstercultur, der ogsaa
i merkantilist Henseende har Interesse, findes
i nye landoet. Tid. 6 B. 2 H. Pag. 232 en af
ham meddeelt Beretning.

For Have dyrkning.

Det 4de Bæger til Huusmand Lars Koeb
Jensen Konge i Beggerstov ved Grenaae.

Det 5te Bæger til Organist og Skolelærer
Rudolph Georg Schiøth, Eier af Gaarden Inge-
borgslyst paa Vibye Mark ved Aarhus.

For Træplantning.

Den tredie Medaille i Guld til Candidatus
theologiæ Appeldorn, Huuslærer hos Dr. theol.
Hammer, Sognepræst i Herlufmagle ved Nestved.

Fem og Tyve Rigsbankdaler til Selveiers Gaardmand Hans Nielsen og Søn Christopher Nielsen i Herlufmagle.

For Peberrobsavl.

Det 4de Bæger til Selveier Rasmus Hansen paa Gaarden Veierholm i Allerup Sogn ved Svendborg.

Til Humleavlens Udbredelse.

To Hundrede Rigsbankdaler, at udbetale i Løbet af 3 Aar, som en Godtgjørelse til W. Schaldemose i Randers, der har paataget sig at anlægge Humlehaver for endeel Bønder i Omegnen af Randers og i de første Aaringer at føre Tilsyn med disse Anlæg, hvortil han selv leverer Humleplanterne. Som Betingelse for Pengenes Udbetaling er forekkrevet, at han ved paalidelige Attester godtgjør at opfylde hvad han i denne Henseende har tilbudet.

For en Teglvovns Anlæg.

Det 4de Bæger til Selveier Høns Henrik Hansen af Stærkjær, Gjerning Sogn, Viborg Amt.

For Arbeide i Horn.

Det 6te Bæger til Gartner Christian Larsen i Kjær paa Als.

For Huusflid.

Den anden Sølvmedaille til Repstyrer J. Magnusens Enke, Ingibjörg Eriksdatter af Rangsvalle Sysel i Islands Sønder-Amt.

Samme Præmie til Enken Kirstine Jons-
datter af Hvam i Rangervalle Sjsfel.

Samme Præmie til Kjøbmand Melgaard's
Kone Ane Elisabeth Melgaard i Rødbye i Lol-
land.

Ti Rigsbankdaler til den vansføre Anne
Margrethe Rasmussdatter af Fodstette paa Lan-
geland.

Ti Rigsbankdaler til Enken Dortehea Maria
Kjellendahl i Horslunde i Lolland.

Til et videnskabeligt Bibliothek for Holbeks
Amts nordre Provstie og Omegn, og til et Al-
mue-Bibliothek, som af Pastor Mejer oprettes i
Rødbye i Lolland, blev givet det sædvanlige Bi-
drag af Bøger. — En lignende Gave tilskilledes
Hørvællings-Institutet i Rjøng ved Næstved.

Med Hæder nævnes:

Gaardmand Lars Hansen i Allested Sogn, Svend-
borg Amt, for udviist Flid ved Grundforbedringer.

*

*

*

(1826 = 1827.)

Fra Beile Amt's landoekonomiske Selskab
indsendtes en trykt Efterretning om Selskabets
Foretagender i de 3 første Aar af dets Tilvæ-
relse. Deraf erfarede man med Fornøielse dette
Amtselskabs patriotiske Bestræbelser for at frem-

me dets Formaal; saaledes vare blandt andet 4 Bønder i Amtet udseete til at nyde en aarlig Understøttelse af 20 til 30 Spec. i 5 Aar imod at følge en af Selskabet foreskreven Driftsplan; 3 Præmiepløininger vare afholdte, hvorved hver Gang uddeelt 3 Præmier. Fremdeles sees at Høravlen er beindelligen udvidet i Amtet efterat Hørberedningsanstalter bleve oprettede i Veile Bye og i Nebel-Mølle ved Kolding, hvor nu Landmanden kan faae sin raa Hør brudt, skjættet og heglet; at Selskabet har besluttet at uddele nogle Præmier hvert Aar til den indenlandske Dvæg- Faare- og Svine-Races Forædling; at der ved Selskabets Foranstaltning er i 1824 paa Palsgaard oprettet et lidet Stamshæferie for finuldede Faar, hvortil er overladt nogle Faar og Bædre fra Eskrom; at Selskabet, for at bidrage til Huusflidsvarenes Forædling, aarliggen uddeler Talhasper og andre Redskaber, skillede til at befordre Tilvirkningen af gode Værreder, m. v.

*

*

*

At Bygavlen i 1826 var meget ringe paa adskillige Steder, især i Jylland, lod befrygte, at det vilde medføre Besværlighed for flere Jordbrugere at tilveiebringe det fornødne Sædebyg af bemeldte Aars Avl. I nogle offentlige Magaziner i Provindserne havde imidlertid Byg-Beholdninger af Udskrivningen af 1825 Aars Afgrø-

de, hvorved hiint Savn tildeels kunde afhjælpes dersom ellers gammelt Byg var tjenligt til Saaesæd, hvorom den Kongelige Committee i Anledning af Kornudskrivningen udbad sig Selskabets Mening. I sit Svar yttrede Selskabet: "Ifølge de af theoretiske og praktiske Landmænd gjorte Erfaringer veed man, at to Aar gammel Hvede, Rug, Havre, saavelsom to Aar gamle Vikker ere tjenlige til Saaesæd, og man maa saaledes antage, at det samme gjælder om overgjemt Byg, saameget mere som man er underrettet om, at der i den herværende botaniske Have endog har med Held været saaet tre Aar gammelt Byg. Under den Forudsætning, at Bygget af 1825 Aars Afgrøde har været modent indhøstet og ikke tørret i den Grad, at Spire-Evnen derved kunde være tabt, maa Selskabet altsaa formene, at det nok lader sig anvende til Saaesæd i dette Foraar (1827), men finder det dog tilraadeligt, at det fløvsættes i omtrent 24 Timer førend det bruges, hvorved den muligen noget flappede Spirekraft lettere og hurtigere fremkaldes."

*

*

*

I Sommeren 1826 henvendte Generalkrigscommissair Neergaard sig til Selskabet med Anmodning om, at erholde en Understøttelse til en Reise, han agtede paa den Tid at foretage i Sjælland og paa Nerne, fornemmelig i den Hen-

figt at undersøge Hesteavlens Tilstand samme-
 steds og derpaa meddele sine Jagttagelser der-
 over. Da den theoretiske Opgave, Selskabet i
 samme Aar havde udsat angaaende Betingelserne
 for den danske Hesteavls Fuldkommenhed, til-
 deels foranledigede ham til at gjøre denne Reise,
 og da Generalkrigscommissair Neergaards Ind-
 sigter i dette Fag ere almindeligen erkjendte,
 saa tilstod Selskabet ham en Sum af 150 Rbd.
 i det nævnte Diemed, til hvis Opnaaelse Hans
 Majestæt Kongen allernaadigst bevilgede et yder-
 ligere Tilskud. Resultaterne af Reisen ere siden
 bekjendtgjorte i et eget Skrift, under Titel: "Hes-
 teavlens i Danmark, dens fordums Opperlighed,
 Aarsagerne til dens Aftagelse, og Midlerne til
 dens Opkomst."

*

*

*

Til Selskabet indkom et Forslag betræffende
 en Forandring, som syntes ønskelig i Lovgiv-
 ningen om Møllevæsenet, fornemmelig i Kjøbstæ-
 derne. Forslagets Forsatter gjorde nemlig op-
 mærksom paa den fordeelagtige Udsætning, som
 til Vestindien og Sydamerika kunde have for
 Hvedemeel, men formeente tillige, at en nødven-
 dig Betingelse for at denne Handelsgreen kunde
 komme i Gang og fremblomstre hos os, vilde
 være Ophævelse af Møllerlaugets hidtil havde
 Monopol, saa at det ogsaa kunde blive Andre

sædvanlig Grubbesteen springer i Stykker og den hyppigere Bekostning ved nye Steens Anskaffelse fra Udlandet; ved en sammensat Grubbesteen antoges desuden at være Besparelse fordi man til den kunde benytte Stykkerne af en ituflagen eller opslidt Grubbesteen, ja til det Indre af hiin endog Kampesteen.

Senere modtog Selskabet Anmeldelse om, at ogsaa en Møller i Fyen havde forfærdiget og benyttet flige sammensatte Grubbesteen, i hvilken Anledning det indhentedes nærmere Efterretning fra hiint Sted om denne Slags Møllesteen endnu der benyttedes og hvorledes man ved sammes Afbenyttelse i længere Tid havde fundet sig tilfreds dermed, især med Hensyn til dens Væirighed ved Siden af en sædvanlig Steen. Selskabet erfarede da, at den sammensatte Grubbesteen igjen var udtaget af Møllen ved Nestved, og at en almindelig Steen i dens Sted var indlagt, da Erfaringen havde viist at hiins Bedlidgeholdelse var vanskelig og bekostelig. Stenens Peripherie, hvori Jernbaandene ere indhuggede, afflides nemlig snart, saa at disse komme til at staae saa meget frem, at de knuse Kornet og beskadige Jernpladerne, som indfatte Stenen. For at forebygge dette, maa Stenen jevnlig efterses og Jernbaandene forsænkes dybere i denne, hvilket er et besværligt og bekosteligt Arbeide. En sammensat Steen, hvortil blandt andet ud-

fordres meget Jern, maatte desuden formodes at koste omtrent ligesaa meget som en almindelig Grubbesteen. — Med Hensyn dertil, og da man blev underrettet om, at sammensatte Grubbesteen ikke vare nogen ny Opfindelse, kunde Selskabet ikke skænke denne Sag nogen særdeles Opmærksomhed.

*

*

*

Til Besvarelse af den i 1826 udsatte 4de theoretiske Opgave indkom en Udarbeidelse, betitlet: "Anviisning til Faarenes Pleie og Benyttelse, med særdeles Hensyn til Kundskab om fin Uld og dens Fremstilling som god Handelsvare." For denne velkrevne Afhandling, hvis Forfatter befandtes at være Hofjægermester C. Brun til Kraagerup ved Hirschholm, blev tilkjendt den ublovede Præmie af Selskabets 2den Medaille i Guld, og Skriftet foranstaltede Selskabet udgivet i Trykken.

Endnu een Afhandling over samme Emne var indkommen, men kunde ikke belønnes.

Følgende Understøttelser, m. v., bleve tilkjendte til praktiske Foretagender:

Til planmæssig Drifts Indførelse.

Trefindsthye Rigsbankdaler aarlig i 5 Aar til:

Gaardmand Peder Mortensen i Maglebrænde paa Falster og

Gaardmand Tørgen Hansen i Sporup Sogn,
Skanderborg Amt.

Tredive Rigsbankdaler aarlig i 5 Aar til
Sognefoged og Gaardmand Christen Zachariasen
i Sulsted, Aalborg Amt.

Tyve Rigsbdlr. aarlig i 5 Aar til:

Skolelærer Lars Bjørndal paa Tegindøe, Thi-
sted Amt,

Skolelærer P. Husted i Stabye, Ringkjøbing
Amt, og

Skolelærer N. Mortensen i Maglebye paa Lan-
geland.

For Sommerstaldfodring.

Den anden Medaille i Guld til Pastor Rüt-
zow i Vibye ved Kjerteminde.

Det 4de Bæger til Kirkesanger Knudsen i
St. Tørgens Degnebolig, Sørup Sogn ved
Svendborg.

Det 5te Bæger til Gaardmand Christen Jen-
sen i Hæstrup, Hjørring Amt.

Til Træplantning.

Huusmand Jens Sørensen i Mammen, Wi-
borg Amt, til Beplantning af en indhegnet Lod
paa 5 Ddr. 6 Skpr. Ld., $\frac{1}{2}$ Deel af den udlovede
Understøttelse eller 172 Rbd: 48 Sk.

Sognefoged Niels Christian Christensen i
Flade, Hjørring Amt, til en Plantning paa 7
Skpr. Land 80 Rbd.

Gaardmand Peder Pedersen i Kjerte i Fyen,
til en Plantning paa 4 Skjepper Land 50 Rbd.

For en Faarefolds Opsør:lse paa Færserne.

Fem og Tyve Rigsbankdaler til Bonden
Soen Soensen Duurhuus og øvrige Lodseiere i
Eide.

For Jordfrugters Dyrkning paa Island.

Det 3die Bæger til Bonde og Dbmd. Thor-
lakur Hallgrimsen af Skrede i Nordre Amtet.
Han avlede i Sommeren 1826 8 Edr. Kartof-
ler, 16 Edr. Kaalrabi, Rødder under Jorden,
18 Edr. Hvideroer, 6 Pd. Peberrod og 4 Pd.
Kommen, samt 1 Pd. Kaalrabi og Hvideroe. Frø.
For planmæssig Drift, Jordsforbedring og anden
Flid i Agerbruget.

Det 5te Bæger til Skolelærer Jesper Fjord
paa Den Holmsland ved Ringkjøbing.

Samme Præmie til Skolelærer Hansen i
Kastager ved Nakskov.

Det 6te Bæger til Huusmand og Skoma-
ger Anders Weishaupt i Sødinge, Ringe Sogn,
Evensborg Amt.

For Havedyrkning.

Tyve Rigsbankdaler til Huusmand Christen
Madsen i Evolm, Ybbye Sogn, Thisted Amt.

Femten Rigsbankdaler til Skolelærer M.
Olsen i Voldersløv ved Ringsted.

For Kunstflid.

Den første Sølvmedaille til Smed Jens
7de Bind 2det Hefte. (21)

Christensen i Guløv, Hovelberg Herred, Viborg Amt, for vel udførte Arbejder i Metal, navnlig gode Taarnuhres Forfærdigelse. Da denne Mand besidder mechanisk Genie og en i sin Stilling sjelden Kunstfærdighed, opfordrede Selskabet ham til, paa dets Bekostning, at foretage en Reise til Hovedstaden, for at gjøre sig bekendt med de fortrinligste mechaniske Værksteder her. I denne Hensigt opholdt han sig her en kort Tid.

En Understøttelse af indtil 60 Rbd. bevilgedes Præsten Olaver Thorlevsen til Nviabeks Kald i Dsjords Syssel i Island til Indkjøb af noget Uhrmagerværktøi, da han i sine Fritimer, til Gavn for sine Landsmænd, beskæftiger sig med at gjøre saakaldte Murnbergeruhre, og derved har viist mechanisk Færdighed.

For Huuslid.

Den første Sølvmedaille til Majorinde S. Ingversen paa Blusgaard i Veile Amt.

Samme Præmie til Pastor Grønners Kone i Løsning ved Horsens.

Samme Præmie til Ane Marie Nielsen, givet med Frederik Nielsen ved det Kongelige Korn tørringsmagazin her i Staden.

Den anden Sølvmedaille til Brygger Nisens Kone her af Staden.

Samme Præmie til Huusmand Jens Nielsen med Kone og Datter i Ishøj, Kjøbenhavns Amt.

Det 6te Bæger til Huusmand Peder Jensen Buch og Kone i Beggersløv ved Grenaae.
For Farvejords Tilberedning.

Det fjerde Bæger til Huusmand Søren Jensen i Gjern, Skanderborg Amt.

Exemplarer af de Bøger, Selskabet har i Forraad til Uddeling, bleve skænkede:
til Almue-Laane-Bogsamlinger, oprettede af Pastor Sommer i Seiersløv paa Morsøe og af Pastor Schønning i Tuelstrup ved Hobroe.
til Stiftsbibliotheket i Viborg.
til Skolelærer-Seminariet i Snebsted ved Thisted.
til Universitets-Bibliotheket i Åboe i Finland (efter Anmodning af Professor Theologiæ P. E. Müller).

Med Hæder nævnes:

Gaardmand Tørgen Tørgensen i Tørup, Paarup Sogn, Odense Amt; for Plantning paa Hegn, m. v.

Sognefoged Hans Rasmussen i Sneestrup, samme Sogn; ligeledes for Plantning paa Hegn.

Gaardmand Rasmus Hansen i Bræhetrolle, borg Sogn i Fyen; for omhyggelig Jorddyrkning.

Parcellist Mogens Jensen i Follerup, Beile Amt; for Plantning paa Hegn, Rødning, m. v.

Gaardmand Hans Jensen i Fangel, Odense Amt; for raage Jorders Opdyrkning.

Huusmand Jørgen Sørensen i Følle, Randers Amt; for udviist Flid ved Have dyrkning.

Skolelærer H. Mortensen i Rørvig i Dds. herred; i samme Anledning.

Tjenestekarl Rasmus Jespersen af Bjørnsboe, Haarslev Sogn, Ddenfe Amt; for Frugttræers Plantning og Vødning for Omegnens Beboere.

Huusmand Peder Pedersen af Fræer, Aalborg Amt; for et Haveanlæg paa en Hede.

*

*

*

(1827-1828)

Kalkværkerne i Daugbjerg og Mønsted Sogne i Fjends Herred, Viborg Amt, frembyde, som bekjendt, en vigtig Erhvervsgrøen for disse Sognes Beboere, men Værkernes Drift har været temmelig mangelfuld saavel med Hensyn til Kalkens Brydning og Udvinning af Gruberne som til Kalkovnenes Indretning, og altsaa ikke ydet det Udbytte, som denne Næringsvei formeentligen kunde bringes til at afgive. Hans Majestæt Kongen, som paa Sin Reise i Sjælland i Sommeren 1826 tog Værkerne i Diesyn, lod Selskabet, efter Sin Hjemkomst, tilkjendegive, at det var Allerhøiøstsammes Villie, at Selskabet skulde lade Sagen undersøge for at der om muligt kunde raades Vød paa Manglerne.

Efterat Selskabet, ifølge heraf, havde fore-

løbigen indhentet Erklæringer over dette Anliggende fra nogle Embedsmænd paa Stedet og fra nogle sagkyndige Mænd i Hovedstaden, nedlagde Selskabet en allerunderdanigst Forestilling desangaaende, hvori det blandt andet omtalte Nødvendigheden af, at der anstillebes en Undersøgelse paa Stedet, af Mænd, der havde saadanne Indsigter i Bergfaget at de kunde give Forslag til, hvad der i den nævnte Henseende burde foranstaltes.

I Anledning af denne Forestilling behagede Hans Majestæt ved Rescript af 7de Junii 1827 allernaadigst at overdrage Selskabet Udførelsen af de Foranstaltninger, som maatte ansees nødvendige for at bringe hine Kalkværker i hensigtsmæssigere Drift, og som Bidrag til de dermed forbundne Udgifter Bestridelse tillige at bevilge en Sum af 500 Rbd. S. M. af Finantsklassen. — Selskabet overdrog derpaa uførtøvet til daværende Lector i Mineralogie ved Kjøbenhavns Universitet, Professor Bredsdorff og Controlleur ved Segeberg Guldsværk Sunne at gjøre en Undersøgelserreise til Værkerne, og om muligt ved deres Nærværelse der at lade begynde med de Arbejder, som de fandt at man burde iværksætte til Hensigtens Opnaaelse. Efter at de havde endt denne Reise, meddeelte de Selskabet en Beretning, hvoraf det blandt andet erfarede, at der under deres Ophold i Daugbjerg begyndtes

paa Anlægget af en ny Kalkgrube sammesteds efter en af dem udkastet Plan og under deres Eedning, hvilken Grube, efter derfra indløbne Efterretninger, siden er bleven fuldført. Det er ogsaa under Omhandling at faae opført i Nønsted en Kalkovn af nyere og bedre Indretning, end de hidtil der afbenyttede. — Om det Hele vil i sin Tid udførligere Efterretning blive meddeelt naar de paatænkte Foranstaltninger ere tilendebragte.

*

*

•

Over et af norsk Bjergværksdirecteur P. Steensstrup forfattet og til Hans Majestæt Kongen indsendt Forslag angaaende Mineraliers Eftersøgning i Danmark ved Boringer, behagede det Hans Majestæt at forlange Selskabets Betænkning. I denne yttrede Selskabet blandt andet: "At Boringforsøg vilde være meget nyttige, kalder vist Ingen i Tvivl, og vistnok vilde enhver Sagkyndig eller Ikke-Sagkyndig tilraade saadanne, dersom de ikke vare kostbare; men da de tvertimod ere meget kostbare, kan man ikke tilraade dem, uden hvor der haves en ret bestemt Anledning dertil. Forslaget indeholder ingen saadan; men indskrænker sig til ganske almindelige Bemærkninger. — — Vilde Deres Majestæt anvende saa meget paa at lade Landet bereise af vore indsigtsfulde Geognofter, som et Par Aars Boringforsøg

søg vilde koste, kan man neppe tvivle om, at dette vilde være en langt fordeelagtigere Anvendelse af Pengene. Boringsforsøgene, især naar de ikke udføres efter bestemte veiledende Tanker end de i Forslaget fremsatte, give ifkun en saare ringe Sandsynlighed om vigtigt Udbytte, for vor Kundskab, og endnu ringere for vor Fordeel; Landets Bereisning af virkelig Sagkyndige giver derimod et sikkert Udbytte af Kundskaber, og en stor Sandsynlighed om nogen Fordeel. Efter saadanne Undersøgelser vilde vel ogsaa kunne gøres Forslag til Boringsforsøg, der fortjente at udføres.”

*

*

*

Fra en Landsbyeskolelærer indløb et Forslag om, at alle Skolelodder burde ved Selskabets Hjælp bringes i Dyrkning efter de bedre Grundsætninger i Agerbruget, og at Skolelærere skulde saavel theoretisk som praktisk undervise Almue-Ungdommen i Agerdyrkingen.

Herved blev bemærket, at førend Forslaget kunde med Nytte udføres, maatte der sørges for, at samtlige Skolelærere paa Landet erholdt de fornødne Indsigter i Agerdyrkning. Men, forudsat at der kunde gives dem Leilighed til at erhverve disse, under deres Opfordring ved Seminarierne, var det at befrygte, at de for Skolerne hidtil fastsatte Læregjenstande vilde af mangen Skolelærer

blive tilfidesatte for den praktiske Veiledning, Børnene skulde gives paa Skoleløbderne, hvor der dog i mange Tilfælde sandsynligviis ei vilde læres synderligt andet, end at lægge og optage Kartofler, at luge og grave. Uagtet man i Forslaget maatte erkjende Forfatterens velmeente Iver for en god Sags Fremme, fandt Selskabet sig dog paa Grund af det Anførte ikke opfordret til at indlade sig derpaa.

*

*

*

For en Afhandling over Tørvens Oprindelse, Bestanddele og Reproduction havde Selskabet i nogle Aar udlovet Præmie, men da ingen fyldestgjørende Udarbeidelse over denne Materie indkom, maatte man tvivle om, at faae Opgaven løst paa en tilfredsstillende Maade, og den blev derfor igjen inddragen. Senere indsendte Hr. Studiosus Dau, om hvem det allerede tidligere var Selskabet bekjendt, at han havde gjort det opgivne Emne til Gjenstand for baade videnskabelige og praktiske Undersøgelser, et af ham i det tydske Sprog forfattet og i Trykken udgivet Skrift, betitlet: "Handbuch über den Torf." Han havde deri med Flid samlet og benyttet hvad der hidtil var skrevet i dette Fag og til lige ret godt beskrevet nogle holsteenske Tørvemoser, men som nogen fyldestgjørende Besvarelse af Opgaven kunde Selskabet dog ei ansee Skrif-

tet. For imidlertid at paaafjønne hans umis-
 fjendelige Bestræbelser for at bringe mere Lys
 over denne interessante Gjenstand, blev ham ud-
 betalt 100 Rbd. (nemlig 50 Rbd. af Selskabets
 Kasse og den anden halve Deel fra nogle af
 Selskabets Medlemmer).

*

*

*

Fra Departementet for de udenlandske Sa-
 ger underrettedes Selskabet om, at den her-
 værende Kongelige Preussiske Gesandt, ifølge sin
 Regjerings Befaling, ønskede at erholde, til Op-
 bevarelse i Medaille-Cabinetet i Berlin, et Ex-
 emplar i Sølv eller Kobber af de Priismedail-
 ler, der i de danske Stater uddeles af Akade-
 mier, Kunst-Instituter og Lære-Anstalter. I den
 Anledning lod Selskabet til denne Brug udlevere
 et Exemplar i Sølv af sine tre Hæders-Medail-
 ler.

*

*

*

Kammerjunkker, Capitain v. Bretteville ind-
 sendte Beskrivelse og Tegning af de ved ham
 indrettede Svømmebelter, bestaaende af Lærred
 eller tyndt Badmél, stoppet med Penneposer, og
 henstillede til Selskabet om det vilde bidrage til
 at gjøre disse Svømmebelter bekjendte blandt
 den fattigere Klasse, især blandt Fiskerne ved
 Danmarks vidtudstrakte Søekyster, ligesom allere-
 de denne Opfindelse var igjennem Handelstidens

den bragt til offentlig Kundskab for en Deel af Publicum.

Selskabets Kunst-Commission formeente vel, at bemeldte Svømmebelter have Fortrin for de sædvanlige af Kork og Blærer og at de tillige paa de Steder, hvor man har Mængde af Fjædercreaturer, især Gjæs, eller hvor man har Leilighed til at fælde mange Sæfugle, kunne forfærdiges for en ringe Priis, men Commissionen bemærkede derhos, at hvor dette ei er Tilfældet vil Prisen ikke blive ubetydelig. (Her i Staden koste disse Svømmebelter 20 til 24 Mark Stykket). Da forresten denne Gjenstand egentligen er Selskabets Formaal uvedkommende, fandt det sig ikke opfordret til fra sin Side at bidrage til at gjøre den mere bekjendt.

* * *

I Anledning af, at man i Christiania paa-tænker at oprette et Landhuusholdnings-selskab for Norge, havde Statsraad Collet ønsket at meddeles en Efterretning om det danske Landhuush. Selskabs Indretning og Virken. Hans Anmodning i den Henseende blev efterkommet.

* * *

I Betragtning af, at Kartoffel- og Vikke-Avl endnu er meget indskrænket paa endeel Steder i Hjørring Amt, har Selskabet, efter Ind-

stilling fra Amtmand Graah, ladet indkjøbe et Partie gode Lægge-Kartofler og Sædevikker til gratis Uddeling, efter Hr. Amtmandens bedste Skjønnende, blandt Bønder i de Egne af Amtet, hvor Dyrkningen af hine Værter er meest tilbage.

*

*

*

Underrettet om, at Høravlen begynder at udbrede sig i Egnen af Holstebro, men at man der mangler hensigtsmæssige Redskaber til Hørens Bearbejdning, har Selskabet skænket nogle Stykker Fabrikhegler til Holstebro-Ømegn's landoekonomiske Selskab, af hvis Medlemmer adskillige bestilte sig paa denne Aal, samt desuden tilbød dette Samsund en Hørbrydemaskine til Hestekraft, hvilken Maskine det dog hidtil ikke har fundet Leilighed til at benytte formedelst de Bekostninger, dens Anbringelse i et passende Locale vil udkræve.

*

*

*

I Vinteren 1827-1828 tilkjendtes følgende Understøttelser og Præmier:

Til planmæssig Drifts Indførelse:

Gaardbruger Carl Luno paa Rødovre Mark,
Kjøbenhavns Amt,
Gaardmand Hans Larsen i Midløse, Holbeks
Amt, og

Gaardmand Anders Rasmussen i Dalbycover,
Randers Amt, hver 60 Rigsbankdaler aarlig
i 5 Aar.

Gaardmand Niels Nielsen af Durøe, Frederiks-
borg Amt, foruden den ham tidligere udbe-
talte Driftshjelp, fremdeles 60 Rigsbankdaler
aarlig i 3 Aar.

100 Rigsbankdaler aarlig i 3 Aar til Gaard-
eier H. Bonne af Parcellen Lund paa Mors.
Gaardmand Anders Nielsen i Søerup ved Svend-
borg, og

Gaardmand Hans Pedersen i Feerup, Veirskov
Sogn, Ribe Amt, hver 40 Rigsbankdaler aar-
lig i 5 Aar.

30 Rigsbankdaler aarlig i 5 Aar til Gaardbrus-
ger Peder Stephensen i Lammestrup, Tolstrup
Sogn, Skanderborg Amt.

Skolelærer Brammer i Amminstrup, Helsingø
Sogn, Frederiksborg Amt,

Skolelærer Schow i Lommerup, Dndløse Sogn,
Holbeks Amt,

Huusmand Hans Frederiksen i Tubse, samme
Amt,

Skolelærer Warming i Uggerløv, Odense Amt,

Skolelærer Andersen i Marslev, Randers Amt,
20 Rigsbankdaler aarlig i 5 Aar.

Til Træplantning.

Den udlovede Understøttelse af 170 Rigs.

bankdaler blev bevilget hver af efternævnte 5 Bønder, til Plantager paa 2 Tdr. Land og derover: Sognesoged Mads Thygesen i Egeriis Mølle, Nørre Bium Sogn, Ringkjøbing Amt.

Udflytter Usher Pedersen af Kragssnap, Sinding Sogn, Ringkjøbing Amt.

Udflytter Christen Harrestov af samme Bye.

Gaardmand Jens Madsen i Flye, Viborg Amt.

Gaardmand Peder Madsen i Sveistrup, Raasted Sogn, Randers Amt.

Huusmand Christen Stephensen i Schyum, Thisted Amt.

110 Rigsbankdaler til Sognesoged Niels Nielsen i Eastum, Kobberup Sogn, Viborg Amt, til en Plantning paa 1 Tde. 2 Skpr. Land.

50 Rigsbankdaler til Parcellist Anders Jensen paa Lundgaard's Mark, Gammelstrup Sogn, Viborg Amt, til en Plantning paa 4 Skpr. Land.

For Sommerstaldføbring.

Den 2den Medaille i Guld til Sognepræst Holsøe i Østeregiborg, Præstøe Amt.

For Havefrugters Lørring.

Tyve Rigsbankdaler til Sognesoged og Gaardmand Hans Jacob Raae i Duregaard, Elmelunde Sogn paa Møen.

For Fangst og Tilberedning af Lørst.

Fem og Tyve Rigsbankdaler til Skipper Lars Caspersen af Troense paa Thorseng.

For planmæssig Drift, Jordforbedring, m. m.

Det 3die Bæger til Gaardmand Christen Andersen i Breilev Sogn, Hjørring Amt.

Samme Præmie til Skolelærer og Kirkesanger A. Frederiksen i Farringløse ved Ringsted.

Samme Præmie til Skolelærer og Kirkesanger M. K. Brandt i Rindom ved Ringkjøbing.

Det 5te Bæger til Gaardeier Bjørn Johnsen af Bursell i Arnæs Syssel, Islands Sønder-Amt.

For Havedyrkning og Plantning.

Det 4de Bæger til Degn og Skolelærer J. H. Nielsen i Særsløv, Odense Amt.

Fyrrethve Rigsbankdaler til Huusmand Ole Sørensen i Østerild, Thisted Amt.

Det 5te Bæger til Gaardmand Jens Petersen Meelgaard i Neder-Hornbek ved Randers.

Det 6te Bæger til Gaardmand Rasmus Christensen paa Bølløv Mark, Hovelberg Herred, Viborg Amt.

Samme Præmie til Gaardmand Tørgen Nielsen i Skovbye Sogn, Odense Amt.

For adskillig Industrie.

Den 1ste Sølvmedaille til Premierlieutenant F. C. v. Coch af 1ste Livregiment til Fods, for heldige Forsøg med at anvende Ulden af den saakaldte Dunhammer eller Donnemors (*Typhalatifolia*) til Udstopning af Puder, m. m., hvilken Anvendelse af denne Planteuld hidtil har

været mere anbefalet i botaniske Skrifter, end virkeligen udført.

Det 3die Bæger til Poul Benedictsen af Skallabudun i Sneffjeldnæs Syssel, Islands Befier-Amt, for udmærket Virksomhed i Forsærdigelse af Spinderocke, Karde og Bæverstole, og for meddeelt Underviisning i Bævning.

Lyve Rigsbankdaler til Huusmand Tørgen Tørgensen af Åscentorp i Steenmagle Sogn ved Ringsted, for udviist fortrinlig Duelighed i at forsærdige Haarsigter, Messingtvist, Staaltraad, Haardug, m. m.

Det 5te Bæger til Tøger Martin Wensel paa Bedelsborg i Fyen, for Virksomhed i at udrydde Huusmaar.

Det 6te Bæger til Huusmand Jens Christensen af Skralhede i Belling Sogn ved Ringkjøbing, for Farvejords Tilberedning.

For Huuslid.

Den 1ste Sølvmedaille til Brændeviinsbrænder Hans Tørgensens Kone i Bogense.

Samme Hæderstegn til Frue Sveinbjørnsen i Arnæs Syssel i Island.

Samme Hæderstegn til Kunstdreier Fischers Datter, Kirstine Marie Fischer i Horsens.

Den 2den Sølvmedaille til Charlotte Birgitte Taagerup her af Staden.

Samme Hæderstegn til Ingeborg Illugesdatter i Havnefjord i Island.

Det 5te Bøger til Tjenestekarl Olav Bjarnesen sammesteds.

En Gave af 6 Rigsbankdaler til Gaardmandskone Karen Jensbatter af Gjerløv, Holbøks Amt.

Til tvende Almue-Paane-Bogsamlinger, den ene for Heltborg Sogn, Thisted Amt, oprettet af Skolelærer A. Søndergaard, og den anden for Bivild Sogn ved Randers, blev givet det sædvanlige Bidrag af Bøger.

Om Røst paa Kørnet.

(Udbraget af: "Travels and adventures in southern Africa, by George Thompson, Esq. London 1827.)

(Meddeelt.)

Indsenderen haaber, at denne Efterretning, der beviser, at Røsten paa Hveden ogsaa kjendes i Africa og America, i Lande hvor neppe Berberisken findes, ikke vil være Læserne uvelkommen, og at den maaskee vil bidrage til, noget at frikjende hiin saa haardt anklagede Røstværst.

Forfatteren siger i en Note Pag. 176, 2den Deel: Jeg troer ei at besidde landoekonomisk eller videnskabelig Duelighed nok til at kunne tilfredsstillende forklare Naturen af, eller Aarsagerne til Plantesygdommen, der kaldes Røst, og som flere Gange har været saa uheldbringende for Colonien, det gode Haab. Dens tidligere Odelæggelser ere ikke ubekjendte i Sydafrica; thi man har Efterretning om, at den i Aarene 1708, 9, 10 har været saa udbredt, at neppe det fornødne Sædekorn avledes i Colonien, — og den har atter fundet Sted, dog i mindre Grad, for omtrent 50 Aar siden. Men endskjøndt den er en stor Landeplage, er der dog ingen Grund

til at ansee den for varig. Da den hidtil kun har været periodisk, saa er det rimeligt, at dens Udelæggelser nu ere snart forbi, og dette kunde maaskee paastynes ved Berling af Saaesæd og paa andre Maader, hvorved Regjeringen vil være i Stand til at hjælpe Colonisterne. Følgende Udtog af Hr. Miller's Reiser viser, at Cap ikke er det eneste Land, der er udsat for denne Glendighed; og det besynderlige Sammentræf, at Chili (der ligger under samme Brede som Cap og hvis Klima, Jordsmøn og Frembringelser paa mærkværdig Maade er overeensstemmende med dette) var underkastet samme Sygdom paa samme Tid, vil paafalde Læseren og maaskee lede til tydeligere Begreb om dens sande Aarsager og den Maade, hvorpaa den rimeligviis kan hæves.

”Hveden er i visse Aargange almindelig udsat for Røst (blight). Jeg har aldrig seet Brand i Chili, men Kysten har i de sidste Aar været almindeligere udbredt, end sædvanligt. I de tre Aar før 1824 mislykkedes Afgrøden almindeligen, rimeligviis, fordi Regnen udeblev for længe. Forhen begyndte Regnveiret sædvanligen i April, men i de sidste 20 Aar indtraf det ikke før Slutningen af Mai, eller Begyndelsen af Juni. I de tre anførte Aar faldt Regnen endog sildigere og ikke før i Juli, August og Begyndelsen af September, hvorefter fulgte, at det udtørrede Jords.

mon ei kunde pløies før i Juli eller August, da det ellers pløiedes i April eller Mai."

"Det taagede Veirlig, som sædvanligen følger den regnfulde Aarslid, indtraf før mebens Sæden var ung, og langvarigt varmt og klart Veirlig frembragte da en tør Periode, hvori Sæden modnedes uden Rust eller Meeldug. Ugedyrkerne vare da visse paa rige Afgrøder af vægtig Hvede, og derfor bleve Chilis Afgrøder til Ordsprog."

"Men i de tre nævnte Aar var af de anførte Aarsager taaget Veirlig om Dagen og stærk Dug om Natten sædvanligst paa den Tid da den meelagtige Substans, nylig affondret, endnu var i mælkagtig Tilstand, og da viste Rusten sig først paa Straaet, som et rødt meelagtigt Væsen, der gradeviis fæstede sig til Axet, fik Kjærnen til at indkrympes, og forarsagede Misvæxt over hele Landet."

"Der afledes ei mere end det, Chili selv behøvede, og ved Mangelen steg Prisen saa høit, at en stor Mængde Mennesker maatte undvære Brødet."

Blandinger.

En Maade at dyrke Kartofler, hvilken synes passende for smaae Lodder.

Lægge-Kartofler af Middel-Størrelse udsøges, og blødes i Vand eller i Gjødningsfast, fra 8 til 12 Timer. Derved indsuge de en Deel nærende Saft, som i tørre Aaringer kommer dem tilgode. Efter at Jorden er vel gravet eller pløiet, gjøres Rønder i den, som naar man planter Silerie, 9 Tommer dybe og i 18 Tommers Afstand. Jorden, som er opkastet af Rønderne, bliver liggende mellem disse, hvis Bund graves med det samme at Kartoflerne lægges deri, 4 til 5 Tommer dybt og 12 Tommer fra hverandre. Efter at Kartoflerne ere lagte, bringes Gjødningen i Rønderne og naar Kartoffeltoppene have naaet 6 Tommers Høide, kastes Jorden, der ligger mellem Røderne, lidt efter lidt til dem, indtil Ageren er ganske jevn. — Saa omhyggelig Dyrkning, som denne, kan neppe forfeile at give rigelig Afgrøde.

D.

Kalvekastning.

(Af et Brev fra en Meierieforpagter ved Aarhus til Udgiveren, dat. 23de Februar 1829.)

Af 100 Meieriekøer har jeg til Dato 18, der have kastet og ifkun 9, der have kælvet ordentligt, og 4 af disse's Kalve har jeg maattet slagte strax efter Fødselen, da de ikke kunde leve. Jeg veed ei Aarsagen til denne Kalvekastning. Vel blev alt mit Foder flere Gange gjennemblødt sidste Sommer, men det kom dog tørt i Huus og befindes ogsaa ganske friskt nu ved Opfodringen. Foderet kan derfor ikke tillægges Skylden, saameget mindre som 4 af Køerne allerede kastede inden de bleve indbundne og 2 have kastet, hvis Hovedfoder har været Kartofler. Ikke heller kan jeg troe, at det er Smitte, da Køerne staae i 3 Huse og der kastes i dem alle. Vilde D. B. fremsætte det Spørgsmaal i landoekonomiske Tidender: "Om Nogen kunde opgive den sande Aarsag til Kalvekastning og Sorebyggelse'smiddel derimod?" og derved muligen bevirke et fyldestgjørende Svar, da vilde De forbinde saavel mig som Enhver, der holder Køer.

En Erfaring angaaende Boghveden, anvendt til Foder for Saar.

(Af et Brev, dat. 5te Mai 1829).

En Bonde i Egnen mellem Randers og Ho-

broe, som først for et Par Aar siden begyndte at dyrke Boghvede, hvilken Sæd hidtil var lidet bekjendt i den Egn, bemærkede omtrent for 14 Dage siden, at alle hans Faar vare paa nogle Dage blevne som dorste, at Dreene paa dem vare røde og fløde, at de søgde at gnide dem alle vegne, o. s. v. Han formodede, at Aarsagen maatte være den, at han i tvende Dage havde givet dem Boghvedeavner, og han holdt derfor op dermed. I forrige Aar havde han dog ogsaa givet dem Boghvedeavner, og det uden mindste Skade, men — da stode de inde; i Aar derimod gik de ude og fik Avnerne om Aftenen naar de kom hjem. Efterat han var bleven opmærksom paa Faarenes betænkelige Tilstand, holdt han dem sølgelig nu inde i nogle Dage, og saavidt Anmelderen veed er endnu intet af dem død. — I hans Faarestok var et eneste sort Faar med et sort Lam, som slet intet feilede.

Gamle Frugttræers Forbedring ved Gjødning.

Landhuusholdningssekskabet modtog fra et af sine Medlemmer følgende Meddelelse: "I de sidste Aaringer ydede mine Frugttræer saa ringe Frugt saavel i Qvantitet som af Qvalitet, at jeg besluttede at bortrydde de ældre af disse og at forbedre de yngre; heldigviis havde jeg ikke Plads til de opgravede Træer og maatte saale-

des lade dem henstaae indtil videre. Smidlertid ybede jeg saavel de yngre som ældre den Pleie, jeg ansaae for nødvendig, og som bestod i følgende Behandling.

Et Par Aen om ethvert Træe lod jeg grave og bortføre Jorden, omtrent et godt Læs fra de større og forholdsmæssig fra de mindre Træer. I Jordens Sted blev strax henført, dog i Aen fra Stammen, $\frac{1}{2}$ Læs gammel vel sammenbrændt Gjødning og derpaa atter henført $\frac{1}{2}$ Læs god frisk Jord, som saaledes blev aflæsset at rundt om Træet dannede sig en Ring af Jord, der forhindrede Vædsken at trække fra Træet.

Hvad enten det nu er Omstikningen af Jorden, den gamle Gjødning, eller og den friske Jord eller endelig alle i Forening, kort, det er paafaldende at see den Forskjel der siensynlig er imellem Frugterne paa de saaledes behandlede Træer, i Fjor og i Aar, saavelsom Forskjellen imellem de Frugter, som ere vorede i det Dvarteer af min Have, hvori Træerne saaledes ere behandlede og de andre Dvarterer, hvorhen jeg af Mangel paa brugelig Gjødning ikke har naaet. Saaledes har jeg forbedret hened 200 Frugttræer og agter at behandle Resten ligedan, da det forekommer mig at denne Møie rigelig lønner sig." — Selskabets Have-Committee, hvis Betænkning blev afæstet, bemærkede, at den her opgivne Fremgangsmåde, som ikke er ny eller ubekjendt, ei

bør ubetinget anbefales, da den hos adskillige Træsarter muligt kunde forårsage Brand eller Kræft paa Kjernefrugttræer og Gummi-Flod paa Steenfrugttræer. Et af Committeeens Medlemmer yttrede, at dette Føretagendes Held tildeels beroer paa Beskaffenheden af den Jordart, hvori Frugttræerne staae, og tilføiede, at han selv tidligere havde gjort et lignende Forsøg; dog brugte han ikke gammel, men frisk Gjødning, som om Efteraaret, da Operationen foretoges, blev tilstrækkeligen blandet med den Jord, som fandtes paa Stedet. Han lod nemlig grave, i $2\frac{1}{2}$ til 3 Alens Afstand fra Træernes Stamme, en Grøft, $1\frac{1}{2}$ Fod bred og ligesaa dyb, og deri nedlægge en Blanding af frisk Gjødning og af den paa Stedet værende lette Sandjord. Forsøget lykkedes over al Forventning; de gamle kraftløse Æble- og Pæretræer bare fra den Tid af de skønneste Frugter.

Planteulds Anvendelse til Udstopninger.

Det har allerede længe været bekjendt, at den Knof eller Uld, som er befæstet ved Frøene af den saakaldte Dunhammer eller Donnemors (*Typha latifolia*) kan anvendes til Udstopninger, men hidtil har dog denne Anvendelse af Planten ikke tildraget sig synderlig Opmærksomhed. Premierlieutenant F. E. v. Coch har den Fortjeneste

at have gjort heldige Forsøg dermed, i hvilken Anledning ham er tilkjendt et af Selskabets Hæderstegn; (see foran Pag. 334). Et Teppe og en Pude, udstoppede med denne Planteuld, foreviste han Selskabet; begge befandtes meget lette og temmelig elastiske. Da hans i Novbr. 1827 indsendte Anmeldelse indeholder den af ham brugte Fremgangsmaade med Plantens Indsamling og Behandling, meddeles den her: "For nogle Aar siden tilbrog en vis Plante, kaldet *Typha latifolia* sig min Opmærksomhed formedelst dens overordentlige Mængde Duun eller Uld, som Plantens Krone indeholdt. Jeg gjorde derfor nogle smaae Forsøg med sammes Uld, og udstoppede en liden Pude, hvilken jeg siden bestandig har brugt til at ligge paa, uden at samme i det mindste har forandret sig; dette synes da at være et Beviis for at Massen er af fornøden Barighed; dog kjendte jeg dengang endnu ikke den Maade, hvorved Dunet erholder den tilbørlige Lethed og som først gjør Massen ret brugbar,

Planten vorer næsten overalt i Danmark i stor Mængde og besidder aldeles ingen skadelige Egenskaber, men skal derimod paa nogle Steder blive brugt som et Gigt bortdrivende Middel. Ulden, som erholdes af een Plante, udfylder uden Sammenpræsning et Rum af en Cubik-Fod, og har jeg til det, til Bedømmelse med følgende Teppe brugt 80 Planter, hvilke man

letteligen samler paa en halv Time. Planten indsamles i November og December Maaned, skilles strax ved det udbendig siddende Frøe, da saadant ellers vilde gjøre Dunet tungt og formindste den nødvendige Elasticitet; derpaa tørres den fuldkommen vel, enten ved Kaffelovnen eller i en Bagerovn; derefter aftages Dunet og kommes i en Tønde eller et Kar, hvor det med et Riis pidskes for fuldkommen at gjøres levende og skilles ved de mueligen tilbageblevne Frøforn; efter denne Behandlingsmaade er det færdigt til Afbenyttelse. Ulden modtager ikke let nogen Fugtighed, og en stoppet Pude kan ligge i flere Timer under Vand, uden at man, naar det ydre Løi igjen er blevet tørt, mærker nogen synderlig Forandring paa Fyldningen.

I hvorvidt nu denne Plantens Afbenyttelse, kunde være nyttig og gavnlig, især for den fattige Landmand, indstiller jeg til det Kongelige Landhuusholdningselskabs Bedømmelse."

Suusmaars Ødelæggelse.

I Løbet af 4 Aar har Jæger Martin Wensel paa Grevskabet Bedelsborg i Fyen ødelagt ikke mindre end 310 Stykker Suusmaar. Hans Virksomhed i den Henseende paaaffjønede Selskabet med en Præmie (see foran Pag. 335) og opfordrede ham derhos til at indberette den

Maade, hvorpaa han havde udført en saa heldig Fangst af disse skadelige Dyr, i hvilken Anledning han anmeldte: at Fangsten var skeet ved Hjælp af tvende dertil afrettede smaa Jagtstøvere, med hvilke han foretog Huus-Randsfagning, og naar Maaren da blev jaget frem af sit Skjul, har han skudt den med en Bøsse som et andet Stykke Wildt.

I n d h o l d.

	Pag.
E rfaringer om nogle Græsarters Dyrkning, ved Hr. Justitsraad, Landvæsens- og Liende-Commissair S. A. Fjellstrup	161.
M in Erfaring og Anskuelse angaaende Mergelen, af Hr. Proprietair H. C. Valentiner	175.
O m Sjyllands Studehandel, af Samme	185.
U dsigt over Landhuusholdningselskabets Forhandlin- ger fra 1ste Julii 1822 til ultimum Junii 1828 (Sluttet)	196.
O m Rust paa Kornet	337.
B landinger	340.

Om Frireisernes Afskaffelse i Danmark *).

(Ved Procurator Vilh. Marcmann i København.)

Det kongelige Landhuusholdningselskab har til Besvarelse udsat følgende Priisopgørelse:

„Om det, saavel i Almindelighed, som med
„Hensyn til Danmarks nærværende Tilstand,
„maatte være tilraadeligt, at Friægter affkaf-
„fedes, og at derimod Befordrings-Omkostning-
„gerne, i de Tilfælde, hvor nu Befordring in-
„natura leveres, bleve godtgjorte, deels, saa-
„vidt muligt, ved aarligen reglementerede Sum-
„mer til de Vedkommende, deels ved speciel
„Betaling for hver Gang, hvorhos det, for-
„saavidt et bekræftende Svar herpaa gives,
„bliver at undersøge, i hvilke Tilfælde Godt-
„gjørelsen bør lignedes paa enkelte Communer,
„og i hvilke den hellere maatte udredes af hele
„Statsklassen, imod at denne igjen holdtes ska-
„desløs ved en almindelig Repartition?“

*) For nærværende under Devise: „Naufragium commune omnibus solatium“ til Landhuusholdningselskabet indsendte Afhandling over en senere indbragen Priisopgave, blev Forfatteren i Marts 1822 tilkjendt en Belønning af 100 Rbd. Sedler.

Dette er Anledningen til nærværende Forsøg til en Undersøgelse over det opgivne Emne, og til en Besvarelse af det i Opgaven indeholdte Spørgsmaal.

Friægter, eller, som de ogsaa kaldes, Kongægter, ere Bognreiser, som Undersaatterne, i Særdeleshed Landboerne, og af disse meest Bønderne, efter den hidtil stedfundne Indretning i Danmark, have været paalagte at udrede, deels som Befordring for de i visse offentlige Anliggender reisende Personer, deels til Transport af publike Ting, der flyttedes fra et til andet Sted i Riget. At Indretningen er meget gammel i vort Fædreland, derom vidne adskillige i de ældre Love og andre historiske Documenter forekommende Udtrykke. Saaledes hedder det i Frederik den 2dens Haandfæstning, §. 6, i hvilken denne Konge maatte skræve sig Ret til selv, eller ved sine Embedsmænd, at byde over Adelsens Gods og Tjenere m. v.: „uden allene at de age Vort og Vor Svrstindes Sadebord, hvor Vi personligen drage igjennem Landet, som Sædvane haver været af gammel Tid.“

Friægterne have uden Tvivl en dobbelt Oprindelse. De udfordredes i ældre Tider til Befordring, eller som det da kaldtes, Skyds for Kongen og Dronningen, samt de øvrige kongelige Personer, paa deres Reiser i Landet, hvilke paa den Tid, da Kongerne ikke havde faste Re-

sidentsstæder, hyppigere, end nu, foresaldt; de brugtes til at fremføre det fyrstelige Fædebord; de afbenyttedes af de kongelige Embedsmænd, som reiste i offentlige Vreuder, og endeligen paalagdes de, naar Reiser og Kjørfler i andre publike Tilfælde behøvedes. Diemedet af Kjørflerne var altsaa enten Befordring for reisende Personer, eller Transporter af Ting, eller et og andet Arbeides Udførelse til Almeenvæsenets Tarv. Denne dobbelte Aarsag til de offentlige Kjørfler har vedligeholdt sig indtil nærværende Tider, og det er i disse samme Tilfælde, at Friægterne endnu udfordres og udredes. Naar Afgifter og Byrder af Fordeiendomme i Oldtiden ydedes Staten under Navne af Stud, Innæ og Leding, saa forstodes ved Innæ, efter de Lovlærdes Mening, just de omhandlede Kjørfler og Arbeider til det Offentlige; ved Stud derimod Krigsskat, og ved Leding den personlige Krigstjeneste. — De 2 sidstnævnte Paalæg vare altsaa at betragte som overordentlige, hvorimod det første ansaaes som en ordinair Byrde, der endog i Fredstid kunde finde Sted. Den Deel af Undersaatterne, som vare paalagte det ene Slags Byrder, bleve rimeligviis befriede enten ganske eller tildeels for det andet, saa at hver Stand udredede de Fornødenheder til Staten, som dens Evner og Stilling meest frembøde. Dette var Tilfældet med Herremandsstanden, som ved Krigs-

tjenesten til Hest erhverve sig Frihed for at erlægge Skatter og at deeltage i andre Byrder. Det er altsaa høist sandsynligt, at det blev et Paalæg, eget for Bondestanden, at forrette Arbeide og Kjørfler, hvilke Præstationer denne Stand meest passende og lettest kunde udrede, og at de nuværende Fricægter ere en Levning fra hine uciviliserede Tider, da Beskattelsessystemet var simpelt, som de offentlige Byrder ringe. Ikke saaledes forholder det sig nu. Flere Næringsveie ere blevne Gjenstande for Skatters Paalæg i Penge- eller naturale Ydelser, og af disse er Skatten af Bondejord i Danmark den betydeligste, som den er den stadigste og sikreste Indtægtsskilde for Finantserne. Det er Bondejord, som Forpligtelsen til at afgive Fricægter, i det mindste indirecte, paaligger, men det er ikke afgjort, at denne Gjenstand for Beskattelse desaar sag er i en forholdsmæssig Grad befriet for andre Paalæg, hvorimod man endog finder Bondejorden af alle Jorder høiest ansat til de paabudne staaende Skatters Svarelse. Byrden af Fricægtspræstationen bæres saaledes, paa en ringe Deeltagelse af Kjøbstæderne nær, hvilket nærmere skal vises, ene af Bondejords Eiere eller Brugere, uden at nogen anden Deel af Undersaatterne tage Deel deri. Det er ikke her Stedet at undersøge, om de offentlige Byrder i Almindelighed ere forbeelte i et rigtigt kamerali-

stift Forhold. Forfatteren af disse Linier føler sig ingenlunde competent, eller istand til at bedømme en saa vigtig Opgave, der hører til den lærde Statsmands Fag, og indskrænker sig kun til, efter Opfordring, at yttre sin Formening betræffende Friægtsvæsenet.

De offentlige Kjørsler, Frireiserne, ere Statsfornødenheder. Deres Paabydelse in natura, eller ved Godtgjørelse til Statskassen, for derfra forskubte Udgivter i saa Henseende, hører følgerigen under Skattepaalæggene. Byrden af samme skulde altsaa, saavidt muligt, fordeles lige paa alle Statens Borgere, men ikke kunne Skatterne altid lignedes efter Borgernes Tal. Reelle Gjenstande maae oftest lægges til Grund for Udbredelsen. Saaledes blev det Lovgiverens Willie, at Friægterne skulde præsteres af den Klasse af Undersaatterne, som eiede eller brugte Jorder; som desaaarsag vare i Besiddelse af Heste og Vogne; og saaledes istand til at udrede de in natura paabudne Friægter. Men det er derhos indlysende, at kun da, naar enhver af denne Borgerklasse, lige i Wilkaar, tager en nogenlunde lige Deel i den fælles Byrde, Lovgiverens Willie tilfulde opnaaes. Det bliver nu at undersøge, om og hvorvidt en saadan Lighed har fundet, eller kunnet finde Sted ved Friægternes Paabydelse og Udbredelse in natura.

Det er en paa Erfaring grundet Sandhed, at de fleste Friægter udkræves i eller i Nærheden af Hovedstaden, Kjøbstæderne og Landeveiene i de forskjellige Dele af Riget, og at de Bønder, der boe disse Steder nærmest, langt oftere maae medtages ved Kjørslernes Præstationer, end de, der boe længere borte fra disse Steder, eller i isoleret beliggende Dele af Landet. Her til høre i Særdeleshed Danmarks mange smaae Her, der ere lige saa frugtbare og veldyrkede, som de større, og hvis Producter oftest finde en lettere og fordeelagtigere Uffætning. Disse mindre Hers Beboere kjende deels slet intet, deels saare lidet, til Friægtsvæsenet, en Byrde, der dog, efter sin Natur, synes at maatte bæres ligesaa sælleskabelig, som de øvrige paabudne staaende Skatter af Hartkornet. Statsraad Mandix lærer, at Misforholdet, allerede for 30 til 40 Aar siden, var saa stort, efter officielle Indberetninger til Rentekammeret, at Beboerne paa Kjøbenhavns Amt fandtes at have gjort en Frireise af omtrent $1\frac{1}{2}$ Tønde Hartkorn, imod at Bønderne i Nyborg og Tranekjær Amt (nu Svendborg Amt) ikkun af circa 100 Tønder Hrtk. aarlig havde forrettet een Friægt (Landvæsenretten, I D. Pag. 420). Seer man nu hen til, at denne Sammenligning var skeet amtsviis, og at de Sogne i Amtet, der ligge Landeveien nærmest, stedse ere blevne mere medtagne end de i

samme Amt længere borte liggende Sogne, saa kan det med Føie antages, at af en Gaard paa førstnævnte Amt i de til Friægters Præstation meest frepventerede Sogne, ere forrettede 80 Reiser, naar af en Gaard paa sidstnævnte Amt er afgivet en eneste. Tager man endvidere i Betænkning, at Friægterne, siden hiin Sammenligning skeete, snarere ere forøgede, end formindskede, saa er det temmelig klart, at den ved dette Misforhold opstaaede byrdefulde Ulighed er nu større, end forhen. Ei heller maa det oversees, at ommeldte Sammenligning er foretaget mellem 2 Amter i Hovedprovincerne, Sjælland og Fyen, hvorigjennem, det ene Sted saa godt som det andet, den almindeligste Landevei gaaer, og at, naar istedet for Fyen, Verne Møen, Falster, Lolland, Langeland eller Laasinge vare tagne til Exemplet, en endnu større Forskjel i Frireisernes Frequence, det ene Sted mod det andet, havde viist sig.

Meget begribeligt er det, at det ei vilde lade sig gjøre, at medtage samtlige i et Amt boende Bønder til at forrette alle deri foresaldende Frikjørsler, efter nøiagtig og lige Omgang, og det ikke uden alt for stor Byrde for de Befordringspligtige selv, der maatte boe længst fra Befordringslinien; thi ikke sjelden vilde det indtræffe, at denne faldt i den ene Grændse af Amtet, naar Touren stod for en Gaard i den mod-

satte Kant af samme, og at Bonden saaledes kom til at kjøre fra sit Hjem 5 til 6 Mile, og i de vidtløftige Ringkjøbing-, Ribe-, Aalborg-, Viborg- og Hjørring-Amter i Jylland, endnu meget længere, inden han naaede det fastsatte Mødested. Bondens Heste vilde saaledes, endnu førend han kom paa den bestemte Befordringslinie, være udmattede, og han behøvede i det mindste et Par Dage, for at kunne præstere det Offentlige en Vegt paa sædvanlig Længde, af 2, 3 eller høist 4 Mile. I flige Tilfælde maatte Tilsigelsen fra Amtstuen unægteligen ogsaa blive høist besværlig; Møderne til Tid og Sted meget usikre; den Hæst, der saa ofte udfordres i Fri-befordringsvæsenet, vilde ingenlunde kunne opnaaes, og det Offentliges Diemed vilde ganske eller tildeels forfeiles. Det indsees lettelig, at den Reisende ikke her kunde henvende sig directe til Sognefogden, da kun Amtstuen kunde vide, hvor Touren stod i Amtet. Praxis har derfor havt en aldeles retfærdiggjørende Grund til, ei at bringe Forordningen af 28 Januar 1682, § 16, i streng Udøvelse, naar den byder, at de, som have kjört den sidste Reise, skulle anden Gang være forskaaede, indtil Reiserne ere gaaede Amtet omkring. Saa megen Banstærlighed i en lige Fordeling af Frireiserne paa Amtets Beboere gaaer derimod over til en reen Umulighed, med Hensyn til hele Rigets Indbyggere.

Det er saaledes af foranførte Grunde indlysende, at kun de Bønder, der boe Befordringslinien 1 til 2 Mile nær, med Rimelighed kunne beordres at forrette Friægterne in natura, hvilken Fremgangsmaade ogsaa stedse er bleven fulgt af Amtstuerne; men statuerer man det meest almindelige Tilfælde, at Befordringslinien falder paa Landeveiene, indsees det tilfulde, hvormeget de enkelte i Nærheden af disse liggende Sogne maae ansees overvældede med mange Pligtkjørseler, da det netop ere disse samme Beboere paa Landet, der ere pligtige at forrette Kjørseler ved Landeveienes Istandsættelse og Vedligeholdelse, hvilket Arbejde i det henrundne sidste halvve Seculum, som bekjendt, i Danmark har været af megen Betydenhed for de dertil beleiligt boende Bønder.

Friægterne kunne formeentligen, efter deres forskjellige Diemed, inddeles i følgende Hovedclasser:

A. Kongereiser eller Landsægter, som absolut angaae og interessere hele Riget. Dertil regnes:

I. Egentlige eller ordentlige Kongeægter, naar Befordring skeer med Kongen, de øvrige Kongelige Personer, Herkaber, Embedsmænd og Betjente, som besinde sig i Hans Majestæts Suite, tilligemed deres Bagage paa deres Reiser igjennem Landet.

2. Overordentlige Kongereiser, naar Befordring skeer med Personer eller Gods i Kongelig Tjeneste, enten i Følge almindelige Anordninger, eller efter Pässe, udstædte af vedkommende Collegier eller andre Auctoriteter, paa fri Befordring, det være sig i civile eller militaire Anliggender, saasom: ved Troppemarscher, Dvægshye, Matrikulerings- Arbeide, Bिल्дts Transport til Hofholdningen, o. s. v.
- B. Amtstreiser, eller saadanne Tægter, som vel ere offentlige, men efter Anordningerne et vist Amt især vedkommende, og desaaarsag af Amtsdistrictet allene pleier at udredes. Til disse regnes:
1. Tægter, som foretages til Befordring for Amtmanden i Embedsforretninger.
 2. Reiser med Delinqventer samt de befalede Actorer og Defensorer i Justits-, samt i visse Tilfælde ogsaa med Sagførere i benificerede Sager i Amtet. Fra disse Amtstreiser skjønner jeg ei rettere, end at følgende bør adskilles:
- C. Sognereiser, hvilke det, efter Anordningerne, ikkun paaligger et vist Sogn at udrede.
- Saadanne ere:
1. Reiser med Sognesogderne, som Pægs-mænd til de aarlige Landmilice-Sessioner.
 2. Reiser til fattige Syge med Districtslægen.

5. Befordring med de ansatte examinerede Gjordemødre, naar disse kaldes til at betjene fattige Fruentimmer eller Huusmænds og Indersters Hustruer, der ei selv eie Heste og Vogn.

D. Kjøbstædernes Commune-Reiser i offentlige Anliggender, der ene vedkomme en Kjøbstad efter de gjeldende Anordninger.

Foruden ovennævnte Slags Reiser, og de under hver Klasse nævnte Underarter, der kun ere at ansee som Exempler, gives der mange Arter af Frireiser, hvorom specielle Bestemmelser gjælde, hvilke deels kunne henføres under en af forberørte Classer, deels udkræve særskilte Classificationer, forsaavidt samme kunne ansees nærmest at vedkomme enkelte Communer og Districter, uden bestemt Hensyn til ommeldte Amts-Sogne- eller Kjøbstæd=Inddeling. Saadanne ere de Embedsreiser, som foretages af Stiftamtmandene og Biskopperne for Skrifterne; af Indrouleringscheferne, Sø- og Land-Krigscommissairerne, samt de Deputerede ved Landmilice-Sessionerne for de Provindsler eller Arrondisements, hvori de, som saadanne, fungere; af Landphysici og Districtschirurgi for de, disse anviste Embedsterritorier, med flere flige Reiser til den Kongelige Tjenestes Fremme. Friægterne blive desuden afbenyttede, ei allene af de vedkommende Embedsmænd selv, men og ofte af deres Bes

tjente og for det Gode, f. Ex. Protocoller, Papi-
rer, Instrumenter eller andre Requisite, som de
paa offentlige Reiser medføre. Frireiser fore-
falde endeligen i mangfoldige flere, som publique
anseete, Anledninger, saasom: ved Transport,
endog i Fredstid, af Kanoner og Ammunition,
samt af Proviant, Korn, de Militaires Bagage,
Materialier til offentlige Bygninger og andre
Arbejder, m. v., saa at man med Føie kan sige,
at Friægterne strække sig saavidt, som Kjørster
i offentlige Anliggender ere fornødne, og at de
Tilfælde, under hvilke de kunne finde Sted, in-
genlunde lade sig betegne inten afmaalte og be-
stemte Grændser.

I fordums Tid, da Frireiser udfordredes
meest, naar Kongerne, deres Hofbetjente og Em-
bedsmænd reiste igjennem Landet, samt til det
fyrstelige Tadebords Transport, og maaskee i
nogle faa andre overordentlige Tilfælde, var
Udredelsen deraf neppe saa sølelig en Byrde,
hvorimod disse Frireiser i den fremskredne Tid,
eftersom en stor Deel af Regjeringens Foran-
staltninger til Landets militaire Forsvarsvæsens
Forbedring, Agerdyrkningens Dykomst, Handels
og Fabrikkers Drift, Justits- og Politievæsenets
Pleie, og overhovedet til Danmarks, i saa man-
ge Henseender forbedrede, indvortes Forfatning,
have gjort en Mængde offentlige Kjørster for-
nødne, ere blevne en særdeles sølelig og trykken-

de Natural-Tribut for de enkelte Sogne og de Individuer, hvis Lod det, formedelst deres Bospæles beleilige Beliggenhed, blev, at tage den største Deel i Friægtspræstationen. Det har og, formedelst denne ulige Fordeling af Byrden, som Friægternes Udbredelse paa den hidtil brugte Maade uundgaaeligen maatte medføre, allerede for længe siden vakt Regjeringens Opmærksomhed, at den herhid hørende Lovgivning kunde trænge til en Forandring, saaledes, at der blev truffen en Foranstaltning, hvorefter alle offentlige Kjørsler skulde betales med Penge, og Beskøftningen derefter lignedes over hele Riget.

At Regjeringen, som meldt, med faderligt Die, har indseet denne Indretnings Mangler, og søgt at hæve den deraf fremstaaende Ulempe for endeel af Undersaatterne, medens en anden Deel nød en ubillig Befrielse for at deeltage i Byrden, vise ei allene de ældre Anordninger, in specie den Kongelige Resolution af 22 Juni 1785, meddeelt Amtmændene i Rentekammer-Circulaire af 6te August s. A., men ogsaa de under 22de Septbr. 1808 og 30te April 1809 udfomne, men ved Placat af 29de December 1815 igjen ophævede, Anordninger, ved hvilke, under daværende Krig, formedelst de offentlige Kjørslers Mængde, Bedkommende bleve tilstaaede Godtgjørelse i Penge for de udfordrende militaire Kjørsler, ligesom og adskillige almindelige Bes-

stemmelse bleve givne til Rettelse for de hidtil Kjørepligtige.

I Christian 5tes Lov søger man forgjæves nogen Bestemmelse om Fribefordringsvæsenet. Kun i 3-11-58 sidste membrum nævnes leilighedsviis "Kongens Reise," dog allene med Hensyn til Kjøbstæderne. Udredelsen af denne offentlige Byrde stæer i Almindelighed for Landet saaledes, at Bonden møder med Heste, Vogn eller blot Forspandsheste, ligesom han vorder tilfagt, paa et, i den specielle Ordre fra Amtstuen, bestemt Sted, og derfra paa en ligeledes opgivet Veilængde, beforder Personer med Reisetoi eller transporterer blot Gods. Intet Reglement haves om Tilfagelsens lovlige Varselstid, Vognens Indretning, maximum af Veilængden, Læsets Vægt, eller andet mere. Meget beroer her paa og afgjøres efter Sædvane, eller efter den Reisendes eget Lykke. Derimod er i visse Henscender Forordningen af 5te April 1690 et Hovedlobbud om Fribefordringsvæsenet i Danmark. Den inscriberes: "Om Passer paa fri Fordringskab," og er, efter dens Præmisses, en almindelig Anordning, udgiven for at forebygge de Misbrug, der fandt Sted ved Frireisens Afbenyttelse. Denne Forordning befaler, at ingen frie Befordringer maae afgives, uden efter Passe, som ere udstædte enten af Kongen selv eller de dertil udnævnte Authoriteter. Ligeledes byder

den, at Kjørslerne skulle lignede efter et for hvert Sogn optaget Gaardtal, hver Gaard beregnet til 8 Tønder Hartkorn. Men denne Ligning, i Forhold til Hartkornet, er neppe nogetsteds nøie bleven iagttaget, og kunde vel heller ikke være bleven det, hvorimod man har fulgt den Regel, at en Gaard er bleven paalagt at præstere en Ugt lige imod en anden, om end denne havde et noget høiere eller ringere Hartkorn. Reiserne Ligning paa Sognene indbyrdes, i Forhold til deres Hartkorn, har endnu mindre kunnet finde Sted, da Sognenes, de enkelte Byers eller Gaardenes Beliggenhed og beleilige Situation til Afgivelse af de, i hvert Tilfælde udfordrede, Kjørsler, fornemmeligen her, saaledes som foran er anmærket, maatte tages i Betragtning. Heraf indses det allerede, at Friægtspræstationen har været saare ulige fordeelt mellem Landboerne eller Bønderne indbyrdes.

Vel skulde Kjøbstæderne, ifølge Forordningen af 28de Januar 1682, §. 9, jevnført med Reskripterne af 21de Januar 1688 og 11te April 1795, allene præstere Reiser med Kongens Fædebord og Wildt og, efter flere Anordninger, deeltage med Landdistricterne i Frireisens Udredelse i Almindelighed, ligesom og selv, uden Byrde for Landet, bestride de for Kjøbstæderne foresaldende saakaldte Commune-Reiser; men den nævnte Forordning af 5te April 1690 henfører

dog udtryffeligen Keiser med Bildt til Hoffholdningen under det Slags Kjørsler, som det paa ligger Bønderne at udrede; og disse have ogsaa i Praxis paa de fleste Steder været Bønderne paalagte. Det er her mærkeligt, at sidstnævnte Forordning er i sine Udtrykke affattet allene med Hensyn til Landdistricterne, hvoraf med Grund synes at kunne uddrages den Slutning, at Frireiserne i Almindelighed ere Landboerne paalagte. Det er og notorisk, at disse almindelige Frireiser stedse have faldet Bønderne til Last, naar maaskee ganske enkelte Tilfælde undtages. Her bør i Særdeleshed anmærkes Rentekammer-Skrivelse af 10de October 1801, som viser, at Friægterne bør udredes af Bønderne, med mindre det udstædte Pas udtryffeligen lyder paa Borgerbefordring.

Kjøbstædernes Frireiser have aldrig medført nogen stor eller ulige Byrde for enkelt Mand og Borger, da de der foresaldende faa offentlige Kjørsler ere præsterede af Bognmændene efter Dmgang, og imod Betaling efter Bognmandstaxten, hvilken Udgift derefter er lignet blandt Byskatterne. Ligeledes skulle hvert Stifts samtlige Kjøbstæder i denne Henseende komme hinden til Hjælp, efter Rescripterne af 2den Januar 1782, 10de August 1792 og flere specielle Lovbestemmelser. Det er altsaa egentligen kun en Deel af Bondestanden, og fornemmeligen de

Landboere, der beboe visse Egne og Strøg i Landet, hvilke i betydelig og uforholdsmæssig Grad ere bebyrdede med Frireisernes Udredelse i Almindelighed, og det maae antages, at det er denne Omstændighed, der foranledigede den fremfatte Priisopgave.

Tager man i Betragtning Danmark's geographiske Dannelse; at det nemlig bestaaer af lutter større og mindre Der, foruden den store Halvø Sjælland; at disse Ders mange Kystbeboere, især paa langt udstrækkende Hukker og Landtunger, ikke, uden maafee saare sjelden, kunne medtages til Friægtspræstationer; at de mindre Ders Beboere ganske maae fritages, ja endog betydeligere Dele af Riget, f. Ex. de frugtbare Der Langeland, Taastrup o. fl., i mere eller mindre Grad maae forskaaes derfor, og endeligen, at Chausséerne hensigtsmæssigen ere anlagte i saa lige Linier som muligt, hvilket har til Følge, at der, hvor Veien gennemskjærer store Skov- og Hedestækninger, og hvor den nærmest omgivende Egn altsaa er mindre bebygget, maae de offentlige Kjørsler falde et saa meget mindre Antal Kjørepligtige til Last; saa er det heraf end mere indlysende, at Friægtspræstationen in natura maae i Særdeleshed i Danmark findes i høi Grad byrdesuld for enkelte Districter, eller Bønderne i de Strøg af

Riget, der ere Landeveiene og de Steder, hvor den meste Færsel forefalder, nærmest.

Ligesom nu den store Ulighed i Byrbens Fordeling, der er uundgaaelig ved Fricægternes Udbredelse in natura, er den Hovedaarsag, der taler høit for en Forandring, hvorved denne Mislighed kunde undgaaes, saaledes gives der endnu flere særdeles vigtige Motiver til at ansee Affkaffelsen af Fricægterne, som en for det Almindelige høist gavnlig Sag. Det er noksom bekjendt, hvormange Misbrug der, uagtet Lovene omhyggeligen have søgt at værne derimod, til alle Tider have indsneget sig ved Fribefordringsvæsenet, deels derved, at uberettigede Personer, paa en eller anden, tilsyneladende lovlig Maade have vidst at tilvende sig fri Befordring, deels ved at de til fri Befordring Berettigede have benyttet sig deraf en længere Tid, eller i længere Tid, end Anordningerne eller det udstædte Pas stricte hjemlede, deels ogsaa derved, at de Kongelige Betjente selv, som ere satte til at regulere Fricægterne, have beordret visse Godfers eller Sognes Beboere, eller enkelte Bønder til at forrette Kjørslerne, og derimod ubilligen forskaanet andre, efter eget Godtbefindende; og endeligen derved, at den ukyndige Bonde eller hans Tjenestekarl har været udsat for vilkaarlig, ja ofte haard og umenneskelig Behandling af den Reisende, især naar denne var af det ringere

Slags Betjente, der stundom betroedes Opsynet ved Transporter af offentligt Gods, eller ved andre Foranstaltninger. Det var ei saa sjældent, at Bonden eller hans Kjøresvend kom derfra med erholdte Hug og Slag, med overlæstet og sprængt Vogn, eller fordærvede Heste, i hvilke Tilfælde han oftest var blottet for juridisk Beviis om den ham tilføiede Molest, og saaledes maatte lide haarde Forurettelser og betydeligt Tab.

Almeenvæsenet selv vil ei altid være tilstrækkelig tjent med den hidtil bestaaende Indretning. Det kan med Grund forudsættes, at Reisens Diemed ofte udkræver Hast i Befordringen. Denne kan i saa Fald ikke alle vegne forud requireres, men dette maae skee efterhaanden, som den Reisende kommer frem. Da nu Amtsforvalteren er den Embedsmand, af hvem Tilføjelsen igjennem Sognekogden besørjes, saa vil det medtage en rum Tid, forinden denne Embedsmands Ordre kan naae til Sognekogdens Bopæl, naar denne er langt, maa skee flere Mile, fra Amtstuen. Det vil ligeledes medtage Tid, forinden Sognekogdens Sendebud kan indløbe til den for Touren staaende Gaard, naar denne er Sognekogdens Bopæl 1 Miles Wei fraliggende, hvilket i vidtløftige Sogne, og nu, efter de næsten overalt tilendebragte Udflutninger, ofte er Tilfældet. Endog da, naar den Reisende, paa den hidtil tilladte Maade, kan requirere Befor-

bringen directe hos Sognefogden, vil af sidstnævnte Aarsag, og da den kjørepligtige Bønde nødvendigviis maae tilstaaes nogen Forberedelsestid, et kortere eller længere Ophold finde Sted. De ved visse Amtstuer og Sognefogderier med Friægters Tilfigelse foresaldende, stundom besværlige, Forretninger, hvorfor vedkommende Embeds- og Ombudsmænd ingen Betaling nyde, ligesom og den Omstændighed, at de skriftlige Ordre, der saaledes skulle gaae ud mellem Almuesmænd, og selv udføres af disse, let kunne vorde — saaledes som Erfaringen hyppigen har lært, at de ere blevne — misforstaaede, eller endog befordrede til urigtigt Sted, og Feiltagelsen drage flere Misligheder efter sig, synes ligeledes her, betragtede som Vanskeligheder, der kunde undgaaes, at burde komme i Betragtning. Endeligen bør vistnok paa dette Sted ikke være ubemærket, at Bondens Kjoretøi ofte falder den Reisende saare ubeqvemt; thi endskjøndt nogle Bønder have havt Evne til at anskaffe sig til dette Brug ret gode, dog for det meste meget smalle, Vogne med Kurvesadinger, saa gives der vel ogsaa endnu et større Antal mindre formuende, der ikke kunne frembyde andet end det, de have — en smudsig og tung Arbeidsvogn med simple Fjelle, uden ordentlige Agestole.

At Ophævelsen af Friægterne paa den

Maade, samme hidtil ere blevne præstereede, vilde medføre en almindelig Besparelse af Heste, Bogne og Bondens kostbare Tid for andre nyttige Syssler, og at denne torde, i etatsøconomisk Henseende, indeholde en saare vigtig Grund til at bevirke en Forandring i den hidtil bestaaende Tingenes Orden, formenes at være aldeles uimodsigeligt. Det er notorisk, at megen ufornøden og unyttig Kjørsel finder Sted under den nærværende Indretning, forsaavidt den Weilængde, Bonden maae kjøre mellem sit Hjem og Møde- eller Skiftstederne, ikke egentligen kan siges at medføre noget Gavn for det Almindelige, hvilket først skeer, naar han kjører paa den bestemte Befordringslinie, og opfylder Kjørselens Hensigt. Denne overflødige Kjørsel, som ved en forandret Indretning kunde undgaaes eller dog meget formindskes, er det saa meget mere værdt at lægge Mærke til, som den er meget stor, ja saa betydelig, at den ofte fordobler den Weilængde, hvorpaa Befordring skeer umiddelbar til det offentlige Gavn, 3, 4 eller flere Gange. Et Par Exempler skulle bedst oplyse Sagen: Naar en Bonde af Landsbyen Glostrup paa Kjøbenhavns Amt skal afgive Befordring fra Kjøbenhavn til Roeskilde, maae han først kjøre $1\frac{1}{2}$ Miil til Mødestedet, derfra 4 Mile til Skiftstedet, og endeligen $2\frac{1}{2}$ Miil tilbage til sit Hjem. Han har altsaa tilbagelagt 8 for at gjøre en Vgt

til det Offentlige paa 4 Mile. Naar derimod af en Gaardmand af Landsbyen Thaarup i Svendborg Amt skal præstere en Vegt fra Ullerlev Kroe til Odense, maae først til Mødestedet føres en Vei af $2\frac{1}{2}$ Miil, derfra til Skiftestedet ligeledes $2\frac{1}{2}$ Miil, og atter herfra til sit Hjem omtrent 5 Mile. Han har saaledes tilbagelagt en Vei af 10 Mile, for at gjøre Befordring paa $2\frac{1}{2}$ Miil. Til det første Exempel er taget en Gaard, der ligger Befordringslinien saa nær som muligt, og den til Spilde gaaende Kjørsel bliver her kun det samme, som uafbenyttet Retourkørsel i Almindelighed, den samme Veilængde nemlig, som Befordringslinien udgjør, hvilket er det mindste, man ved alle Friægter kan antage at gaae tabt. I det sidste Exempel er derimod valgt en Bonde, hvis langtfra liggende Bopæl er meget ubeleilig til Friægtens Præstation, men dog saaledes situeret, at Beboerne, efter hvad der hidindtil har været sædvanligt, kan medtages til at forrette offentlige Kjørsler paa den antagne Befordringslinie; og denne Bonde maae, for at præstere en Friægt paa $2\frac{1}{2}$ Miil, ved Fremkørsel til Mødestedet, Omveie og Retour, tilbagelægge det firedobbelte af denne Veilængde. At for øvrigt Tælen her om den til Spilde gaaende Kjørsel ikke kan angaae Retour i Almindelighed, som, om den end ei kan afbenyttes som Retourbefordring, dog nødvendigviis maae finde

Sted, paa hvilken Maade end Befordring skeer, men kun om den forlængede Wei, der efter de nævnte Exempler, absolut gaaer til Spilde, og ved en anden Indretning deels kunde undgaaes, og deels meget formindskes, forstaaer sig selv. Det maatte nemlig ikke tabes af Sigte, at, naar der kunde træffes en Indretning, hvorunder ofte gaves Veilighed til Retourkørselens Afbenyttelse af en eller anden til fri Befordring berettiget Person, eller af private Reisende, ligesom dette saa tit finder Sted ved Kjøbstædernes almindelige Befordringsvæsen, derved vilde vindes meget.

Det skulde maaskee synes, at det ikke kunde koste Bonden megen Umage eller synderlig Dy-offrelse, at forrette, som man i daglig Tale kalder det, en 2, 3, eller 4 Miils Vegt, og at en saadan Reise maatte kunne tilendbringes i nogle Timer, eller i en halv Dag; men det glemmes da, at han, for at afgive Befordring paa en bestemt Weilængde, maae, paa Fremkørselen til Mødestedet, Omveie og Retour tilbagelægge i det allermindste en ligesaa lang Wei, og oftest en flere Gange fordoblet Weilængde, saaledes som det sidste af de anførte Exempler oplyser. Den saakaldte 4 Miils Vegt foraarsager altsaa Bonden en Kjørsel af i det ringeste 8, men oftere henimod en halv Enees Mile, eller vel derover. Naar der nu med et Par Bønderheste er tilba, gelagt en saadan Weilængde paa en eneste Dag,

vil der neppe blive noget tilovers endog af den længste Sommerdag. Det vilde overalt være en Ubarmhertighed, at kræve af et Par Bønderhæste mere strengt Arbejde paa een Dag. Men i de fleste Tilfælde er Dagen ikke engang tilstrækkelig. Meget sædvanligt er det, at Bonden paa Mødestedet maae vente, i kortere eller længere Tid, efter den Rejsende. Herom vidne de deels enkelte, deels hele Rækker af Bøndervogne, som ofte sees at holde i flere Timer paa Kjøbstædgaderne og i Landkroerne, hvor i det mindste Hestene udsættes for at lide Kulde og Sult i 6 Timer om Sommeren og 8 Timer om Vinteren, hvilken er den længste Tid, Bonden, i Følge Anordningerne, er pligtig at oppebie den Rejsendes Ankomst, særdeles Tilfælde undtagne, hvor intet Maximum af Tid er fastsat. Saaledes maae Bonden mangen Gang overnatte ude, eller og tage Natten til Hjælp for at naae sit Hjem efter forrettet Reise, ved hvilken han har præsteret det Offentlige en Vegt paa 4 Mile, men som, vel at mærke, har kostet ham en halv Snees Miles Kjørsel, hvorved han har forsømt en heel Dags Arbejde hjemme, udmattet sine Hæste, forspildt sin Nattero og lidt paa Helbreden, hvilke sidstnævnte Årsager igjert have en vigtig Indvirkning paa den følgende Dags, ja paa den hele kommende Uges maaskee forud bestemte, for Bonden saa yderst vigtige

Arbeider. Tages tillige Hensyn til Landets temmelig kolde og fugtige Klima, og detses Virkninger paa Jordbunden og Veiene, hvilke i den længste Deel af Aaret, især i regnsfulde Aaringer, og naar sneerige, med Tøveir og Frost afveklende, Vintre indtræffe, ere opblødte, og tunge at passere, og at i Særdeleshed Vi- og Markveiene, ad hvilke Bonden skal kjøre, inden han kan komme ind paa den anlagte Chaussée eller de mindre Landeveie — hvilke i side og lerede Egne til visse Tider af Aaret ikke ere stort bedre, end Biveiene — ofte kun med Besværlighed kan passeres med en tom Vogn, saa indsees det, hvor byrdefuldt det maae være for Bonden, i det fletteste Føre at præstere en Friægt, der forarsager ham saa vidtløftig og betydelig en Kjørsel. En saadan Evangsreise, foretagen under de uheldigste Omstændigheder, f. Ex. paa de for Bonden vigtigste Aarstider, Vaar og Høst, eller naar hans Heste, efter forrettede Arbeider ved eget Landbrug, Hoverie, Veiforbedring o. s. v., ere høiststrængende til Foder og Hvile, vil unægtligen være af følelig Virkning og Bærd, endog uden at regne paa de mulige Følger, at Heste og Befordringsstøi reent fordæres. Bonden finder saare tit, ved Frireisernes Præstation, en total Hindring i den lagte Plan til sine egne Arbeiders Udførelse, hvortil Heste og Vogn, hans egen Nærværelse, samt vedholdende Virk-

somhed udfordres; thi naar Reisen indtræffer, kan ingenlunde forud beregnes af ham, og Tilfælgelsen ansees lovlig, om den endog skeer samme Dag og Time, Befordringen skal afgives, skjøndt Aftens Varsel dog er det sædvanligste. Man kan ei her med Føie indvende, at Bonden kunde sende sin Tjenestekarl, og selv blive hjemme; thi Enhver, som nøiere kjender til Bondens Haandtering, veed, naar ham fratages sin Karl, 2 Heste og en Vogn, da er en stor Kraft borte fra ham. Han kan da i Almindelighed ikke pløie, saae, høste eller foretage noget Arbeide, hvortil Anstrængelse, Hestes Magt og forenede Karlskræfter udfordres. Han seer saaledes om Vaaren sit Korn udsaaet tidligere end det burde skee, og at denne Omstændighed har den skadeligste og i Følgerne for ham saa saare vigtige Indflydelse paa Kornets Fremvert; han seer om Sommeren sin med megen Møie udtømte Torvegrav, hvoraf den fornødne Torv paa een Dag kunde opmuddres paa tørt Land, ved en eneste Nats Regn igjen fyldes med Vand; han seer i Høsten sit afmeiede Korn, som kunde have været bragt tørt i Huus, gjentagne Gange gjennemblødes og fordærves; kort sagt: han ser hvilket betydeligt Afbræk i hans Arbeider en eneste Friaegts Præstation i den travleste Tid forvolder ham. Een Dag kan her gjøre Udslaget; en eneste Dags Forsømmelse er nok til at drage en heel Aaanedes Forsinkelse efter sig. —

Den gyldne Lovregel: "Brug den beleilige Tid" finder derfor ikke en bedre Anvendelse end paa Jorddyrkeren. Det er for ham af yderste Bigtighed, at hans Sykler passes paa den bekvemste Tid; thi de ere mangfoldige. Ikke kan han, som Skoemageren og Skræderen, Fabrikarbejderen eller i Almindelighed de fleste andre næringsdrivende Borgere, passe sin Haandtering ligesaa godt om Vinteren som om Sommeren; han kan ei, som disse, altid arbejde under Tag; hans allervigtigste Arbejder maae forrettes i Marken under aaben Himmel og, som en Følge heraf, lempes efter Aarstiden og Veirligets Bessaffenhed. For ham er en eneste Dag, som anført, et kostbart Tidrum. Det synes derfor at Bonden i Særdeleshed burde være Herre over sin Tid, for at kunne, efter sin Stilling, som Statsborger, opfylde sin Bestemmelse, at drage den meest mulige Fordeel af Jordens Skjød, ved dens planmæssige Dyrkning og Behandling, til egen og Landets Lyksalighed. Han er derimod intet mindre end dette, især naar han er hoveriegjørende Fæstebonde. Han skal adlyde Huusbond, Forvalter, Ladefoged, Sognesfoged, Herredsfoged eller Birkedommer, naar Ordre lyder til Veisforbedring, Hoverie, Bagthold o. s. v. Endda ere disse nævnte Arbejder, i det mindste tildeels, af den Bessaffenhed, at de nogenlunde forud kunne vides, og at Vedkommende kunne

belave sig derpaa. Men nu indtræffer det, at Bonden, just i den til hans vigtigste Foretagender beleiligste, og dertil bestemte Tid, rives bort flere Mile fra Huus og Hjem for at præstere en Friægt (en Art af deels reel, deels personel Udskrivning til Landets Tjeneste), og det er unægteligt, at dette, i Forening med andre uheldige, dertil knyttede, Omstændigheder, kan foraarsage, og, som Erfaring lærer, virkeligen ofte forvolder, ham et betydeligt, ja, uopretteligt Tab. Mismod opfylder hans Sjæl: ved Tanken om, hvorlidet det Gavn, han, ved den afgivne Friægt, har ydet Almeenheden, kan veie op mod det ham derved foraarsagede Tab; ved den Betragtning, at han lider ene for saa mange af sine Ligemænd; og ved den Mangel paa en medlidende Deeltagelse i sit Uheld, som han overalt finder. Han knurrer dog ei, den fornuftige og betænkssomme Bonde; thi han veed, at Dyrigheden har opfyldt sin Pligt, og at Lovene skulle æres og adlydes, saa længe de ere til. Men Dnsket er i hans Barm, at Landsfaderen, under sine utrættelige Bestræbelser for at fremme Bondens Vel, snart maatte finde Tiden moden nok til at paabyde en Forandring med Fribefordringsvæsenet, maaskee den Byrde for en Deel af Bondestanden, som Levning af hine ældre og raae Tider, der nu fortjente meest Dpmærksomhed og

var værd at tages til Gjenstand for en nye og forbedret Lovgivning.

Antages det endog, at Frireisen præsteres paa en for Bonden mindre vigtig Aarstid, saa vil den dog altid kunne taxeres til en anseelig Pengeværdie for Brugen af Heste, Vogn og Sæletøi samt for Tidsspilde eller dog Tids Anvendelse dertil. Med Hensyn til ældre og nyere Taxter for Kjørfler med Reisende af Kjøbstædernes Vognmænd, og hvad der ellers sædvanligen gives for afforderet Befordring paa Landet, formener jeg at Friægterne, betragtede som tvungne Kjørfler, der kunne indtræffe paa for Bonden mere eller mindre kostbare Dieblikke, maae blive at vurdere til en Middelværdie af 4 Mk. Sølv pr. Mil. Utsaa udgjør for en Friægt paa 4 Mile, der, ifølge det Foranførte, efter en moderat Beregning, foranlediger Bonden en Kjørsej af 6 Mile, foruden Retourkjørsejen, der ikke herunder kan indbefattes, Værdien 4 Rbdlr. Sølv. Lægges nu hertil Bondens virkelige Udgifter paa Reisen, til Fortæring, Hestefoder, Staldrumskleie m. m. i Kroerne eller Gjestgiverstederne, hvilke især blive fornødne, naar han der, uforberedet, maae opholde sig i flere Timer efter den Reisende, skjøndes det ikke rette, end at det er meget modereret, naar Reisen i det Hele taxeres til en virkelig Værdie af 5 Rbd. Sølv, en Sum mangan Bonde maaskee vilde

betænke sig paa at forrette en saa lang Vegt for, endog i hans beleiligste Tid. Heraf fremlyser den særdeles bebyrdende Ulighed i Præstationen af Frikjørslerne i Almindelighed, hvorom foran er handlet; thi antager man med Rime- lighed, at der af en Bondegaard, i de til Frikjørgters Afgivelse meest frekventerede Districter, forrettes i et Middeltal 6 Vegter af den i anførte Exempel antagne Værdie aarlig, saa udgjør dette en Natural-Tribut til Staten af Værdie 30 Rbd. Sølv, et Beløb som, for en almindelig Bondegaard paa 7 til 8 Tønder Harts Korn, udgjør omtrent det Halve af Landskatten, altsaa en betydelig Contribution, medens der af en Gaard i de Egne, hvor Frikjørgter sjeldnere udfordres, efter det ovenfor antagne Forhold 80—1, ikkun vilde fordres en eneste Frikjørgt i det lange Tidrum af 13 $\frac{1}{2}$ Aar, hvilken, repareret paa alle Aarene, kun vilde være lige med en Tribut af lidet over 2 Mk. aarlig.

Naar tilbørligt Hensyn tages til den lange Vei, som Bonden under nærværende Indretning maae passere ved Fremkjørsel til Mødestedet, Omveie og Retour, hvilken Kjørsel, som ovenfor berørt, ikke kommer det Offentlige til umiddelbar Nytte, men derimod maae ansees som spildt for Staten, og som er saa betydelig, at den kan antages at udgjøre et langt større Miletal end Friviseerne i sig selv udfordre; saa er

det heraf klart, at der i det Hele vilde spares mange Heste og Vogne for Landet ved en forandret Indretning, hvorved nemlig enten ingen eller dog ikkun en ubetydelig Veilængde gik til Spilde ved Kjørflerne. En Vogn er Bondens kostbareste Redskab. De dertil og til sammes Bedligholdelse hørende Materialier: Jern, Kul og Tjære, ere Varer, som i Forhold til Kornets og Landbrugerens øvrige Frembringelsers nedfunkne Priser, især paa nærværende Tid, ere særdeles dyre, og da de ere udenlandske Productioner, vilde en almindelig Besparelse eller et mindre Forbrug deraf altsaa være en negativ Binding for hele Landet, i det det vilde medføre en national Fordeel i vor Handelsballance med Sverrig og England.

At Bøndernes Heste i Almindelighed lide meget ved Frireisene og nu langt mere end forhen, er en Sandhed, som jeg skal søge at udvikle til Evidents ved følgende didhørende vigtige Data.

Efterat Udskiftningen af Fællesskabet næsten overalt i Danmark er tilendebragt, finder den i Landhuusholdningen saare vigtige Forandring Sted, at der til Bondens Landbrug holdes et langt mindre Antal Heste og derimod flere Qvæghoveder, Faar, Sviin eller andre græsbædende Creature, end forhen. Den Bondegaard, som før Udskiftningen havde en Besætning af 8 til

10, findes nu at være vel besat med 4 eller 5 Heste. Omvendt forholder det sig med de holdende Køers Antal. Disse færre Heste ere derimod af langt bedre Qualitet end Fortidens dobbelte Antal. Dette er en Virkning af forskellige Aarsager, saasom: en indført planmæssigere Agriculture, Afgrødernes Formerelse, Veienes betydelige Forbedring, Hesteracernes almindeligen paatænkte og tildeels bevirkede Forædling, og en bedre Røgt og Pleie mod dette gavnlige Huusdyr. Smidlertid er det vist, at Bonden nu ikke har saa mange Heste at skifte med, som i de forrige Tider. Han holder i Almindelighed et Par Følhopper mellem sin Besætning, og det er sædvanligst at han, i den Tid disse ere isøel, især henimod Foelingstiden, baade først og sidst, altsaa og naar Frireise forefalde, bruger et andet Par, som almindeligen ere unge Heste (i Bondesproget: Plagge, Klodde) deels for at skaane Følhopperne, deels ogsaa fordi de unge Heste, saalænge de ikke ere fordærvede, ere raslere og — som Bonden udtrykker sig — lettere at komme affted med end hine. Men disse unge Dyr, neppe 2 Aar gamle forend Bonden spænder dem i Selen, blive for det meste i deres 2det, 3die og 4de Aar brugte til for svære Arbeider; de forslæbes, forpines, forjages, saa at de aldrig faae den Fuldkommenhed i Vert og Styrke, som de, under en mildere Hævd, vilde kunne opnaae.

Til dette Ende bidrage vistnok Frireiserne ikke lidet. Vel er det saa, at Bonden bruger de unge Heste overalt i Ploven, i Harven og for Bognen saavel i egne Arbeider ved sin Gaards Drift som i Hoveriet og det øvrige Pligtarbejde; men det maae dog ogsaa bemærkes: at han gjerne et Par Dage eller længere forud er forberedt derpaa. Disse Arbeider forrettes og almindeligen i Nærheden af Hjemmet under Eierens umiddelbare Opsigt og Førelse af sine Heste, med Langsomhed og Sindighed, og der gives ofte, selv under Arbeidets Udførelse, Hvi-letider og Pusterum nok, paa hvilken Maade og med isvrigt iagttagende Forsigtighed, de kunne bruges uden at tage synderlig Skade deraf. Langt anderledes gaaer det til paa Frireiser. Der gjelder, som Bonden eller hans Kjøresvend veed, den hurtigste for den bedste Kjørsel. Denne kan vel undertiden være nyttig, eller endog nødvendig, for den Reisende, men er nok ogsaa ofte Følgen af dennes utidigen yttrede Ønske til Bonden, der ikke tør, eller ikke troer det i saadant Tilfælde at være raadeligt, at handle mod et Ønske, hvilket han anseer lige med en Besæling, fordi Erfaring har lært, at slike Ønsker, naar de ikke strax opfyldtes, snart forvandlede til en bestemt Ordre. Bonden er overalt i dette Tilfælde altid vant til at adlyde. Stundom er ogsaa den altfor hurtige Fremkørsel ene grun-

det i Kjørsvendens eller Bondens egen stemme Bane, Raadhed og Ufølsomhed imod det lidende Creatur. Smidlertid er det vist, at slige haarstige Kjørsler paa Chausséen, hvis Jevnhed rigtig nok indbyder til en hurtig Fart, ofte have de unge Bønderhestes Fordærvelse til Følge. Man betænker ei, at disse smaae Bønderheste i en uafbrudt Trav et Par Mile eller derover, ikke løbe saa let som Vognen ruller henover den haarde, jevne, herlige Kongevei, og at den bestandige Løben her er Hesten til meget mere Besvær end Lyngden af Trækket ved Selen. Ved en saadan Kjørsel jages de unge Bønderheste snart aandeløse og til dryppende Sved. De hensesættes nu ved Kroerne eller paa Kjøbstædgaardene, staae der i nogle Timer, stundom endog ubedækkede, i Regn og Kulde, eller og dem gives, i denne varme og svedige Tilstand, for tidligt Foder og Vand, hvormed alle Bønder endnu ikke have lært at regne det saa nøie, og de visse Følger af denne Behandling ere Forfangenhed, Krop, Vindgalle, o. s. v. Paa samme Maade gjør den unge udmattede Hest, under Pidsk og Slag, et Feiltrin, hvorefter Forrækselse i Boven, i Lysken, i Krydsset, Overtraad i Roden og anden Skade neppe vil udeblive. Kort: den unge, villige, endnu ei til Strabadser vante Hest, lægger her Grunden til ulægelige Sygdomme, ja til sin totale Fordærvelse;

og dette ædle og fromme Dyr, født til Trældom under Menneſkets Herredømme, modtager ſaaledes den ſteetteſte Løn for dets ſaa vigtige Tjenester til Menneſkets Gavn. Det kan ikke betvivles, at vi have Pligter med Hensyn til Dyrene, at opfylde, og hvilke af diſſe ſkulle vi derfor yde vor Opmærksomhed, end dem mod den os dagligen tjenende Hest? Denne er jo dog en Skabning, ſom alle, af Gud. Vi ſkylde den, ſom ſaadan, almindelige naturlige Pligter. Vi tage den under Trældomsaaget, og paadrage os ſtiltiende, ved dette Forhold, ſærdeles naturlige Pligter imod den. Dette tilſige Fornuft og Moral. Men hvo ſkal være det ædle, det gavnlige Dyrs Formyndere? Hvo ſkal forſvare det mod Forurettelſer eller miſlig Behandling? Unægteligen maae denne Ret tilkomme Regenten eller den høieſte Magt i et borgerligt Samfund, der beſkytter Eiendomsretten, men ogſaa ſætter den Grændſer. Sid dog Folket aldrig blive ſaa barbariſk, Sæderne aldrig ſaa raade, at Regjeringen ſkulde behøve at give beſtemte borgerlige Forſkrifter i denne Henseende! At Fricægternes Afſkaffelse imidlertid vilde formilde Heſtens Tilſtand ved at formindſke dens Lidelſer, ligesom og bortrydde en vigtig Hindring for Heſteracerens mere udbredte Forædling, formener jeg at være aldeles indlyſende.

ſfølg de foranførte mange og betydelige

Grunde, kan det neppe være mindste Tvivl underkastet, at det vilde være af høist gavnlig Følger, naar Fricægter (forstaaet efter nuværende Sprogbrug) affskaffedes. Dette gjelder ikke allene om de egentlige Kongecægter, men ogsaa med Hensyn til de saa kaldte Amts- eller Communes Reiser; thi de anførte Aarsager passe i mere eller mindre Grad paa alle Fricægter, og de kunne anvendes saavel paa enhver Stat i Almindelighed som paa Danmark i dets nuværende Tilstand i Særdeleshed. Saaledes bliver da den første Deel af det udsatte Priissspørgsmaal at besvare bekræftende.

Endskjøndt det nu antages, at Fricægterne burde affskaffes, maae det dog bemærkes, at der ved ikke forstaaes Indførelsen af en Forsatning, hvorunder de Bedkommende, som Pligten til at afgive Befordring in natura hidtil har været paalagt, aldeles fritages for denne Pligt. Reiser i offentlige Anliggender ville stedse blive nødvendige, og det kunde neppe bestaae med Almeenvællets Krav, om, i saadanne Tilfælde, hvor Hast var fornøden, eller hvor periculum in mora var tilstede, Kjørslerne skulde beroe paa frivillige og private Afferder. Om end dette nu ikke lettelig vilde blive Tilfældet i Kjøbstæderne, hvor et almindeligt Befordringsvæsen er organiseret, saa vilde det dog indtræffe paa Landet, hvor ingen saadan Indretning i Almindelighed

finder Sted, ja i overordentlige Tilfælde vilde det endogsaa møde i Stæderne ligesaagodt som paa Landet, s. Ex. ved svære Transporter af offentligt Gods, hvilke det overgik Bognmændenes Kræfter at præstere, eller som de forresten billig kunde undslaae sig for, og ligeledes, naar de almindelige Befordrings Mængde til Posterne og private Reisende, gjorde Hjælp i et kort Tidrum fornøden. Det maae derfor formeentligen vedblive at være Pligt for Enhver, som det hidtil paaalaae at præstere frie Befordringer, i paa kommende Tilfælde at afgive disse in natura. Ved Frireisernes Afstæffelse forstaaer jeg derimod blot den Forandring, at Kjørlerne, som hidtil i Landdistricterne forrettedes uden Betaling, herefter skulle godtgøres Vedkommende med Penge for hver enkelt Reise samt at Grundfætningen for Kjørelsespligten i ethvert givet Tilfælde behørig modificeredes. Etymologien af Ordet Frireise gaaer ud paa en dobbelt Betydning af Adjectivet fri. Saaledes siger man, med Hensyn til den Befordringspligtige, at Reisen gjøres frit \circ : uden at erholde Betaling, og ligeledes, i Hensyn til den, der nyder godt af Befordringen, at denne skeer frit \circ : uden at erlægge Godtgjørelse derfor. Efter denne Theorie synes de offentlige Kjørler, om end den i Forslag bragte Forandring skulde blive indført, ikke at kunne betages det engang erhvervede Navn af

Frireiser, med Hensyn til de Personer nemlig, som af Staten tilstaaes fri Befordring, hvorimod samme, i Henseende til de, Kjørfler afgivende, Heste og Vogn-Giere, maaskee med et mere passende Navn maatte kaldes Tvangs- eller Pligt-reiser.

Jeg gaaer nu over til at undersøge, paa hvilken Maade de frie eller offentlige Kjørfler rigtigst og bedst maatte blive at udrede, hvilket udgjør Priisopgavens anden Deel.

At tillægge Embedsmænd eller andre Bedkommende, istedetfor de dem i visse Tilfælde tilstaaede fri Befordringer, reglementerede Summer, synes ikke at være tilraadeligt. Sjelden vil en Embedsmands Reiser i Anliggender, der berettiger ham til at nyde fri Befordring, være saa bestemte og asmaalte, at deres Værd i Penges forud med Nøiagtighed kunde beregnes. Den offentlige Betjent burde ei udsættes for at lide Tab, men ligesaa lidet maatte, paa den anden Side, gives ham Leilighed til at lucrere ved Forandringen. En vis og bestemt aarlig Godtgjørelse vilde vel endog stundom kunne friste Embedsmanden til Reizens Efterladelse og den Kongelige Tjenestes Forsømmelse. At godtgjøre Bedkommende Befordringsomkostningerne for hver Gang, forekommer, ved første Betragtning, at medføre meest Bequemhed og Simpelhed i Indretningen; men ved nærmere Dverveielse maae

det dog indrømmes, at ogsaa denne Fremgangsmaade vilde føde store Vanskeligheder af sig. Jeg antager nemlig, at Opgaven forudsætter, at Befordringen i ethvert Tilfælde skulde ske efter privat Afkøbt, og strax betales af den Reisende selv, samt at denne derefter skulde indgive Regning til Godtgjørelse af Fribefordringskassen. Det vilde da, som foran bemærket, forsinke den Langtreisende meget, naar han paa mange Stationer skulde afkøbere sig Befordring, som overalt paa Landet, hvor intet tvunget Vognmands-
 laug er, maatte blive Tilfældet. Det var endog muligt, at en billig Afkøbt ikke allevegne kunde opnaaes, og der gaves Leilighed til ulovlig Forbeels Tagelse paa det Almindeliges Bekostning. Man tænke sig blot Muligheden af, at Windesygge kunde forlede Bedkommende til at gjøre Reisen til Fods eller at bruge en anden og ussel Befordringsmaade, hvorunder det Almindelige kunde formodes at lide, og derefter at fordrø Omkostninger for Vognbefordring godtgjorte. Ligeledes vilde det ei altid være Bedkommende muligt eller beleiligt, at gjøre Forskud af egen Lomme og oppebie en rum Tid, forinden dette kunde refunderes af Statskassen. Af denne at tilstaae Forskude til Befordringsomkostningerne, vilde ei heller være at tilraade, da dette ikke kunde beregnes efter en sikker Maalestok, Statskassen vilde udsættes for, i det mindste ikke sikkes

mod Tab, og flere Difficulteter vilde derved opstaae. Langt bedre formener jeg derved den Indretning maatte blive, hvorefter den Reisende blot behøvede at requirere Befordringen, for strax at erholde den, da Betalingen ligesaa godt efter en kort Tids Forløb ved offentlig Foranstaltning kunde indhændiges Vognmanden eller Bonden. Imidlertid kunde der neppe være noget imod, at Bedkommende tilstodes Valget, at befordre sig selv, imod af Fribefordringskassen at oppebære den taxtmæssige Betaling, som ellers vilde udfordres for deres fri Befordring paa almindelig Maade, naar det nemlig godtgjordes, at Reisen virkelig var stæet med den Reisendes eget eller andres Befordringsstøi; thi Contribuenterne til Pligtreisernes Godtgjørelse tabte jo derved aldeles intet. Dste vilde vel denne Frihed til, paa offentlig Regning at befordre sig selv, ikke være af nogen virkelig Værd for den Bedkommende, men undertiden maatte den dog ogsaa medføre Bequemmelighed, f. Ex., naar den Reisende selv eiede Befordringsstøi og Heste, naar Reisen var kort, naar Touren var saaledes, at flere Grinder paa samme kunde udrettes, og naar Bedkommende saaledes ønskede at reise uden al Tvang af Tid eller andre Omstændigheder, hvilket endog kunde have saavel almeen, som privat Interesse. Der vilde og gives de Tilfælde, i hvilke en saadan Tilladelse var af særdeles Vigtig-

heb, saavel for det almindelige Vel, som for Embedsmanden selv. Det er saaledes ikke sjelden, at den practiserende Læge, Chirurgen, Sagsføreren eller en anden af Provindsernes Embedsmænd, holder en Ridehest for, i paakommende Tilfælde, hurtig, og paa mindst bekoftelig Maade, at kunne befordre sig nogle Mile, men for det meeste findes det, at det ikke, uden egen Jorddyrkning, kan svare Regning, at have en Hest paa Stald. Den maae altsaa bortskaffes, naar, som oftest sees at være Tilfældet, Vedkommende har liben eller ingen Raad til at opoffre noget for denne Bequemmelighed, der indbefatter baade Nytte og Fornøielse. Man sees nu en saadan Embedsmand for sin enkelte Person, uden ringeste Pakgods, at gives Befordring af det Offentlige, og at sidde allene i en stor Vogn, agende saaledes en længere eller kortere Wei frem, og ligeledes med en anden Vogn og friske Heste at retournere. For en enkelt Persons Reise til et andet Sted, maaskee for nogle Timer, sættes saa mange Mennecker, saa mange Kræfter i Bevægelse! Det skjønnes letteligen, at Befordringen ligesaavel kunde ske ved en Ridehest, følgerigen, at 3 Hestes Kræfter og 2 Vognes Brug, foruden Skriverier, Tilsigelser og Erpresser, kunde have været sparede. Antager man nu, at det var den til fri Befordring berettigede Embedsmand tilladt, at oppebære den

ordinaire Betaling for Vogntransport, imod selv at befordre sig ved en Ridehest, vilde den derved vundne Fordeel sandsynligen holde ham skadesløs for hans Hestehold i hele Aaret igjennem. Dette burde og maatte igjen, især hvad Procuratorer og Læger angaaer, bevirke Moderation i disse Embedsmænds Regninger for udførte Forretninger, hvormed Reiser vare forbundne, og Fordelen vilde saaledes efterhaanden komme megen Mand tilgode. Den Til, der saa tidt er fornøden for Lægen, i at komme den Syge, maaskee den ulykkelige Medborger, maaskee den lidende Barselquinde, til Hjælp i Faren's Dødblik, og for enhver anden i at naae sit Maal af vigtige Forretninger, vilde unægteligen ved hiint frie Valg, vorde særdeles lettet og befordret. Det indsees ei heller, at den liden vieldige Fordeel, en enkelt Mand maatte have deraf, var at ansee som et *lucrum* paa det Offentliges Bekostning, eller at den, om den endog var større, burde nægtes de udtrykkelige nævnte Embedsmænd, som ere tillagte enten en liden, eller slet ingen Løn af det Offentlige, i hvilke Tilfælde det, i første fornemmeligen, og i sidste allene, er den uvisse Praxis, der skal forskaffe Manden med Familie Brød; saameget mindre som denne ei betydelige Fordeel, som meldt, paa indirecte Maade tilbagegives Almeenheten, og som endeligen Interessens af det Hele, forsaavidt den

grunder sig paa en national Besparelse, allerede strax maa antages at komme alle Statens Borgere tilgode. Et Exempel paa, at Lovene for, hen have tilstaaet Bedkommende Pengegodtgjærelse istedetfor fri Befordring, findes i Anordningen om Friskydten i Norge af 20 August 1784, II Ufd. § 9.

Alle offentlige Kjørsler eller Fricægter skulde altsaa, efter min Formening, forrettes efter Tilsigelser paa sædvanlig Maade, godtgjøres med Penge af Statskassen, og i Regelen udredes af Bognmændene i Kjøbstæderne imod tartmæssig Betaling. Disse Bognmænd have, og ville stedse besidde sig paa at holde, store og stærke Heste, der kunne udholde lange Reiser og Strabadser, og de ere, for det almindelige Befordringsvæsens Skyld, engang i Besiddelse af Bogne, der ere hensigtsmæssigen indrettede til Bequemmelighed for Reisende. Requisitioner og Tilsigelser vilde der kunne skee med største Letthed, og Hurtighed; maatte derved bevirkes i Befordringen. Denne Regel burde dog kun følges, naar Reisen gik fra en Kjøbstad til en anden, eller fra Byen indtil 4 Mile affides ind i Landet. Derimod maatte samtlige Bønder, eller hvem Fricægterne hidtil have været paalagte, fremdeles vedblive at være pligtige til at afgive Befordring in natura, naar denne i visse Tilfælde maatte udføres, saasom, hvor den offentlige Kjørsel gik

ud fra et landligt Sted, langt fra Kjøbstaden; naar den herfra strakte sig en længere Wei, end 4 Mile udenfor Landeveiene: naar der udkrævedes svære Transporter med offentlig Gods; hvor de offentlige eller private Kjørkler med Reisende og Posterne maatte foresalde i saadan Mængde, at Kjøbstædernes Vognmænd ikke kunde bestride samme, og overalt, naar Befordring fra Landet maatte ansees at medføre mere Bequemhed eller almindelig Nytte og Besparelse; ligesom det og skulde staae den Reisende frit for, i alle Tilfælde, at benytte sig af Land- istedetfor Kjøbstædbefordring, naar ikke Bonden eller Landmanden derved foraarsagedes en længere Kjørsel, end den, han regelmæssigen var pligtig til. Ingen Bonde eller Landboer, hvis Sognekirke var over en Miil fra Mødestedet, skulde i Almindelighed medtages til Friægt, hvorimod i overordentlige Tilfælde de Sognes Beboere, hvis Midte eller Sognekirke ikke var Mødestedet over 2 Miil fra liggende, som Hjelpedistrict burde deeltage i Befordringen. En Friægt med en Bondevogn eller Forspandsheste, skulde ikke kunne kræves en længere Wei end 2 Mile; ei heller maatte en hurtigere Kjørsel kunne fordres, end saaledes, at en Miil tilbagelagdes i $1\frac{1}{2}$ Time, Fjerdedeelstimen, om forlanges, anvendt til Hviletid; dog skulde det staae Bonden frit for, efter Overenskomst med den Reisende, at befordre ham en længere

Bei. Med Tilfigelser til fri Befordring skulde Opsynsmændene ved det almindelige Befordringsvæsen i Kjøbstæderne og Sognesogderne for Lønnet have at gjøre. Til disse havde Bedkommende, der tilkom frie Befordringer, altsaa at henvende sig med Requisition og Legitimation. Disse Betjente, som for deres Arbeide vel billig maatte tillægges en liden, dertil proportioneret Løn, f. Ex. i Forhold til Miletallet af Friægterne, maatte holde Bog over Kjørsklerne, i Eighed med, hvad der allerede ved Forordningen af 29 December 1815 og Rentekammerets Circulaire af 5 October 1816 er befalet, samt kvartaliter indsende Kjørskellister til Amtet, som efter foreløbigt Gjennemsyn approberede de rigtigen beregnede Godtgjorelssummer til Udbetaling af Amtstuen. Efter at Lister og Beregninger over samtlige afgivne Pligtreiser aarlig fra Amtmændene til Rentekammeret vare indkomne, bilagte med Bedkommendes egenhændige Tilstaaelser eller Dvitteringer for hver enkelt Reise, skulde en General-Revision under dette Collegium finde Sted, paa det at de Misbrug, Urigtigheder og Feil, som ved Fribefordringsvæsenet maatte have indsneget sig, kunde worde rettede; hvorefter samtlige til denne Indretning anvendte, og af den Kongelige Kasse forskudsviis udbetalte Omkostninger skulde liges paa Hartkornet hvert Aar, hvilken generale

Repartition vel rigtigst vilde blive at bekendtgjøre ved en Placat gennem Rentekammeret, paa samme Maade, som der forholder sig med Wei- og Bro-Dmføstningernes Ligning, ifølge Forordningen, af 13 December 1793 § 66 og Placat af 30 November 1804.

Saaledes har jeg vovet at pege hen paa de Grundregler, som formeentligen burde blive Basis for en nye og forbedret Indretning med Frireisernes Udredelse. At gaae længere ind i Undersøgelsen om Indretningens Reform, eller i Detaillen deraf, vilde formeentlig være udenfor Hensigten af det udsatte Priiispørgsmaal. Nu staaer det tilbage, at undersøge Spørgsmaalets tredie Deel, nemlig, om de af Statsklassen til frie Befordringer forskudsvis udbetalte Dmføstningers specielle eller generale Ligning.

Det er et, i Rentekammerets Circulaire af 6 August 1785 herstkende, og paa de ældre Anordninger grundet, Princip, at de almindelige Kongereisernes Beføstning bør lignedes paa hele Rigets Hartkorn, men de øvrige Frie- eller saakaldte Amts-Reiser, der forudsættes at vedkomme et vist Amt i Særdeleshed, allene maatte reparteres paa hvert saadant Amts contribuerende Hartkorn; men dette Princip maatte vistnok taale Modificationer, som Sagens Natur, Fribefordringsvæsenets totale Forandring og senere givne Love fordre.

For det første maatte af det nævnte Princip, for Aarsagernes fuldkomne Eigheds Skyld, flyde, at de Frireiser, hvis Præstation, ifølge Anordningerne, ere paalagte et vist Sogn, ikke retteligen kunne komme ind under Amtsrepartitionen, men at disses Bekostning snarere maatte ligned særskilt paa Sognets Hartkorn. Ligeledes synes at følge af denne Grundsætning, at de Frireiser, som forrettes med de i visse Provindser eller Districter ansatte Embedsmænd, hvis territoriale Embedsgrændser ikke ere bundne til Amts-Inddelingen, men enten gaae udenfor eller ligge indenfor denne, ei adæqvart kunne henføres til Amtsreiserne, ei heller til de almindelige Kongereiser, men snarere ansees allene vedkommende de forskjellige Districter, saaledes som disse ere anviste Vedkommende som Embedsretorier, til 'Ex. Egter med Landphysici, Krigscommissairer, Districtschirurger, Politimestere for Landet, Branddirecteurer og flere. Men i alle disse særegne Tilfælde at ligne nogle Besforbringsomkostninger specialiter paa de saaledes vedkommende Districters Hartkorn, dernæst andre paa Amtets, atter andre paa Sognets, og endelig nogle paa hele Rigets Hartkorn vilde give Anledning til hyppige Tvivlsmaal og Controverser i Udførelsen af den tilsigtede lige Fordeling af Friægtsvæsenets Byrder. Man maatte derfor heller, naar Grundsætningen af Commu-

ne. Repartitioner skulde besøges, antage, at alle Reiser med Embedsmænd, hvis Embedsterritorium ligger indenfor Amtets Grændser, og for saavidt Reisen ikke gik udenfor samme, samt i de Tilfælde, hvor Amtmanden er berettiget til at udstæde Fribefordringspasse, skulde ansees som Amtsureiser, og at alle andre i Amtet forefaldende frie Kjørsler, Sognereiserne undtagne, skulde betragtes som almindelige Friaegter. Men jeg maae tilstaae, at endda vilde alle Banfeligheder i denne temmelig indviklede Sag ikke blive røddede af Veien. Jeg er imidlertid af den Formening, at hiint Princip om communal Eigning i dette Tilfælde, ikke ganske svarer til strenge statsborgerlige Eigheds Grundsætninger.

Undersøger man Hensigten af de offentlige Kjørsler, i de Tilfælde, hvori disse nu ere paahbudne, bestyrkes man snart i den Overbeviisning, at det ikke er visse Personers, Stænders eller Districters private eller særegne Fordele, der hermed havees for Die, men at det tvertimod er det almindelige Statsvels Fremme, som tilsigtes. Kjørselens offentlige Væsen indskrænker sig saaledes ikke til denne eller hiin Provinds, det ene eller det andet Amt, Herred eller Sogn, eller til endeel af Undersaatterne, men til hele Borgersamsundet; ikke til enkelte Lemmer af Staten, men til dens hele Legeme. Naar Delinquenter forfølges til Dom og Straf, naar

Epidemier gjøre offentlige Foranstaltninger fornødne, naar den fattige Syge, eller den af Fødselsveer ængstede, og i Fattigdom levende Moder anraaber den offentlige Medlidenhed om Hjælp, og Reiser i disse Tilfælde skulle afgives, da er det dog ei egentlig Beboerne i det Amt, Misgjerningen er begaaet, eller Forbryderen paagreben, eller Indvaanerne i den Bye, det Sogn eller større District, hvor den smitsomme Sygdom har fæstet Sæde, ei heller Naboerne af den usle Hytte, hvor en uhykkelig Syg befinder sig, hvilke allene, eller mere end deres Medborgere, ere skyldige at bære Byrden af de, i saadan Anledning, fornødne og paabudne offentlige Kjørster. Stedet og Jordpletten er: dog kun tilfældige. Alle Statens Borgere ere lige interesserede i de publice Anstalter, der sigte til Almeenveel, alle ere de lige deelagtige i at nyde Fordelene; alle bør de derfor ligeledes bidrage til at bære Byrderne. Landets Adskillelse, ved Havet, Floder eller andre naturlige eller borgerlige Grændser, kan ikke tilintetgjøre denne almindelige Interesse for Borgere under eet Scepter, eens Love og borgerlige Forfatning. Denne Sætnings Rigtighed er ogsaa bleven erkjendt af vor vise Regjering. Dette findes tydeligen bestrykt i Reskripterne af 1 October 1734 § 2, 16 Septem-ber 1757 og 27 Mai 1768. Da imidlertid Lovgivningen i Almindelighed statuerer, at de saa-

7de Bindes 3die Hefte. (26)

Faldte Amtskreiser allene bør udredes af eller lignedes paa Amtets Hartkornsbrugere, saa maae dette mere være at ansee som en Norm, hvorefter Fribefordringsvæsenet fra ældre Tider har været rettet, end som en Erkjendelse af det Princip, der, under en forandret og forbedret Indretning, burde besølges i denne Green af Lovgivelsen. Naar Eigheds-Grundfætningen ved de offentlige Byrders og Afgivters Paalæg altsaa skal iagttages strengt, og enkelte Districters Beboere ikke skulle udsættes for, ved et Træf eller Omstændigheder, som, i Hensyn til det Hele, altid maae anses som uviste og tilfældige, at belægges med Afgifter i langt høiere Grad end deres øvrige Medborgere; saa skjønes det ikke rettere, end at Omkostningerne paa Fribefordringsvæsenet bør være Gjenstanden for en almindelig Repartition, og ei ganske eller tildeels for communal Ligning.

Vel gives der mange flere, ved Lovene sanctionerede Indretninger i Staten, hvortil de udfordrende Bekostninger lignedes communeviis, hvoraf som Exempler kunne nævnes: Udgifter til Landphysici og Chirurgi Lønninger, til Fattig-Skole- og Gjordemodervæsenet, ligesom og Municipal-Afgivterne i store Stæder, o. s. v., men det har og med disse en ganske anden Bestaafenhed end med Udgifterne til Fribefordringsvæsenet. Af hine Indretninger drage nemlig

Communernes Beboere selv den nærmeste og umiddelbare Nytte, og af samme ere Fordelene visse og rudeblivelige for disse Beboere, som derfor billigst ene bør bære Byrderne. Iøvrigt ere disse Commune-Udgifter, i det mindste saavidt Landdistricterne angaaer, omtrent lige i alle Rigets Dele, saa at en General-Repartition sandsynligen vilde give et fra den specielle Eigning, lidet afvigende Resultat. Smidlertid vilde dog denne generale Eigningsmaade her være mindre passende, end den særdeles, efterdi det høiere eller ringere Bidrag i de enkelte Communer stedse maae være lempet, og staae i et afsættet Forhold til den mere eller mindre Gavn, vedkommende Beboere høstede af Indretningen. Dette kan ikke siges om Udgifterne til Fribefordringsvæsenet; ei heller om et andet Slags af offentlige Udgifter, hvilke efter Anordningerne ere Gjenstanden for Commune-Eigning: jeg mener Delinqventomkostninger, og en stor Deel andre smaae Udgifter, som under dette Navn have været lignede amtsviis for Landet, og nu ere indbefattede under den almindelige Commune-Udgift, som er paabudet ved Placat af 31 December 1819. Disse sidstnævnte Udgifter kunne alle passende sættes i Klasse med Friægtsbekostningerne, forsaavidt de, efter deres Natur, ere lige offentlige og almindelige, men neppe nogen Commune, som saadan, ene vedkommende.

At Sag anlægges mod Delinquenten; at den grove Forbryder forvares i Arrest, o. s. v., ere Foranstaltninger, som ikke kunne siges blot at interessere enkelt Mand, et vist Amt, eller større District, fordi Forbrydelsen er begaaet i et vist Huus, eller inden en vis Communes Grændser. Misbædernes Paagribelse og Afstraffelse er et absolut offentligt Anliggende, da Viedet af dette Forhold er det hele borgerlige Selskabs Sikkerhed. Der findes og i vor Lovgivning tydelige Spor af denne Sætnings Rigtighed; thi vel byde Forordningerne af 13 Januar 1747 og 5 April 1793, at Amtene, hvert for sig, skulle bære de i samme forefaldende Udgifter til Delinquentfagers Udførelse, men de have dog indskrænket dette Bud til de groveste Arter af Forbrydelser, og de have endvidere fastsat, at de paa en Sag anvendende Bekostninger, som overskride et vist maximum, skulle lignedes, ei allene paa Amtets, men ogsaa paa Stiftets, øvrige Beboere. Ligeledes befaler Reskripterne af 10 Mai og 23 Juli 1734, 23 Decbr. 1735, og 16 August 1783, at samtlige Kjøbstæder i Stiftet stedse skulle komme hinanden til Hjælp ved de, der forefaldende Delinquentomkostningers Udredelse, efter et til deres Størrelse, Velstand eller andre Omstændigheder afpasset Forhold.

At jeg har tilføiet disse Bemærkninger, angaaende Delinquentomkostningers Ligning, som

denne Afhandlings øvrige Indhold uvedkommen-
de, maae undskyldes med, at samme formeentli-
gen staaer i nær Berørelse med den her bearbei-
dede Opgave, og efterdi det maaskee torde for-
ventes, at der allerede var paatænkt en Foran-
bring ogsaa i Henseende til disse saa almindeli-
ge, og til sine Tider ikke ubetydelige Afgifters
Ligning.

Naar, som foran antaget, Omkostningerne
for samtlige i Riget foresaldende Frireiser, gene-
raliter skulle lignedes over hele Riget, synes Hart-
kornet at være den Maalestof, der burde bruges
ved Ligningen overalt, saavel for Landet, som
Kjøbstæderne. Om fra Ligningen maatte undta-
ges de frie Hovedgaardstaxter, saavelsom Præste-
gaardene, hvilke, skjøndt Forordningen af 5 April
1690 synes at indbefatte disse under de til at
gjøre Kongereiser forpligtede Landboere, dog in-
gen Kjørsel hidtil i Fredstid have været paa-
lagte, synes meget tvivlsomt, i Særdeleshed hvad
Hovedgaardene angaaer, da de almindelige Ud-
trykke i Placaten af 14 Juli 1819 ere derimod.
De ucomplete og skattepligtige Hovedgaards-
taxter kunne derimod aldeles ikke fritages for at
komme under Ligningen, ifølge Reskripterne af
9 Februar 1788, 14 Mai 1791, og 20 Mai 1797.
At Kjøbstæderne skulde bidrage i et andet eller
større Forhold end efter Hartkornet, synes mig
ikke at være billigt; thi vel vilde Bognmænds-

laugene have nogen Fordeel af den i Forslag bragte Forandring, men dette vilde ei komme Kjøbstædernes øvrige Indvaanere tilgode, og Afgiften maae, efter sin Natur, hvile paa Grund-Eiere eller Brugere. Den Fordeel, Bognmændene paa denne Maade kunde antages at drage af Indretningen, vilde, som det synes, komme tilpas, især paa Hovedrouten mellem Kjøbenhavn og Hadersleb, hvor Bognmænds-laugene og Gjestgiverierne i de sidste Aar have lidt betydeligt Afbræk i deres fornemste Næringsdrift, idet nemlig en stor Deel af de Reisende, som forhen gik over Belterne, til og fra Danmark, nu befordres ved det Dampskib, hvormed en nye Paqvætfart er aabnet mellem Kjøbenhavn og Kiel, hvoraf følger, at Kjørsklerne, saavel med Ageposten, som med Extraposterne, nu ere langt færre end forhen. Overalt vil der, hvis Bognmændenes Fordeel maatte befindes at blive for stor, være et godt Middel derimod ved Tæxtens Nedsættelse, hvilken Nedsættelse saaledes vilde komme alle Contribuenterne tilgode.

Naar saaledes, som mit inderligste Ønske er og vil blive, den i Forslag bragte Indretning med Frireiserne, efter modnere og grundigere Bedømmelse, blev sat i Udøvelse, da vilde det sikkert findes, at den Naturalpræstation, der i lang Tid hvilede som en tung Byrde paa enkelte, medens andre af Undersaatterne vare derfor næ-

sten forfaanede, og nogle ikke engang kjendte dens mindste Bægt, forvandlede til et meget taaleligt Paalæg. Og hvilken Deel af Under-saatterne var det, hvis Kaar ved denne Forandring vilde voroe særdeles formilbede? — Den samme talrige Stand, Agerdyrkerne, som udgjøre Landets Støtter, med et Ord: Bondestanden, der maae være gennemtrængt af Taknemmelighed mod de fremfarne Kongers store Velgjerninger mod denne Stand, hvorom de skjønneste Mindesmærker endnu erindre den, i Anordningerne om Borneffskabets Affkaffelse, Stavnsbaandets Løsning, Jordsælleskabets Ophævelse, Selveiensdoms Indførelse, Arvesæstes Begunstigelse, Hoveariets Bestemmelse, Tiendens forandrede Ydelse, Almueffkolevæsenets Forbedring, med flere. Ja, kjære Bondestand! Mænd, Husfruer, Børn og Tyender! dersom jeg skalde tale offentlig til Eder, da ønskede jeg at sige: Fryder Eder over, at den samme gunstige Aand, som besjælede de høifsalige Forsædte paa Thronen for Eder og Eders Efterkommeres Vel gennem Aarhundreder, er, med usvækket Villie og Kraft, gaaet over paa vor nu regjerende fredsfulde Konge! — Herom have I allerede modtaget Beviser nok, at jeg ikke skal behøve at nævne dem. Men have nogle blandt Eder forsømt det, da iler med i Hjertet at yde ham den tilbørlige Tak derfor, og i Handlinger at vise, at I ret vide og føle Eders Lykke; at I ere rebebonne til, naar Heilighed

gives, at lægge for Dagen den fuldkomneste undersaatlige Hengivenhed og Troskab mod Kongehuset, Urefrygt for de udkaarne Mænd, der ere kaldte til at deeltage i Statsstyrelsen, og Agtelse for Øvrighederne, saavel som enhver anden af Statens værdige og tro Tjenere; at I endeligen ville og kunne indsee den velgjørende Hensigt med enhver offentlig Foranstaltning, maatte det end falde Eders Synsevner svært, og maatte der end udkræves et pligtmæssigt Dsfer fra Eders Side! — Held den Regjering, hvis liberale Grundsætninger strække sig til alle Undersaatte, som veed at sætte Priis paa den værdige Bondestand, og som søger at lette Byrderne, der synes for haardt at trykke den! — Held det Kongelige Rentekammer og det Kongelige Landhuusholdningselskab, som have bragt Spørgsmaalet om Friægternes Ophævelse paa Bane!

Efterstaaende er et Udtoq af Censorerne's Bemærkninger over denne Afhandling:

”Forsfatteren har grundigen og omstændeligen udviklet de mangfoldige Uleiligheder, som Friægtsystemet fører med sig. Derimod har han været mindre heldig i at opløse den Opgave, som, naar dette System (hvis store Usuldkommenheder forlængst ere indførte) forkastes, frem-

Kommer, nemlig paa hvad Maade og paa hvis Bekostning da det Offentlige skulde forskaffe dem, der reise i dets Tjeneste, den dem tilkommende Befordring. Isærdeleshed har Forfatteren, ved at anbefale Omkostningernes Ligning paa hele Staten uden Hensyn til Forskjellen mellem egentlige Konge- eller, om man vil, Statsreiser, og de saakaldte Amtsreiser, overseet den saare vigtige Omstændighed, at man kan gjøre Regning paa bedre Deconomie, naar de Udgifter, som beroer paa en local Auctoritets Beslutninger, alene komme det denne betroede District til Byrde, end naar den, ved sine Beslutninger, kan beskaffe hele Riget. Denne Betragtning indeholder den vigtigste Grund til at gjøre mange Anliggender til communale, der, fra andre Sider, baade billigt og med mindst Uleilighed, kunde gjøres til Gjenstande for hele Statens Forsorg; men hertil har Forfatteren heller ikke taget mindste Hensyn, i det han anfører til Fordeel for nogle deslige Gjenstandes communale Behandling, hvilket er aldeles utilfredsstillende. Naar han forkaster reglementerede aarlige Godtgjørelser til Embedsmænd istedetfor Befordring in natura, saa ere vel de derfor anførte Grunde, med Hensyn til adskillige Embedsmænd, afgjørende; men der turde dog være de Tilfælde, hvori man uden Skade for Forretningerne, og baade til Gavn for vedkommende Embedsmænd

og til Rettelse for Communerne, kunde vælge hiin Fremgangsmaade; saaledes vilde et Amts Procuratorer finde sig vel tjente med, istedetfor fri Befordringer i Justits- og benificerede Læger, at faae hver sit Quotum af den Sum, som disse fri Befordringer, efter en lempelig Ansættelse, hidtil havde kostet Amtet, og derved vilde ingen nødvendig Reise kunne forsømmes, men vel unødvendige undgaaes. Forfatteren mener, at man kunde tilstaae den Befordringsberettigede taxmæssig Betaling istedetfor fri Befordring, dog at han skulde godtgjøre, at Reisen virkeligen var skeet. I visse Tilfælde vilde denne Begunstigelse rigtig nok kunne bidrage til at give nogle Embedsmænd, f. Ex. Distriktslægerne, en billig Forbedring i deres Kaar, men det maa befrygtes, at flere Misbrug derved vilde foranlediges end dem, som Ret til hin Befordring anlediger. Naar Forfatteren vil, at Kjøbstæderne blot i Forhold til deres Hartkorn skulde tage Deel i den almindelige Repartition af Friægts- og Bekostningerne, saa kan dette aldeles ikke bifalbes; thi for Kjøbstæderne i Almindelighed og især for de anseeligere af disse, ere deres Forder kun den ubehydeligste Indtægtskilde, saa at Hartkornet vilde blive en saare slet Maalestok for Kjøbstædernes Velstand og Evne til at deeltage i det Heles Byrde, hvad enten man betragter disse i Forhold til hinanden indbyrdes eller i Forhold

til Landet. Hertil har Forfatteren ikke taget mindste Hensyn, hvorimod han holder sig til en Bibetragtning. Endnu er der meget andet, som kan erindres mod Afhandlingen, s. Ex. at Forf. intet Hensyn har taget til, at de Districter, som, fordi de ligge nær ved Landeveien, meest besværes med Friægter, ogsaa af denne deres Beliggenhed have betydelige Fordele, som de øvrige Districter, med Undtagelse af dem, der have en fordeelagtig Beliggenhed ved Søen, mangle, og at de, ved at præstere Befordring mod Betaling, end yderligere vilde advantageres; at han ei særskilt har omhandlet de Kjørster, som Weiarbeidet kræver, og i det Hele ikke tilstrækkeligen har affondret de forskjellige Slags Friægter, stundom endog i saa Henseende har antaget Urigtigheder.

Mindetale, holden i det Kongl. Land-
huusholdningselskab den 30te Decbr.
1829, over afdøde Geheime-Statsmi-
nister Ove Malling,

af Statsraad og Prof. J. W. Hornemann, R. af Dbr.

Mine Høie og Høitagede, Konge og Fædreneland
hengivne, Medborgere!

Fra dette Sted, paa hvilket jeg nu første Gang fremtræder, lød, for mere end 4 Decennier siden, en af Danske elsket Stemme, thi den forkyndte Fædrenelandets og dets ædle Sønners Priis. Her var det at Ove Malling, den Mand for hvem nu Sorgens Farve skues trindt omkring os, for hvem nu baade Borger og Lærd og Statsmand nærer Sorg i Hjertet, tolkede din videnskabelige Hæder, Holstens Stolthed, Uranias for tidlig tabte Geuss! Her var det at han, med Alvor og Kraft, priiste din Daad, Danmarks Archimed, du ædle Gerner! — Denne harmoniske Stemme, som kaldte hine Savnede, i høie, men venlige Skikkelse, tilbage iblandt os, høres ikke mere, og det blide Afsyn, som gav Stemmen Liv og tilkiendegav med ubedragelige Mærker det Sted, hvorfra Ordets Mening kom, hviler nu i Jordens Skød. Han er nu blandt Geusser og Gernere; han er nu iblandt dem, hvis Minde skal og bør ihukommes; thi saaledes både dette Selskabs Fædre, af hellig

Urefrygt for hvad der er Godt og Edelt og Stort hos Mennesket.

Men hvo er den som drifter sig til at nedlægge, saavel Egens som Laurens Krands, thi begge fortiente han, paa hans Kiste? Hvo er den som vover at tale hvor Malling talte, at tale til denne Forsamling og at tale om ham? Her maae jeg undseeligen tilstaae, at jeg ikke kan fremføre til min Undskyldning, hvad denne Taler anførte, da han første Gang fremtraadte paa dette Sted: "At han ikke havde vovet dette, naar ikke Pligt havde kaldet ham." Her maae jeg oprigtigen tilstaae: at af de mange Egenstaber, som gave Malling Kald til at blive Taler og Navn af at være det, har jeg kun een — den at være gennemtrængt af Gienstandens Ypperlighed.

At denne dybe Følelse for en fielden og elskelig Mand's Værd, at denne Følelse, som gav mig Mod, maae give Dem, mine Høie og Høitærende Tilhørere! Overbærelse, er mit eeneste Haab; thi det er min eeneste Undskyldning.

Naar det Gode, det Agtede, det Elskede uigientkaldeligen forlader os, naar Himlen tog hvad den gav, have vi kun Erindringen tilbage; men Erindringen er en venlig og trøstende Genius. Den foreener, med et Blomsterbaand, det Forbigangne med det Nærværende og dens Blomster bære Frugter, som udstrøe deres Sæd

for den kommende Slægt. Den skaber og opstiller for os et Billede af de Savnede, som har det fremfor Kunstnerens, at det fremstiller ikke blot Wandens Bolig, men Wanden selv.

Dg er der nu nogen som kiendte Navnet Ove Malling og som ikke gierne dvæler ved Erindrings Billede om den Mand, som gav dette Navn sin Betydning? Er der nogen, blandt de dannede Menneſker, som kalde det danske Tun-
gemaal deres, som ikke kiender dette Navn? Vi igienkalde os det fra vor Ungdoms minderige Dage, fra den Tid da Beundring for det Store og Kierlighed til det Gode fremspirede i vore Hierter; og hvo er den iblandt os, som ikke med Taknemmelighed erkjender, at disse Spirer bleve pleiede, nærede og udviklede ved Mallings Skrift om Fædrenelandets store og gode Mænd? Vi erindre os det fra en vor Alders sildigere Tid; da vi lærte at indsee, at det er smukt, naar Stræben efter det Grundige er foreenet med Smag for det Skønne; da vi modtog Følelse for at det Sømmelige, det Tækkelige forædler enhver vores Tanke, som enhver vores Tale og Handling; thi hvor var denne Foreening mere harmonisk, denne Forædling mere aabenbar end hos Ove Malling? Dette Navn staaer os endnu nærmere, og er os kjerere, fra vort Livs modnere Alder, da vi overbeviste os om, at det er gavnligt for Staten, naar hos Statsmanden Klog-

skab og det rette Maadehold ere foreenede med heldige Gøner, Kundskaber og borgerlige Dyder; da vi glædede os ved, at Foreningen af disse blev benyttet og paaskjønnet; thi vare de ikke inderligen sammenknyttede hos denne Mand? Hævede de Nogen høiere i Fædrenelandet, hvad enten i Folkets Gunst eller i Fyrstens Naade?

Jeg veed det vel og jeg føler det dybt, at jeg har paataget mig et Kald, vanskeligt endog for den, som i længere Tid og i nærmere Forholde kiendte, agtede og elskede Malling; vanskeligt endog for den, som med et skarpt Blik i Menneskets Indre, foreener en heldig Fremstillelsesevne. Thi jeg har paataget mig, at tilbagefalde i Erindringen Billedet af en Mand, som Danmark kiendte, og som saa mange, og denne Forsamling i Særdeleshed agtede og elskede. Ligesom Kunstneren, der vover ved Farver at fremstille Billedet af en elsket Fyrste, ikke kan forseile noget Træk, uden at det bliver opdaget og paatalt, saaledes vilde hvert Misgreb, naar jeg vovede, ved Sprogets og Talens Hielp, at fremstille denne Mands Egenheder og Værd, snart blive bemærket og med Rette dadlet. Jeg vover derfor kun at fremstille nogle faa og Hovedtræk af hvad han var som Yngling, hvad han udviklede sig til som Mand, og at gjøre opmærksom paa noget af det som han virkede, deels for Fædrenelandet i Almindelighed, deels

for dette Selskab i Særdeleshed. Til Fremstillelsen af disse Træk udbeder jeg mig, at De, mine Høie og Høitagede Medborgere i den Stat som indeslutter Ove Malling's Bugge og hans Grav, og som var Vidne til hans Daad og hans Hæder, vilde laane villigt Øre.

Hvad man i Almindelighed kalder Lykkens Gaver, var ikke nedlagt paa Malling's Bugge ved hans Fødsel; thi han var ikke af adelig Byrd, og Rigdomme vare ikke hans Fædrenes arv. Naturen var ham gunstigere end Lykken; thi den nedlagde hos Barnet Spiren til det Manden skulde vorde. I hans første Ungdom, ja selv i den seener, blev han kun bemærket af hans nærmeste Omgivelser; thi han var ikke begavet med de glimrende Talenter, der hæve nogle til Meteoror i Menneskelivet, og som ofte, liig de physiske, snart igjen forsvinde. Ved Indtrædelsen til Høiskolen stod han tilbage for mange af sine Medstuderende, og dette maatte være saa; thi han havde hidtil, og maaskee for tidlig, mere søgt Anden af Videnskaberne end Bogstaven, og kom til et Videnskabernes Tempel, hvor man til den Tid, som det synes, mere fordrede og bedre kiendte Bogstaven end Anden. Livet her behagede ham derfor ikke. Han ilede til sit Fædrenehiem, hvor han, under en dannet Faders Veiledning, blev fortrolig med mange, saavel af Fædrenelandets som af Udlandets gode

Skribentere; og her var det uden tvivl, at han først fik Smag for Sprogets Reenhed og Dre for dets Belklang; her næredes den Kierlighed til Historiens Studium, som ikke svækkedes i hans høie Alderdom, og her tændtes maaskee den Gnist, som siden udbrød til Flamme og som endnu opvarmede Dsbingen til utrættelig Iver for Sorøes Held; thi Sorøes Skribentere vare, til den Tid, Dannerfolkets og Dannersprogets Opperste, og bleve af ham tagne til Mønstre.

Andre videnskabelige Prøver, som skulde aflægges, for at han kunde gaae frem paa Embedsveien, kaldte ham atter og atter til Hovedstaden, hvor omsider hans Evner og Duellighed bleve opdagede og erkjendte af formaaende Mænd. Neppe var han anbragt til eet førend han blev brugt til flere Arbeider. Hans Kundskaber formeredes, hans Evner udvikledes mere og mere, hans Flid og Iver tiltog, i Forbindelse med Sands for det Rigtige; kort sagt: hans Duellighed forøgedes, og nu aabnede sig for ham en Bane, der igiennem mange og forskellige Veie, dog altid Retsfindighedens og den sande Gres, førte ham til de vigtigste Forretninger og de høieste Gressposter i Staten.

Denne sikre, ustandsede og fortiente Fremgang paa Grens Bane, hører til det Ualminde- lige, og jeg bør derfor gjøre opmærksom paa: hvor usædvanligt det er, at en Mand af borger-

lig Stand, ved egne og indvortes Fortrin, sigger saa høit; hvor mærkeligt det er, at en saadan Mand, umiskundt og uden at søge Vren, opnaaer den, og hvor tilfredsstillende det er, at han hæver sig i samme Grad i sin Konges Naade, som i den offentlige Meening.

Men Frederik den Siette kiender og veed at benytte det Gode hos sine Mænd; Han kiendte og skattede Mallings Værd, og viiste ved et sieldent Exempel, at Han indsaae, hvor sandt det er, hvad denne Mand har sagt, paa dette Sted, om den gode Regent: "Der er intet afværgeligt Onde for Staterne, som jo kan drives tilbage, intet opnaaeligt Gode, som jo kan fremmes, naar de have Fyrster ved Roret, som Selv hengivne til Sandhed og Ret, Selv faste i rigtige Grundsætninger, vide at veie Statsborgernes Værd, at agte dem efter Kundskaberne de eie, Gliden de vise, Gavnet de stifte."

Hvad var det da som hævede denne Mand blandt hans Medborgere? Hvad var det, som gjorde ham agtet, elsket og æret? — Det var den sunde, rolige Forstand i dens fulde Reenhed, hverken vildledt af ureen Phantasie, eller kuet af Lidenskaber, eller svækket ved Luner; det var en sielden Tact for det Rigtige, det Passende, som viste sig ikke blot i hans Tale, men og i hans Handlinger, og som characteriserede hans hele Væsen; det var en rolig, ja selv taalmo-

dig Opmærksomhed ved at høre, en heldig Vone til at fatte andres Meninger og Anskuelser, en rigtig Skønsomhed i at vælge det Gode deraf, og, i det han gav enhver Vren for sit, at benytte Kiernen; det var det sjeldne Siælens Die, som ikke allene overstuede det Hele af en Sag, men og opfattede og ordnede dens enkelte Dele; det var den sjeldne Kunst, Productet saa at sige af Humaniter, Klogskab og Menneſkekundskab, at kunne mægle imellem det Stridige, forene det Adskilte, og af heterogene Dele at samle et Heelt; den Egenſkab, hvorved hans Yttring, lig Baldurs, blev et Samdrægtighedens Baand, der jevnede det Haarde, formilbede det Bittre, hævede det Tilbageholdne, og frembragte Enighed i ethvert Samfund, som han var Medlem af; det var den Tillid og Fortrolighed indgydende Blidhed, som ikke laae blot paa hans Læber og smilede fra hans Die, men som kom fra Hjertet, og vandt Hjertene, og som paatrykte enhver hans Yttring og hans hele Væsen Humanitetens Stempel; det var endelig den uroffelige, ofte prøvede Troſkab mod Konge, den reene Kierlighed til Fædreland, som fremlyste saavel af hans Skrifter som af hans Handlinger, og som spores ligesaa varm i hans sidste Tale, som i hans første Qvad. — — Dog! er den faste Villie til det Godes Fremme, ere Talenter og Vøner, ere Hjertets og Aandens fortrinlige Egenſkaber nok

til at danne den Statsborger, som Statens vigtigste Anliggender betroes? — Nei, hertil hører og Kundskaber og Erfaring, ufortrøden Flid og Fortroelighed med det Mærkelige af hvad der var og hvad der er — og kan man nægte, at Foreening af disse Grundstoffer til at danne den duelige Forretningsmand fandtes hos Malling?

Hans Stræben var ligesaa lidet at glimre ved Lærdom blandt Videnskabernes Dyrkere, som at prunke ved udvortes Glans, men han søgte at erhverve sig nyttige og grundige Kundskaber, som vare klare for ham og som han kunde anvende med Klarhed. Han erhvervede sig disse, ikke i Højskolens Læresahle, men ved et alvorligt Studium i grundige Skrifter og ved at studere Mennesket, og især ved de Omgivelser han valgte sig. Allerede som ung Mand, da han var kommet til Hovedstaden for der stedse at forblive, bevægede han sig i en Cirkel af unge, bannede Mænd, i hvilken ikke blot Begivenhederne og deres muelige Følger, men og meget af det, som er vigtigt i Menneskelivet, frimodigen blev undersøgt. Det var i denne Kreds at Venskaber sluttedes med mange, allerede da agtede unge Mænd, som siden bleve dygtige Statsborgere; hvoraf jeg kun vil nævne: den kraftige, og fleersidige Tønder Lund, den utrættelige Gud — Konge — og Fædreland hengivne Wormskjold, den retskafne og sindige Rosenørn. Det var paa

den Tid at han indtraadte, og det paa en hæderlig Maade, i det Kongelige Collegium, som, uagtet dets Princip var streng Overholdelse af Love, som maatte være ugunstige for manges Fordele, dog, ved dets Medlemmers fleersidige Ugtværdighed, erhvervede sig almindelig og endnu levende Ugtelse. Det var ogsaa paa den Tid at han sluttede sig til Landhuusholdnings-selskabet.

Her tillade man mig at gaae noget tilbage i Tiden, for at henpege paa, hvad der gjorde det ønskeligt, at en saadan Forening maatte fremstaae, og hvad der foranledigede dens Stiftelse. — Det er allerede, i Anledning af Fædre-nelandets Tab ved Mallings Død, blevet paa et andet Sted og af en bedre hans Fortienesters Tolk, bemærket: at det blide og roelige Gemyt, som aabenbarede sig i hans hele Wandel, ikke altid stemte med den herskende Aand og Tone, og at selv i den Tid, da Fædrelandet nød Frugterne af en lang Freds velsignende Roelighed, Meningerne ikke altid vare fredelige, eller Uttringerne deraf roelige. Der hørte den Kraft i Characteren, den Fasthed i Grundsætninger, den Klogskab og Mennekkelundskab, som var Malling eegen, til at tage Deel i Bevægelsen, uden at lade sig henrive af Strømmen. Denne Giering udbredte sig til mere, end til politiske Anskuelser, men paa en Maade, som mere ind-

Iysende beviste, at Forandring i de hidtil fulgte Systemer, vilde føre til et gavnligt Naal. Den udbredte sig og til Agerdyrkningen og til Landhuusholdningen i dens videste Udstrækning. Man begyndte at overbevise sig om, at Kunsternes og Videnskabernes Fremskridt maatte være indgribende i Næringsveienes forskiellige Grene, og at Fædrelandets Agerdyrkning og Industrie endnu ikke nøde Frugterne af disse Fremskridt. Den lykkelige og mere daadrige Tid var endnu ikke kommet, da den viise og kraftfulde Regjering løste de Baand, som hindrede Bonden i at udvikle sine Evner og sine Kræfter, og da man kunde sige, som skrevet staaer paa Mindestøtten om hiin vigtige Tid: "Kongen bød: Stavnbaandet skal ophøre, Landboelovene gives Orden og Kraft." — Denne Tid var ikke endnu kommen, men den skulde forberedes. — Da yttrede Tanken sig frit om mange for Staten vigtige Gienstande, da traadte forstandige og kyndige Mænd sammen, for at verle Tanker om at forædle Landets Produkter, om at oplyse Producenterne, og om at forbedre deres Vilkaar; — da og derved lagdes Grundsteenen til dette Selskab.

Malling var ikke blandt Selskabets første Stiftere, men allerede 1778 var han dets Medlem; thi han indsaae snart, at dets Aand var Patriotisme, dets Naal Landets Vel, og at dets

Virke maade fandt Medhold i Regjeringens Vilje, og Bisald fra den offentlige Stemme.

Det kunde ikke seile, at en Forening, som udvidede dens Virksomhed, endog til mere end dens Navn bebudede, og som, i det den søgte at udbrede Dplysning, vilde modarbeide, om ikke udrødde Fordomme, og svække indgroet Banes Magt, maatte, saavel i Fordommene som i Banen, finde haardnakkede og aarvåagne Modstandere. Det ligger og i Sagens Natur, at Patriotisme, naar den ikke havde Erfaring til Grundvold og Forstand til Ledfager, og saadan kunde lettelig findes i et saa talrigt Selskab, kunde mislede sig selv til flieve Anskuelse og urigtige Fremgangsmaader, ansee alt Gammelt for slet og alt Nyt for godt, og denne Retning kunde, skjøndt udsprungen af en reen Kilde, blive en ligesaa farlig, ja maaskee farligere, Fiende mod Selskabets Bestræbelser, end hine dets fødte Modstandere; thi Modstand hæves ved Kraft, men Uforstand nedbryder sit eget Huus. — Til at holde vaagent Die med det, som saaledes, baade udenfra og indenfra, kunde sinke eller undergrave Selskabets Bestræbelser; til at lede disse frem paa en fast Bane, til et bestemt Maal, behøvedes Mænd, som forenede Sindighed med Patriotisme, Indsigt med Birkelyst. Det fandt saadanne Ledere, og blandt disse var Malling. Her havde han Anledning til, at lægge de Egen-

skaber for Dageh, som jeg forhen nævne: den Tøne, uden Dmsvøb, at fremstille en Sag fra alle dens Sider; den, at vælge den rette Mid- delvei, ikke, hvilket og har faaet Navn af Mo- deratisme, imellem det Gode og det Glette, (thi jeg tør sige, at det sidste ikke fandtes i Selska- bet) men Klogskabens og Sindighedens Mittel- vei, imellem de forskjellige Virke- og Synsmaa- der. Han indfandt sig flittig i Selskabets Mø- der, tog med Iver Deel i dets Deliberationer, og var ikke fielden den, som ledte dem til gavn- lige og vigtige Resultater. Derfor var han, allerede 1779, Medlem af dets Handels-Commis- sion, og 8 Aar derefter Medlem og Formand i dets Skrift-Commission. Fra Aaret 1784 til 1798, altsaa i 14 Aar, var han Selskabets For- mand. Dette Formandskab deelte han med ad- skillige af Fædrenelandets, til den Tid hæderlig- ste Mænd, af hvilke jeg kun vil nævne: Geus, Gerner og Christian Colbjørnsen.

Malling var ikke allene i Selskabet Com- missionernes Organ, den, som ofte ledte dets Forhandlinger, og som præsidereede i mange af dets ugentlige Møder; han var og sædvanlig den, som førte Ordet i de høitidelige Møder, og tolkede for Kongens Søn, Landets Ven, saa- vel Landets som Selskabets Laro, og, saalænge han var Formand, altid den, som forkyndte dette Samfunds og Fædrenelandets Tab, naar cæle

Mænd, som virkede med Kraft og med Aand for Fædrelandet og for Selskabet, endte deres Løbebane. Her var det at han, med romersk Kraft og med attisk Fiinhed og Smag, henrev som Taler, her var det, at han overantvordede til Efterlægten, Samtidens Vidnesbyrd om hans Benner og Medarbeidere, i at fremme Selskabets Løve, Geuss og Gerner; og sandelig! det bør staae i dette Selskabs Aarbøger, at det var her, at Ove Malling uddannede sig til Taler, og blev erkjendt for at være det.

Om hans andre vigtige litteraire Arbejder, er jeg ikke den qualificerede Referent, og endnu mindre den competente Dommer, men behøvede jeg, at en agtet Kunstdommer, der kjender og skatter hans Værd som Skribent, vil, paa et andet Sted kalde dem tilbage i vores Erindringer.

Dersom jeg fuldeligen vilde, for denne hæderlige Forsamling, fremstille Malling, som han var, burde jeg ikke glemme at tilbagetrække Forhængen for denne ædle Mand's Allerhelligste: det Sted, hvor han, Selv den elskeligste, stod, som en Patriarch, imellem en elsket og elskværdig Skare; jeg burde fremstille Billedet af Ove Malling i hans huuslige Kredse; — jeg burde hvad jeg gierne vilde; thi for mig er dette Billede ligesaa uudsletteligt, som det er skjønt; men, ligesom der ere Phænomener i Naturen, som Far-

vernes Skønhed og Kunstneres Kunst ikke kunne fremstille for vore Dine, saaledes ere der og Scener i det menneskelige Liv, som Ord ikke kunne beskrive, og som kun kunne opfattes og føles af dem, som selv have nydt sig en Forsmag paa Himmelenes Glæder.

Smag for Kunst, hvad enten det Skønne hos denne yttres sig igiennem Haanden eller ved Toner, var harmonisk foreenet med hans Væsen og ydede ham mange og rene Nydelser. Allerede i Ungdommens Alder, gav Tonekunsten ham, (han selv har erkjendt det med glade Erindringer) mange Glæder, og hvorofte den husvaledede Oldingen, naar han, træt af Forretningernes Byrde, nød den paa det Sted, hvor Nydelsen fordobles, i den huuslige Kreds, det veed hver den, som havde den Lykke at kiende ham i hans Hiem. Man kunde med Rette sige: at Kierlighed til Kunst og Samklang fra hans Indre med dens Virkninger, aabenbarede sig hos ham i hans ydre Væsen, og i det melodiske og harmoniske i hans Tale og Skrift.

Naturen er en alma mater, det forkyndte saavel de gamle, som de nye Slægter, men den er tillige en huusholderisk Moder. Den Plante, hos hvilken den nedlagde Helbredelsens Kraft, eller nærende Safter, gav den fielden den udvortes Skønhed, som tillokker os hos andre Planter. Mod Malling var Naturen den gavmilde

Moder; thi den foreenede hos ham det Behagelige i det Ydre med det Fortrinlige i det Indre, i en harmonisk Forbindelse. Hvor gierne betragtede vi ikke ham, som den kraftfulde almeenagtede Mand, og som den hæderkrante Dødsing? thi Urbanitet, Sindets blide Røe og Samvittighedens Reenhed vare prægede i hans Færd og ædle Træk og i hans hele Adfærd.

Men hvilke ere denne Mand's Tdrætter? (thi jeg har hidtil kun omtalt hans Virksomhed i dette Selskab) — Hvor staae Mindesmærkerne om hans Daad? Herpaa kunde svares, at den Mand, som arbejdede i mere end det Halve af et Aarhundrede med Flid, med Eyst og med Held, i sin Konges Tieneste til Landets Vel; som aldrig traf sig tilbage eller trættedes, naar det galdt Fædreland og Pligt; som var redebør med sine Raad, villig til at tiene, og blid, saavel mod den Kinge som mod den Dvhøiede; som var elsket i sit Hiem, og æret i Kongens Borg; at denne Mand ved sit Exempel, ved det Mynster paa en god, en sielden Statsborger, og paa en elskelig Huusfader, som han fremstillede, har allerede virket meget for hans Samtidige, og derved opreist sig et kiert Minde i vores Erindring. Jeg behøvede derfor ikke at fremføre mere, for at de, som høre mig skulde sande mine Ord; — men hvor meget mere kunde de fremføre til Beviis paa hans ualmindelige Em-

bedsduelighed, som forstaae at trænge ind i de forskellige Grene af hans Virksomhed? Spørg de mange, som end leve, og som han har arbejdet for, og arbejdet med; lad dem beskrive, thi faa Ord kunne ikke omfatte det, hvor meget hans aldrig iilsomme, men og aldrig standsede Arbejdslyst har udrettet, i hans mangehaande Stillinger; hvor meget han medvirkede til vigtige Forretningers, til Humanitetens og overalt til det Godes Fremme, i hans mangeaarige Virketid og vidtudsprede Virkekreds, i forskellige Kongelige Collegier, ved Universitetet og de lærde Skoler, i tvende Academier, i mangfoldige Commissioner, hvoraf flere vare af høieste Vigtighed for Staten, og endelig i Kongens Raad.

Da Midlerne, til at understøtte de Trængende i Hovedstaden, bleve utilstrækkelige, og da de Nødlidendes Antal, under Ufredens Trængsler, sørgedes, da var Malling Formand i det Udvalg af Mænd, som Kongen befalede at overveie og ordne denne vigtige og vanskelige Sag. Da Fiendevold ødelagde en Deel af Hovedstaden, og dens Krigere udøste deres Blod for dens Forsvar; da milde Gaver til de Dvæstede bleve rakte med villig Haand af danske Borgere, da arbejdede han usfortrøden med flere fædrelandsfjendede Mænd, for at sikke de Dvæstede en sorgløs Fremtid. Da Fienden indsluttede Landet og spærrede vore Havne, da Samfærsele imellem Pro-

vindserne var giort vanskelig, og Hovedstaden stod Fare for at lide Mangel paa Levnetsmidler, da var han een af de Kongens Mænd, som det blev overdraget at forebygge Faren. De forebyggede den; thi de overlagde med Sindighed og handlede med Kraft. Under disse mangfoldige og saa forskiellige, og alle saa vigtige Arbejder, tilfidesatte han dog ikke hans Ungdoms Eyst, at dyrke Muserne, eiheller forsømte han at rygte sit Kalb, som Kongelig Historiograph; derom vidne de betydelige hertil hørende Samlinger, som denne Elios Ben har efterladt sig; derom vidner hans sidste Hymne. Derfor overrakte og Musernes Sønner og hans Medborgere ham en Skuemynt, præget til Ere for ham, paa den Dag, som var hans daadfulde Livs halvhundredaarige.

Disse Beviser paa den ædle Udsødes Arbeidslyst og Arbeidskraft, vilde være nok, om han end ikke havde udrettet og deeltaget i meget mere, til at vedligeholde en fier Grindring om ham — og dog ere der endnu trende vigtige af Landsfaderen anordnede og beskyttede Arbeider, hvis Udførelser sammenknytte sig med Navnet Walling. — Disse være det mig tilladt at nævne.

J mange Aar løde fra Broderlandet Norge eenstemmige Klager over Savnet af en Høiskole, og Ønsker om dens Oprettelse. Frederik den Sierte hørte Klagen og opfyldte Ønsket.

Men meget, saare meget, skulde undersøges, gien-
nemtænkes og ordnes, forinden Fonden kunde
frembringes, Stedet vælges, Bygningerne opfø-
res, og Lærerne udnævnes. Til at udføre dette
store Arbejde, udnævnte Kongen flere kyndige
Mænd, og den første af disse var Malling.
Men han lod det ikke beroe ved at lede For-
handlingerne derom, han deeltog i enhver De-
tail, og undersøgte, paa Stedet selv, de locale
Forhold. — Faa Aar derefter hævede sig i Nor-
ges Hovedstad det Musernes Tempel, som bærer
Frederiks Navn.

Nær os staaer en Kirke, Hovedstadens Pryd-
belse, den bør ikke glemmes blandt de Mallings-
ske Mindemærker. Vi kiende den fieldne Byg-
mester, som forvandlede dens Ruiner til den
skønne Bygning, som staaer for os, den store
Kunstner, som prydede den med herlige, christe-
lige Billedstøtter; men vi bør ikke glemme, at
ogsaa Ove Malling havde Deel i Dpreisningen af
dette Tempel til Guds Ære; thi ved ham led-
tes de fleeraarige Forhandlinger derom, ved
hans, den hæderværdige Oldings, Deeltagelse
opmuntredes enhver, hvis Vøner og Kraft ble-
ve anvendte derpaa, og ved ham udtænkes Mid-
ler til Arbejdet's Fremme. — Hist reiste sig en
anden Phoenix af sin Aske, som ogsaa vil overs-
antvorde hans Navn til Efterlægten. I
den skønne Egn, hvor alle Siellands Undighe-

der og naturlige Rigdomme gienspeile sig i frodige Skove, klare Bæde og frugtbare Agre, i hiin Egn, saa riig paa Vinder fra en for Danmark hæderlig, skjøndt længst forsvunden Tid; i det roelige Sorø blev et andet Tempel opført, men helliget Videnskaberne.

Kundskabernes herlige Træe blomstrede der i en ældre Periode og bar Frugter; det blev, i Midten af det foregaaende Aarhundrede, indpødet med ædle Dviste, og Frugterne bleve større og modnere; men, under de menneskelige Idrætters ofte urandsagelige Gang, blev det omsider goldt, Blomsterne faldt til Jorden, Bladene henvisnede og Stammen uddøde indtil Roden. — Dog! Jorden, hvor det stod, blev pleiet med Klogskab af en erfaren og huusholderisk Haand, og derved gjort beqvem til en nye Plantning. Dette undgik ikke Landsfaderens Opmærksomhed. Han bød at et nyt Anlæg, til Kundskabernes Fremme og til Videnskaberens Flor, skulde fremstaae, og overdrog Bestyrelsen deraf til det Collegium, hvori Malling havde Forsæde, som styrer Landets Høiskole og dets lærde Skoler. — Hvorledes han, skjøndt allerede da i en høj Alder, anvendte Tid, Møie og Overlæg til at udføre Kongens Villie og det almindelige Ønske; hvorledes han opofrede sig til dette Arbeide med Eyst, ja selv med Kierlighed; hvorledes han med Længsel saa dets Fuldbendelse imøde; hvorledes

han med Glæde og Haab saae det fuldendt — det vide de, som arbejdede med ham, det bemærkede Alle, som vare Bidner til, da han overantvordede det nye Sorø Academie til Landets Fyrste.

Sorø Academies Gienfødselse og Gienopreisningen af Frue Kirke, vare, foruden hans Embedsforretninger, de sidste mærkelige Arbejder, hvori Malling deeltog. Hans Tale ved Academiets Fest, var hans sidste Tale, hans Hymne ved Metropolitankirkens Indvielse, hans sidste Sang; og det bør anføres som et Beviis paa hans Kierlighed til Muserne og hans Hengivenhed til Religionens Trøst, at de sidste Frugter af hans Beltaalighed bleve lagte paa Videnskaberens Alter, og at hans Harpes sidste Toner vare helligede den Usynlige.

Hvor stod denne sieldne Mands Bugge?
Hvor lagdes hans Støv?

Ikke langt fra Sjyllands mægtigste Fiord, hvis mange og vidtudstrakte Fordeelinger foreene det Adskildte og samle, til eet Punct, mange af Naturens forskiellige Gaver — lig Malling i hans Virkefreds —, hvis stille Blande ere et Rigdoms Dyb — et Billede paa Mallings ydre og indre Væsen —; ikke langt fra Limfiordens Brede staaer en Gaard — Thaarupgaard er dens Navn — der fødtes Ove Malling. Denne Gaard hæver sig ikke imellem Sjyllands Herresæder, men

Navnet af den udmærkede Mand, som der kom til Verden, vil hæve den til Dmtale i Historiens Annaler. Ei langt derfra er en betydeligere Gaard — Astrup kaldet — der tilbragte han sin lykkelige Ungdom.

Som Olding nød han ikke den Glæde, hvilken hans Dnsker tragtede efter: "At see igien de Steder, hvor han som Barn lykkelig var", men disse Steder ville herefter blive seete med blide Erindringer af mange blandt dem, som kiendte og elskede ham.

Mange velbenyttede Aar adskille hans Fødsel fra hans Død, mange Fied hans Vugge fra hans Grav. Med Urefrygt nærmer jeg mig denne.

I det venlige Gjentofte, hvor hans Vand ofte fandt Hvile, efter Dagens Nøie, i Følelsen af Naturens Glæder, og Trøst og Haab i dens aarlige Gienfødelse; der hvor han lærte at kiende hende, som blev hans Livs trbfaste og elskede Lebsagerinde — der hviler den Uedles Legeme. Den Grav, som indeslutter Ove Mallings jordiske Levninger, ville de besøge, som agtede Voverne, beundrede Fliden og elskede Fromheden hos denne Mand, og det vil blive sagt: Han blev Kongens Mand, thi han elskede sit Fædreland; han blev Fædrelandets Mand, thi han elskede sin Konge.

Jeg har nu stræbt at fremstille Hovedtræk-
7de Bind 3die Hefte. (28)

kene af denne Mand, saaledes som jeg kienbte ham, saaledes som jeg kunde fatte hans Aand, hans Stræben og hans Handlinger, og saaledes som mine Væner tillode mig at fremstille dem. Mange Træk ere, jeg veed det, ikke stærkt nok fremtrukne, mange hans Arbeider ikke omtalte, mange Skjønheder i hans Character mangle de rette Farver. — Dette vil blive bemærket, og jeg skal villigen tilstaae det rigtige deri. Men skulde det blive badlet, at Skyggen mangler i Maleriet, og skulde nogen sige: med mere Kraft vilde Malling have udrettet mere, da svarer jeg med Palnatofe:

"Tidt rækker hid den milde Dyd,

"Hvor Snybets Dd ei naer."

Underretning om det paa Gaarden Kløverholm indførte Agerbrug, og hvad dermed staaer i Forbindelse.

Som en af de Agerdyrkere, til hvem det kongelige Landhuusholdningselskab har behaget, afverlende, at sende en af de unge Bondekarle, som efter Hans Majestæts allernaadigste Befaling skulle dannes til duelige Avlskarle og Agerdyrkere, skylder jeg høibemeldte Selskab og enhver Statens Mand, som interesserer sig for det danske Landvæsens Fremme, offentligen at kundgjøre min Fremgangsmaade.

Vel muligt at de flere høie og høistærede Herrer, blandt hvilke forbemeldte Karle omslyttes, kunde deraf tage Anledning til, ogsaa offentlig at bekjendtgjøre den hos dem indførte Fremgangsmaade, for derved, at sætte alle og enhver istand til at bedømme, hvorvidt vor gode Konges landsfaderlige Hensigt ved denne Foranstaltning opnaaes.

Min Gaard, Kløverholm, beliggende i Kirke-Esbønderup Sogn under Cronborg Rytter-District, Frederiksborg Amt, bestaaer af 4 Tdr. 6 Skpr. 1 Fdkr. 1 $\frac{1}{4}$ Alb. matriculeret og 2 Tdr.

7 Skpr. umatriculeret Hartkorn, hvis Areal tilfammen indeholder omtrent 87 Tdr. Land geometrisk Maal. Af dette Areal er lidet mere, end 27 Tdr. Land, ved en uhenfigtsmessig Udskiftning i sin Tid, længe før jeg blev disse Jorder's Eier, henlagt i saa lang Afstand fra de øvrige Jorder, at de ei klogeligen kunde inddeles og dyrkes i Forening med disse, hvorfor jeg har seet mig nødt til at bortleie dem til nærmere boende Huusmænd med Betingelse af en vis forrestreven Dyrkningsmaade. Blandt det Gaarden nærmere liggende, er en Englod, stor 11 Tdr. 3 Skpr. Land, bestaaende af forskjellige Slags Tørvegrund. Utsaa bliver ikkun tilbage 49 Tdr. Land Agerjord af meget forskjellig Beskaffenhed, beliggende paa 3 forskjellige Steder.

Da jeg i Aaret 1806 kjøbte den betydeligste Deel af forbemeldte Jorder, vare over 30 Tdr. Land deraf ei alene forhen aldeles udyrkede, men tillige næsten bedækkede med Træstod, Enebærbuske, Lyng og Stene. Det øvrige, som forhen havde været i en fattig Bondes Besiddelse, mangede hverken Steen, sumpige Kendedrag, eller smaa Vandhuller, og var i det Hele, uden noget ordentligt Sædskifte, saa yderlig forhutlet og udpiint, at den Afgrøde, som stod paa Marken, da jeg kjøbte den, ikke engang gav fire Fuld; men derimod alle Slags Ukrudt i Overflodighed.

Disse samtlige Jorder vare enten aldeles ikke, eller ikkun yderlig usfelt, forsynede med Hegn.

At en simpel Almuesmand skulde have taget fat paa dette Chaos med Haab om, deraf at faae sit Arbeide betalt i Fremtiden, var vel ikke at vente; men jeg var Justitsbetjent, som her paa Hans Majestæet Kongens Gods ere de eneste Embedsmænd, der selv maae sørge for Bøpæl og Jord, og da intet andet var tilfals, blev jeg nødt til, efter langvarig Søgen, at tage det, jeg kunde faae.

Min første Omsorg var naturligviis Jordernes Indhegning og Rensning for Steen, Træstod, Eneriis og deslige, samt Vandets Udgravning, ved aabne Grøfter fra dybe Vandhuller og hvor Vandløb enten ved stærke Regnskyl, eller Løb om Foraaret, kunde ventes, og ved bedækkede Rønder, hvor større Strækninger vare sumpige og kolde; enten fordi et haardt Underlag, eller anden Modstand forhindrede der skadeligt Vands Synken eller Afløb. Den sure Muld, som paa adskillige Steder blev opkastet af de aabne Grøfter, tilligemed den sladt affkaarne Grøvtekam, lod jeg ligge et Aars Tid, eller længer, for at de deri værende sure og kolde Bædsker kunde faae Tid til at uddunste; thi jeg vidste allerede da at bemeldte sure Muld, isald den i vaad Tilstand var bleven henført paa de tørre Jorder, især dersom den strax var bleven

nedpløiet, vilde have frembragt de saakaldte Pileurter, gjort Jorden kold, og mere skadet end gavnet Afgrøden af det Sædfrøe, som jeg deri kunde faae ifinde at nedlægge; men, efter et Aars Tids Forløb, naar Tid og Omstændigheder vilde tillade det, lod jeg de udtørrede Grøtvolve og hvad andet af Planteriget, det være hvadsomhelst, naar kun deri ei befandtes modent Ukrudtsfrøe, hense på de Jorder, hvor jeg, som Gjødnings- eller Forbedringsmiddel, agtede at anvende det. Smellem hvert Lag udtørret Muld og andet Sammenskrab lod jeg hense et Lag Hestegjødning, jo friskere, desto bedre; hvorved den hele Masse, formedelst Regn og Solens Varme, gik i Gjæring; og, på det at de frugtbringende Dele ei ved Gjæringen skulde uddunste og uden Nytte forsvinde i Luften, forsynede jeg denne Compost- eller Bland-Mødding ovenpå med et Lag Jord, saa muldriig og fri for Steen og Sand, som den i Nærheden var at faae; om saadan Jord indeholdt en Deel Leer, ansaa jeg ikke skadeligt; thi det blev besvangret ved Gjæringens Uddunstning med gavnlige Substanser, smuldrede let og viste en kjendelig og varig Virkning, især på skarpe og høilændte Jorder.

Disse Compostmøgdynger har jeg aldrig ladet omstikke; thi skete dette før Gjæringen gaaer for sig, da troer jeg at denne vilde hindres, el

ler dog i høi Grad forsinkes; skete det under Gjæringen, da maatte sikkerligen mange frugtbare Dele uddunste, og, naar man ved Møgdyngens Bortførelse blot iagttager, at Spadestikket gaaer perpendicular igjennem alle Lag, da har jeg erfaret, at det kostbare Arbeide med Omstikningen er til ingen Nytte. Derimod lader jeg mine Compostmøgdynger beplante med Kaalrabi, naar i Nærheden er Vand, som uden altfor besværligt Arbeide kan tilbringes Planterne. Derved dæmpes det frodigen opvoxende Ukrudt af mange Slags, Kaalene vore særdeles frodige og afgive et ikke foragteligt Product til Efteraars-Fodringen. Skulde saadan Plantning ei kunne finde Sted, da afflaaes Ukrudtet før det gaaer i Frøe, til Staldfodring, og, er det skadeligt Rodukrudt, saasom røde Skrepper, Tidsler og deslige, da afluges dette før Roden bliver saa lang og stærk, at den ved Optrækningen kan formodes at ville bryde og efterlade en Stump i Gjødningen.

Ved dette af alle mig bekjendte fortrinligste, skjøndt af Hr. Landvæsens-Commissair Dalgas i hans kronede Værebog forkastede og, desværre for Danmarks Landoeconomi, sjelden anvendte Gjødnings-Middel, har jeg uafbrudt betjent mig og fremdeles agter at betjene mig til mine Jorders varige Forbedring.

Mange Aar forsvandt før jeg paa mine eg-

ne Jorder, uagtet langvarig forgjebes Eftersøgning, hændelseviis ved at lade grave en Bandgrøvt, fandt den saakaldte Musling-Mergel paa min Englod. Havde jeg før opdaget denne, da kunde jeg muligen før have opnaaet mit tilsigtede Maal; men, da jeg omsider fandt den, vil jeg ikke dølge at jeg strax misbrugte den derved, at jeg, stolende paa afdøde Hr. Høeghs og fleres ikke tilstrækkeligen overveiede Raad, blandede den med en Compost-Møgdyngge, bestaaende af udtørret suur Muld og Staldgjødning. For Mulden var Mergelen vistnok særdeles gavnlig; men dette var langt fra at være Tilfældet med Staldgjødningen, som i ganske kort Tid blev af Kalkmergelen næsten aldeles opløst til et fiint bruunt Pulver, som rigtignok gjorde kjendelig Virkning paa den første Afgrøde, men hastig forsvandt, — upaatvivleligen fordi den ved Kalken ganske var forvandlet til Muld og havde aldeles tabt sin Evne til chemisk Virkning paa Jordsmønnet, hvilken i andet Fald rimeligviis ikke alene umiddelbar, formedelst Barmen, opliver og fremmer Vegetationen, men tillige beforder den i Jordsmønnet tilstedeværende Mulds Udvikling til Plantenæring og dernæst selv gaaer over til Muld for at afløse det forsvundne. Svormegret Composten, som indeholder en betydelig Mængde ikke ganske opløst Muld, under

disse Berelvirksomheder maa underholde og fremme Vegetationen, forekommer mig aldeles indlysende.

Altfor haandgribelig belært ved ovenmeldte Erfaring, har jeg siden gjort mig det til en ufravigelig Regel: aldrig at blande Kalkmergel i Staldmøg; derimod har jeg fundet det særdeles gavnligt at blande dette Slags Mergel med Engtørv og andre uopløste Substantier, hvilke ved Kalkmergelen hastig forvandles til en paa Jordsmønnet velgjørende Muld, som ved Hjælp af en ganske tarvelig Dvergjødning med Staldmøg frembringer flere og gode Afgrøder.

Jordskorpen har jeg aldrig forbrændt, fordi jeg troer at Mulden fortæres, eller opløses til Aske, ved Ild, og jeg ikke nogen Tid har besundet, at mine Jorder indeholde formegen Muld. Derimod har jeg anseet det klogest at lade mig nøie med et Guldæg aarlig og ei at opffiere min Høne for at faae dem alle paa een Gang. Ligesaa frygtsom har jeg været for at afbrænde Græssværen paa min Tørveeng; thi jeg har seet hos andre at Ilden, uagtet al anvendt Bestræbelse for at udslukke den, har greben om sig og fortæret den ganske Tørvemose til Bunden, som bestod af Gruus og Steen. Desuden har jeg af egen Erfaring lært, at en dyb, med tyk Græssvæer og Mos begroet Tørvegrund, ved Pløining og Dyrkning til Sæd, vel i nogle faa Aar giver frodige, dog svange Afgrøder, men meget

snart bliver den altfor løs, ganske ubuelig til Dyrkning og særdeles vanskelig derefter at bringe til fornøden Fasthed.

Saadanne Lørvejorder, hvoraf jeg, som meldt, eier 11 Edr. 3 Skpr. Land, har jeg — det tilstaaer jeg gjerne — efter den meget erfarne Hr. Høeghs Anviisning, Tid efter anden paaført et tykt Lag Jord af hvilket som helst Slags, naar det ikkun var saa nær, at Rjorslerne ikke bleve altfor kostbare. At Mosen først var udtørret ved Vandgrøvter, kan vel ingen paatvile; men dette maa jeg anmærke: at jeg, førend Jord paaføres, lader Græs sværen ompløie, for at bringe denne til Forraadnelse, de letteligen hist og her opskudte Furer lægge til Rette og derefter nedtrykke og jevne ved en tung Tromle, som tillige virker, at Jordsmønnet opnaaer den efter Omstændighederne muelige Fasthed. Naar Jord derefter er paaført, paasræs et tyndt Lag Compost, som besaaes med Rug og flere Slags Frøe til langstraaet Græs, saasom uldbladet Hestefryd, Heire, Havres og Timothei-Frøe. Rugen anvendes grøn til Sommerstaldfodring og, naar denne tidlig aflaaes, giver det paasaaede Græsfrøe enten en Afgrøde som Efterstæt, eller og en meget overflødig Græsning for Creaturene.

Den forbemeldte uopdyrkede Skovgrund, som allerede var bragt ind under mit nu brugende Sædskifte for jeg opdagede min Kalkmer-

gel, lod jeg med Svingploven, som befandt^s stærk nok og til de forekommende Ujevnheder langt beqvemmere, end Hjulploven, oppløse, ved Haandarbeide jevne, siden tromle, og derefter i et Aar henligge uden paasaet Frøe. Siden blev den tverpløiet, harvet, Træstød eller andet Tros afrenset og derefter besaaet første Aar med Havre, andet med Bikker og tredje Aar, efter Compostgjødning, med Rug og Græsfrøe; hvornæst disse Jorder henlaae udyrkede i 3 Aar og siden bleve indtagne under mit nu brugelige Sædskifte.

Det er indlysende at intet fuldstændigt Sædskifte og ingen varig Sommerstaldfodring kunde indføres medens disse Forberedelser bleve iværksatte; men jeg lod sammenflæbe Compostmøgdynger og maatte hjælpe mig deels med Hr. Dalgas's halve Staldfodring, deels ved at holde først mine Heste og siden tillige nogle Unghøveder, eller golde Køer, paa Stald saalænge, som Vinterfodringen, blandet med noget Ukrud fra Diger og andet grønt Pilleri, kunde tilstrække, indtil jeg erhvervede et saa stort Forraad af Gjødning, at jeg dermed kunde belægge en heel Afdeling af mine Jorder og derefter i tilstrækkelig Mængde avle saavel grønt Foder til Sommer-, som Kartofler til Vinter-Hold. Da først inddeelte jeg mine 49 Tdr. Land i 9 Dele, hvors af No. 1, efter 3 Aars Græsleie, eller Hvile, belægges med et tykt Lag Gjødning, bestaaende

deels af forhen paa Afdelingen henbragt Compost, saavidt dette kan tilstrække, deels af Staldmøg, hvilket paaføres saa tykt, at det, nøiagtig udsprede, overalt kan tilbække Grønjorden; dette Arbeide begyndes om Efterhøsten, saasnart andre paatrængende Forretninger ved Pløining, eller Kartoflers Dptagning, tillade det, og i fornødent Fald fortsættes hele Vinteren. Hvorhos bemærkes: at Gjødningen aldrig aflæsses i smaae Ruger, eller Hobe, men udsprede med Grebe saa nøiagtig, som mueligt, fra Vognen, og naar den fuldstændigere Spredning ikke, formedelst Frost, kan lade sig gjøre, da iværksættes dette Arbeide saasnart mueligt om Foraaret.

Naar Jorden derefter bliver tør, nedpløies Gjødningen ved en middelmaadig, 4 til 5 Tommer dyb, Fure, hvis Strimmel allerede da, formedelst Gjødningsfasternes Virkning og Jordens Tilbækning, befindes saa skjør, at den sjelden behøver flere, end 2 til 3 Overharvinger, for tilstrækkelig at tilbække Udsæden, hvortil jeg i de første Dmgange, saalænge Jorden endnu ikke havde opnaaet tilstrækkelig Kraftfylde, anvendte $\frac{2}{3}$ Deel sorte Vikker og $\frac{1}{3}$ Deel Havre, hvilken Fodringsafgrøde deels blev brugt til Sommerstaldfodring, deels aflaaet, naar Dyræften var kommen saa vidt, at en Deel af Vikkerne havde begyndt at sætte Bælge, medens andre stode i Blomster. Dette blev, for at tørres, i alle Maa-

der' behandlet ligesom mit Kløver, nemlig: Det blev liggende uspredet i Skaar saalænge indtil det, efter Vejrets Beskaffenhed, befandt^s at være i det øverste Lag visnet, eller halvtørt; hvorefter det paa en Dag, da tørt Vejr med nogenledes Sikkerhed kunde formodes, blev om Formiddagen, saasnart Duggen var bortdunstet, vendt, og om Eftermiddagen opsat i smaae Stakke; i hvilken Tilstand det forblev, indtil det, uden at brænde sammen, kunde opsættes i større, af Indhold omtrent et Læs.

Men deels fordi saadant grønt Bikkefoders Forvandling til Høe, i ustadigt Vejr er langvarig og undertiden mislykkes, deels fordi jeg i de senere Tider har havt mere end tilstrækkeligt Vinterfoder til mine Køer af Kartofler, Kløver og andre Urter, og endelig, fordi jeg fandt større Fordeel ved at anvende det første Aars Afgrøde til Hestefoder; har jeg i de sidste 3 Aar paa min gjødede Grønjord saet ublandet Havre, som afmeies, saasnart nogle Rusmer begynde at skimle, for, ligesom anden langstraaet Afgrøde, at opbindes. Dette Foder, hvis Kjærne vistnok er svag, men hvis Straae er kraftfuldt, har jeg befundet, skaaren til Hakkelse, ligesaa nærrende for mine Heste, som om Kjærnen var bleven moden, og Straaet visnet; og om end har Havre mueligen tærer lidt mere af Jordens Kræfter, end den ovenmeldte Blanding med Bikker, har jeg dog

ikke i saa Henseende erfaret nogen affrækkende Virkning deraf i mit Sædfølge.

Saa snart Havren, eller Vikehavren, er hjembragt, pløies Jorden 1 til 2 Tommer dybere, end første Gang, deels for at dække Gjødningen, som nu vendes op, deels for at bringe det af Møgfafterne befrugtede Underlag til Overlaget, og endelig, for at tilveiebringe et tilstrækkeligt tykt Lag frugtbart Jordsmøn til de paa følgende Afgrøder. Det skal da befindes, at Grønsværen, hvor Jorden ikke var i høi Grad lavtliggende og kold, er ved Gjødningens Paa-virkning aldeles forraadnet, og Jordstrimlen saa skjør, at de hestedræbende Brakharver ere aldeles unødvendige, og at Jordsmønnet, ved at lade en let Jernharve gaae over det, een Gang paa langs og een Gang paa tværs, kan fuldstændigen smuldrés.

Jnden ganske kort Tids Forløb efter sidst-meldte Pløining, bliver den gjødningssvangre Ager ganske bedækket med mange Slags fremspirende Ukrudt. Dette oprives enten med Harven, eller en Erstirpator *). Hvorefter Jorden

*) Min Erstirpator er indrettet saaledes: Kassen er krum og hviler paa et Hjul, der løber om i en Jerngaffel med ovret staaende Stang, hvori flere Huller ere anbragte, for at kunne stille den høiere, eller lavere, ved at have, eller synke den igjennem et i Kassens forreste Ende anbragt, og med Jernring forsynet sikkantet Hul. Den har ikkun 7 Skjærer, hvis Halse ikke staae lodrette, men

sidst i September røres, oftest paa tværs, enten ved en let Plovsure, eller med en Exstirpator, hvilken sidst da maa anbringes saa dybt, som mueligt; hvornæst Jorden besaaes, efter sin Beskaffenhed, enten med Hvede, eller Rug, som da kun behøver en let Overharving. Er Jorden tør og løs, bliver den strax efter Overharvingen tromlet; for derved at afværge de for Væxternes Rødder skadelige Huulheder i Jordsmønnet. Er den klæbrig, da besaaer jeg den ikke gjerne; men dersom Omstændighederne fordre dette, udsættes Tromlingen til Foraaret. Saa snart Rug, eller Hvede-Afgrøden er indhøstet, nedpløies Stubben ved en nogenledes dyb Fure. Det derefter fremspirende Ukrudt og Dyrært af affalden Sæd, bliver i Efterhøsten til Faar en meget behagelig og nyttig Føde. Deres Trin gjør vel intet Gavn paa Furekammen, som heller maatte bleven staaende opreist, til Luftens desto fuldkomnere Indvirkning; men disse Trin ere dog ikke saa tunge, at Jordsmønnet derved bliver altfor fast, og den deraf flydende ubetyde-

omtrent i en halv Vinkel mod Jorden; følgelig ere de i Bollen indborede og faststruede, ikke lodrette, men vandrette. Derved bevirkes, at Rødder og deslige desto lettere flydes fra de paa fraa staaende Halse. Ved Stillestangen og det derunder anbragte ene lette Hjul, at Styrreren faaer Redskabet mere i sin Magt, end naar Lassen hviler paa to Hjul, og ved de færre Stærker, at Redskabet kan anbringes dybere, uden Pestenes alt for store Anstrængelse.

lige Ulempe formodes at blive erstattet ved deres efterladende Gjødning.

Foransførte, saaledes i 2det Aar efter dets Gjødning behandlede No. 1, bliver i det 3die Aars Foraar, saasnart Jorden er tilbørlig tør, fældet med en skarp Jernharve, een Gang paa langs ad Furerne, og een Gang paa tværs; og, for desto fuldstændigere at oprive Ukrudt og smuldre Overfladen, føres Erstirpatoren een Gang paa tværs over alle Furerne, som da henligge urørte, indtil Bikkens og Havre-Sæden er lagt; hvorefter, enten før, eller efter Bygsæden, ligesom Omstændighederne ville tillade det, denne hele Afdeling beredes til Kartofler paa følgende Maade: For at spare Foraarspløiningen, som efter foransførte Behandling er ufornøden, opkastes med en almindelig Svingplov de Furer, hvori Kartoflerne skulle nedlægges, i en Alens Afstand fra hinanden saaledes, at den første Fure eller Pløies frimmel lægges ind paa Kartoffeljorden i saalige Linie som mueligt. Ploven gaaer tilbage i samme Fure, for tilbørligen at opstryge Kammen; saaledes fortsættes indtil alle Furerne ere færdige; da nedlægges de forhen i 4, eller flere Stykker overkaarne, af de største udvalgte Kartofler, i 10 til 12 Tommers Afstand fra hinanden, og naar dette Arbeide er tilendebragt, nedstryges Kammen med en Træharve, eller korttandet Jernharve, der føres tværs eller skraa

over alle Furerne saalebes, at Kartoslerne overalt tilbækkes. I denne Tilstand forblive de urørte, indtil Ukrudt begynder at fremspire, da føres Erkirpatoren i 2de modsatte skraa Retninger tværs over alle Bulkerne; hvorved alt Ukrudt oprives, og Furerne aldeles jævnes. Saasnart Kartoffelspirerne begynde derefter at lade sig see over Jorden, harves paa langs og tværs med en Træharve, eller let Jernharve; hvorved Jordens Overflade smuldres, og alt Ukrudt dæmpes indtil Kartoslerne ere skudte saa høit over Jorden, at de ved en let Fure med Hypeploven ei kunne overstryges; hvilken Hypeping, efter passende Mellemtid, foretages 3 Gange*). Skulde endda, naar Stænglerne næsten have opnaaet deres fulde Væxt, noget Ukrudt vise sig i Raberne, hvilket sjelden er Tilfældet, da afluges dette ved Haandarbeide, før det sætter Frø, og nedkastes i Furerne.

En saadan Rensning anseer jeg ligesaa tilstrækkelig, som den fuldstændigste Brak; og om

*) Min Hypeplov er indrettet ganske og aldeles som en almindelig Svingplov, undtagen at den har 2de bevægelige lige Muldbrette, som, ved 2de Jernstiver bagtil, kunne udvides eller indsnæves efter Behag. Den er, ligesom Svingploven, forsynet med Langjern, anbragt midt i Kassen, lige for Skjærets Spids, hvorved den holdes stadig, og kan bruges ogsaa til at trække Vandfurer over Winterlæden.

Muldbrettene behøve ikke at være enten concave eller convex; thi de anvendes aldrig til at vende, men blot til at opstryge Furen.

end Kartoffelablen skulde medtage ligesaameget Arbeide, som Brakken, hvilket ei er Tilfældet, skær det dog meer afverlende, og paa beleiligere Tid; Den maa derfor være stokblind, som ikke kan indsee, hvilken af disse Dyrkningsmaader der i den hele Landoeconomi medbringer størst Fordeel.

Kartoflerne optages ved Greb eller Spade, af Huusmænd, Koner og Børn, som derfor nyde den ioende Skjeppe; og naar Stænglerne med en tung Jernharve strax sammenrives, bortføres, og henlægges i store Dyrger, medens de ere grønne, da har jeg erfaret, at de let gaae i Gjæring og Forraadnelse, især dersom de tildækkes med et Lag Gjødning, eller Grønsvær; men blive de liggende i tynde Lag paa Jorden, indtil de der blive tørre; da gaae de seent i Forraadnelse, om de endog blandes lagviis i den hedeste Staldgjødning. De maae derfor i sidste Tilfælde heller, enten samles i Hobe og opbrændes, eller, efterhaanden som Jorden oppløies, ved Haandarbeide nedbringes i Furen og tildækkes med Ploiestrimlen, hvorved de i det paafølgende Foraar befindes, om ikke aldeles forraadnede, saa dog i den Grad skjøre, at de brydes af Harven, og ei ere til Hinder ved Jordens Bearbeidning.

Naar Kartoffeljorden er bleven pløiet, saasnart mueligt efter at Afgrøden er optaget, hvor-

ved de i Jorden tilbageblevne Kartofler vorde afplukkede, da pløies den ikke atter i det paa følgende Foraar; men fældes, saasnart Jorden bliver tør, med en skarp Jernharve, og før Bygget, som 4de Afgrøde, saaes, smuldrer Jorden endnu dybere med Exstirpatoren, der føres tvers over Furerne; hvorefter Sæden strax udspredes og nedbringes med Exstirpatoren; dernæst harves engang paa langs og engang paa tvers, hvorefter strax tromles, ifald Jorden er tilbørlig tør; hvis ikke, udsættes dette Arbeide, indtil Dørværten har skudt sit 3die Blad. Paa samme Maade behandles Bygjorden i det 5te Aar til Bikker, og Bikkjorden i det 6te Aar til Havre; blandt hvilken, naar Jorden har faaet 2de modsatte Dverngange med Harven, udsaaes Rød-Kløver og Frøe til langstraaede Græsarter, ikke blandet med Kløveren, men hvert for sig; ellers opvoxer Afgrøden ikke tilbørlig jævnt, især der som der er mindste Bevægelse i Luften, thi da falder det tungere Kløver og det lettere Græsfrøe i forskjellige Striber, og en af Hensigterne, som er, at holde Kløveren fra at gaae i Leie, opnaaes ikke. Den anden Hensigt er, at det langstraaede Græs sjelden og næsten aldrig mislykkes, hvilket i meget tørre Sommerer undertiden bliver Tilfældet med Kløveren; den 3die Hensigt er, at Græssets lange og lige Straae dækker det mindre vandfydende Kløver under

Høsten, og gjør Lørringen langt mindre besværlig.

Jorden henligger da med Græsafgrøder, eller, som man kalder det, hviler i Dmgangens 7de, 8de og 9de Aar; hvorved den erholder fornøden Fasthed, hvilket ei kunde blive Tilfældet, dersom Kløveren blev anvendt som et enkelt Aars Berelsæd; hvorom udsørligen er talt i mine Bemærkninger over Dalgas's Lærebog.

Maaskee nogle kunde mene: at Havre baade i første og sidste Afgrøde komme for nær hinanden. Disse ville betænke, at der imellem bemeldte 2de Afgrøder er 3 Aars Græsleie. Andre troe maaskee, at 6 Aars Afgrøde efter een Gjødning udmatter Jorden formeget. Dertil svares: at jeg af Havre, som er 6te Aars Afgrøde, har i Aarene 1826 og 1827 avlet 16 Fald; hvilket vel ikke hvert Aar har været Tilfældet; men er dog, som jeg troer, et tilstrækkeligt Beviis for at Jorden ved de flere verlende Afgrøder ikke i høi Grad svækkes. Utter andre ansee det maaskee bedre at give Jorden 2 Gange i Sædskiftet en maadelig Gjødning, end at henseede saameget paa een Gang. Herved maa jeg bemærke: at en tarvelig Gjødning paa tyk Grønsvær gjør ingen retskaffen Virkning, fordi Jorden derved ikke ganske kan tilbækkes og Grønsværen ikke aldeles opløses til ny Plantenæring; samt at det Ukrudsfrøe, som rimeligviis findes

i al Gjødning og den Vegetation, som af Jordenes Skjød endog med tarvelig Gjødning frembringes, ikke saa let udryddes, som naar dette ved en stærkere Gjødning, sat i frodigere Vegetation, afflaaes grønt; og da Jorden, efter Vintersæden, hvori Sommer-Ukrudt ei fremspirer, dernæst omhyggelig behandles til Kartofler, maa Ukrudet i høi Grad svækkes, naar man, som Klogskab byder, vil sørge for at ikke nyt Ukrudt i Ageren med Sæden udspreedes.

Sommerstalbfoeding, hvorved jeg forstaaer, ikke den fuldstændige, der vedvarer indtil Sommerens Ende, saa at Kreaturene, saavel Sommer som Vinter, bestandig fodres paa Stald, men den ufuldstændige, som vedvarer uafbrudt indtil i det ringeste Græs-Afgrøden er indhøstet, har jeg næsten været nødt til at lade saa at sige gaae Haand i Haand med Bereldrivten, fordi jeg ikke, nærved mine opdyrkede Jorder, eiede Overdrev, Skovgrund, Hebe, eller noget saadant, hvor mine Creature kunne finde Føde, og jeg meget snart blev overbevist om Umueligheden i at fodre alle mine Creature paa Stald indtil Høstens Ende, dersom jeg fra Sommerens Begyndelse vilde lade dem søge deres Føde enten ved Tøring, eller Bogtning paa $\frac{1}{2}$ Deel af mine Jorder. Jeg begyndte derfor at holde mine Heste paa tørt Foder indtil Græsset kom saa vidt, at det kunde afflaaes. Tillige holdt

jeg nogle Goldkøer og et Par Unghøveder paa Stald ved Blanding af Nelder og andet Ukrudt fra Gjerder og Diger med tørt Foder saalænge muligt. Mine Mælk Køer tog jeg ind baade om Middagen og Natten, hvor de nød det, som Hr. Dalgas kalder halv Staldfodring, men som jeg kalder en Indledning, eller Begyndelse til halv Staldfodring. Jeg havde forøget mine Møgdynger ved Compost og de paa Stald fodrede Creature gave et ikke ubetydeligt Bidrag, indtil jeg omsider, Skridt efter Skridt, har bragt det dertil, at jeg fra Foraaret 1819 bestandig indtil Høhøstens og undertiden indtil Kornhøstens Ende har staldfodret 16 fuldvorne Qvæghøveder, 4 Arbeidsheste og en Ridehest, som holdes til Afbetjening ved mine Embedsforretninger.

Uden Forraad af Rodfrugter, som hos mig næsten ubelukkende bestaae af Kartofler, kunde dette neppe lade sig gjøre. Hvorledes jeg hjalp mig frem indtil saadant Forraad kom tilstede, er allerede tilkjendegivet. Dog bør jeg ikke undlade, ogsaa at melde et Par Ord om min nu brugende Fodringsmaade.

Uagtet alt mit Qvæg, under Vogtning, slippes løst paa Græs saasnart Hø- eller Kornhøsten er tilende, indtages det dog hver Nat paa Stald, ikke fordi jeg jo vel veed, at derved tabes noget i Mælkningen; men dette skeer, deels for at samle bestemere kraftfuld Gjødning, deels

og fornemmelig for at undgaae den Ubehagelig-
 hed, at mine velsødte, kaade og til Stalder-
 vante Creature kunne, utaalmobige ved Natte-
 lustens Indvirkning, faae i Sinde at bryde mit
 ret gode Hegn, for at gieste mine Naboer, af
 hvem jeg strængeligen fordrer Fred; hvorfor de,
 som billigt kan være, fordre det samme fra min
 Side; uagtet der hos dem paa den Aarets Tid
 ikke er meget at gjøre Skade paa. Hen i De-
 tober, naar Græsset begynder at aftage, gives
 et Foder Høe om Matten, deels for at vedlige-
 holde Mælken, deels for at vænne Dvægets For-
 døielsses=Redskaber til at taale det tørre Foder;
 og, naar Indstaldningen skeer, sædvanlig først
 i November, da gives daglig, foruden Halm og
 Høe, 2de Gange Kartofler, $\frac{1}{2}$ Skieppe til hvert
 Hoved, hvilke skjæres paa en dertil indrettet
 Maskine. I Begyndelsen af December indskræn-
 kes dette Fødemiddel til een Gang daglig og
 kort efter Juul ophører det ganske; thi da har
 Dvæget Kræfter nok til at kunne nøies med lidt
 tarveligere Føde. Desuden lærer Erfarenhed,
 at Dvæget med mere Graadighed fortærer det
 tørre Foder under Vinterens Kulde, end naar
 Luften henimod Foraaret bliver mildere. Dog
 maa jeg bemærke, at de Køer, som kælte ved
 Juletid, hensættes i en særskilt Stald, hvor de
 hele Vinteren fodres vevselviis med tørt Foder og
 Kartofler.

Henimod Foraaret, sidst i Marts eller først i April, da de fleste Køer kælve, begyndes atter med Kartofler, hvilke nu indføres fra Rabatterne til Kjelderer. Høet meddeles rundeligen og naar den i min forhemeldte Eng, eller Tørvelod, til Staldfodring nedlagde Rug kommer saavidt, at den kan afflaaes, blandes noget deraf i det tørre Foder; hvilken Blanding vedvarer saalænge indtil Kløveret afgiver fuld Skaar og Kartoffelbeholdningen er fortæret; da ophører den tørre Fodring aldeles, og sjældent har jeg i de sidste Aar seet mig nødt til at bruge noget andet Grønt, end det fortrinlig nærende Kløver, som almindeligen fremvorer til anden Slæt, medens første Slæt fortæres.

Under denne Fodringsmaade er mit Dvæg aldrig blevet anfaldet af Trommesyge, Blodpis, Durkløb, eller andre saadanne farlige Sygdomme, hvilket ei sjældent var Tilfældet medens jeg forhen fødte dem paa Marken.

Min Kostald er anbragt paa tvers i Bygningen, overalt brolagt med Kampeffene og saaledes indrettet, at Køerne staae paa en Forhøining med Hovederne vendte imod hinanden i 2de Rækker, mellem hvilke findes en lidt mere forhøiet Fodergamme, forsynet neden til paa hver Side med Fod, hvori Bindselet hæftes og oven til med 2de Bomme, hvorunder Dvæget rækker Hovederne til Foderet og hvorved tillige forebyg-

ges, at det fra de modsatte Sider ikke kan naae tæt til hinanden med Hornene. Grebningen er omtrent $1\frac{1}{2}$ Dvarteer dybere, end den Forhøining, hvorpaa Dvæget staaer.

For at opfange Urinen, som i stor Mængde udkaastes medens der gives grønt Foder, bliver denne Grebning daglig forsynet med tørt Tørvesmuld, som i saadan Hensigt om Sommeren opkaastes af min Tørvemose, for saavidt Smuldet af Brændselstørven ei bliver tilstrækkelig. At derved vindes en ikke ubetydelig Mængde kraftfuld Gjødning er let at indsee.

Mine Heste fodres bestandig paa Stald, om Sommeren med grønt afflaaet Græs, eller Kløver, saalænge dette kan have, og om Vinteren med halvmoden, til Hakkelse skaaen, Brakmarks- havre og Høe, indtil Foraaret; da aftarstøen Havre skraaes og, udtværet i Vand, gives paa Hakkelsen; men staaer Prisen paa Kartofler og Havre i det Forhold, at een Tønde Havre er mere værd, end 3 Tønder Kartofler, da koges disse, udtværes i Vand og med en passende Tilfætning af Havreskraae paasæses den tørre Hakkelse; hvorved Arbeidshestene befinde sig meget vel; men Kogningen medtager Brændsel, hvorfor jeg beregner 3 Tdr. Kartofler af lige Værdi med 1 Td. Havre, hvilket ellers er formeget.

Mine Sviin, af hvilke jeg ikke holder flere, end de, der ere fornødne til min Huusholdning,

fødes om Sommeren med Kløver, saalænge det ikkun har Blade, samt Spergel — hvoraf jeg saaer omtrent en Skjeppe — og Affald af Hauge eller Kjøkken; men om Vinteren med Kartofler, raae, saalænge indtil de sættes paa Stii for at feedes, da gives de kogte med Tilføjetning af Bygskraae. Fjeder-Kreature holdes i god Stand ved kogte Kartofler. Faar holdes ikke paa Kløverholm, men paa en anden langt derfra liggende Gaard, som ei dyrkes til Sædafgrøder, og ei anderledes, uden Tab, kan afbenyttes. Om Faarene vil jeg blot bemærke: at jeg af gyldige Uarsager har forkastet den fiinuldede, men svage og spinkle spanske Race, hvilken jeg ved Forædling havde bragt temmeligt vidt, og i dens Sted valgt en oprindelig engelsk Race med brune Been og brunblisfede Hoveder, hvilken, som større og uldrigere, jeg anseer langt mere passende for disse Egne.

At mine Sædafgrøder ved denne Fremgangsmaade ere forøgede fra 4 til 10 a 16 Fold, at mine Mælkesøer næsten alle ere feede og slagtefærdige, at de give oversflødig og god Mælk, at de altid, ved Striglen og Strøelse, holdes rene, at jeg har tilstrækkeligt Forraad af Strøelse, hvortil næsten al min Byghalm anvendes og at jeg endda har Foder til Understøttelse for dem, som vedblive den gamle Slendrian, derom kunne Landhuusholdnings-Selskabets hos mig ansatte

Clever alle være Vidner; og at en i Efterhøsten 1829 til min Huusholdning slagtet, ikke fuldt 3 Aar gammel, Tyr af eget Tillæg, blev, blot ved god Opdræt, bragt til at veie: Kroppen 39 Lpd., Talg 2 Lpd. 4 Pd., og Hud 7 Lpd., vil, som jeg formoder, gjelde for et afgjørende Beviis paa, at Sommerstaldfodring er til uberegnelig Nytte og det meest virksomme Middel til vort Landvæsens nogenledes Fuldkommenhed. At denne Fødringsmaade er i de mindre Volsbrug meest passende, vil jeg gjerne indrømme; men at den tilligemed en velordnet Vexeldrivt skulde i de større Volsbrug være uanvendelig, indseer jeg ikke; thi hvor der er større Bedrivt, er og flere Hjælpemidler, og naar en Rygter kan tilbørligen oppasse 16 til 20 Hoveder, da kan 2 ligesaalet, ja endog lettere, oppasse 40, og saa fremdeles.

Det foranførte viser, at Forestillingen om et langt besværligere Arbeide ved Vexeldrivten, end Kobbeldbruget, er aldeles indbildt og falsk; Dog! hvad nytter vel Overtalelser, eller enkelte Exempler? De, som ere forud indtagne for det Modsatte, fremkomme dog immer med et betænkeligt Men! Den der, som jeg, har oplevet Kobbeldbrugets Indførelse i Danmark, veed hvor mange Modstandere dette fandt i Trevangsbrugets gamle Tilbedere. Saaledes vil det formodentlig ogsaa gaae med Vexeldrivt og Sommerstaldfodring.

Skade kun! at saa faa Exempler hidtil ere fremstillede, og endnu større Skade, at denne Landoeconomie i vore offentlig autoriserede Lærebøger udraabes som et under vort Klimat aldeles upassende og uanvendeligt Ideal.

Kløverholm, den 11te Januar 1830.

Otto Lemvig,

Auctions-Directeur og Ridder
af Dannebrog.

Efterretninger, meddeelte af Profes- sør Wegtrup.

Det vil formodentlig ikke være Læseren ukjært, at kjende de nyeste Erfaringer i Landvæsenet, som læses i periodiske Blade. Af disse ere for Danske de lærerigste, næst efter vore egne, die Landwirthschaftlichen Hefte, som udgives af det Schleswig-Holsteinischen patriotischen Gesellschaft i Altona, die Mecklenburgischen Annalen, og Thaers Möglinsche Annalen.

§ 1. Imod Brak gjøres den Indvending, naar Jorden ikke er uren af Dvæl og andet Ukrud, som gjør Brak nødvendig, taber den i sin Frugtbarhed, ved flere Gange at ploies om Sommeren, thi derved uddunster den for meget paa den varme Aarstid, og taber den fornødne Fugtighed af Dug og Regn; er den derimod beskyttet med Birk, Kartofler, eller andre Rodvæxter, som holdes rene med Hyppcredskaber, give disse Skygge, og holde Jorden reen og skjor. (Denne Bemærkning gjøres af Baron Boght paa Flotbeck ved Altona.)

§ 2. Anførte Forfatter paaftaaer, at gjøde med Hornspaaner, eller med brændte, eller knusede Been 600 til 800 Pd., eller med fiint pulveriseret Salpeter 40 Pd., gjør lignende Birk.

ning, som 10 til 15000 Pbd. Staldmøg, og at det samme er Tilfældet med Vandhuusgjødste, tørret under et Halvtag, for at tabe Lugten, og derpaa med Røller bearbejdes fiint. Det Sidste bruges i Frankrige, og det Første i England. Paa samme Maade bruges og Gips, eller $\frac{2}{3}$ Kalk og 1 Deel Svovl, iligemaade Salt, som og Oliefager, knusede til Meel. Det strøes oven paa den voxende Kvever i Foraaret, 1 à 2 Tdr. til en Tønde Land, kan og anvendes paa Sæd og Græs. Beenpulveret kan og nedpløies, og bruges til Rodværter. Engælænderen Cook, en bekendt Landmand, har aarlig 500 Acres med Turnips, som gjødes med Beenpulver. Det fortjente dog et Forsøg i det Mindre, og kan ei være bekosteligt. I de Badensche Landw. Vereins, Hest IX, for 1823, S. 39, paastaaer Mylius, at 1 Pbd. Salt udretter det Samme, som 3 Pbd. Beenmeel, og 25 Pbd. Beenmeel udretter det Samme, som et Læs Dvægsmøg. Ferussac anfører i sin Bulletin, for 1826, P. 85, at knusede eller malede Been bruges i det Nordlige af England og i Skotland, til Gjødning for Jord, som er tør eller leret, dets Nytte varer i 30 Aar, men er utjenligt for sive Jorder og for Kalkjorder, dets Nytte er mærkelig paa Engene. (Udaf en Skrivelse til M. de Dombasle, Bestyrer af en offentlig Forsøgsgaard, ei langt fra Paris.)

§ 3. Samme Forfatter paastaer, at han af flereaarig Erfarenhed kan bevidne, at den holsteenske Hvede kan bringes til en høiere Markedspris end den Mecklenburgske (som altid betales til høiere Pris) naar man bruger den Forsigtighed: at saae aarsgammel Hvede, og aldrig i frisk gjødet Jord; at den saaes i Jord, som er aldeles skjør, og dybt pløiet; at den saaes jevnt, og lettelig nedpløies; at den høstes før den er fuldkommen moden, og staaer i Travehob at estermodnes; og at man lader Hveden flere Gange gaae igjennem Møllestenene for at skure den, at det Glossede ved Diet, fine smaa Haar, derved aftages, at den renses paa Kornharpen fra Smaahveden, som gives til Creaturene. Vel tages derved i Maalet, men det erstattes ved den bedre Betaling, 8 til 10 Species meer pr. Læst. 20 Edr., og at sliig Hvede altid finder Kjøbere, naar den sædvanlige ei kan affættes.

§ 4. Den hvide engelske Hvede saaes nu ei sjeldent, saavel i England, som og i det nordlige Frankrige, i Februar og Marts. Det er og forsøgt af flere Landmænd i Holsteen, og har havt et godt Udfald; de have endog saaget den først i April, og havt 9 Edr. paa Tonde Land, ja, indtil 14 Edr., og af Halm 3000 Pd. Den hvide Hvede er en ædlere Hvedesort end den brune Holsteenske; den sidste er haardsørere; den hvide er mere kjælen i strenge Vintere, derfor

er det, at man har forsøgt at saae den om Forsaaret. Den er tilkjøbs til Saaesæd hos Baron Boght paa Flotbeck pr. Altona. Hvede fra China og Tartariet anbefales af russiske oeconomiske Skrifter, efter Forsøg der.

Mod Brand i Hveden anbefales, at støbe Sæden vel med Blaasteen (Kobbervitriol). Brand paaastaaes at hidrøre fra umoden Sæd, høstet for tidlig; derfor bør Sædekornet overgjemmes i 2 Aar, ei heller gjødes med frisk Gjødsning. I Rusland kjendes lidet til Brand, da Sæden der tørres ved kunstig Varme, som forhindrer dette Onde.

§ 5. At nedpløie grøn Gjødske bliver mere almindeligt, og bruges nu i det Store paa sandige Jorder. Saaledes har Thær aarlig besaaet 30 Tdr. Land og derover med Spergel alene, dog skal det, efter hans Formening, være gavnligt, at blande Spergelen med Boghvede; ligeledes tilraades at nedpløie Rugen, naar den vil gaae i Hvippe. Ved sliig grøn Gjødske vindes, at magre Sandjorder, som kun give 3 Fold af Rug, kan uden anden Gjødske give 5 Fold, og at hiin kan anvendes endog paa Glyvesand.

§ 6. En Tønde Land geometrisk holder 240 □ Ruthen. I god Jord kan 100 Ruthen give 810 Pd. Havre, men 100 Ruthen med Kartofler kan give 9000 Pd. Kartofler. 1 Pd. Havre er at fodre med, liig med 4 Pd. Kartofler, følge-

lig er 3240 P^b. Kartofler liig med 810 P^b. Havre. Der vindes altsaa $\frac{2}{3}$ af Arealen til andet Brug. Kartoflerne afkræfte ikke Jorden saa meget, som Havresæden. Med Kartofler kan og Heste fodres, og bruges af flere Landmænd.

§ 7. Ovenfor i § 2 taltes i Korthed om adskillige mindre bekjendte Gjødningsmidler efter Baron Boghts Erfaring. I neue Annalen der Mecklenburgisen Landwirthschaft, 1ste Aarg. S. 232, forklæres det tydeligere. Affaldet fra Kammagere og Beendreiery begydes med Møgvand og henligger en Tid for at opløses. Dog er det ikke nødvendigt, thi det kan og bruges som det kommer fra Professionisterne, og gjør samme Virkning. Det strøes over Enggræs og Klever, ligeledes over Vintersæden om Efteraaret; dog er det bedre at strø det om Foraaret over den Sæd, som Kleveren saaes i; det udstrøes over den aabne Fure, efter at Sæden er nedkrøiet, i stille Veir, naar Himlen lover Regn. En Tønne af slikt Affald udretter mere end 3 Læs Dvægmøg; 16 Tønder ere tilstrækkelige til at gjøde en Tønne Land. Det er tjenligt for al Slags Jord, om det endog var Sand; det varer lige saa længe som Dvægmøg. Man kan bruge ligefrem Horn og Hover af Creaturer, men det varer længere inden det opløser sig. SliG Gjødning passer og for Drangerier. Formodentlig benytttes Affaldet fra Kammagere og Beendreiery

paa anførte Maade af Gartnere, siden Adressesavisen averterer derom. Synes man, at det er for besværligt at raspe Kreaturenes Horn og Høver, og at det er for langsomt at bringe dem til Forraadnelse, kan man paa den Eng eller Græsmark man vil gjøde, nedstikke Horn og Høver, de opløse sig da med Tiden, og gjøde godt i mange Aar. De mecklenburgske Annaler tilraade at samle Vandhuusgjødiken i en Grube, øse Vand paa den, at den bliver som en Deig og gaaer i Forraadnelse; derpaa blandes den med Leer, og vel gennemarbejdes til en sei Masse, og derpaa stryges til Steen, som tørres paa et skyggesfuldt Sted. Naar det skal bruges, stamperes Stenene til Pulver, og strøes over Kleveren og den unge Sæd. Saaledes skal Chinejerne bruge det, der er det en Handelsartikel. Vil man bruge Salt, strøes det om Foraaret over Engene og Kleveren, og hver Gang Kleveren er afflaaet. Man regner en Tønde Salt til en Tønde Land, nogle bruge 2 Tønder. Salt kan bruges enten alene, eller med Aske, det udretter det Samme som Gips. Andre blande $\frac{1}{8}$ til $\frac{1}{16}$ Deel til Gjødningen, som Præservativ mod Jordlopper paa Roer og Raps.

§ 8. At udplante Raps har længe været bekjendt i Belgien. Det er forklaret af Scherz i hans Bog über die belgische Landwirthschaft. Det er og forsøgt i Holsteen med Held. Exem-

vel derpaa læses i *Skriften d. Schl-Holst. patr. Gesellschaft, 5ter Band, Hest 1. S. 107.* Maaden er denne: paa et frugtbart Stykke Jord saaes i Midten af Juli Vinterraps ei for tykt, for derfra at tage Planter til Udplantning midt i September. Børn bruges dertil. Helst vælges de Planter, som ere kortsammede. Disse optrækkes, Jorden rystes fra, ved at flaae dem imod Joden, derpaa bindes de i Knipper med et Halmbaand, og henbæres til Marken, hvor de skal sættes. Plantestokken bruges. Paa hver Ager ansættes 4 Personer; 10 Børn, hvis Dagløn til hver er 4 Rsk., beplante om Dagen 48 Ruthen, som er 2800 □ Alen, følgelig en Tønde Land i 5 Dage, som vil koste $3\frac{1}{2}$ Specie. Af Planterne mislykkes næsten ingen, og give et større Product, end naar de ere groede paa Stedet. Andre foretrække Spaden for Plantepinden; med Spaden gjøres en Abning, og en Plante sættes i hvert Hjørne af Børn; Jorden sammentrykkes med Haanden eller med Knæet. Paa den Maade kan 8 Personer i en Dag beplante 56 Ruthen, det er omtrent en Tønde Land i fire Dage. Afstanden for Planterne er 6 Tommer, og 14 Tommer mellem Raderne. Paa den Maade kan det koste at beplante en Tønde Land omtrent 5 Rbb. 2 Mk. Paa smaa Jordbrug var det og anvendelig med Sæd, men Sædeplanterne maatte gives en Afstand af 4 Tommer, og Raderne

indbyrdes 14 Tommer, at et Skuffejern kan gaa mellem dem. Efter Forsøg med Hvede og Byg er der avlet 20 Tdr. paa Lønde Land. I Eiderstedter Mark har man længe kjendt at udplante Raps paa de Pletter, hvor den er gaaet bort om Vinteren, og der er Udplantningen foretaget i April.

At saae Raps med Boghvede er forsøgt, og befundet tjenligt; andre have tilraadet at saae Raps i Byg, som Kleverfrø.

§ 9. Trüffel, vil man sige, har i ældre Tider været fundet i Skovene ved Sorø, men hvor, vides nu ikke. I Frankrige og i Rusland findes den hyppig. I bulletin par Ferussac for 1826 N. 103, gives om dens Dyrkning følgende Efterretning: Trüffel, vraie truffe, tuber galonum, lycoperdon tuber, er rund af Figur, noget oval, hvid i Ungdommen, siden mørk, faldende i det Sorte ved sin Modenhed; der haves og en hvid Sort, som er mere æstimeret, fordi dens Lugt og Smag er finere. De Sorter, tuber suillum, minimum og cervinum, ere ikke spiselige. Trüffel voxer paa fugtige Steder, i Dale og paa jevn Mark, paa Steder, hvor Træerne ei staae tættere, end at Sol og Luft kan komme til. Under Egetræer ere de hyppigst og størst, tillige er deres Lugt meest behagelig. Under andre Træer ere de mindre, og af ringere Beskaffenhed. I Fyrreskove træffes de aldrig, sjældent

i Skove af blandede Træer. Man formoder, at Garvestoffet i Egetræets Bark og Blade er efter Sandsynlighed det, som nærmest bidrager til at ernære Truffelen og give den Smag. Derfor bør Jorden til Truffel tilberedes ved at lægge paa Stedet Egebark og Egeblade, at den kan formere sig, eller reproducere sig, og til Anlægget vælges lavt liggende Jord, som er fugtig. Til Forplantning kan ikke vælges unge eller gamle Knolle, men uborne, som ere i fuld Kraft, at de kan give ny Afslæggere. Man har at vogte sig for at den berøres af Luften og Solen, da Planten strax døer. Truffler opsøges af Svin, Ræve, Snegle, Muus med flere Sjænder. Maaſkee vore Forstkyndige kunde interessere sig for den Sag og opelske dem, da de betales dyrt, og bruges til Posteier og Saucer.

§ 10. Samme Tidsskrift for 1825, Vol. VI, P. 24, anbefaler mod Kornormen, *calandra granaria*, som udhuler Kjernen i Kornmagaziner, at den fordrives ved at udbrede over Korndynngen Faareſkind, som har i Ulden sin naturlige Fedme; efter fire Dage tages de bort, da de findes bedækkede af døde Kornorme, som afryfkes. Efter nogen Tids Forløb, lægges Skindene atter paa, det gjentages 4 til 5 Gange, i en Tid af 20 Dage, og man kan være forsikkert om, at der nu ingen Kornorme ere tilbage i Dynngen. Da ſaa mange Kornlofter ere i den senere Tid

bedærvede af dette Utsi, fortjente dette simple Raad at forsøges, for at faae det ubrøddet.

§ II. Skal Sæd opbevares i flere Aar, har man erfaret i Frankrige, at den bevares meget vel i Kuler i Jorden, graveede som Brønde, paa et tørt Sted, de kaldes Silos, paa Dansk Jordmagaziner. Ternaux, berømt fransk Deco- nom, i Saint-Duen, nær ved Paris, forsikrer, at hos ham har Sæden været gjemt i 5 Aar til Forsøg i en Silos, og befandtes aldeles vel bevaret, og fri for Fugtighed. See Ferussac bulletin for 1825 P. 37. De Franste have gjort mange Forsøg i den Sag, da Kornpriserne have været i flere Aar særdeles lave, de ansee det for vigtigt, at opbevare Belsignelsen til Mangelskaar; flere Forsøg anføres i Annales de l'agriculture française. I det Blad, Aarg. 1825 P. 389 tilføies, at Kornmagaziner have bedst i Klipper, fordi Luftens Temperatur er der bestandig eens, og under 10° Reaumur, især naar der kan skaffes Lufttræk til begge Sider. Ved Forsøg i Frankrige er det befundet paalideligt baade for Sæd og Meel, det taber intet i Udseende og Smag, og Kornorme kan ei avles deri, naar Temperaturen er under 9°. Men Sæden maa være udtørsket 6 Maaneder forud, ei være beskadiget, og være fuldkommen sund. I Følge denne Oplysning kunde man bevare Sæden i Jorden hos os, ved at henlægge den i Jiskjæls

dere, som gives Træk, og bleve indrettede dertil; man sparede da at kaste Sæden; i Fiskjældere gives eens Temperatur, under 9° R. Imidlertid gives et tredje Forslag til at bevare Sæden. Flere Tønder sættes i Magazinet oven paa hinanden med Mellemrum. Fra hver Tønne gaaer en Tub, tre Tommer lang, til en Åbning i understaaende Tønne, og paa samme Maade til den efterfølgende, at Sæden kan løbe fra een Tønne i den anden, og har Skud for Åbningen til at lukke. Paa den Maade kan gjemmes meer Sæd paa et Loft, end paa den sædvanlige, og man er fri for Rastning og Utsi. Er neden under en hvælvet Kjelder, kan Sæden løbe deri, i Ildbrands Tilfælde. Den Maade, i Tønder at gjemme Sæden, synes at være anvendelig til at opbevare Sædekorn af Hvede og Rug, som og til Hørfrø, for at undgaae Rastning; eller og at opbevare Sæden uastorfsen, enten i Hvipperne eller i Kerner.

§ 12. For nogle Aar siden have de Franske indført Geder fra Thibet, som bestode sig vel i deres ny Fødeland. Disse Geder yde 8 til 10 Lod enkelte indtil 20 Lod duvet (sin Laad). Denne Gedeart er meget rolig, nøisom med Hensyn til Græsnings, Melken er bedre, overflodigere, og giver mere Smør end af de almindelige Geder. Ethvert Klimma passer, koldt og varmt, ved Krydsning med Landets indfødte Geder, forsøges duvet saaledes,

at i det første Aar høves 1 Pood, i andet Aar 5 Pood, i tredje Aar 7 Pood; i det fjerde Aar kan forventes en reen Race. Den Thibetanske Race kan erholdes hos Ternaux tilkjøbt, den høves paa hans Gaard ved Saint-Duen. Af dens duvet forarbeides de fineste Schawls. Disse Thibetanske Geder ere nu indførte paa Alperne i Canton Bern, hvor de lykkes meget vel, men man har erfaret i Sveits, at Landets egne Geder i Bjerregnene have omtalte fine duvet under de grove Haar. Formodentlig have alle Geder, ogsaa de her i Landet, lignende fiin Laad, som ved Parring med de thibethanske kunde forøges. (Af Landw. Zeitung, Halle, Januar 1825, S. 40.)

§ 13. Silkeavlens i Markbrandenburg udvider sig nu meget, siden en mere hensigtsmæssig Behandling blev bekjendt. Silken, som avles der, viger hverken i indre Godhed, eller i Besøghed til at forarbeides, for den italienske Silke. Et Selskab er traadt sammen til Silkeavlens Driwt. Foreningen bestaaer af Actiehavere. Man siger, at Silkeormen kan opklækkes overalt, hvor Morbærtræet vil groe. Dens Ueg udklækkes i et varmt Bærelse, som gives en gradeviis Varme fra 14 til 20 Grader R.; bliver Tørheden for stor i Kammeret, stænkes Vand. Med tre Unzer Ueg kan gøres et stort Forsøg, deraf opbevares Hælvtten, om de første skulle mislykkes

af Mangel paa Ede. 29 Dage medgaae fra Ormens Udflækning af Egget, til den ophører at æde, i 7 Dage spinder den sin Cocon, dens Liv varer altsaa i 36 Dage, 11 Dage gaae bort med Egs Udflækning, ialt 47 Dage; indtræffer Kulde, kan medgaae 6 til 7 Dage meer. Man sættes i Forlegenhed, naar man ei bruger den Forsigtighed at være vel forsynet med Blade. I Italien og i Frankrige bringes Eggene den 30 April i det varme Værelse; i et koldere Clima sildigere, eftersom Morbærtræet faaer Blade, og man er sikker paa, at ikke Nattesfrost i Foraaet tilintetgjør Morbærtræets første Skud. I England har et Selskab forenet sig til Morbærtræets Opelsning, og i Berlin ligeledes. Silkeavl er en passende Syssel for gamle Qvinder og Børn, som derved kan have Ophold og Fortjeneste. Til Byen Cork i Irland er ankommet fra det sydlige Frankrige 26000 Stkr. hvide Morbærtræer, indkjøbte for et Selskabs Regning, og bleve betalte med 10000 Pd. Sterl. (Uddraget af bulletin par Ferussac for 1826, p. 240.) Vel ernæres Silkeormene af Morbærtræets Blade, men man vil paaastaae, at de æde ligesaa gjerne Bladene af acer tartaricum. Doctor Sterler i Baiern har den Erfaring, efter eget Forsøg, at dens Blade ere mere passende til Silkeormen og tillige sundere end Morbærtræets Blade. Da dette Træ faaer tidligere Blade end Morbærtræet,

er og mindre fuldstændigt, kan man udslække. Og tidligere ved kunstig Varme, og strax forskaffe dem Blade at æde. Om Ormen spinder saa god Silke efter den Føde er ei endnu bekendt, saa meget veed man, naar Ormen først er vant til Morbærblade, da har den Modbydelighed mod andre Blade. (Uddraget af Wochenblatt des Vereins in Baiern.) I Baiern søger man at opmuntre til Silkeavl, ligesom i Brandenburg. I Karene 1783 og 84 var stor Liebhaberi hos os for Silkeormen, saaledes havde næsten alle conditionerede Familier i Odense Pappir-Tutter med Silkeorme hæftede paa Vindueskarmene i Solen, de fødte Ormene med Ribblade, det gik ret vel an, nogle brugte Salatblade, det var mindre passende. Men at varme en Stue for dem til passende Varmegrad, det kjendte man ei. Den haspede Silke var som Floksilke, den brugtes til Handsker, Foder til Klæder, og deslige. Da Alle manglede Blade til dem — thi de kan opæde et heelt Forklæde fuldt Blade paa et Par Timer — og de gjorde Bærelserne skidne, tabtes Lysten.

§ 14. Angaaende Frugttræer, Espalier, samt Viinranker, som kunde tage Skade af Nattefrost om Foraaret, tilraader Doctor Säger i Würtemb. Corresp. des Landw. Vereins, 8 Band S. 139, Aarg. for 1825, naar Thermometret staaer 1° over Frysepunktet at besprøite Træet

med en Sprøite. Skeer det tidligere, skader det; og skeer det sildigere, er det til ingen Nytte, da Temperaturen har allerede yttret sin skadelige Virkning. I Transactions of the hort. Society of London, Vol. 6. tilraades, at beskytte Espalietræer fra Frostene ved at sætte for Træerne Stiger af 6 Fods Bredde, som anbringes saaledes skraa op til Muren, at Stigens nederste Deel staaer 3 Fod fra Muren, og støtter sig mod dennes øverste Kant. Trinene bør være i 18 Tommers Afstand, forsynede med smaa Duffe af Halm eller Hør, af nogle Tommers Længde. Ved det at Stigen staaer skjæv, brækkes Frostens og Vindens Magt, uden at afholde Soel og Luft. Man sætter Stigen for Træet, naar Bladene begynde at vise sig, og vedbliver til at Frugten har faaet en vis Størrelse. Derpaa borttages Stigerne og hensættes under et Skur, de kan vare i flere Aar. Figentræer, hvis Grenene bestemte til at bære Frugt, indvikles i Papiir, naar Frostene begynder. Papiiret hæftes sammen med en Knappenaal, som et Forbind. Grenen hæftes til Muren. I April, naar Veiret bliver mildt, aftages Papiiret. Da Frostene virker meest skadeligt nær ved Jorden, vilde det være gavnligt at give Læ ved at plante passende Buskværter.

Den engelske Gartner Kunghyt tilraader, at beskytte Blomsterne paa Espalietræer for Frost i

Foraaet, med Grene af Birketræ, 2 Fod lange, indsamlede i deres fulde Grøde, mod Enden af Junii; de opbevares fuldkommen tørre paa et bedækket Sted, indtil man vil bruge dem. Disse smaa Grene hæstes til Muren, ved Hjælp af Baand, saaledes at det Nederste er i Berørelse med Muren, og at det Øverste holdes 8 à 10 Tommer fra den. Paa den Maade har Knight havt ypperlige Ferskener i Englands raa og ustabile Klima. Er Grunden lav og fugtig, skal Grenene være tykkere, end der, hvor Grunden er tør og ophøiet. Bedækningen maa ikke være saa stærk, at den aldeles forhindrer Soelstraalernes Afgang. Som Frostene aftager og Knoppene udvikle sig, borttages stykkevis nogle Grene. Det er Fugtigheden, som skader, ei alene den i Luften, men og den, som yttres sig, naar Saften er i Bevægelse. At udspænde et Garn for Espalietræet gavner, da Fugtigheden holder sig til Masserne, men under Garnet er alt tørt. Det er at formode, at ethvert Vegeme, som trækker Fugtighed til sig, vil bevirke det Samme, saasom brændt Kalk, Lougværk, Halmbaand. Utjenligt er det at hænge Maatter for, de tørres vanskeligen, og ere de fugtige, skade de Blomsterne de skulle beskytte.

I Wochenblatt. d. Landw. Vereins in Baiern, Aarg. 1824, S. 544, anbefales, at vande Biinstokke, hæstede til Vægge, hver 14de Dag

med Gjødningevand af Svine- eller Koemøg, i hvilket er opløst brændt Kalk, blandet med Dreblood, i det Forhold: 1 Deel Møg, 2½ Deel Vand, og deri Kalken.

§ 15. Af Viindruer, Stikkelsbær, med øvrige saftfulde Bær, hvis Saft udpresses, er det bedre at presse Saften ud med Balsen end med en Presse, thi ved Viindruer har Kammen, ligesom ved Bærrene Kjernen, en egen stærk og ubehagelig Smag, som ei maa blandes med Saften. Balsen skrues ei saa fast, at den knuser Kjernen. Det anbefales i Frankrige, og omtales i bulletin par Ferussac pour 1825 p. 281.

§ 16. Steenfrugt, saasom Ferskener, ligeledes Æbler og Pærer, tørres ved at overskjære dem i to Dele, og lægge dem med den convexe Side paa Maatter i et Kammer, som stærkt opvarmes af en Dvn, derved beholde de deres Saft og gode Smag; det kan bruges med al Frugt; (meddeelt i *american farmer*, Vol. IV. p. 135.)

§ 17. Mais, tyrkisk Korn, *Zea mays*, er flere Gange forsøgt her i Landet, dens Korn ere blevne modne i en tør Sommer. Professor Hansen, Rector i Ribe, cultiverede den i mange Aar, hos ham modnedes den 7 Gange i 9 Sommer. Den maa kunne lykkes, naar man vælger en tidlig moden Art. I *neue Annalen d. mecklenb. landw. Gesellschaft*, 18ter Jahrg. 1stes H. S. 13 meldes, at man har forsøgt i Mecklenburg en

Mais, kaldet *Zea mays præcox*, den bliver moden ved Mikkelsdag, den holdes reen ved Hæfning. Mais saaes i April, lægges en halv Alen mellem hvert Korn, voxer til Tobakkens Høide. I Botanisk Hauge have flere Varieteter af Mais. Kornene kan bruges som andet Meel af Sæd.

Det pomologiske Selskab i Brunn i Mähren lod forskrive Mais fra Nordamerika. Selskabet erholdt tilsendt fem Varieteter, nemlig: 1) flatted rowed corn, 2) white early corn, 3) sweet corn, 4) Lady corn, 5) yellow corn. Alle fem Species vare hinanden lige i Udseende og Størrelse, undtagen Lady corn, som var mindre. Alle fem Slags bleve lagte i god Jord, mod Sonden, i April, de bleve 7 til 8 Fod høie, undtagen Lady corn, som blev liben og svag; den blomstrede først i September, og bukkede under for Climaet. Det viste sig, at 1, 3 og 5 ere passende for Climaet i Mähren, og at yellow corn No. 5 gav det største Product, men No. 3 var sødest, derimod No. 5 overgik i Frugtbarhed den bedste Høst af europæisk Mais. (Saaledes meddeelt i Mittheil. d. Mähr. Schles. Gesellschaft f. 1824, I S., S. 9.)

§ 18. Med Hirse Korn fra China er gjort Forsøg i Baiern, og det har viist sig, at den kan naturaliseres i Europa. Ugerdyrknings Societetet lod gjøre Forsøg i Muldjord paa Kalksteen, den udplantedes som Hirse i Almindelig.

hed. Høsten var overordentlig stor, men Korne-
ne mindre, de give sig stærkt ud ved Kogning,
og ere i Smag og Næring at foretrække for sæd-
vanlig Hirse. (Efterretningen læses i Wochen-
blatt des Landw. Vereins in Baiern for 1824,
No. 20, S. 328.)

§ 19. Ufdøde Agent Holmblad dyrkede paa
Blaagaards Jord i flere Aar Valmue, papaver
somniaferum, som lykkedes særdeles godt. Frøet
blev radsaaet i April, i Rader med 2 Fods Af-
stand, at en Hest med Skuffejern kunde gaae
mellem Raderne, for at holde dem rene. Høsten
var strax efter Kornhøsten, og gav en stor Af-
grøde. Frøet solgtes, og af Noget pressedes
Olie til Madbrug. I Englang har man gjort
en heldig Begyndelse paa 12 Acres (9 Edr. Land)
som har givet 196 Pd. Opium. Det maatte
kunne betale sig for en Apotheker. Frøet blev
saaet der sidst i Februari og først i Marts, i
Rader i 20 Tommers Afstand, i god, løs, sand-
dig Jord, tht leret Jord er utjenlig. Frøet blev
saaet efter Koer Aaret forud, og da Valmue ei
afkræfter Jorden, kan den tages i flere Aar ef-
ter hinanden. Høsten begyndte den 21 Juli, og
endtes den 7 August. Ved Koner og Børn ind-
samledes Hovederne, de affkares i afværende
Rader, saasom den 1ste, 3die og 5te Rad, deref-
ter den anden og fjerde Rad, for at ikke Arbeid-
ernes Klæder skulle astørre Easten paa hele

Rader. Den engelske Opium skal af Lægerne erkjendes for at være bedre end den ostindiske, den betales med 2 sh. (5 Mk. dansk) pr. Pund dyrere. Fordelen af Forsøget paa disse 12 Acres var 196 Pd. Opium til 1 l. 10½ sh. pr. Pund, som udgjør 298 l. 18 sh., og 30 Centner 22 Pd. Frø à 12 sh., som udgjør 18 l. 5 sh. 3 d. Regnes 1 Pund Sterling til 9 Rbd. dansk, var det 2844 Rbd. af 9 Tdr. Land. Det kunde betale sig, og var alene et Levebrød for en Gartner, men meest passende for en Apotheker. (Efterretningen er udbraget af bulletin par Ferussac, for 1825, P. 222; den høves i Athenæum, et Læseselskab paa Østergade, hvis Bøger udlaanes til Medlemmerne.)

§ 20. I Storhertugdømmet Baden har man gjort det Forslag at dyrke Bjergrisen (*oryza montana*), man formener, at den kan acclimatiseres der, naar man vælger et Sted, som har Læ for pludselig Afkjøling, at den saaes paa et Beed, og ei udplantes før efter Frosten om Foraaret, at den saaes betids, saa at den kan blive moden i September, at man vælger af det Indhøstede de bedste Korn til Udsæd, at man hvert Aar saarer noget tidligere, og ligeledes tidligere foretager Udplantningen. Man forsøger med at udsaae til forskjellige Tider med Ophold, dog ei førend Frosten er forbi om Foraaret, som og at anvende varm og stimulerende Gjødning, og

væde Frøet i Menneſke-Urin. (Det er udbraget af Verhandl. d. großh. Bad. Landw. Vereins, for 1823, 2 H., S. 125.) I Didrichsens Tillæg til Magazin for Næringsſtanden, 3die Bind, S. 196 læſes, at Hr. Skildknecht, Ritmeſter i det Slesvigſke Rytter-Regiment i Hørſens, har havt modne ægyptiſke Riisax, han udsaaede Kornene i August og September, den 21 September var det 2 Sommer høit. Noget ſaaedes i Haugen frit og paa Marken, vorte og blev moden; han ſiger, at det kan ſaaes ſom Winterkorn, ligeledes om Foraaret, ſom Byg og Havre, høſtes ſidſt i Juli.

§ 21. Hørfrø fra Riga anſees for det bedste, det er fordi gammelt Hørfrø er bedre end det ny til Udsæd. Vilde vi gjemme vort hjem-avlede Frø til det blev 7 til 8 Aar gammelt, vilde det være ligesaa godt ſom det Rigaer, thi der tørres Frøet, ligesom deres Sæd, ved Duv-varme. (Af Schriſten u. Verhandl. d. oec. Geſellſch. in Sachſen for 1824, 12 H., S. 46.) Af ſamme Mening er man og i Baiern, thi i Wochenbl. d. Landwirthſ. Vereins in Baiern for 1824, No. 16, anføres, at Aarsagen, hvorfor ſidſte Aars Afgrøde er utjenlig, er den, at da bliver Hørren Aar for Aar kortere. Den bedste Hør erholdes af Frø, 6 Aar gammelt, opbevaret paa et luftigt Sted. Forsøg har viiſt, at Frø, 12 Aar gammelt, har givet det bedste Hør, thi ved

længe at gjemme Frøet, eller og ved at oventørre Frøet, som i Rusland, dæe de svange Frø, som ville give kort Hør.

§ 22. I Thaers Antalen 14 B., S. 343, anbefales at rødde Hørren ved at udbrede den paa Wintermarken eller Klevermarken, da Afverling af Frost, Regn, Sne og Soelfkin vil ublude det bindende ved Stilken, og gjøre den beqvem til at brydes i Marts. Sæden og Græsset erholder Beskyttelse af den spredte Hør, og gavner som Gjødning, ved det at Hørren udludes.

§ 23. I Ferussac bulletin, pour 1825, P. 209, fortælles, at Phormium tenax, Hør fra Nyseeland, lykkes meget vel i det Sydlige af England og Irland, den giver en stærkere Lave, og et større Product end sædvanlig. Dmgangsmåden med at rødde og bryde den, er den Sædvanlige.

§ 24. I anførte Journal af Ferussac, for 1825, P. 278, anbefales at tage sit Sampefrø fra Storhertugdømmet Baden, det giver en Champ, som er bedre til Louge til Skibsbrug. Frøet maa saaes tyndt, og i Jord, som er ei for leret; ligeledes anbefales den fra Piemont, som og ansees bedre end den franske, som dyrkes i Elsas, Bourgogne og fl. Provindsfer.

§ 25. Angaaende de forskjellige Arter af Kartofler, havees i Schriften der Schl.=Holst.

patr. Gesellschaft, 5ter B., S. 87, et læseværdigt Stykke. I dette anbefales som de bedste: 1) die Pommerſche; 2) die weiße; 3) die Preis von Holland; 4) die kleine Rußkartoffel; 5) die Zuckerkartoffel; 6) die beste Speisekartoffel; 7) die edle gelbe Kartoffel. Af disse 1 og 2 formedelst deres Frugtbarhed, 3 for dens Meelrighed, 4 og 5 for deres Velsmag, 6 og 7 for deres glatte Overflade, Velsmag og gode Udſeende. I de Mecklenb. Annalen anbefales den Peruwiansche, den er ſaa ſtor ſom et Barnehoved.

§ 26. Runkelrúben har man i lang Tid anbefalet ſom tjenlig til Sukker og Sirup, men nu paaſtaaer man, at 100 Pd. Kartoffler giver 11 Pd. Sukker, men Runkelrúben kun 4 Pd. (Nærmere Forklaring derover læſes i Galls Anleitung für den Landmann zu Fabrication des Sirups u. Sukkers von Kartoffeln, mit Kupf., Trier, 1825, 38 S. 8vo, 12 gr.) Er det ſandt, kan det betale ſig at bruge dem dertil; det var dog værd at forſøge. Imidlertid maa tilføies, at Runkelroer have det Særegne, at de mod Foraaret tabe deres Sukkerſtof og yde Salpeter, ſom kunde benyttes ved et Salpeterværk, (eſter Feruſſac, Vol. VI, Pag. 135.)

§ 27. Af Boghvede dyrke vi polygonum lagopyrum, ſom tjenligſt til Meel og Gryn, men p. tataricum ſkal være mere paſſende til grønt Foder og Høe; den ſaaes da dobbelt ſaa

tykt, som sædvanligt, og kan saaes til forskjellige Tider, ligesom Bikker. Med Boghvede kan Roer saaes i August, ligeledes kan Klexer saaes i den. (Den Unbefaling gives i bulletin par Ferussac p. 1826, Pag. 103.) Den Siberiske Boghvede, p. devaricatum, har den gode Egenskab at være en god Foderurt i sandig Jord, den udholder godt Vinteren i Mecklenburg. (Uddraget af N. Annalen d. Mecklenb. Landwirthschaft, 1 B., S. 668.)

Berigtigelse af en Meddelelse i nye
landoeconomiske Tidenders 6 B. 2 H.
Side 222=228.

Paa det her angivne Sted har Undertegnede i en indbrykket Anmeldelse om Strandveien, der paa saa billige og gavnlige Vilkaar var bleven anlagt, b'andt andet anført, „at en Enke, der „eier en just ikke stor Gaard, i Sommeren 1827 „har maattet kjøbe Steen for mere end 100 Rbd. „til Bordingborg=Veien, og desuden maattet „præstere sit Arbeide i en temmelig lang Afstand „fra hendes Bolig, ligesom og at en Mand med „en større Gaard i en Egn, hvor dog ingen ny „Kongevei anlægges, har fortalt ham, at han „i bemeldte Sommer gjorde 6 Ugers Spandage „med 3 Bogne.“

Det Høikongelige Rentekammer har derefter, med en priselig Iver for Landmanden, ladet denne Sag undersøge, og befundet, at den unøiagtigt var meddeelt det Offentlige, samt paalagt mig, i ovenansførte Skrivt, at berigtige den, hvilket jeg ikke alene glædeligen, men og med Erkjendtlighed for den gunstige Dpmærksomhed, der er viist Agerdyrkerne, meget gjerne og beredvilligen herved gjør.

Den tilsigtede Enke, hvis Erklæring af høie Bedkommende er hende affordret, har da yttret som følger: „I afvigte Aar i October Maaned, „Dagen erindres ikke, var Undertegnede i Selskab „hos N. N., hvor Hr. Pastor Rønne ogsaa var „nærværende, og blev da iblandt andre Gjen- „stande ogsaa talt om Veienes slette Tilstand „her i Egnen, og om de Byrder og Udgif- „ter, Hovedlandeveienes nye Anlæg forarsa- „gede denne Egns Beboere, formedelst den „lange Afstand fra Veien, ved hvilken Leilighed „jeg udlob mig med, at naar jeg skulde kjøbe „alle de Steen, jeg var pligtig at tilveiebrin- „ge (efter det Hartkorn, der paahviler min Eien- „dom) til min Veipart paa bemeldte Hovedlands- „devei, da vilde 100 Rbdlr. ikke være tilstræk- „kelige dertil; derimod har jeg ingensinde sagt, „at have kjøbt Steen for 100 Rbdlr.; thi da „en Favn Steen i afvigte Sommer ved Lande- „veien kostede 5 Rbdlr., fandt jeg denne Priis „alt for høi og kjøbte jeg kun nogle faa Favne „Steen; men maatte med megen Besværighed „transportere de øvrige Steen, som til Veien „behøvedes, deels fra en Bakke ved Bordingborg, „ $\frac{1}{2}$ Miil fra min Veipart, og deels hjemme- „fra $1\frac{1}{2}$ Miil fra Veistykket. Og da her fra „Møllen (circa $\frac{3}{8}$ Miil) til enhver Tid er yderst „maadelig Vej, var denne Kjørsel med Steen „til Landeveien forbunden med Besværighed og

„Anstrængelse for Creature og Bogntøi, ligesom
 „Transporten med Gruus circa $\frac{1}{2}$ Miil medfø-
 „rer Byrde for de veipligtige Hartkornsbrugere.
 „N. Mølle d. 28de April 1828. N. N.“

Fra den tilfigtede Mand med en større Gaard
 ere blandt andet indkomne 2de Skrivelser, den
 første til Undertegnede og den sidste til vedkom-
 mende Autoritet. Den første Skrivelse af 29de
 Martii 1828 meddeler følgende: „I Anledning
 „af Deres Begjering tilstaaer jeg gjerne, at jeg
 „har fortalt Dem, at jeg ifjor Sommer med 3
 „Bogne har forrettet 6 Ugers Bearbejde, deels
 „paa Kongeveien, deels paa Biveiene her i Nær-
 „heden. Men De vil erindre, at jeg fortalte
 „Dem Saadant som en Undskyldning, fordi min
 „Agerdyrkning ikke havde faaet al den Bearbejd-
 „ning, som De ønskede, og især at Kartoffel-
 „agrene ikke i rette Tid vare blevne rensede,
 „og derfor vare overløbne med Ukrudt. Efter
 „det udmærket trange Aar 1826, da jeg kun
 „havde Lidt af Foder, og ingen anden Foder,
 „havre end den, N. N. forærede mig, og den
 „ene Hest efter den anden blev træt, kunde jeg
 „ikke engang pløie tilbørlig dybt, fordi jeg maatte
 „spare nogen Kraft til Bearbejdet, og imedens
 „dette stod paa, var det mig umueligt at rense
 „Kartoflerne i rette Tid, at udføre Gjødningen,
 „og behandle Brakmarken. Denne var, som De
 „vil erindre, Anledningen til det, jeg fortalte

„Dem, og altsaa har jeg kunſ med et rundt
 „Tal nævnt 6 Uger, uden beſtemt at ville ſige:
 „at Veiarbeidet udgjorde nøiagtigt 6 Uger ic.“

Med ſidſtnevnte Skrivelse af 27de April
 1828, er det tilſtaaet og oplyſt, at Veiarbeidet paa
 Kongeveien, hvor der havdeſ 4 Veiparter, til
 Beløb 209 Favne, og paa Biveiene, hvor der
 havdeſ 7 Veiparter, til Beløb 412½ Favne, ikke
 havde medtaget 6 Uger, men ikkunſ 25 Dage.

Uf den forſtnevnte Erklæring fremlyſer altſaa, at jeg maae have hørt feil, ſaa at den tilſigtede Enke ikke har kjøbt Steen for mere end 100 Rbdlr., men at hun kunſ har deels kjøbt, deels ſelv leveret ſaa mange Steen, at derſom hun ſkulde have kjøbt dem alle, ſaa vilde 100 Rbd. ikke været tilſtrækkelige. Uf de ſidſtommeldte Breve ſees derimod, at den Mand, der fortalte mig, at han havde gjort 6 Ugers Veiarbeide, ikke har udtrykt ſig med den nøiagtigſte Præciſion. Fortællingen, indrykket ſom ovenmeldt i landoeconomiske Tidender, bliver altsaa herved berigtiget, og det Unøiagtige i Samme gjenſældet.

Efterat jeg ſaaledes har efterkommet, hvad der var mig paalagt, føler jeg mig opfordret til endnu engang paa Ugerdyrkerens og Landets Vegne, ret underdanigſt at takke det Hoifongelige Rentekammer, der har viiſt denne Sag ſaa megen og ufortrøden Dpmærkſomhed, der uden

udgiver eet eller flere hundrede Rigsbankdaler, for at bidrage til Weienes Forbedring, er upaatvivelig ønskeligt baade for ham selv og de flere, som skulle befare Weiene, kunns forudsat, at den aarlige Udgivt staaer i Forhold til hans Indtægter af Agerdyrkningen; og han maatte ikke alleve være en slet Patriot, men tillige en stor Taabe, om han ikke gladeligen bidrog dertil, efter al sin Evne.

Men dersom Hartkornsbrugeren berimod ved lange Kjørseleer spilder den Kraft, som han burde anvendt paa at producere det bedst mulige Resultat af sin Agerdyrkning, saa er det ikke allene hans, men og Landets Tab, og det kan ikke ansees for underligt, om han krymper sig derved, og, skjøndt han som god Undersaat adlyder, dog fremkommer med underdanigst Bøn om, heri at see en lettende Forandring. Den Kongelige Weiforordning har og allerede været betænkt paa at sætte Grændser for Kjørslernes Længde, og foreskrevet 2 Mil, som den længste Wei, nogen Landmand maatte have til sin Weipart. Men, for den, der boer i 2 Miles Afstand (som endog, saavidt jeg veed, skal regnes i lige Linie, og ei efter Weiens Krumninger) er det jo dog upaatviveligen et stort Tab af physisk Kraft, at han skal, og det undertiden i Uføre, møde med Heste, Vogne og Folk, saa langt borte fra sit Hjem, begynde 2 til 3 Timer sildigere, end den, der

boer i Nærheden, kan begynde, og skal høre op 2 til 3 Timer tidligere, end Denne behøver at ophøre med sit Arbeide. For hvert Møde taber han saaledes 4 til 6 Timer og tilbagelægger med Hen- og Hjemreise 4 Mile, som ikke komme Veien tilgode — og endda har jeg ikke talt om, at Husbonde eller Madmoder som oftest maae overlade Heste, Vogne og Arbeide til sine Tjenere, som ikke Alle have Gud for Dien, (sat sapienti!) Skal han nu tillige tilføre sin Veipart Steen, enten fordi de ikke ere at fæde tilkjøbs i Nærheden af Veien, eller fordi han ei kan skaffe Penge til at betale med; saa forøges derved hans Kjørseler saare betydeligt, da han, især naar Veiene ikke ere desbedre, neppe fører en Cubikkavn paa ringere end 12 eller vel 16 Læs, det er: Med hver Kavn fører han 24 Miil med Læsset og 24 Miil med tom Vogn, og unddrager saaledes sit Agerbrug en betydelig Deel af den Tid og Kraft, som han ellers til egen og Landets Fordeel kunde anvende paa Samme. Hverken for 5 eller 10 Rbd. kunde han lade sig leie til sliig Kjørsel.

Landets faderlige Regjering har jo og selv ganske nyelig bevist, at den af priisværdig Omhu for Folkets Larv, har tiltraadt den Mening, at der helst maa entrepreneres om Veiarbeidet, (Strandveien er saaledes lagt, og Nygtet glædede os med den Efterretning, at Ballerups-Veien

mueligt paa samme Maade vilde vorde lagt.) Den største Vanskelighed skal, siger man, være den: at tilveiebringe Steen, hvilke naturligviis ikke saa let kunne transporteres til Lands, som til Søes; men det kan aabenbarligen ikke blive vanskeligere for Entreprenuren, end for Hartfornsbrugeren at tilveiebringe dem. Det vil endog, i det mindste, i een Henseende blive lettere for Hiin, da han indretter sine Vogne og sit hele Kjøretøi efter Steenkørsel, og dertil kommer, at han ei kan antages at forsømme Landets Agerdyrkning for Veiarbeidets Skyld, da det maa forudsættes, at han, om han og er Landmand, dog holder særskilte Heste, Vogne ic. til dette Brug, og dersom det og skulde være at en slig Mand for Veiens Skyld forsømte sin Agerdyrkning, saa var det dog kun Een eller Faa, og ei det Hele, som tabte.

”Men Landmanden har Steen, og dem kan han holde i en alt for høi Priis.” Dertil maa jeg svare: ”det bliver jo Landmanden, som skal betale til sig selv, og altsaa ville de høie Priser Intet have at betyde.” ”Men, ikke Alle have Steen,” vil man sige, ”og sølgelig trykkes den, som ingen Steen har.” Jeg maa svare: ”Dette maa jo og nu være Tilfældet; og desuden kan det jo forbeholdes enhver Hartfornsbruger, som selv ønsker det, at levere sit Quantum Steen, maafee og at præstere Arbeide i Natura, naar

han derom itide gjør Anmælbelse. Det vil sikkerligen ikke blive Andre, end de Nærmestboende, som vel og kunne faae ifinde, at contrahere med Entrepneuren, der overalt paa de beqvemteste Aarstider, og paa de, for ham selv, fordeelagtigste Vilkaar, vil sørge for Alt det Fornødne."

Jeg nedlægger derfor gjentagende underdanigst Forbøn for Landets Hartkornsbrugere: at Veiarbeidet, Tid efter anden, som Landets faderlige Regjering bedst finder det iværksætteligt, maa skee ved Entrepneurer, ligesom det alt er skeet med et Stykke fra Frederiksborg til den nye Ladegaard, og nu senere med Veien imellem Kjøbenhavn og Tægersborg Dyrehauge. Dog, jeg føler heel vel, hvor liden Bægt min Forbøn kan have, og venter derfor des hellere, at Mange flere, og især det Kgl. Danske Landhuusholdnings-Selskab, ville forunde denne Sag al deres Opmærksomhed, og fuldstændigere og bedre, end jeg har gjort det, ville sætte den i sit rette Lys, samt nedlægge mere formaaende Forbøn hos Høie Bedkommende, om at fremskynde Forandringen, saasnart, og saavidt, som De, der overskue det Hele, maatte finde det passende og iværksætteligt.

Lynghye d. 2 Septbr. 1829.

B. F. Rønne.

I n d h o l d .

	Pag.
Om Freireisernes Afskaffelse i Danmark, ved Hr. Procurator Vilh. Marcmann i Ålsens . . .	349.
Mindetale, holden i det Kgl. Landhuusholdningselskab den 30te Decbr. 1829, over afdøde Geheim-Statsminister Dve Malling, af Hr. Statsraad og Prof. J. W. Hornemann, R. a. D.	408.
Underretning om det paa Gaarden Kløverholm indførte Agerbrug, og hvad dermed staaer i Forbindelse, ved Hr. Auktionsdirecteur, Ridder Lemwig	431.
Efterretninger, meddeelte af Hr. Prof. Wegtrup	457.
Berigtigelse af en Meddelelse i nye landoeconomiske Tidens 6 B. 2 H. Side 222-228, ved Hr. Pastor Rønne	481.
